

Revija SRP
/Svoboda, Resnica, Pogum/

Letnik 27, oktober 2019
shtevilka 147 – 148

Izdajatelj revije	Revija SRP, Ljubljana e.m. urednistvo@revijasrp.si i.a. http://www.revijasrp.si
Naslovnica	Josht Snoj, <i>Getsemani</i> , 2017–2018
Izbor likovnih del	Damir Globochnik
Postavitev za tisk	Revija SRP, Ljubljana
Urednistvo	Revija SRP, Prazhakova 13, 1000 Ljubljana
Uredniski odbor	Peter Amalietti Ivo Antich Lev Detela Damir Globochnik Jolka Milich Rajko Shushtarshich
Narochila, prodaja	Knjigarna KONZORCIJ, Založba Mladinska knjiga, Slovenska 29, 1000 Ljubljana
Izposoja na dom	Slovanska knjižnica, Einspielerjeva 1 p.p. 2670, 1001 Ljubljana
Izdajo omogočajo	sodelavci v reviji
ISSN	1855-8267

Vsebina

<i>Anton Umek Okisbki</i>	Oko je most	4
<i>Luka Hrovat</i>	Prividi	8
<i>Tom Veber</i>	Kvadratura zhalosti	11
<i>Matjažb Jarc</i>	Kakor da sem vino (prizmati)	16
<i>Sasho Zorc</i>	Zhivljenje ni biznis	20
<i>Mitja Urshich</i>	Pojemanje sonca	31
<i>Ivo Antich</i>	Nekaj (lingvohajka na vse-nich)	33
<i>Ivo Antich</i>	Sistemizmi (epigramizmi)	36
<i>Ivo Antich</i>	Milka (horror dvogovor)	39
<i>Andrej Lutman</i>	Prevech ochetov (drugi del)	42
<i>Lev Detela</i>	Sedem smrti	47
Prevajalnica		
<i>Yunus Emre</i> <i>prev.: Ivo Antich</i>	Chudni ljubimec	56
<i>Matteo Cimenti</i> <i>prev.: Jolka Milich</i>	Pavji rep	60
<i>Peter Demjanovich Uspenski</i> <i>prev.: Nadja Jarc</i>	V iskanju chudezhnega (Fragmenti neznanega učenja – Enajsto poglavje)	70
Likovna priloga		
<i>Damir Globochnik</i>	Podobe pasijona	88
<i>Josht Snój</i>	Likovna dela	92
<i>Damir Globochnik</i>	Dolfi Schaffer	101
<i>Ivo Antich</i>	Alan Ford – poslednji Jugoslovan (Obletnica italo-jugo legende stripa)	107
<i>Ivo Antich</i>	Sherkol Molhes (strip-karikatura)	109

Esejnica

<i>Peter Amalietti</i>	Zamolchana slovenska zgodovina	110
<i>Bernard Suits</i>	Kobilica: igre, zhivljenje in utopija	118

Za zgodovinski spomin

<i>Milan Shtruc</i>	Monarhichne povezave med Slovenijo, Poljsko in Litvo	127
<i>Milan Shtruc</i>	Veliki slovenski znanstvenik Herman A. Haus (1925–2003)	135

Iz zgodovinskega spomina

<i>Damir Globochnik</i>	Prve domache fotografije	137
<i>Damir Globochnik</i>	Hchi pesnika Franceta Preshera Ernestina Jelovshek (1842–1917)	142
<i>Janež Trdina</i>	»Najmanjša veja slovenskega debla«	151
<i>Jaka Jarc</i>	Bodleian Junius XI O anglosashkem rokopisu iz 10. stoletja in o kontekstu njegove pesnishke obravnave biblijskih zgodb, I. del	170

Vprashalnica

<i>Jolka Milich</i>	O pravljicah	189
---------------------	--------------	-----

Dokumenti

<i>Ivo Antich</i>	Lektorska belezhka	197
-------------------	--------------------	-----

Anton Umek Okishki

OKO JE MOST

POZABLJEN PEVEC

Stoji stoji grob zeleni,
Zor obseva ga rumeni,
V tihem grobu pevec spi,
Truden pevec preslih dni.

Zhivel mirno prej v tihoti,
Grob sedaj je na samoti,
Chuti prejšnjih ni glasov,
Ne zhivi spomin njegov.

Al ko sije zor rumeni,
Prileti na grob zeleni,
Tica pevka ter glasno
Jame pevati takó:

Zvesto dan za dnevom pevam,
Bozhjo slavo razodevam,
V tem spomina dosti je,
Naj slavi me svet al ne.

OPOMIN ZGODOVINE

Bratje, slúshajmo nauke,
Ki jih daja zgodovina,
In slovenska domovina
Serce naj odpira njim.

Tuzhno gledamo nekdanjost,
Terdi boji so rojili,
Svitile zvezde zatemnili
In zaterli zlati chas.

Bolj prijazna je sedanjost,
Vendar boj she ne miruje,
Duh mogochno se vojskuje,
Trud, junashtvo zmago dá.

V listih zlatih pa odkriva
Modra nam učiteljica,
Kaj je zmota, kaj resnica,
Kaj edinost, kaj prepír. –

Pomenljive so besede:
»Chlovek sam si srecho kuje,
Sam si rod osodo snuje.«
Tud Slovencem naj veljá!

BISERJI

Lepota

Lepota rahla je cvetlica,
Ki pómlad zala jo rodi,
Napaja svitla jo rosica,
En chas cvetè – in vech je ni.

Chas

Trenutki chasa so stopnice,
Po njih se hodi v dvojni svet:
Po enem stavi kes temnice,
Po drugem klije rajski cvet.

Okó

Okó je most, duhá med svet ti vodi,
Po njem nazaj pa svet ti v dusho hodi.
Najlepshi dar prijazne je osode,
che duh in svet se družita brez shkode.

SONET

Oziram se v neskončni dom narave:
Po dnevu zharki solnčni mi gorijo,
Po noči svitile zvezde se bliskajo,
Razliva se nebeshki svet v nizhave.

Cvet pisan mi razgrinjajo planjave,
Potoci bistri hladna tla rosijo,
Zamaknjen gledam krasno bogatijo,
Kar zdrami glas iz jasne me vishave:

Neskončen prostor se očém odpira,
Izliva vanj se, iz njega izvira
Vesoljnih glasov sladka harmonija.

Naj solnce – um – na zemljo – v serce sveti,
V lepoti chudni mora se razgreti,
In dar nebeshki bo ti – poezija!

NADA

Zhe pozna noch je, mirno vse pochiva,
Jaz sam skoz okno svoje zrem stanice;
Zvezd malo je, ni lune njih kraljice;
Le chuk se mi oglasha, stvar strashljiva.

Je mar njegova pesem pomenljiva?
Nikar se je ne boj mertvashke tice,
Pregnal jo bode zgodnje svet danice,
Le noch je njena, dnevu pa se skriva.

Che stiskajo me tukaj reve chasne,
Oziram gori se v vishave jasne,
Kjer dom bo moj, ko sveta se bom ločil.

Nevarnost mi nobena vech pretila,
Zlochinstva moch me vech ne bo plashila,
Ko bode vechne zore dan napochil.

ANTON UMEK OKISHKI (1838, Okich pri Boshtanju – 1871, Trushnje pri Velikovcu, Koroshka), pesnik, pisatelj, publicist, urednik. Oče polgruntar Janez, mati Jera (r. Zheleznik), pet otrok. Osnovna shola v Boshtanju, normalka in gimn. v Ljubljani (podpora zhupnika), matura z odliko (1862). Po nihanju med študijem filozofije ali teologije se odlochi za klasično filologijo (univ. na Dunaju, 1862-1866), denarno ga podpira trgovec in grashchak v Radechah vitez Ludwig Gutmannsthal-Benvenuti. Suplent na gimn. v Shentpavlu na Koroshkem, nato na gimn. v Celovcu prof. klas. jezikov, nem. in slovenshchine. V Celovcu pomaga Antonu Janezhichu izdajati knjige in urejati lit. reviji *Slovenski glasnik* in *Besednik*. Tam se tudi poroči s Franzisko Rabitsch (posvetil ji je nem. pesem *Gute Nacht*); 33-leten umre za kronično pljučno boleznijo, ko je hchi Bertha stara eno leto; pokopan je v Celovcu.

Njegov literarni opus je obsezen, she zlasti glede na okolishchine: iz skromnih razmer, vzoren dijak, študent, profesor, mozh, oče – ob slabem zdravju in zgodnji smrti. Zhe kot dijak je obilno objavljaj, znan je postal pod psevd. Okishki. V literarni zgodovini, kolikor ga sploh omenja, je med minores kot poznoromantični formalist, verzifikator, soroden Josipu Cimpermanu (bila sta v stikih), ter kot preprost poučni prozaist narodno-verske smeri. Njegova tematika je konvencionalno refleksivna (narava, vera, domovina, slovenstvo-slovanstvo, klasični mit, alegorizirana erotika – ob izjavi »Brez erotike ni nich ...«; veliko pesmi, zlasti erotičnih, je izgubljenih), manifestno utemeljena na krshchanskem etosu v obzorju staroslovenstva, zato mu mladoslovenstvo ni bilo naklonjeno (Levstik mu ochita nepristno lirsko občutje). Oblikovno-jezikovno je virtuoz; v lepem jeziku spretno menjava tradicionalne stroge (metrično-rimane) oblike, posebno sonet: npr. sonetni venec *Poždrav zvezdi na morji* – kot ochiten kontrapost Preshernovi Juliji posvečen sv. Mariji z akrostihom v magistralu AVE MARIS STELLA – ter »dva sonetna venca v enem« *Domovini* (dvodelni cikel 28 sonetov). Nagiba k (retorični) epiki; zanimivi sta pripovedna pesem *Telemak na spodnjem svetu* in *Pesem starega Slovenca* (satira narodnih razmer, po svoje she danes aktualna). V celoti vzeto je pesnik brez izrazitejshe osebne ekspresije; izjemen je njegov prispevek k standardu slovenskega soneta, nekaj pesmi, tudi epskih, je she vedno vrednih pozornosti. V antologijah nima mesta, izjema je Menartova *Iz roda v rod* (obj. Pozabljen pevec). Objavil je tri knjige – prvi dve epika, tretja v glavnem lirika: *Slovanska blagovestnika sveta Ciril in Metod. Prigodbe in povesti v spevih*, Celovec 1863 (9 »pevanj«, 10. nasl. »Slovanska tisuchletnica«); *Abuna Soliman [to je slarospen in zhivljenje Naceta Knobleharja]*, Lj. 1863 (obsezen »roman« v verzih), ter pregledna, dobro urejena zbirka *Pesmi* (Celovec 1865); iz slednje je tukajshnja objava.

Izbor in zapis o avtorju Ivo Antich

Luka Hrovat

PRIVIDI

1.

V polzenju, v prelivanju zrnč peska, ki potujejo skozi tvoje raskave dlani, jih chutim in poljubljam prek mishic in kosti. Zazhirajo se mi v preostale ude: v njihovih premikih zashkrtaajo poljubi, ki padajo na tvoje belo telo. Zazharijo, se ustavijo, združijo in zabrishejo svoje rdeče sledi. Kot temne zarje, ki zalijejo svetle noči: – kot oblaki, ki skrivajo nevihte in prihajajoči dezh in strele in bliske, ki bodo zazhgali najino zhe davno prepleteno in zgubano nebo.

2.

Tvoje noči naj bodo zvezdni utrinki in moje le siloviti in temni bliski.

Tvoje noči naj bodo rjavkasto svetle in mlade in moje le bolno rumene in stare.

Tvoje roke naj bodo leteči labodi in moje le krakajochi in zaprti golobi.

Tvoje telesce naj bo pikasto rdeče in moje le vzburjeno zhareche.

Tvoj jezik naj bo vijolichasto srchast in moj le ostro konichast.

In ustnice tvoje naj bodo polne, sochne in mehke, moje pa le smrtno suhe, puhaste in plehke.

3.

V tvojem telesu biva moj dih. V krvi in v srcu trepeche za celicami kisika, ki naj bi umiril razkrechene ude: tresavico rok, butanje glave, hitro piskanje pljuch in nezmozhnost korakanja po prashni cesti. Skozi dihanje jemljem zrak; v tem srkanju in haluciniranju se prikazhejo odtisi in objemi nikoli pozabljenih prepletenih jezikov. V padanju se tako zbujava v sanjah, kjer si ljubezen ishche stranpoti. V postankih, v pridihih, v premorih in v zadnjih preskokih ugashajochih lucht.

4.

V prelivanju zvezdnih kart vidim tvoj obraz. Potopljen in izgubljen v izbruhih kanibalskih ozvezdij: takrat se zbudijo velikani sinjih oči, tuji bogovi zharechih kladiv, hidre morskih poshasti in rečni pritlikavci, ki pihajo in nosijo rdeče nebo. Ostanke obraza padajo na opushcheno in chrno zemljino. V peklenska mochvirja zletijo ushesa, v shkrlatna nebesa pa gledajo iztaknjene oči. Nos in usta se dokonchno utopita v izkrjavljenih rekah noči, da bi lahko sonchni dnevi she hlepeli in sanjali o tebi kot neskonchni, zhivi in strastni podobi.

5.

V ponavljajočih se gibih zachutim s svojimi blazinicami na prstih tvojo kozho. Prizhema se k meni kot solze v dezhju, kjer mokrota znova na novo zarishe moje sledi. Zarezhem vate; in z novo brazdo, ki vsrkava muhasto vreme, se razmochish in napijesh. Tako vzbrstish kot cvet, ki se odpira. V vzdihljajih rojevanja se ti blizham kot zhivljenjski dih, ki uravnava najino dihanje. Pochasi polzim vate, v mejah, kjer zemlja preneha biti nebo in kjer morje preraste v horizont pogleda. V spoju telesnih okončin zaspiva, sklenjena v drugem. Kot potne srage, ki se prelevijo v dezhne kapljice skupne sreche.

6.

Ljubim te v vseh presledkih, ki so med nama.

Ljubim te v vzdihih, ko naslonish svojo glavo v moje naročje, pa ne vem, chemu vse te skrbi v tvojih mislih.

Ljubim te, ko she močneje pritisnesh svoje telo ob moje zaradi napadov strahu in tesnobe.

Ljubim te v iskanju stezá, ki peljejo do tebe, do tistih skritih in manj razvidnih, za katere potrebuješ vaje in discipline.

Ljubim te, ko sedish in gledash v prazno nebo, ki odgovarja na tvoja vechna vprasanja, zakaj sva se le spoznala in kako, da nama zhivljenje ni blizu.

Ljubim te, ko ovijesh svoje roke z mojim telesom in me strastno in pochasi polizhesh.

Ljubim te, ko mi stisnesh srce in ga nochesh vech izpustiti.

7.

V zatemnjeni sobi lezhi postelja in ti v njej. Tvoji lasje so razprostrti kot peruti pticha, ki veselo zazhvgoli, da je toplina doma v kopici odej, ki jih brcash od sebe. Obraz se ti premika v valovanju posteljnine. V rokah drzhish sanjske privide nochi, katerih she ne zhelish izpustiti. Z nogami jih prestrezash, da bi ti she za en trenutek dali postanka v pitju nektarja podob prihajajočega sanjskega spomina.

Odpresh oči in soba, stanovanje, blok, cesta, mesto in jaz v njih zazharimo. Vidish me v razshirjanju rok, da bi te spet – kot vsako novo dobo – objel in zazhelel: Dobro jutro!

8.

Predolgo nisva govorila, cheprav sva si jezikala vsak dan.

Dolga leta se nisva dotaknila, cheprav sva upala brez preostanka dneva.

Desetletja se nisva pozdravila, cheprav sva se gledala v zrcalih spomina.

Stoletja zhe nisva bila skupaj, cheprav sva zhivela pod isto streho in na istem naslovu.

Tisochletja se nisva drzhala za roke, cheprav sta najini telesi pili iz istega izvira.

In milijone let se nisva ljubila, cheprav je v prsih obeh pulzirala le ena srchna bolechina.

9.

V vročih dneh te vidim na lesenem gugalniku. Tvoj hrbet je skrčen, kot da lovish metulje pod sabo. S svojimi rokami jih preganjash in zhelish prepoznati. Barvne slikarije gredo skozi tvoje bele prsi. Za trenutek zhe mislim, da se mavrica rojeva v tebi. Malo nad tlemi pa zibash eno stopalo, saj drugo spodvito lezhi nad sedalom. V guncanju mi govorish, a jaz ne vem, ali chutim tvoje ljubezensko vdajanje ali pa gledam fotografske slike tvoje disheche golote.

10.

Iz vode si stopila kot soha morske soli. Tvoji koraki so utopili pesek, po katerem si hodila. Za tabo viharji in zalivanje horizonta morja in zemlje. V tvojih kroshnjah narochja gnezdijo osamljene ptice ujede, ki spushchajo svoje ljubezenske krike po koncu sveta. Rjave oči ti shvigajo na vse strani, saj prinashajo nemir in strah in solze in bolechine, ki se jih ne da vech zgreshiti. Tvoja kozha je tako posuta z rdechimi pikami tisocherih izpovedi, ki zapisane lezhijo – na tetoviranem letopisu naplavljenega telesa. Ljubi se z menoj, ti angel moje pozabel!

KVADRATURA ZHALOSTI

RAZPOKE

Vse zhivljenje
umiramo
po delchkih
sekundah
kosti pokljajo
srca se lomijo
konglomerat vsega
kar nismo
pa bi lahko bili
postaja chedalje
tezhji
smo prevelike pichke
da bi vzeli
nozh
in zarezali
v notranjost.

OKROGLO VESELJE

Ljubezen
pishi z veliko
dvome
z malo
obchutke sreche
razlij v slike
in jih uokviri
za chase
ko jih vsakdan
prekrije
s prahom.

REZILA

In ti delash svoj Art
in si neizprosen
jebesh male pichkice
ne sprashujesh se
o prihodnosti
vse je zdaj
in jutri ne obstaja
v trenutku
ko bi lahko bil vsakdo
ostajash
ti.

Celjenje otroških ran
zahteva veliko potrpljenja
zelenega chaja
večernih pogovorov
in tvojih rok
premazanih
s kokosovim maslom.

Ko si majhen
tekaš da bi dohitel odrasli korak
ko odrastesh
tekaš da bi prehitel svoje vrstnike
ko si star
tekaš da bi ubežhal lastni minljivosti.

Dozhiveli smo veliko
pa se še zmeraj smejimo
kot da bi komaj včeraj
privekali na svet
in včasih se zdi kruto
to zživljenje
in boli
a zdaj smo spet skupaj
tukaj
in je svetlo.

vsaka odlochitev
je lochitev
boli.*
takshna je bila najina
nujna
a
bolecha.
Vchasih
ko se mi zahoche
dvojine
te she zmeraj ishchem
v mislih
smeteh
spodnjicah
in razmishljam
ali sva bila
midva
napaka
ali nama je le potekel
rok trajanja.

*citat po Borisu A. Novaku

KVADRATURA ZHALOSTI

Prezhiveti
vsaj do septembra
ali novega leta
ko pada sneg
in je vse
mehko in tiho
tirnice
ne pushchajo
sledi
solze nimajo
kalorij
le pusti da techejo
sneg
ne obtozhuje
ne postavlja vprashanj
sneg
samo
pada.

PREMIKI

Popolnega unichenja
ne moresh ustaviti
s silo
ali z nachrtovanim napadom
ampak z veliko mero
tishine
ko se zavesih
sprva ni enostavno
in te lahko pretrese
vsa ta praznina
ki jo je treba
z nechim
zapolniti
zakrpati
s shivi
ki bodo vzdrzhali
in tako dihash
v praznino
njeni robovi
se pochasi zachnejo
rositi
upogibati
v nekaj
poznanega
okroglega
jutri
ni vech tako
negotov
ko
si
cel.

Tvoja chustva
so prostori
brez imen ali oblik
znachaja ali vonja
vse barve
so te zapustile
ostajata samo she
chrna in bela
nichesar zares vech ni
samo she megla
polzecha
v trohnech spomin
obljubljenega
jutra.

Toliko rib in ptic
je poletelo
skozi ta okna,
toliko imen in poletij
je zapustilo
te prostore,
vstopish
in sem
srechen.
Spokojnost
pochasi prekrije
stene zavrachanja,
pogledi
izperejo v stene
zazhrto zgodovino,
jutri
zdaj ni vech
tako negotov,
na vrtu
vzbrstijo
tulipani.

Matjažb Jarv:

KAKOR DA SEM VINO

(prizmati)

Chebela

Na moji vrtnici brenchi chebela
nabira chrke in besede
za novo poezijo
vsa vesela
ko v panju se medijo
za hip obstane, mirno sede
kot bi jo pesem vase zaobjela.

Izvir

Ne vem. A misel mi je dobro znana.
Telo je zraslo po nachrtu:
srce bo sámo bílo,
kri bo slana
pritekla skozi zhilo.
Izvir zhivljenja v skrivnem vrtu.
Prishla bo voda. Vse bo vsemu hrana.

Nevidni plamen

Za mêjami vesolja vse izgine
materija je razsnovljêna
in gibanje miruje
ni tishine
ker z zvokom odvaluje
v gluhoto zadnjega odzvena
v temoto nerazumljene praznine

iz nje prihajam, vanjo se spet vrnem
iz nje se dan na dan rojevam
zasijem vedno znova
se utrnem
prestopim dva bregova
chez črni svod, kjer izgorevam
srebrni zastor za seboj zagrnem

in glej prostore, ki se mi odprejo!
napoj luchi se zлива vame
kot lepe, lepe sanje
pod odejo
svetov, ki padam vanje
na dno, kjer se vesolje vname
v nevidni plamen, tam za zadnjo mejo.

Pod krili

Pod krili beli zharki valovijo,
v okeh odseva mesečina.
Odjeki zvezd igrajo
simfonijo,
nikdar je ne konchajo.
Nad glavo se bleshchi globina,
v srebrnih krempljih pesmi krvavijo.

Dalech, dalech

vechernó sonce me je zaslepilo
ko tiha in bozhansko bela
s prstjo si se pokrila
pod gomilo
pa si razprla krila
in dalech, dalech odletela
kot da je tukaj vse minilo

Dan mrtvih

Mrtvaki so veselo praznovali,
svetlobe svech so se napili
in se med zhalujoche
pomeshali.
Postalo jim je vroche
pa so ozrachje ohladili
in dalech v mrzlo vechnost odplesali.

Drama

Prazne besede, prikrita dejanja
gumijasta hrbtenica
bedne intrige
klanja
tezhke verige
in zastrupljena pshenica
lazh, ki v krvavi resnici odzvanja.

More zaspijo, ljubezen je sama
v dihanju chutim vsebino
groza umira
z nama
a iz izvira
techeta voda in vino
kot da zhivljenje ni tragichna drama.

Demokracija

oblast so osvojili psihopati
z lazho, prevaro, goljufijo
na zhalost jih ne znamo
prepoznati
zhe preden se jim vdamo
potem pa kradejo, morijo
zaprti za zastrazhenimi vrati

Kohelet

Ko gledam divje lovce na vetrove
in snamem z glave krono jaza,
gre zhalost iz modrosti
chez robove,
kjer prednik v vsej kreposti
lebdi kot senca brez obraza
in kliche k sebi svoje prasinove.

Vladar

Zverini je ubijanje zabava
na lovu, na televiziji
zato je zgodovina
vsa krvava
zato uhaja iz spomina
in spet zapleshemo v moriji
in v Chrno morje teche rdecha Sava

ko končno znova nad chloveshko bedo
kjer zlato zhezlo se dviguje
vladar zjasní nebesa
svojo chredo
izchrpano od plesa
spet z vechnim mirom navdihuje
z neshtetokrat prelomljeno besedo.

Kakor da sem vino

Nekdo me pije, kakor da sem vino
kozarec se pochasi prazni
v neslutene prostore
pod globino
pronica skozi pore
med nikdar videne prikazni
ki zanje to zhivljenje ni edino.

ZHIVLJENJE NI BIZNIS

CHEZ TOSTRAN DO ONKRAJ

klokotajo penice
v ulja konchnice
na slaka zvonchice
zabrènkla she pish
kot skrhana lajna
vetróvja ta drajna
preganja meglice
iz ilnatih nish ...

v shchavju samote
brnezhu dremote
lapuhovje se mije
v derochini brzic
chvrljajo sinice
kot shumi kotlice
v kroshnje privablja
jih plavje modric ...

na malnu zidovja
chez klaftre bukovja
skoz' line oglene
tiho stope jeche
a shkarniki stari
v mahovja opravi
dremavo v mlinshchici
spokojno lezhe ...

she tostran parobka
utone mi potka
med grchave trnoske
in tepke trepljaj
kjer brezchasje ujamem
v njemu postanem
dokler ne izginem
v brezpotju onkraj ...

ZABLEDELE SO SLIKE

zabledele so slike
v cheshminju trnike
zad kôzelcu rante trohnijo molche
golè hiravcu late
se cefrajo zaplate
pustoshnik obrashcha sklecave nogè ...

mre skelet in prochelje
ni vech detelje, stelje
je pish jo razpihal na pushchave shtacjon
v hlapona izpuhe
drezine vzbuhe
v povshtre izvoshchka s kolesljem za lon ...

drdra lojtrc za stoge
chez strn naglode
zhanjicam srpache po klasju zhvizhgó
v snopju deklichki
frfotè kot kraljichki
z ljuljko jim uheljce frkolinchki zhgechkó ...

za prsobranom ruine
v migotih prashine
s kozla le mestna tam srajca sestop'
z mokronajzarsko shtulo
chez oramje pa culo
mahne chez grichek star' mam'ci nasprot' ...

zabledele so slike
vonj óbrshe tam lipe
hlad mize kamnite aster garteljč cvetoch
ob plotcu kosmachi
malinje v globachi
medenke v peharchku za pastirca gredoch ...

na ribstolu ocha
drajsa doge obrocha
za lajtek sorzhice v shentruperski far'
mal' tiste za cvichek
debenshki polichek
ki kmetichem v zidanc' napitnice udar' ...

somrák je vechera
voz shibi se in déra
vprega volovska zacuka ju v breg
ob zhrdi povese
razlega se pesem
na ribjek dremavi zre shchipa obstret ...

zabledela ta slika
kot srchna trnika
spod zhalostne gore med primózhki spi
da izsanjajo sanje
koshenice ne gmajne
kjer iz kôzelca otava kot rodina dishi ...

PRIPEKA

Huda sopara.
Sizif pochiva v senci
tritonske skale.

ZHIVLJENJE NI BIZNIS

afne mal' guncam
kot lenivec zaspim
drnjoham do dveh
pr' mat' je res in
papco postrezhe
pa pupco v sob'
carju primeren
deluks je obrok

z jajchki na shunki
me v svet obudi
chez kofi not' viski
she infuzija v kri
vrata odshkrtnem
vdihnem tist' plin
en chik si zakur'm
zhe pokonci stojim

mat' na balkonu
sama s sabo chveka
s klinchki zagnano
med shtriki poklja
je cot za tri shkafe
pol polika vse to
a kaj bi brez tega
'koj pobralo bi jo

brezvezno sesanje
njej ni problem
a mene krizh daje
s'm zvit in lesen
mobico drajsam
da prst je otechen
kljuva in shpika
bolechine refren

kosilce mi skuha
'mam prato najrajsh'
spanec te zdela
da bi zhrl le flajsh
vampek zazheja
she dva pira dobi
zhe riga kot osel
a men se spet spi

klofnem na zofo
vse do trde nochi
se kul opedenam
zhe v lajf se mudi
mat' je kar budna
pri brlivki sloni
shiva kup shtumfov
spod shpegli mrchi

kaj chem nakladat'
ak' 'ma rada vse to
je zdravo da miga
kot jamra v nebo
pichim naravnost
mi ovinkov ni mar
o ti mamica srchi
za kino dej d'nar

iz toshla ji spulim
kesh bogi na plan
zahlipa za mano
vech nimam priznam
do penzije rajtam
dost' chakat bo she
ne troshi na gliho
kak sokec pa zhe

kot burja me nese
v prelestne nochi
pr' Cuzy je zhurka
kjer dolgchasa ni
babe so shponske
odspred in odzad
ga serjemo v nulo
najraje brez gat

res sunki so divji
da shvic kar polzi
v mashinci je shtrom
vse trzljaje zdrzhi
skozlana je zora
se plazim domov
ga noro smo biksal
s'm zmatran kot vol

butnem na post'ljo
med rjuhe moj svet
kjer shiht ta tezhaski
je res bajno pochet'
v povshter utonem
kot lenivec zaspim
drnjoham do dveh
pr' mat' je res in

a dajem na znanje
sem abraham zhe
kosti me bolijo
in shkripa mi vse
she tista prasica
z'lo peche na rit'
me v palcu protin
ful zhge da je shit

prav fino da mat'
se perfektno drzhi
no vedet je treba
she devetdeset ni
za hrano pa p'jacho
ji nikol ni b'lo mar
za shportat' po bajti
vrhunski 'ma dar

ponujam ti sluzhbo
en butec mi prav
ma klinc ta drobizh
she za pir bo premal'
poleg tega she malo
pa v penziji bom
parkrat grem spat
in uzhival jo bom

zhivljenje ni biznis
kaj dzhob bi pa to
spanje bolj hasne
da dolgchas ni t'ko
v povshter utonem
kot lenivec zaspim
drnjoham do dveh
pr' mat' je res in ...

TI PREDICA SNA

nekoč ...
zvihrala bova v slut vrshine
usnula zdolaj v ledni mrak
a pred' prepad zamolk oshine
predica sna bo jek sladak

nekoč ...
ko v dolcah jage zapretijo
v shkrapljah spine zaplodé
a pred' chez planje se zgubijo
pev glask pod limbe zanesé

nekoč ...
temota ubije strast večera
v okrajkih nove zabledé
a pred' jesen gre za jezéra
prisluhni stihom ki jeché

nekoč ...
ko lashte brdníc pish oblije
avriklja lica zadehte
izpojem pesem ti nevesta
da krajem onkraj snivash me ...

MISEL

jo vdihnem
zajamem
slechem
ochistim
izdahnem
umijem
odenem
nalishpam
polezhem
pobozham
objamem
poljubim
pomaham
izsanjam
pozabim ...

a morda se vrne ...
v pomladna brstenja
v vzdihe poletne
v listja sheleste
v mrazine snezhin
v zaskorjene sence
v somrachne samote
v serafine shepete
v shushljanja globin ...

da ...
jo vdihnem
zajamem
slechem
ochistim
izdahnem
sestavim
odenem
nalishpam
utelesim
polezhem
ovijem
pobozham
poljubim
zapredem ...

v tebe
v sebe
v sanje
v dusho
v temo
v onkraj
v eon

vkalim ...

INSPIRACIJA

v dlan
mi sezhes
vame lezhesh
v tiku sna
ubijesh chas
ni
vech drevi
ni
vech davi
v brezdanj
zaplovesh
ti
- in jaz ...

tiho
 vstanem
 te vzamem
 v tiku sle
 se prozhi
 plaz
 ni
 vech drevi
 ni
 vech davi
 v brezdanj
 me nosish
 ti
 - in chas ...

zvit
 v eno
 te vreteno
 dan v noch
 navija
 v chas
 ni
 vech drevi
 ni
 vech davi
 le sni
 v eonu
 nje
 - obraz ...

TAMKAJ ... NA GREGORJEVO (haibun)

Tamkaj, iznad kamnitega velba, koder med relikti podgrajskega rozarija chemi postarana Samassova vila, se skozi ozholteli mulj listja in zatohle trhllobe pne stechina do prepadnega okljuka, vse do onkraj oshkrbljene skaline, ki mrko zre v hladno hrbitishche starotrshkih altan in baladurjev. Da skoraj okobal klopesh na zhametno oblico, obsijano z zablodelimi tipalkami sonca, je zhe od nekdej zhelezno pravilo, ki signalno zaklinka po ushesnih nakovalcih, ko svojo otrdelo teksturo zhivota nekako privlechesh do razmrshenega chela zlodejeve glave. Na skrivenchene gabre smo se staroljubljanski bosopetnezhi obeshali, kot bi izzivali

spechega zmaja z vlečenjem za bodljikavi rep. Morda se iz te goshchave še vedno prikazhe komu, da ga je strah njegovega ognjenega gobca, zatoorej je treba biti karseda pazljiv ... Tamkaj, koder zhe ozelenelo ozhe brshljana objema starikava telesa drevja, med nogami korenin in trkljavim zhelodjem brskljajo spretno veverke, dalech od nevarnega renchanja pasjih bevskov. Chez balkone zhlamborjev veje jutranji pish in med zavozlanim cheshmiljem kakofonichno shchinka jutranja perjad. V prepishnih obrshah krakajo plenilske vrane in jekleni kljuni jim kot uperjene sulice chakajo, da se pod vrshnim slemenom florjanskega zvonika pojavi nich hudega slutecha golobja jata. In tja zdolaj, kamor se jesenske noge vech ne upajo zadršati, je polegla prelestna, mlada dama vesna in razpredla svoje zlate kodrce chez mahovite shkarpe, v tih shelest zavalovane nostalgije ... Tamkaj se v nebesno sinjem, purpurnem kolorju zasvetijo pokonchni lijci nunk in rosne oblekice sramezhljivih vijolic, v sapici, ki zadrša chez svilo man, pa zatrepetajo glavice devishkih zvonchkov ... In tamkaj, ob Gregorjevem, pocukam chas mladosti ...

*PERNATI VRTEC
ZLETA Z VRSHICHKOV KROSHENJ
V PROLOG ZHIVLJENJA.*

SHE SPOMINCHICE CVETE

nekod ...
za pepelastim fratjem
in pordelim osatjem
nebroj si spominchic
pozheliva ubrat'
kot luchke sfrliva
v nekdej zletiva
ko pikljala je stelja
zhgechkala pomlad ...

o sta srci klekljali
v pritrku kembljali
chmokali v cretju
drncali v vrhe
smukali gmajne
plamтели v drajne
na ovchicah zibljali
v potochju vodé ...

chez trhlombe brvice
 shtup'ramo v lozice
 s kozolci mendlala
 kostrebo sva v rut'
 shla z ritjo v koprivje
 je vzhgalo res divje
 ej le kaj to kozlichem
 bi motnilo pochut' ...

sva sonchek lizala
 pa lun'co grickala
 she kaj skritega vmes
 b'lo se lushtat' je v tem
 kot pivnati trav'co
 in shpegati v shtal'co
 gostolenju shkrjanchka
 na mrvi zatem ...

nekod ...
 za muljastim fratjem
 in pordelim osatjem
 prastari lesniki
 v mrachju mrche
 v obrshah srebrine
 v kaluzhi tropine
 - spominchice v ochkah
 she njenih cvetè ...

Sasho Zorc je rojen leta 1951 v Ljubljani. O sebi pravi takole: »Tista poshtena, neponarejena navezanost na lepoto slovenskega jezika me spremlja zhe iz osnovne shole, she tembolj pa, ko sem schasoma zachel vpijati chrtice Ivana Cankarja. In tam, she posebej, v tistih pridihih socialnih krivic, sem se nekako nashel in seveda znashel ... She tembolj pa, ko sem pozneje, v nekakshnih neizsanjanih sanjah, lovil paralelno sonce in nedosegljive ideale ... In ko se me je nekoch, v spokoju vecernega somraka, dotaknil Jenko, se nisva nikoli vech odtujila ... Tiste, nekoliko zaprashene, a vendarle domache besede, me ponesejo na vale nostalgije, ki obudi pomladno frkljico, da spleta kodrce v mojih stihih ...«

Razshirjeni besedni zaklad v Zorchevih pesmih prek obravnave vecnih in sodobnih tem z arhaichno silo in samosvojim zhivahnim ritmom posega v sodobno poezijo, ki jo ustvarjajo slovenski pesniki v tem trenutku.

(Op. ur.)

POJEMANJE SONCA

Razpihovalec mane

Ko me pish poljubi v dlan
in se Zemlja da na bok,
nich vech skregan ni vsakdan,
nich vech prazen ni obok

neba, ki rishe vence,
hrepnenj kroti naskok,
da ne bi vse zle sence
zastрупile dushe tok.

Tedaj rozha snuje plan,
s cvetnim listjem v vsemir
shiri hlap, ki bo spoznan,
in da zmaga ne hudir.

A ljudje she kar v mreni,
ki, zastirajoch poljé,
ne pusti, da po veni
kresnice teche ime.

Ogledalo

Chisti hip ti plete stanja,
neslishno kakor etra jek;
obraz v zrcalu odzvanja
chasa kozho, premene vek.

Zhivljenje nam slik poklanja,
nihche ne ustavi kadra tek.
List za listom teche sanja,
misel stopa v stotero rek.

Slutnja

Pojemanje sonca,
dan se vda nitim sna.
Noch je brez konca;
sem le bibavice sla.

Morje dre v oko srca;
slutnja nam zgoshcha kri.
V daljavi lajezh zvonca
prenika v neki chutnosti.

NEKAJ

(lingvohajka na vse-nich)

*

Nekaj nasproti
vsega in nicha stoji,
oboje v njem zhdi.

*

Nekaj vse in nich
v svojem obsegu drzhi
kot v stisku pesti.

*

Nekaj kot ne-kaj
skozi vse in nich gori,
v ognju, ki ga ni.

*

Nekaj združuje
v sebi dvochlenški vse-nich,
vsenichju tuje.

*

Nekaj vse in nich
v objemu nicha vrti,
kot da vsega ni.

*

Nekaj kot obseg
je neskončno obzorje,
vsenichja morje.

*

Nekaj je obris,
zarisan vase kot nich
skozi vsega vtis.

*

Nekaj je slep vid,
ki vsenichje vzdrzhuje
kot prividen zid.

*

Nekaj obstaja
kot vsenichja brezbrezhna,
prhka ograja.

*

Nekaj je strogo
zakovano v nalogo
z vsenichja vlogo.

*

Nekaj iz vsega
in nicha sestavljeno,
v sebi spravljeno.

*

Nekaj do vsega
in nicha ravnotezhno
kot nedosezhno.

*

Nekaj v trikotu
z nichem vsega, z vsem nicha
na krozhnem potu.

*

Nekaj v preseku
z bichem med vsem in nichem
v gluhem odjeku.

*

Nekaj je vsota
kot vsenichja praznota,
prazna polnota.

*

Nekaj je ne-kaj,
vase postavljen vprashaj,
med vse-nich kot kaj.

*

Nekaj kot zakaj
je zavito kot vprashaj
v vsenichja sijaj.

*

Nekaj kot klicaj
je vsekano kot sijaj
v vsenichja vprashaj.

*

Nekaj na stezhaj
odpira vrata brez vrat
vsenichju za vrat.

*

Nekaj je konec
kot vsenichja chasokraj,
ki zachne kje-k(d)aj.

(iz rkp. zbirke haiku izrekov *Vsenichje* – cf. *T/ĕ/alec*, SRP 109-110 / 2012;
Kljuchi nakljuchij, SRP 145-146 / 2019; op. avt.)

SISTEMIZMI

(epigramizmi)

LETO SISTEMA

(2019 – 150 let PSE)

Prus in Rus v avtorskem sporu
glede periodnega sistema.
Jubilej pripada Rusu,
prusko-ruska tekma pa obema.

MENDELEJEV

Vsak element v omrežju sistema
je lastnega reda shizoshema:
uchenjak, porochen, drugi zagrozi
s samomorom, che se z njim ne porochi.

SI S TEM SISTEM?

Veliki brat Sistem
ne pozna izjem.
Sleherna izjema
je del sistema.

ROB

Kako naj izjema
zhivi zunaj sistema?
Tudi svojeglavi rob
je ujet v mrežhe drob.

VETROMLINI

Sistemska izjema –
peklenska dilema.
Kot dvojnik Don Kihota
je v kolesju napota.

TUJA NUJA

V mlinih sistema
je pesek izjema,
ki se bojuje
le iz lastne nuje.

SVOJSKA VOJSKA

Vsaka donkihotska
odshtekana cvetka
je svojski prispevek
k cvetenju napredka.

VRTACHI

Sumljivi elementi
rinejo z glavo skozi zid.
Kot chrvi delajo škodo,
ki je končno sistemu v prid.

OGANESON

(neobstojni element)

So tudi taki elementi,
ki jim niti ni do eksistence.
Zhe pred nastankom razpadejo,
ker so v sistemu le lastne sence.

TREMOR

(inzheniring poslovnih sistemov)

Tudi neodvisne
od sistema
kot (p)osle pritiskne
mrežna tema.

PREMENA EU-SISTEMA

Anglezhi so sprejeli
»ameriški« brexit:
do Evrope in Irske
mehak »kitajski« zid.

RDECHA NIT ZA BREXIT

Smiselno je pach vprasanje:
»Kakshen smisel ima brexit?«
Sistem za Americhane:
brez GB je EU invalid.

MENJAVE VELJAVE

(elementov)

Ko spremeni se vloga
v sistemu kroga,
zdaj nadloga uboga
bossa uboga.

TRUMPCARD SYSTEM

Trumpofobi so v zadregi:
skoz stisk zob priznavajo
dejstvo, da s tem asom v spregi
ZDA izvrstno plavajo.

(jul. 2019)

MILKA

(horror dvogovor)

- Vidim, da glodash chokolado – shvicarsko Milko ... Dober tek!
- Ploshcha chokolade: koprolit. Občasno sem pach koprofag ...
- Le občasno?
- Kadar me obishche mala teta Milka iz Kopra, mi prinese chokolado Milka in se poshali: »Malo Milke od male Milke« ... Je namrech moja tako imenovana mala ali mrzla teta, ochetova sestrichna, pa tudi po postavi je majhna.
- Koprofag iz grshchine: kopros (drek), fagein (zhreti), torej drekozher. Govnach je hroshch govnoibrbec, drekoibrbec ... Kakshno zvezo pa ima koprofagija s chokolado?
- Asociativno, predvsem po barvnem vtisu ... Pa etimoloshko: kakao, kakav, glavna osnova chokolade, kot beseda spominja na grshko kakós, slovensko kak(ec), baskovsko kaka, imenu Milka pa je blizu baskovska beseda milaka s pomenom »vech tisoč«. Govnach ali bolj starinsko govnrar lahko pomeni tudi zoprni chlovek, zoprnezhi. V balkanskem bratstvu góvnar pomeni chistilec stranishch. V Indiji so chistilci latrin, skupaj s pometachi ulic, najnizhja kasta, tako imenovani »daliti« ali zlomljeni, izgnani, »nedotakljivi«, parijci ... Je pa govnach tudi egipchanski sveti hroshch skarabej ... Koprofagi so tudi nekateri dushevniki bolniki.
- Arhetipski simptom?
- In koprolitski sindrom. Barva dreka v vijolichastem ovitku.
- Je potemtakem Milka sladek drek?
- Simbolichno ... Na teh chokoladah je podoba krave, to je torej ime predstavnice goveda, kopitarjev. Tudi dragocena dishava moshus izvira iz riti jelena pizhmarja.
- Kot v izreku »iz blata zraste rozha zlata«, ali ne?
- Podobno optimistichna prispodoba: sladkost iz pushchobe. Sacchara je po latinsko sladkor, sahara je po arabsko pushchave (edn. sahra). Od brezupa do sladkega strupa. Od kakca do keksa. Od negacije do iluminacije. »Ilum« je balkanski turcizem, turshko »ilim« iz arabsko »ilm« (veda, znanost, znanje).
- Koprologija: veda o blatu?
- »Il« ali »ilo« je praslovanska beseda za glino, blato. V turshkem jeziku »il« pomeni ozemlje, dezhela, domovina. Praslovani so bili »ilarji« ali »Iliri«, mochiirniki,

barjanci. Ilys – grško: blato, glina. Ilia – latinsko: chrevesje. Ilia je tudi Trojanka, Ilion pa Troja. Trojan(c)i so verjetno nekoč imeli triglavo božhanstvo, nasploh znano pri Slovanih ... Etimologija je pach veda, ki velja za najbolj poetično vejo jezikoslovja, zato si včasih privoshchi tudi kakšno poetično licenco.

– Kako to, da so Shvicarji chokoladi dali slovansko ime?

– Obstajata dve razlagi. Prva je po združenih zachetnih zlogih glavnih sestavin v nemshchini: Milch – Kakao. Druga pa: shvicarski slashchichar Suchard, ki je leta 1901 začel proizvajati mlečno chokolado, naj bi kot ljubitelj Wagnerjeve glasbe posebej občudoval tedaj svetovno slavno operno pevko Milko Trnina, ki je bila Hrvatica.

– Ali ni Milka tudi slovensko ime?

– Ne ravno tipično. Praviloma naj bi bilo slovensko Milena, Milka hrvashko, Milica srbsko.

– So ta imena kaj v zvezi z angleshko besedo milk in s slovanskimi inachicami za mleko (moloko, malako, mlecško, mljako, mlijeko itd.)?

– Pri tem je »klima« vsekakor slovanska. Brez klime ni ne poletja ne zime. Klimatizacija je tudi v zvezi s (stranishčno) koprofilijo. V molku skritosti se dogaja »molka«, južnokorejski voajerizem, minikamerno snemanje zhensk zlasti po stranishchih, pa tudi po slachilnicah, hotelskih sobah ...

– Amerishki indie pop band Miniature Tigers ima pesem »Japanese Woman Living in My Closet«. Asociativno s korejsko »molko«, mar ne?

– Vsaj deloma, bolj »poetično« (wc-poetry) ... In v zvezi z amerishkimi literarnimi citati se tukaj ponuja še Hemingwayev izrek: »The first draft of anything is shit«.

– Sodobna shvedska pisateljica za otroke Pernilla Stalfelt je napisala »Knjigo o kakcu« (shvedsko: Bajsoken), po kateri imamo gledalishko priredbo z naslovom »Kakcheve dogodivshchine«. Igra »Kekcheve dogodivshchine« pa je seveda priredba po Vandotovem Kekcu. Kako je pri teh asociacijah z vzgojo in bontonom?

– Cheprav niso včasih nichi manj (ga) srali, je bilo nacheloma nedostojno o tem govoriti brez določenih zadržkov. Danes pa naj bi vladal trend tako imenovane sproshčenosti, odprtosti »brez tabujev«. Do vsakršnih oblik drugachnosti se kar vsiljuje toleranca, tudi prek mainstream medijev, le kdor ni sproshčen, je takoj oznachen, sumljiv, asocialen, manjvreden, izločen, povozhen, skratka – sploshčen. Slovenci in Americhani zamerijo sproshčenost le svojemu predsedniku. V madzharschhini »kekec« pomeni nevolja, jeza, torej nasprotno Kekcu kot utelesenju dobre volje. Balkanski slang turcizem »kekez« (gay) je pa lahko tudi ne ravno dobrovoljen priimek.

– Pa smo spet pri Balkanu, ali ne?

- Nich brez Balkana: pod vsakim kamnom balkanska mana. Postjugo trend je »chim dlje od Balkana«, toda ne le Kekec, ampak tako rekoch vsak slovenski narodni junak ima vsaj kakshen hrvashki »spot«: kralj Matjazh kot ogrsko-hrvashki kralj, Peter Klepec je doma na obeh straneh Kolpe, priimek Krpan je redek na Slovenskem, bolj pogost je na Hrvashkem (Krpani – bunjevsko pleme v Liki). She Gubec in Tito bi shla zraven.
- Nedvomno pa shvicarska Milka vsaj Slovanom poleg chokolade vzbuja tudi pojem miline, kajne?
- Seveda, vsaj v glavnem. Najde pa se tudi kakshna izjema. Na primer, poznal sem dva mozhakarja, bila sta si soseda, eden je imel psa, točneje psico, nekakshno meshanko, ki je rada stikala za iztrebki, zato se je drugemu sosedu gnusila; poleg tega ga je ob vsakem srechanju oblajala, che pa je bila sama v stanovanju, je divje zavijala in bevskala, vchasih tudi vso noch. Ko je sosed izgubil potrpljenje, je skushal, ne ravno najbolj prijazno, nekaj omeniti lastniku psice, ta pa ga je boksnil v glavo s posledico: zlom cheljusti in pretres mozhganov.
- Kakshno zvezo pa ima to z najino témo?
- Lastnik se je pisal Milko Kekec, svoji ljubljenki pa je dal ime – Milka.

Andrej Lutman

PREVECH OCHETOV

(drugi del)

Bilo je v tistih chasih, ki she niso minili; nekateri se she občasno priblizhajo, zblizhajo v tolikshni meri, da zastarajo.

Hishna napihnenka, tudi vechlonchnica poimenovana, se skisa in s tem zakisa ozrachje v hishnih okoljih, v prostorih izven bivajočega. Pozneje poimenovani doda odpadek za darilo. Uteleshenje se ne ponovi, zagotavlja, ko se razrashcha, obsega zhe pretezni del prostora, se bohota, ko dosezhe tisto vsebino sobane, da postane odvechna. Gnetar jo odnese v klet; iz sobane v klet, enolonchnico. Odpadke, odpadle in chakajoche na podu, zbere skupaj, zavije v odejo, jo zvije, okorno namesti predse in razmishlja o odlochitvi, da jih podari. Oseba, ki mu prva poda svoj spomin nase, je Klista. Ona zna z odpadki, ona se ne obremenjuje s tovrstnimi darili in jih lahko da tudi pouzhije. Ve, da jo ljubi. Prav za prav ve, da ga ona ljubi prav. Bolj ga ljubi ona, kot on ljubi njeno oholsko dvorjenje, prihajajoche tako iz okolja kot tudi iz nje, iz njene oholosti nasproti okolju.*

Iz stene se pojavi postopach, ki prichne z zasledovanjem. Z brco v steno Gnetar dosezhe, da postopach postane del prebujanja, kar se kazhe z izginjanjem stenskega okna, pogleda skozenj, okenskega ozadja znotraj in zunaj okenskega okvirja. Postopach, zasledovalec in brca narede, da je prebujanje plodovitejshe. Sanjski odpadki, zaviti v spech spomin, postanejo spevni, navidezni, brez ene same slike; so ugrez za pozornost.

Zauzhitje temne zaplate, ki se pojavi pred obrazom, je sprejetje mastne sence vase, kar povzrochi premikajocho se resnichnost, begavo okolje, ledeno in vetrovno na trzhnici; Mirna vozi vozilo z družhbo, ki se odreka razmnozhevanju, vozi proti poročenim v dvorani, ki se shiri v široko zajetje, v pozhiranje okolja.

Gnetar prejme lik, ki je zasukani lik glede na lik, sprejet zhe davno, lik, predan s strani mojstric, razoblichenih v zgodovini risanja likov. Prejeti, zasukani lik gre v shirino, v široko zajetje. Po prejetju lika obleche zlatordechechi plashch, v katerem poleti nad vse temne podobe, postave; poleti iz spodnjega stanovanja v hishi, v kateri so ga ustrahovali priseljenski napadalci; jih prestrashi do njihovega izginotja.

Nadaljujejo se pogajanja za obelodanjenje zapisov. Verjetnost za uspeh pogajanj ni majhna. Da se bo vedelo, da bo. Toda sanj ni.

Kva se prehladi. Itjam dosezhe, da se spet pojavi. Ponovno ponovi svoja opazhanja soljudi, saj poklicno goji stike na vse strani za vse ljudi. Tudi Badu svojo sprenevedavost prevrne na odnose s soljudmi, pa je she bolj v narekovajih, izmuzljivejsa.

Zdaj sanje so. So lebdenje, so letenje, so znanilke gona v mestnih predelih, izгона od kurbishcha na ulici stran od njenega poimenovanja po enem od prenoviteljev verovanj, stran od vijug, ki jih zhe samo ime izvaja ne prav dalech od kuhnega znamenja iz delno prezhive te zgodovine, kjer se zachne in koncha sanjski predel.

Tezhavni chasi so se konchali z odstopom zobne plombe. Pred tem prdci. Nekaj veselja je povzročil le Delh s svezhnjem bankovcev, a to plombe ni vrnilo na njeno prejšnje mesto. Preshla je v prihodnje nahajalishche in pustila bodeche bolechine.

A she pred tem: srečanje z mimohodnikom, ki se je bil zasprasheval, ali mu ustanova, ki jo je redno obiskoval, objavi osmrtnico, che se mu posrechi umreti. Pa kmalu umresh? ga je bila družba zaslislehala in se sprashevala, ali naj ustanovijo posebej zavarovalnico za takshne primerke prav zanj. Mimohodnik in zastalezh je dajal videz dokončne revshchine. Silno je vztrajal v svoji skljudenosti, silneje od možnosti za prilepljenje smiljenja nanj, tako goreche se predajajoch uku na ustanovi. Gnetar ga je opazoval in se chudil chutenju povezave z njim. Sochutje ga je minilo kasneje.

Kasneje sta par imen, ki sta Delh in Badu, povzela prihodnost v rekle:** Njuna pomembnost se zhe she izkazhe. Tudi pomembnost Itjam ni zanemarljiva. Itjam namrech hoche vech. Hoche sebe na vseh. In hoche Leshchurjevca, kot poimenuje Leshchurnika, hoche nanj, da bi se imela z njim.

A on, ah, dovzeten le zase; njemu se zapisi ne zde dovolj pomembni, da bi njih obelodanjenje podprl. Itjam spusti vso peno vanj, kar ga ne moti, kaj shele napihne do tiste mere, da bi se izmeril v razpochenju, da bi dal vsaj kak pisk od sebe. Leshchurjavec brezčasno chveka o zvezdah in zvezah pod njimi, o odnosih, porajajochih se z njihovimi vplivi, kakor sicer zatrjuje, ko poveka, ko mu je hudo, che ne najde osebe v sogovornishtvu, v odobravanju za poslushke, za njegove miselne ostruzhke, za njegove vplive na zasebna modrovanja, da Itjam prime kozlat ob tem. Da bi le bil molchechnejshi, kot je bil nekoč, pomishlja. Itjam in Leshchurnik pach nista par, kot sta Delh in Badu.

Sta pa par Leshchurnik in Cuk. Kakor hlachnici brez riti sta, kakor izrek brez govora. Leshchurnik pokroviteljski, Cuk rahlo kujav, a oba mesena, s tolshcho skupaj zrasla, spitanca, da je veselje od njiju odvrniti pogled, skoraj vsak pogled.

In sta par tudi svetemu udinjajochi se Bab ter njegova prelestna hcherka, skoraj posinovljenka, Ea. Zanimiv par, je podejala uslužbenka, denarno podporo skupnosti jima zagotavlja joča, ko je na prvem obisku nashla njune stvari tako lepo in pod pretnjo redu zlozhene pred enosobnim stanovanjem, da je morala odrediti pregled. Prishel je uslužbenec iz Urada za mere, izmeril in ugotovitev ji podal: ni odstopa, niti za mezinček. A je imel precej tankega in skoraj brez nohta, da mu je chez palec popolnoma verjela. In Ea ter Bab sta poslej prejemale vsakršno podporo v seshtevku, ki je mnogokratnik she najmanjshe mozhne vsote, zhivotarjenje zagotavlja joče.

Pa sta par, ki se ne preda. Stalno tarnajocha tketa zhivljenje in se podajata: Bab sveto nudi, Ea se svetu ponuja. Občasno ju v vsej svoji oblastnosti obishche Leshchurnik. Cika seveda na Eo. Bab se dela, da tega ne ve in hlini pobožnost she temeljiteje kot sicer. Skupaj opravljajo daritve, ki prehajajo v paritve, a Ea je vedno ob strani, zapostavljena, da vskochi, chakajocha. V tem prichakovanju pesni.

Zapisuje si bodro zveneche vrstice v pisavi, ki jo je bila izumila zase. Nekaj jih je zhe ponudila znanemu uredniku pri gosposki zalozhbi. Ni ji she sporočil svoje odločitve. Sumila je, da ji tega tudi ne bo storil. Zato je spisala podaljshanko z naslovom *Stvor*, mislecha nanj. Zavrnitev je bila zhe prevech navajena. Za to je vsekakor poskrbel oche Bab, s katerim je hotela imeti sina, par, dvojchka, ki bi ju ne zavrachala. Odtegnil ji je bil namrech vso podporo, chesh: znajdi se brez mene! Vzgoja otrok je vchasih res zavezana okrutnosti.

Opombnice:

* Okolje ni oholo.

** družhi, che drzhi.

Prevech ochetov (na tri)

Gnetar se za takshne zadeve ni menil.

Na poucnem predavanju se je bil seznanil z mozhnostjo zmletja zmrznjenih rastlin, ki ne podlegajo zmrzali. Predavateljico je zaprosil za izpitje poskusnega zmletka, segretega na izventelesno toploto. Proti prichakovanju je imel v ustih zadovoljivo znosen okus, pa se ji je na hitro priporochil za she. Oholo ga zavrne. Naslednjo kolichino se placha!

In svoj she! je nadomestil z: nich vech. Bo pa priporochil, se ji je zavezal. Predavateljica je skomignila. Gnetar tudi. In pri tem je ostalo.

Sklicaje se na sebstvo in prisebnost se prichne ukvarjati s spominkom, ki mu ga je poslal otroshki prijateljcek. Hipno sta bila ugotovila, da ju je poprijelo iztrebljanje. Ker sta she predobro vedela, da ju, che gresta domov na vechjo potrebo, ne spuste vech ven, sta se domislila in se sesedla na skladovnico drv v blizhini, spodvila roke pod deske in pritiskala, da zaustavita pritisk. Spogledovala sta se in ugotavljala, ali popushcha. Izid njune domislice je bila sled zmerno tekoche driske, drseche po notranji strani stegna. Saj za to pa je prijateljstvo, sta si domishljala, ko sta drug drugemu privoshchala olajshanje.

Gnetar se spomni tudi na bezhno prijateljico, ki ni postala stalnica, ko pa je bila tako mahnjena na fantke, da ji ni zadoshchal poklic vzgojiteljice, ampak se je izobrazila tudi za porodnico, da jih je lahko spremljala skoraj do zrelosti. Od dalech jih je opazovala in se jih kasneje spominjala, kar ji je zadoshchalo. Tudi sam je poskushal ohranяти deshki videz, da bi poglobil njun odnos. Pomechkanih tekmechkov je bilo na pretek, pa sta ostajala pri bezhnostih. Do tekmecev ni prishel.

Ob meshanju dreka in spominjanj se Gnetar ozre k ozkemu prehodu do stropa. Prehod, oznachen z nastavki za plezanje po steni, ga tako prevzame, da opusti vsakrshne namene glede vzpostavitev hishne napetosti, ki jo je bil nameraval vzpostaviti po zhicah, nameshchenih vsevprek. Izvedenka za te stvari, bivsha, zhe skoraj pozabljena soseda, ki jim je dodajala dodano vrednost s tem, da jih je oplemenitila she s stikali, mu je svetovala, da naj vse skupaj priklopi na njen izvor. Takshno meshanje z meshetarjenjem ter vzpostavljanjem neakshnih lastnih uslug mu je namrech zhe v polpozabljeni preteklosti prinashalo le kesanje, pa je bila odlochitev za opustitev pravshnja. Izvedenka, veshcha podtikanj in zavlacevanj, mu je sicer v davnini prirasla k spolovilom, a kaj, ko pa je bila zdaj predalech in krepko pod napetostjo, s katero se je soochal ob hotnji po sprostitvi. Popadel ga je namrech grozd besov: izzhivljanja na njem; spomin na izzhivljanja ob njem; ozaveshchena povrshnost v zvezi s preobremenjenostjo in uslužnostjo. Ni jim vedel posledic, pa se jim prepusti, da morda doume, kaj ima za postoriti v

naslednjih dopoldnevih, ko je imel vsakotedenske domenke z metalko svetih podobic.

Metalka podobic, privrženka verovanja s poimenovanjem kalimas,* ga je prichakovala. Narochil je bil enainshestdeset metov podobic, ki naj mu razbistrijo um. Tokrat je bil nekje na sredini celotne zgodbe, vsaj tako nekako je shtel. Metalki svetlih podobic je docela zaupal glede pravilnega shtetja, ko pa mu je mesečno tako preudarno in prepričljivo izstavljala rachune. Metalka ga je uglajeno sprejela, mu namestila ozhichen shlem in priklopila, da so mu svetlikajoče se površhinice zatolke možnost, da bi pomisljal na she kaj zraven, vanje zroch. Obchuti prisotnost ostalih, sedechih naokrog njegovega oblezhalega telesa. Z drobcem obrobne zavesti doume, da jim mora iti krepko na zhivce, saj obchuti njihove roke, ki so ga hotele dvigniti. A roke jim gredo skozenj. Telo mu oblezhi. Obtezheni telo mu poskusha dati vedeti, da pa se nemara poslavljata in da ga smrt podoji, ko zazna dvig; in se ove, da pravzaprav sedi pred metalko podobic, ki izklaplja ozhichenost in napetost in omrezhenost in priklop shlema ter mu nudi rachun. Ob izročitvi pripomni, da je bilo tokrat zadnjih, saj da jo njegovi obiski spravljajo v brezup. Nemudoma ji ponudi vishke k vsoti, določeni za posamezno srechanje, a ga metalka razsvetljenih podobic opomni, da naj je ne poskusha podkupiti. Dopolni se z razlago, da verovanje s poimenovanjem kalimas ne dopushcha odstopanj ali izjem pri nudenju tovrstnih storitev. S poudarjeno hinavskim glaskom jo vprasha, ali se lahko kako vkljuchi v njeno veroizpoved. Z odurnostjo v zavrnitvi ga postavi na nogi, usmeri k izhodu in mu zagrozi, da bo imel opravka z njenim posvojiteljem, che ne odide in se vech ne vrne. Kaj pa razlaga? she odslni vanjo. Hip po tem doume, da je spet pri meshanju dreka in jalovih naporov glede lastne prihodnosti, saj ugleda usnjatega silaka, prezhechega nanj. Prihodnost mu postane sorazmerno jasna: hipoma v dalj.

Pojasnilce:

* veroizpoved ob nastanku

SEDEM SMRTI

Tezhka smrt cesarja Karla VI. in tajne teorije o podlih zarotah

Mnogi vladarji so postali zhrtev zarot in zastrupitev. Vprašanje je le, kdo jih je zastrupil. Habsburzhanom je bilo to zlo v glavnem prihranjeno, kot moremo sklepati po pregledu starih zgodovinskih virov in listin. Toda ali to sploh drži? Kaj ni prav oče Marije Terezije, cesar Svetega Rimskega cesarstva Karel VI., umrl zaradi zastrupitve?

Zgodovina je zelo neprozorna, prepolna megle in oblakov.

Baje se je Karel VI. zastrupil z gobami, ki jih je sam nabral v gozdu in potem osebno prinesel k dvornemu kuharju. Vendar nekateri trdijo, da je bilo vse popolnoma drugače in so cesarja nasprotniki namerno zastrupili na posebno podel način.

Kronisti poročajo, da je Karel VI. 10. oktobra 1740 pouzhl obilno gobjo jed. Drugi dan ga je prizadela močna slabost s hudimi bolečinami in bruhanjem. Na trenutke je izgubil zavest. V naslednjih dneh se mu je zdravstveno stanje izboljšalo, vendar so se kmalu ponovno pojavile bolechine z zelo visoko vročino, ki ji je sledila hitra smrt.

Opisi poteka cesarjeve bolezni so znachilni za zastrupitve z zelenimi mushnicami. Vechina zgodovinarjev domneva, da se je cesar zaradi lastne neprevidnosti in kuharjeve površnosti zastrupil z izredno strupenimi gobami, ki so za chloveka smrtonosne. Kljub temu obstaja pri tej tako neobichajni smrti pomembnega cesarja veliko dvomov in nerazchishchenih vprashanj. Karel VI. je bil tudi shpanski kralj, vendar je izgubil vojno s Francijo, ki je v Madridu po dolgem habsburshkem obdobju ustolichila svoje bourbonske vladarje. Povsod je imel mnogo sovrazhnikov. Ker je bil brez moshkih potomcev, so razne evropske vladarske hishe hotele po njegovi smrti na prestol Svetega Rimskega cesarstva poslati chlane svojih družhin.

Morda so cesarjevi sovrazhniki v dvorni kuhinji pri chishchenju gob in pripravljanju jedi na skrivaj primeshali k uzhitnim gobam strupene mushnice, ki so povzrochile vladarjevo smrt? Morda so Karla VI. namenoma zastrupili?

Krrk ... Krrk ... Kdo ve? Zgodovina je neprerachunljiva.

Razcefrani mrak sredi teme. Tri ali shtiri zarotnishke postave s podlimi mislimi. Zatishani glasovi v temachnih rovih zgodovine. Neprestano premetavanje morilskih naklepov pod masko drzhavnega blagra in pravichnosti. Pravica, prevechkrat poteptana v blatu mashchevalnih naklepov in uzhaljene samopashnosti.

V temachnih kotih za zaprtimi vrati nachrtujejo slabomislechi nesramne zarote, napade, umore, unichenje drugache mislechega nekdanjega prijatelja. Prihodnosti nastavljajo pasti in zanke. Dogaja se zmedeni mrtvashki ples v blodnjakih zhivljenja. Tu in tam za prvim vogalom eksplozija bombe, tu in tam strel iz revolverja. In seveda strup. Strup za vse, ki nam hochejo zrasti chez glavo. Poshevna svetloba zgodovine meche dolge zverizhene sence na ubogi svet skozi vijugasti chas.

Tudi smrt zadnjega avstrijskega cesarja Karla I. sprozha vrsto neprijetnih vprashanj. Asistentka Helena z dunajskega univerzitetnega inshtituta se spomni na neko pripombo profesorja Hensla. Baje je odkril vech dokumentov o vladarjevi smrti v eksilu na Madeiri.

»Zhivljenje so mu očitno nachrtno skrajshali,« ji je rekel.

Helena je bila ob tej izjavi izredno presenechena.

»Saj se ti ni treba chuditi,« je Hensel povishal glas. »Anglezhem je bil cesar Karel trn v peti. Bil je njihov smrtni sovrazhnik, saj je znano, da je hotel ponovno obnoviti avstrijsko cesarstvo ... To je bil dovolj mochan razlog, da so se ga hoteli za vedno iznebiti.«

»Tega res ne morem verjeti,« mu je Helena razburjeno odgovorila.

Toda morda je Karel Hensel res odkril nekaj takega, kar sega globoko v nedostopne prostore tedanjih politichnih velesil.

Asistentka dalj chasa razmishlja o Henslovih namigih. Zdi se ji, da je professor morda nashel na kakem skoraj nedostopnem kraju po srechi in z zvijacho neka pozabljena ali izgubljena pisma iz pisarn nekdanjih tajnih sluzhb in organizacij ... Toda kje so ta pisma zdaj?

Che o vsem natachno razmisli, pride do zakljuchka, da zadeva ne more biti zelo verodostojna. Tu nekaj ni v redu. Prevech mochno dishi po raznih teorijah o svetovni zaroti. Prevech zaudarja po iluminatih in sedmih modrecih s Siona in podobnem.

Grozno je vse to. Grozne so te vojne in njihove unichujoche posledice, Hitler in druga svetovna vojna. Vojna in denar sta sveta vladar.

Smrt cesarja Franca Jozhefa I.

Cheprav osebni cesarjev zdravnik vitez Joseph von Kerzl ugotovi, da muchi Franca Jozhefa tezhka pljuchnica, monarh kljub vsem svarilom in ugovorom zachne zjutraj 21. novembra 1916 kot ponavadi pregledovati uradne listine in obvestila. Boleha zhe od novembra 1913, ko je kljub slabemu vremenu v odprti kochiji odpeljal visokega gosta na zheleznishko postajo. Njegov prehlad je zhe zdavnaj postal kronichen.

Cesar se ne boji smrti. Vendar se vedno znova vznemirjeno sprashuje, ali bodo mrtvashki zvonovi, ki bodo oznanili njegovo smrt, morda zvonili tudi pogrebu celotnega cesarstva, kar omeni v trenutku slabosti svojemu zvestemu slugi Ketterlu.

Prestolonaslednik Karel in njegova soproga Cita obishcheta cesarja v zadnjem dnevu njegovega zivljenja zhe dopoldne v njegovi delovni sobi. Franc Jozhef se s tezhavo dvigne s stola, drgeta po vsem telesu, vendar hoche princeso stoje pozdraviti. S shibkim glasom reche jasno in gladko, ko strumno stoji pred prestolonaslednikom in njegovo zhenou: »Visokih dam ne morem sprejeti, che sedim.«

Neko rahlo svarilo oziroma opomin se zachne oglashati v prestolonaslednikovi notranjosti. Neoprijemljiva nevarnost trepeta po zraku, toda Karel premaga slab občutek v zhelodcu, skloni glavo in cesarja nagovori z bodrilnim glasom: »Velichanstvo, zheliva vam hitro in dobro okrevanje!«

»Hvala,« se Franc Jozhef ganljivo zahvali. »Toda saj mi je dobro.«

Ko se prestolonaslednik in njegova zhenou poslovita, se stari cesar z zadnjimi mochmi in z visoko vrochino ponovno odpravi k pisalni mizi in k shtevilnim uradnim dopisom. Shele zgodaj zvecher, ko je dalj chasa molil, ga sluzhabniki odpeljejo k postelji. Poslovi se she od svojega sluge Ketterla in mu z nenavadno mochnim glasom narochi: »Spet nisem mogel dokonchati dela. Zbudite me, kot ponavadi, jutri zjutraj ob pol shtirih!«

Franc Jozhef sprva mirno zaspi, vendar se kmalu zbudi in zaprosi za kozarec vode. Tezhko diha. Zdravnik okrepi delovanje cesarjevega srca z injekcijo. Dvorni zhupnik moli za vladarjevo dusho in mazili vladarja s poslednjim oljem. Cesarjeva hcherka nadvojvodinja Marija Valerija poklekne pred cesarja in mu v roke polozi sveti krizh. Njegovo apostolsko cesarsko velichanstvo prejme she popolno odvezo grehov po dolochilu *in articulo mortis*. Kmalu zatem cesar preneha dihati. Marija Valerija zatisne mrtvemu ochetu oči. Je ob deveti uri in pet minut zvecher 21. novembra 1916 v rezidenchnem cesarskem mestu Dunaj ob lepi modri Donavi.

Dvojna smrt v stari kleti pri Kobaridu

V dunajskem zgodovinskem seminarju je vse narobe. Asistentka Helena Kletzki bo kmalu izgubila zhivce.

»Dobro, da sem vas nashel, gospa Kletzki,« reche neznanec, ko pozno popoldne nenapovedano vdre v predavalnico.. »Ime mi je Grom. Andrej Grom. Srechal sem vas svoje dni, ko ste bili na ekskurziji v Sloveniji. Ne vem, che se she spominjate ... Bil sem na predavanju vashega profesorja Hensla v kobaridskem muzeju. Govoril je o prvi svetovni vojni in krvavih bitkah ob Sochi ... Tudi jaz se ukvarjam kot ljubitelj, che smem tako rechi, z zgodovino ... She posebej z dogodki v prvi svetovni vojni, ki so na poseben nachin prizadeli tudi Slovence. Tedaj je po nekaterih ugotovitvah padlo v bojih za obrambo tedaj she nashe

skupne habsburške domovine in za cesarja tudi okrog 25.000 slovenskih vojakov ... Pred kratkim sem odkril vseh vznemirljivih zapiskov v nemškem jeziku o prvi svetovni vojni, toda v Sloveniji ne kazhejo nikakršnega zanimanja za te dokumente ...«

»Ampak zakaj ste tu ... V chem naj ...«

Helena se vprashujoče zazre v Slovenca.

»Pokazal vam bom dokumente ...«

»Kako prosim?«

»Mislim, da vas mora ta zadeva tu v Avstriji na vsak nachin zanimati ... Che so Slovenci zhal tako ravnodushni. Morda so zapiski, ki sem jih nashel, pomembni za pravilno razumevanje tedanjih dogodkov ... Gre za pripetljaj iz prve svetovne vojne ... Pri nekem kmetu v okolici Kobarida so pri obnovi gospodarskih poslopij v kleti njegove stare hishe odkrili dvoje okostij. V chudnih polozhajih. Verjetno so obe osebi najprej muchili in na koncu umorili. Usmrtili. Najdba je vznemirila vso okolico pa tudi shirsho javnost. Vkljuchile so se oblasti z zheljjo, da zadevo razchistijo ...«

»V redu, toda kaj ima vse to opraviti z mano in nashim dunajskim inshtitutom. S takimi stvarmi se morajo ukvarjati vashe za to pristojne slovenske drzhavne sluzhbe ... in che so okolishchine smrti sumljive, sta za to pristojna policija in drzhavno tozhilstvo ...«

»Ja, saj se je to tudi zgodilo,« reche Grom in ostro pobliska z ochmi. »Ugotovili so, da sta oba mrtva bila avstroogrška oficirja, ki sta oktobra 1918 sredi vsesploshne zmeshnjave in razpada velike habsburške drzhave brez sledu izginila ... Domnevali so, da sta padla v zadnjih bojih ... Vendar temu ni tako ... V resnici so ju umorili ... Zavlekli so ju v odrochno klet na dezheli, muchili in na koncu pobili. O tem zgovorno prichajo luknje in druge poshkodbe v lobanjah najdenih mrtvecev ... Grozno! Ena, dva, tri, oba se naj ustrelil! Ja, ti ljubi bog! Tako je bilo takrat ... Storilci, verjetno vojaki iz iste chete, so seveda vse prikriili ... Zabrisali sledi ... V upanju, da jih ne bo nihche izsledil ... Eden od umorjenih oficirjev, stotnik Schwarz, je bil baje pravi nasilnezh, divja zver ... Nechloveshki v odnosu do njemu podlozhnih vojakov ... Tudi drugi umorjeni mu je bil podoben ... V zhelezni skrinji, ki jo je nekdo zakopal v zemljo, so v porumenelem zveshchichu v isti kleti nashli belezhke neznanega vojaka, v katerih ta poroča o strashnem dogodku,, Pa tudi o brutalnih postopkih obeh ubitih oficirjev proti njima podlozhnim navadnim vojakom ...«

Pri teh besedah Slovenec dvigne glavo in reche: »Jeseni 1918 je monarhija zhe razpadala. In to ne samo zaradi polozhaja na bojishchih ... Glavni problem je bila vedno slabsha preskrba prebivalstva in seveda nesloga med posameznimi narodi, ki so se hoteli osamosvojiti ... Vojaki so bili utrjeni zaradi vechno trajajoče vojne ... Toda nekateri oficirji, she posebno fanaticzni Schwarz, so za vsako ceno hoteli ochuvati red in ohraniti stari sistem ... Schwarz je svojo cheto poganjal v

zadnje boje in v smrt z proti lastnim vojakom uperjenim revolverjem ... Če se je kateri uprl, so ga ustrelili ... Ne smemo se chuditi, da so vojaki zaradi vseh teh grozot izgubili potrpljenje ... Mashchevanje pri Kobaridu nas zato ne more zachuditi, saj je razumljivo zaradi nesrečnih in grozljivih okolishchin, ki so privedle do obrachuna z obema oficirjema, cheprav takega dejanja ne moremo odobravati ...»

»Hvala, gospod Grom, za to vznemirljivo porochilo,« reche Helena she vedno nekoliko zachudeno zaradi nenapovedanega in nenavadnega slovenskega obiska. Zanimivo je vse to, o chemer ste mi porochali. Govorila bom s predstojnikom inshtituta in bomo videli, kaj se da narediti ... !«

Ko Slovenec odide, Helena nemirno pogleda enega od navzochih shtudentov.

»Si videl, kaj se dogaja ... S prvo svetovno vojno je vedno tezhje ... Zdaj se oglashajo tudi s temi zamolchanimi likvidacijami. Z umori in poboji vojashkih predstojnikov ...«

Dva tedna po chudnem slovenskem obisku, prejmejo v dunajskem inshtitutu daljshe Gromovo pismo oziroma nekajshno porochilo, v katerem pa ni veliko novega. Neki delavec je pri obnovi starega poslopja pri betoniranju kletnih tal, ki so bila prvotno iz steptane prsti, zagledal obrise chloveshke lobanje. V grozi je poklical preddelavca na pomoeh. Skupno sta iz zemlje najprej izkopala okostje precej velikega chloveka. Nekatere kosti so bile na pol zdrobljene in odtrgane od drugih delov okostja. Pred njima je lezhala mrtvecheva lobanja z veliko luknjo na levi strani.

Helena se je ob tem Gromovem porochilu spomnila na nove raziskave, s katerimi so se pred kratkim z zanimanjem ukvarjali na inshtitutu. Dva mlada znanstvenika sta pri prouchenju nekaterih manj znanih dogodkov pri prevech zanemarjenem razchlenjevanju bojev na soshki fronti zavrgla dolgo chasa prevladujoche mnenje o »veliki vojni, v kateri je chloveshtvo ohranilo svoj chloveshki obraz«.

Mnenje, da je bila vojna na obmochju Slovenije in v Trentinu ter na Juzhnem Tirolskem sicer tezhka in zahtevna, toda chloveshko plemenita, so gojili zlasti visoki avstrooogrski oficirji. Trdili so, da je bila avstrooograska armada vse do konca vojne nepremagana, vendar so jo kljub njenim zmagam sovrazhni elementi, malosrchnezhi in obupanci podlo umazali, zlorabili in izdali.

Helena je preprichana, da bo dekonstrukcija starih mitov o plemenitih zmagah v hudi vojni razkrila do zdaj neodkrita oziroma zakrita in zamolchana dejstva. To bo morda zelo vznemirljivo. Mlada asistentka chuti, da se tudi v znanosti marsikaj spreminja. Mnoge teze, ki so do nedavnega bile edinozvelichavne, izpodrivajo nove ugotovitve. Italijanski vstop v prvo svetovno vojno je ključnega pomena za nadaljnji potek vojne, saj so Avstrijci in Nemci zaradi italijanskega napada zashli na vzhodni fronti z Rusijo v velike tezhave.

Nenavadna smrt profesorja Karla Hensla

Hensel noče nastopiti v vlogi neumnega profesorja. Prazen in utrujen neodločno stoji sredi hotelske sobe. Sploh ne ve, zakaj je prishel sem.

Vidi, da ga Anita nezaupljivo opazuje.

Profesor se nemirno smehlja in skuša s stisnjenimi zobmi premagati slabo počutje. Kljub temu polzi skozi njegovo zavest nekaj temnega in neoprijemljivega, nekakšna želja ali poželjenje, saj je ženska, ki si pravkar odpenja pikchasto bluzo, iz katere pochasi drsi velika polna dojka, zares privlačna.

»Tista noch po uspeshnem kongresu v Pragi je bila prekrasna,« reče Anita in ga ježno pogleda, ko vidi, da chaka in omahuje.

»Ali me sploh poslushash?« reče neprijazno. »Tako chudno raztresen se mi zdish!«

Zheli si, da moshki pred njo chim prej izgubi razsodnost in ji omamljeno pade v objem.

»Ni mi posebno dobro!«

Ob teh profesorjevih besedah postane Anita nestrpna. Prichakuje, da se Hensel takoj iznebi te zanjo nerazumljive zavrtosti in se končno preda spolnim užitkom.

Hensel v zadregi povesha glavo, toda Anita je neizprosna in ga zdaj zheli zares dokončno zapeljati.

Hensel zhivčno premika ustnice, momlja nekakšne nerazumljive besede in si zaman zheli izogniti priblizhevanju. Vendar ga popolnoma neprichakovano zaradi Anitinega izsiljevanja popade bes. Nekakšna protisila, ki se na divji nachin sprozhi globoko v njegovi notranjosti, ga v trenutku pahne v zagon. Zagrabi ga divja želja, da končno vdre v vse te zapeljive ženske ocharljivosti, ki se mu ponujajo v dar. Saj ne zhivimo v raju in nismo svetniki. Nich ni enostavno, toda meso je shibko ... in ... voljno ...

Anita ga potegne k sebi in se zasmeji: »Jaz naredim vse mnogo bolje kot druge! Kaj ne bova shla v posteljo?«

Njene polne napete dojke se na vabeč nachin lesketajo v zelenkasto zlati polsvetlobi, ki se siplje z obposteljne svetilke.

Anita se zvonko zasmeji.

»Potem ti bom povedala nekaj stvari,« reče zelo nagajivo in z vidnim zadovoljstvom opazuje, kako se Hensel lushchi iz obleke, da bi ji chimprej izpolnil vse želje.

»Kakshne stvari?« vprasha Hensel, ko se ji priblizha.

»Ti si res she pravi otrok ... Cheprav baje celo profesor ...«

»Kakshne stvari?« vprasha Hensel she enkrat.

»Kaj sem zganjala z nekaterimi moshkimi v Pragi pa tudi drugod na kongresih in znanstvenih posvetovanjih ... Nekateri so bili zares dobri ... Tudi sladki ... Mochni tipi ...«

Vidi, kako postaja ljubosumen. Ve, da se zdaj ne bo mogel vech premagati.

»Jaz sem zelo zahtevna in posebna ...«

Potisne ga k sebi. Chuti, kako moshki z roko polzi chez njen topli trebuh vse do vlazhnih stegen, ki jih na hitro razpre.

Zlata luch nevarno zapleshe po svilenih blazinah široke hotelske postelje.

»Ja, she, bolj, bolj ... Nikoli ti ne bom odpustila, che zdaj odnehash!«

Ostra bolechina ga prebode kot strela z jasnega. Nekaj se premika v popolnoma napachno smer. Tezhko diha, ves prepoten lovi sapo ... Nekaj zelo tezhkega lega v njegovo telo in mu zaustavi vsak nadaljnji gib. Z bledim obrazom oblezhi na telesu she nich hudega sluteche, v blazheni strasti vidno uzhivajoche zhenske.

Hensel dvigne z zadnjimi mochmi glavo, zastoka, nerazumljive besede mu zastanejo v grlu. Obide ga neznosna slabost. Njegovo srce divje utripa. Anita se zgrozi, ko profesor otrplo in nepremichno oblezhi z glavo na njenih razdrazenih prsih. Prestrasheno skochi s postelje, krichi, ishche pomoch.

Smrt najpomembnejšega zapornika habsburške monarhije

V temnih luknjah trdnjavske jetnishnice v Theresienstadtu oziroma cheshkem Terezinu lebdijo mladi obsojeni sarajevski teroristi brez upanja na pomilostitev. Priklenjeni na tezhke verige skushajo ubiti chas, vendar vedo, da kljub mladosti ne bodo dolgo vzdrzhali. Pred vsakodnevnim polurnim sprehodom po zapornishkem dvorishchu, ki poteka pod najstrozhjim nadzorstvom, odvzamejo kaznjencem verige, ki tehtajo deset kilogramov. Tedaj, na sprehodu, si na kratko domishljajo, da njihovo dejanje vendarle ni bilo zaman, saj je bilo zgodovinska nujnost. Lastno svobodo so darovali za osvoboditev zasuzhnjenih slovanskih narodov.

Na sprehodu dvigne Gavrilo Princip ponosno glavo. Ozre se proti zimskemu soncu, ki s svojimi zharki razsvetluje veliki krasni svet. Pozneje, v temnici, se mu zazdiyo minute sprehoda dragocene in chudovite. Ponochi utone v nenavadne obcutke. Vse bo spet dobro in lepo, zazdi se mu, da je nadvse srechen, toda nenadoma ga popade jok. V samotni mrzli celici trepeta po vsem telesu, ko se zave svoje brezizhodnosti in blizhajoche se smrti.

Februarja 1916 napishe zdravnik po obisku najpomembnejšega zapornika habsburške monarhije prvo zdravnishko porochilo o njegovem zdravstvenem stanju. Zdravnik izjavi, da je Princip zelo bolan. Njegove prsi so vidno vdrte, oči so motno pogreznjene globoko v jamice lobanje. Popolnoma jasno je, da v zaporu vidno usiha. Oचितno je, da ne bo vech dolgo zhivel.

Tezhke verige odvzamejo bolnemu Gavrilu Principu shele tri dni pred zdravnikovim obiskom. Medicinec ugotovi kostno jetiko. Kljub temu mu ne olajshajo prestajanja kazni.

Vsi zaporniki trpijo zaradi nemogochih razmer. Pozimi zamrzne v celicah voda v vrchih. Hrana je vedno slabsha, kar jetnishka uprava utemeljuje s tezhkimi pogoji, ki jih povzrocha dolgotrajna vojna. Spodnje perilo zamenjajo zapornikom samo enkrat na mesec.

12. maja 1916 prestavijo Principa v garnizijsko bolnishnico v Theresienstadtu. 6. novembra 1917 mu morajo amputirani popolnoma unicheno levo roko. Kljub temu se noche vdati v tezhko usodo. Skusha vztrajati she naprej, se boriti v upanju, da vojna ne bo vech dolgo trajala in bo konchno osovrazhena Avstro-Ogrska dokonchno premagana. Vendar ne dozhivi njenega konca. Umre 28. aprila 1918 v bolnishnici v Theresienstadtu. Njegova sotovarisha pri atentatu na Franca Ferdinanda Chabrinovich in Grabezha sta umrla zhe v letu 1916.

Vse tri sicer zagrebejo na neznanem kraju, toda neki vojak si na skrivaj zaznamuje lego groba. Leta 1920 pri izkopavi posmrtnih ostankov vseh treh atentatorjev hitro odkrijejo Principovo truplo brez ene roke. Zdaj pochivajo vsi trije povzrochitelji smrti avstroogrškega prestolonaslednika Franca Ferdinanda kot junaki v skupni grobnici v Sarajevu.

Smrt zadnjega avstrijskega cesarja na Madeiri

Svet razpada. Vsepovsod gore velika mesta. Smrt prinashajoche granate in krogle treskajo skozi zadnje mesece dolgotrajne vojne. Dim gorechih poslopij se mesha s topovskim ognjem. Izgleda, da se bo Avstro-Ogrska razpochila kot velikanska bomba. Ali pa zgnila kot prevech zrelo jabolko. Velikanska drzhava se bo samodejno unichila sama od sebe. V smrdljivo gostem slabem zraku, ki zaudarja po zhveplu in smodniku, se bo razpustila v nich. Nichesar ni vech mogoche reshiti. Cesarstvo je bolno in preperelo in bo umrlo.

Vsepovsod prevladujeta zbeganost in obup. Glave visokih dunajskih gospodov so rdeche zaradi naporov, s katerimi bi radi zaustavili nesrechno vojno. Novi mladi cesar skusha zastaviti vse sile za dosego miru s Francijo in Zdruzenimi drzhavami Amerike, vendar se mu ne posrechi dosechi zastavljenih ciljev. Brez pomislekov podpre mirovna prizadevanja papezha Benedikta XV. Globoko verni cesar zachenja uvajati socialne reforme, s katerimi bi rad demokratiziral monarhijo.

Cesarjevi svetovalci zbegano posedajo v shtevilnih ministrstvih in skushajo preprečiti najhujsho. Nemirno premikajo glave, se razburjajo, prepirajo, krichijo, shepetajo. Poguba se jim je zapichila v tilnik. Poraz dviga kremplje. Res je zelo hudo.

»Velichanstvo ... Zdaj je prepozno ... Nichesar ni vech mogoche reshiti ...«

Cesar Karel I. bo mlad umrl na otoku Madeira. Umrl bo v samoti, od vseh zapuščen, brez premoženja in brez cesarstva. Nekateri trdijo, da so njegovo smrt zanalasch zakrivali Avstriji nenaklonjeni zdravniki, ki ga niso, ko je zbolel, pravilno zdravili. Zlobni jeziki namigujejo, da so sovražno razpoloženi Angležhi in Francozi namenoma povzročili cesarjevo smrt.

Glave v Heleninem dunajskem zgodovinskem seminarju zhare v notranjem ognju. Shtudentje zhivahno razmishljajo o koncu prve svetovne vojne. Nenadoma so globoko v vrtincih nekdanjega chasa, v samem jedru velike vojne.

Nebo nad Dunajem so prepredle nevarne vijolichaste proge. Dalech za Donavo se z zamolklim gromom pobliskava nevihta. Nebo je lobanja dogodkov, ki oznanjajo nesrecho. Bliski se poganjajo chez oblake. Je kot v vojni. Bliski so krogle, streli, so granate. Grom je grmenje topovskega ognja.

Madeira se skriva v megli. Zgoraj na Monteju, visoko nad Funchalom, pokriva hrib in gozd nenavadna rumena svetloba. Oblaki se prerivajo chez streho velikega poslopja na vznozhju strmega hriba, v katerem umira zadnji avstrijski cesar.

1. aprila 1922 berejo v cesarjevi prisotnosti sveto masho. Karel I. pokashljava in stoka. Vsem, ki so delovali proti njemu, je zhe zdavnaj odpustil. Pozneje, ko se mu stanje poslabsha, dvigne roko in se obrne k najstarejšemu sinu Otonu.

»Zdaj bosh videl, kako umre cesar!«

Umirajoch skusha z zadnjimi mochmi v utrujenih rokah drzhati velik krizh, ki ga naj vodi v novo vечно zhivljenje. Nekaj se premika skozi tihi dan, plava chez razgibano pokrajino strmega atlantskega otoka in oblezhi razbito na tleh zgodovine.

Izbrani odlomki iz novega romana o prvi svetovni vojni in koncu habsburške monarhije (v pripravi).

Nemshka prva verzija istega literarnega dela je izshla aprila 2019 pod naslovom »Die kahl geschlagene Welt« (Do golega posekani svet) pri Mohorjevi založbi v Celovcu.

Prevajalnica

Yunus Emre

CHUDNI LJUBIMEC

Yunus ime je moje

Yunus ime je moje
Vsak dan podpiha moj ogenj
Na tem svetu in na onem
Zame le ti nujnost si ti

Yunus'dur benim adım

Yunus'dur benim adım
Gün geçtikçe artar odum
İki cihanda maksûdum
Bana seni gerek seni.

Ta charovnjia vezhe

Ta charovnjia vezhe
Razlichne govorice
Njeno mesto ni v nebu
Nahaja se le v dushi

Mnogo sem iskal povsod
Rodno nebo preiskal
Mnogo iskal naokrog
V chloveku sem jo nashel

Bu tılsımı bağlayan

Bu tılsımı bağlayan
Türlü dilde söyleyen
Yere göğe sığmayan
Sıgmış bu can içinde

Çok aradım özledim
Yerli gökü aradım
Çok aradım bulmadım
Buldum insan içinde

Odkar hodim naokoli

Odkar hodim naokoli me ljubezen barva s krvjo
Nisem razumen niti nor tako me ljubezen skrivi
Vchasih opletam kot veter vchasih krozhim kot cestni prah
Vchasih derem kot potoki tako me ljubezen skrivi
Tok poplave me odnasha zhalost me po jetrih grebe
Shejha se spomnim jokajoch tako me ljubezen skrivi
Ali me dvigni za roko ali pa naj konec storim
Dosti sem jokal se smejal tako me ljubezen skrivi
Peshachim po pokrajini o shejhu povsod govorim
Kdo bi me v tujini spoznal tako me ljubezen skrivi
Kot obsedenec se klatim ljubezen vidim le v sanjah
Tudi buden bom zhalosten tako me ljubezen skrivi
Yunus ubog nesrechnik sem ranjenec od glave do pet
Iz ljubljene roke izgnan tako me ljubezen skrivi

Ben yürürüm yana yana

Ben yürürüm yana yana aşk boyadı beni kana
Ne âkilem ne dîvâne gel gör beni aşk n'eyledi
Geh eserim yeller gibi geh tozarım yollar gibi
Geh akarım seller gibi gel gör beni aşk n'eyledi
Akar sulayın çağlarım dertli ciğerim dağlarım
Şeyhim anıban ağlarım gel gör beni aşk n'eyledi
Ya elim al kaldır beni ya vaslına erdir beni
Çok ağladım güldür beni gel gör beni aşk n'eyledi
Ben yürürüm ilden ile şeyh sorarım dilden dile
Gurbette hâlim kim bile gel gör beni aşk n'eyledi
Mecnun oluban yürürüm ol yâri düşte görürüm
Uyanıp melûl olurum gel gör beni aşk n'eyledi
Miskin Yunus biçâreyim baştan ayağa yâreyim
Dost elinden âvâreyim gel gör beni a'k n'eyledi

Ali sploh she kje obstaja

Ali sploh she kje obstaja tak chuden samotar kot jaz
Tarnajoch s solzami oblit tak chuden samotar kot jaz
Obshel sem Sirijo in Rum predele v iranskih gorah
Iskal sem kje bi bil kakshen tak chuden samotar kot jaz
Nihche naj ne bo tak chudak gorech v ognju hrepenenja
Gospod moj nihche naj ne bo tak chuden samotar kot jaz
She ko govorim se solzim po samotarijih hrepenim
Na nebu je moja zvezda tak chuden samotar kot jaz
Do kdaj bom tako zgoreval le smrt me od tega reshi
Celo v grobu me bo chakal tak chuden samotar kot jaz
»Mrtev chudak« porechejo she tri dni o tem govorech
S hladno vodo bo okopan tak chuden samotar kot jaz
O moj Emre Yunus bedni za tvoje gorje ni leka
Iz kraja v kraj se potepa tak chuden samotar kot jaz

Aceb şu yerde var m'ola

Aceb şu yerde var m'ola söyle garip bencileyin
Bağrı başlı gözü yaşlı şöyle garip bencileyin
Gezerim Rûm ile Şam'ı Yukarı İller'i kamu
Çok istedim bulamadım şöyle garip bencileyin
Kimseler garip olmasın hasret oduna yanmasın
Hocam kimseler olmasın şöyle garip bencileyin
Söyler dilim ağlar gözüm gariplere göyner özüm
Meğerki gökte yıldızım şöyle garip bencileyin
Nice bu derd ile yanam ecel ere bir gün ölem
Meğerki sinimde bulam şöyle garip bencileyin
Bir garip ölmüş diyeler üç günden sonra duyalar
Soğuk su ile yuyalar şöyle garip bencileyin
Hey Emre'm Yunus biçâre bulunmaz derdime çâre
Var imdi gez şardan şara şöyle garip bencileyin

YUNUS EMRE (1238/1240–1320), turški pesnik; podatki o življenju so legendarni, nezanesljivi (orientalska tradicija ni posvečala take pozornosti biografijam kot zahodna). V Turchiji so bile njegove pesmi stoletja popularne v glavnem kot ustno izročilo, znanstvene poglede nanj pa je sprožil škotsko-angleski orientalist Elias J. W. Gibb s knjigo *A History of Ottoman Poetry* (1900); nato so se množile raziskave turških literarnih zgodovinarjev o pesniku in knjižne objave njegove poezije. Tako je anatolski bohem iz srednjega veka zrasel v turškega nacionalnega pesnika (kot npr. Goethe, Dante, Presheren), v krono etnoidentitete (turški kulturni centri po svetu z njegovim imenom) ter naposled v eno največjih entitet svetovne poezije. Ob 750-letnici rojstva je UNESCO leto 1991 razglasil kot »The International Yunus Emre Love Year« (Yunusov izrek: naj ljubimo, da bomo ljubljeni); tedaj po svetu mnogi simpoziji o njem in knjižni izbori pesmi.

V okviru islama se je razvil t. i. sufizem kot manj regularna, manj ortodoksna smer s poudarkom na mysticismu, katerega praksa je rezultirala v specifičnem meništvu (dervishi redovi), neredko v zvezi z literaturo, zlasti s poezijo »ljubezni in vina« (vplivi tudi na evropsko trubadurstvo). Uradni islam vsega tega ni odobral, ker nachelno zavrha asketizem kot deviacijo, sufizmu pa očita herezijo in sinkretizem z vplivi drugih verstev in poganstva. Dervishi so bili preganjani kot delikventi, tudi pobijani (nekateri so vodili gverilske upore), neuspešno so jih skušali prepovedati, nazadnje je preostala skeptična »toleranca do obrobja«. Yunus je bil eden prvih, ki so pisali v turškem ljudskem jeziku tedanje Anatolije, ko sta arabski in perzijski imela vech ugleda med izobrazhenci. Postal je menda dervish reda bektashi, po neki hipotezi nepismen, njegove recitirane pesmi so zapisovali drugi, vsaj sprva. Zbirka (t. i. »divan«) teh pesmi se je stoletja ohranjala v prepisih, odtod variante istih besedil ter dvomi o pravem avtorstvu nekaterih. Skoz vse to in tudi skoz skrajno shablonizirana pravila sufistichne poezije, ki so daleh od evropskega pojmovanja avtorske izvornosti, se prebija Yunusova nemirna, grobo silovita ekspresija, avtentichno samosvoja in ontoloshko (samo)kritichna. Njegov izraz je na povrshju ljudsko preprost in primeren za (dervishke) recitacije, globljim vpogledom pa razkriva zastrte, protislovne, neujemljive razsezhnosti. Ker je turški (tudi perzijski) jezik brez gramatikalnega spola, stereotipni sufistichni nagovor ljubezenskega ideala »dost« (perz. – angl. dear) deluje kot ambivalenten, do hermetizma abstrahiran, kozmichno naravnan erotichni zanos.

Oblika njegovih pesmi zaradi mnogih prepisov ni povsem definirana. Nekatere objave so le v obliki turških ljudskih kvartin, nekatere kot klasichni bejti, tj. dvostishja (prim. t. i. gazele) s posebnim razporedom ponavljanih rim, nekatere pa meshano; dvostishja se danes objavljajo vechinoma s kitichnimi razmiki. Tukaj sta prvi dve pesmi (prva je moto opusa) v obliki kvartin, drugi dve v dvostishjih brez razmikov (v tej najbolj avtentichni obliki je Yunusove pesmi objavil A. Gölpınarlı, njegov največji poznavalec, v biografiji z opusom, Istanbul, 1971). Tukajshnji prevod ohranja veliko zachetnico verza brez interpunkcije, zlogovno shtevilo in robna ponavljanja, ne pa tudi prepleta notranjih rim v dvostishjih ob cezurah (8 + 8); za vzorec so dodani izvirniki.

Izbor, prevod in zapis o avtorju Ivo Antich

Matteo Cimenti

PAVJI REP

*Pravijo, da je shah žhiviljenjska metafora.
Če se pa ozrem okrog dandanes, si rajshi
mislim igro chlovek ne ježi se.*

(Madame Sososttris)

*Navežanost je sestavni del
chloveshkega obnashanja od
žibke do groba.*

(J. Bowlby)

*Alkimija je kot folklor, ogromna freska,
projekcija nezavednih miselnih procesov.*

(C. G. Jung)

incipit

to je povedal nekdo enak:
tistemu, ki je povedal:
danashnji dan te priklene in grize
kot grize pes
svoj rep

NIGREDO

A

res je
zdim se moder,
che se obnasham kot
nekdo, ki ve, da ne ve
– to pa je le zato, ker ne vem
nikoli nichesar zares.
Gre za dar,
ki zadostuje,
da te vprasham, kdo sem

◦

Che odvzamem odvečno, ostane
nekakšna gluha hribovska
pamet pa debel in hrupen nos
– to dolochi konica chrnila,
zadnja tajna identiteta.
Zachuden jo opazujem, kako zarisuje
srčne intimnosti, o katerih zagotovo
vem, da ne zanimajo drugih
in najpoprej niti mene.

Vendar me bega in ne malo
zhe sama misel na obracun
tezhka umljivost bilance
obchutek, da je avtoportret
v bistvu le proshnja za odpushchanje

◦

Dobro vesh, da zhiveti tako,
je zhiveti tako in pika.
Za masko iz kamna
za intarziranim javorjem
za naperjenim prstom
na psiholoshkih razpravah
chloveshkega vesolja.

Neki inshpektor od nekdej
na prizerishchu zlochina
prichakuje, da krivec polozhi
kazalec na moj paragraf in reche:
ti si tu in lahko samo gledash

◦

Preprosto nisem bil nikoli
potrpezhljiv chlovek. Ni mi bilo dovolj
chakati, da poberem dozoreli sadezh
v skladu z naravnim potekom.
Zdaj se opazujem, kako se predchasno
staram preprosto prehitevam vse

◦

kdo neki se lahko boji Apokalipse
dandanes – daj no, ne shali se
misliš zares, da si toliko zaslužiš?
v najboljšem sluhaju, bi rekel, največ
kar si lahko nadejash, je, da planesh v jok

◦

lahko bi pripomnila, da
valovitost tvojega profila
ustreza bolj značaju
pomorščaka, ki mu je bolj
do zemlje kot do morja:
chisto enak si kot tvoj oče

ampak jaz sem videl sirene
mama, videl sem sirene
ki jih dvojni propelerji
ne morejo razloziti

◦

che pa na koncu vse, kar nam preostane, je
dajanje, pach dajmo, tudi to, kar smo dali
na stran ali je na dosego roke
tako nam bo lažje razumeti
največja darežljivost
je spremljanje

◦

ALBEDO

stala si na ravnini in chakala
»v vodoravnem prostoru ostajata
le odtisk in senca resničnosti«
premaknila si se, padla
in se poshteno potolkla

◦

tedaj poln zaupanja naredim korak
bojeche in rahlo porinem nogo
onkraj chrte, ki nas obsega
ko se zdi meja
vodena in lazhna

◦

jutranje polezhavanje
na mirnih rjuhah:
pravijo rana ura zlata ura
in kdor spi ali lenari ribic ne (u)lovi
mar hochesh primerjati zhensko
z brancinom?

◦

samo pet minut sem zamudil
ti pa si izginila za zmerom.
Zhe spet stara pesem in kar nekaj
se jih je o tem nekoč in boljše
razpisalo; o zamujenih vlakih in
o potegavshchinah chasa. Komaj se
spominjam, ko zrem sede za drugimi
vlaki s chasopisom in sladoledom v roki.
Najbrzh mi manjka romantichni nagon,
ampak sladoled je bil dober in nisem jokal

◦

vizhica za zacetnike

iz vrcha razlije vonj
 mleka nato prsti razvozljajo
 tiste strdke na svetlem jeklu
 termodinamika razlozhi
 uporabo tolikshnje energije
 pri ogrevanju kovine, ki jo voda
 zna takoj ohladiti

koliko truda in v hipu izginesh,
 brez vsakega obzhalovanja

o

»Preprichan sem, prisezhem
 bil je na svojem obichajnem mestu
 mar mislite da sem znorel.
 Che mi ne verjamite, preverite
 zdaj je izginil, izpuhtel!
 Morda je prikazen, shkrat
 pobalin ali morda le zgolj
 posledica ... prevelike ...«

»... tishine. Odsotnost, njegova bolezen
 je nemara pomanjkanje spomina
 ali dvoumnost prisotnosti,
 ki ji delata družhbo«

o

Nekje sem bral
 da je v knjigah bolj malo rechi
 in she tiste so precej na tesnem
 – a vsaka je na svoj nachin zanesljiva.
 Tako sem se privadil na malo,
 ker sem vedel, da tebi ne škoduje
 in niti besedi.

Razumem, da je chakanje muchno
 vendar ne pozabi:
 osamljenost je moja skrb
 vem pa, da bo prav kmalu prishla sem
 blejat kar velika mnozhica

◦

Rad bi ti povedal te stvari
skupaj in vse naenkrat.
Mi manjka bistrina, da bi to lahko
storil, da bi izrisal chrto, ki ima en
prej in en potem pa vedno tanjši
odstavek na listu kot epski konec
boja – in morda sem ga nashel: a ni
chasa, da bi se o tem razgovoril

◦

pri ugasnjeni luchi in v sobni temi
dusha rani vogale in oknice
iz chiste hudobije ali brezobzirnosti
hodim, zaletavam se in zgubljam
zhivahnost in kri, zalepljen kot
chevljarska smola na rastlinah

◦

simpatichna tehtnica mi polepsha
dan: drug za drugim stopite gor!
in ob pravem chasu sem primerno
odgovoril: zgubil sem dobrih shestdeset
kil in vse naenkrat, ne znash vech
shteti? Prvich, preprosto nisem
mrshav – pach pa nezmeren

◦

*»kaj chakamo takole zbrani na trgu?
Prihod Barbarov, danes«*

zadnje opazovanje
vchera j zvecher ob sedmih

smehljam se kot se smehlja vse
mesto, nato se zares zasmejem
ko nenadna svetloba rani
naoknice in moje zachudeno
zhivljenje: se morebiti vrachajo?
– Stari Bogovi ali kaj drugega
vendar se vracha samo avto
moje bivshe zhene, se zdi

o

v krožnikih pomeshane zgodbe
 z muhavostmi in domishljavostjo
 za mizo, popolni meni
 kot neshtete ustnice odprte v prazno
 in v prazno se zazhenem, nemiren
 »resničnost v resnici ne obstaja«
 reče nekdo brez vsake ambicije,
 reče, le zato, da nekaj zine
 vendar ga v nenadnem molku
 vsi opazujejo tako resno, da za
 trenutek, najbolj iskren, sem
 močno upal, da govori resnico

o

Zasluzhiti diplome
 družbene sposodnosti, je vedeti
 da nizko in visoko ne obstajata
 marveč le prej in potem
 Bistveni pojem, toda pomanjkljiv
 da bi sedel za volan, tedaj se
 vprasham: kdo sploh vozi avto?

o

iz semena ochetov sinovom bodoche
 zatochishche v katerem loviti ribe
 iz stebrov nezdravega naftovoda
 » ... zhelite ribe, gospod?«
 na tirnicah, ki jih je veter pometel
 » ... morda, ljubezen?«

z ribjimi jedmi nam postrezite
 pa s proseshkim vinom in vabljivimi prsmi
 »Tako – odgovarjate – nam je vshech!«

o

na grobu Kraljev

bi moral misliti, da sposhtujem sporazum
 davnih generacij, namesto da
 pridem kot raztresen gost
 praznih rok – cheprav iskren

nimam preteklosti in niti prihodnosti o katerih
bi se lahko pohvalil ali bil nanju ponosen
oche, zgolj prisoten tu pred teboj kot enak
pred enakim (in za zmerom)

o

... fotofinish

bliskavica zarezhe natanchne razlike
narishe brazdo med zmagovalci in porazhenci
a zadostoval je le trenutek
da je pretrgala dvoumno tanchico
Po tako odrejeni brezprizivni
sodbi nasprotniku
si napolnil neskončno majhno
kolichino neskončnih ur
celo večnost v hipu, po zaslugi
ene same brezmejne sekunde

o

trzhnica idej

kako raste ekonomija
zahvaljujoch se odvečni krami
tako je pristna misel
le ovira razumni demokraciji

CITRINITAS

*»Chuj, Necchi, ti si ne smesh dovoliti, da
se oglasish, ko te jaz superzajebavam!«*

tisti nich manj kot super kitarist

se je za hip ustavil, da razlozhi
kako je pravkar odigrani komad bil nabito
poln akordov, primernih za improvizacijo

tedaj sem si rekel, tudi jaz bi lahko
uglasbil zelo tezhko pesem, zachel bi
s tako uchenimi citati in bi jo kajpada
naslovil tezhka poezija. Tako me lahko

kar naprej hvalish, ne da bi pri tem
sploh hlinil, da me razumesh

stvaritev

Estetika je moč težnosti
 osredotoči in razpolaga nezavedno
 z razsutimi elementi, ki se ovohavajo
 zgostijo in uskladijo
 med iznajdbo

che znash loviti ribe
 v mreži ostane
 morda igra za radovedne ljudi,
 a prav gotovo, nerazlozhljiva nujnost

na soncu
 je zdaj jasno
 kot natanchen odraz
 sprednjega vrha
 (to, kar sem vedel, da je jasno
 tvoji materinski intuitivnosti)
 ni vech vishine, marvech igrachke in gorski stolpichi
 v modrem in mehkem trebuhu pa strdki iz voska
 ki hitijo za hrbtom
 gora ni vech
 ista gora che
 si jo preobrnil
 na soncu

medtem ko up-tempo priganja
 note gor pa dol po lestvici
 hitijo, iz strahu, da ne bi padel,
 nekdo hiti in nekdo zaostaja

a ne tista nota, ki se
 oklepa, na koncu stavka
 tam, kjer praznina, ki pritiska
 vsebuje zachetek in konec
 zadrzhi s pohlepnim krempljem
 zaritim v shibko meso
 zvoka, zdaj chisto tuja
 v popolnem ravnotezhju

prerokba

Pogosto ga slišim kako reče – je pa skrivnost
 ki ima temelj deset na meter da prerokuje
 tisto prihodnost, ki prehiteva preteklost
 Pred desetimi leti se je zgodilo deset
 metrov stran v tisto smer in tako chez
 deset dni se bo ponovno zgodilo desetim
 novim obrazom. A izkushnje nas bolj
 malo nauchijo che manjka izhodishche

poudarjati enakomerne
 frekvence v chasu
 roka, pero
 zareze v besedah
 za nove smiselne
 priložnosti perverzna
 naprava – che mu uspe
 usmeri finale
 che se vse uskladi
 izgine

Matteo Cimenti se je rodil leta 1976, to je istega leta, ko je potres v Furlaniji razsul neshteto krajev in povzročil ogromno shkode, in sicer v vasici Enemonzo v okolici Vidma v Italiji. Zhivi v Vidmu, po poklicu je psiholog, zaposlen pa je kot tajnik v videmskem Italijanskem združenju za multiplo sklerozo (AISM – Associazione italiana per la sclerosi multipla). Kitarist in skladatelj iz strasti, ljubi od nekdaj poezijo in literaturo, a zachel je pisati, kot sam pove, ko je spoznal, da lahko ponarejamo tudi note. Objavljal je svoje pesmi v raznih antologijah, ker so bile nagrajene na mnogih pesniskih natečajih. Leta 2009 je izdal dva albuma (After tea), nato leta 2012 ploshcho *L'orizzonte degli eventi* (Obzorje dogodivshchin), ki je pozhela vsesplošno odobravanje in jo kar naprej vrtijo v Youtube, v različnih zasedbah. Leta 2014 je izdal pri založniku Ladolfi iz Novare pesnishko zbirko *La coda del pavone* (Pavji rep), iz katere so tukaj prevedene pesmi. Leta 2019 pa je pri milanskem založnishtvu Mimesis objavil roman *L'eterno in un istante* (Večnost v enem samem trenutku).

Prevod in zapis o avtorju Jolka Milich

Peter Demjanovich Uspenski

V ISKANJU CHUDEZHNEGA

Fragmenti neznanega učenja

Enajsto poglavje

»Mnogi ljudje me sprashujejo o raznih besedilih, prisposodobah in podobnem v zvezi z Evangeliji,« je ob neki priložnosti rekel G., »toda po mojem mnenju še ni prishel chas, da bi govorili o njih. To zahteva dosti vech znanja. Kljub temu bomo od chasa do chasa za izhodishche nashih razpravljanj vzeli kakšno evangelijsko besedilo, kar vas bo nauchilo, da jih boste obravnavali na pravičen nachin, predvsem pa, da boste ugotovili, kako v besedilih, kot jih poznamo, najbistvenejshe točke manjkajo.

Zachnimo z dobro znano priliko o semenu, ki mora umreti, da se lahko rodi. *Che pshenichno žrno ne pade v zemljo in ne umre, ostane samo; če pa umre, obrodi obilo sadu.* (Jn 12, 24. 27).

To besedilo ima mnogo razlichnih pomenov in vechkrat se bomo vrnili k njemu. Toda najprej je treba poznati princip, ki ga ta tekst vsebuje, kolikor se v celoti nanasha na chloveka.

Obstaja knjiga aforizmov, ki ni bila in najbrzh tudi nikoli ne bo objavljena. To knjigo sem omenil zhe enkrat prej, v zvezi z vprashanjem o pomenu znanja, in tedaj sem navedel enega od aforizmov v tej knjigi.

Na to, o chemer govorimo zdaj, pa se nanasha tale v njej zapisana misel:

Chlovek se lahko rodi, a da se lahko rodi, mora najprej umreti, in da lahko umre, se mora najprej zbuditi.

Na nekem drugem mestu pa pishe tole: *Ko se chlovek zbudi, lahko umre; ko umre, se lahko rodi.*

Ugotoviti moramo, kaj to pomeni.

Zbuditi se, umreti, biti rojen – to so tri zaporedna stanja. Če boste pozorno prebirali Evangelije, boste opazili, da je v njih pogosto najti omembe o možnosti *rojstva*, precej omemb je tudi o nujnosti *umiranja* in zelo veliko omemb o nujnosti *prebujenja* – *Bodite torej budni, ker ne veste ne dneva ne ure!* (Mt 25, 13) – in tako naprej.

Toda tri možnosti, ki jih ima chlovek: zbuditi se oziroma ne spati, umreti in se roditi – niso dolochene z medsebojno povezavo, vendar pa so bistvene. Če chlovek umre, ne da bi se poprej zbudil, se ne more roditi. Če je chlovek rojen, ne da bi prej umrl, lahko postane *nesmrtno bitje*. Tako dejstvo, da ni *umrl*, chloveku

preprechi, da bi se *rodil*, dejstvo, da se ni prebudil, mu preprečuje, da bi *umrl*; in v primeru, da bi se rodil, ne da bi prej umrl, mu je preprečeno, da bi *bil*.

O pomenu *biti rojen* smo zhe dosti govorili. To se nanasha na zachetek nove rasti bistva, na zachetek oblikovanja individualnosti, zachetek pojavljanja nedeljivega Jaz-a.

A da je chlovek sposoben to dosechi ali se temu priblizhati, mora najprej umreti, kar pomeni, da se mora osvoboditi mnozhice drobnih navezanosti in istovetenj, ki ga drzhijo prikovanega na mesto, kjer se nahaja. V svojem zhivljenju je navezan na vse: na svojo domishljijo, neumnost, celo na svoje trpljenje, na trpljenje verjetno she najbolj od vsega. Te navezave se mora osvoboditi. Navezanost na stvari in istovetenja z njimi v chloveku ohranjajo pri zhivljenju tisoch nepotrebnih Jaz-ov. Ti Jaz-i morajo umreti, da bi se lahko rodil veliki Jaz. Toda kako jih lahko pripravimo do tega, da umrejo? Oni nochejo umreti. To pa je točka, v kateri se kot reshitev problema pokazhe mozhnost prebujenja. Prebuditi se pomeni, da ugotovimo svojo nichnost, svojo popolno in absolutno mehanichnost in svojo popolno in absolutno nemoch. In ni dovolj, da to ugotovmo filozofsko, z besedami. To je treba ugotoviti pri jasnih, preprostih in stvarnih dejstvih, v svojih lastnih dejanjih. Ko se chlovek zachne malo bolje spoznavati, bo v sebi opazil mnogo takega, kar ga bo navdalo z grozo. Tako dolgo, dokler se ne zgrozi nad sabo, o sebi nich ne ve. Chlovek opazi pri sebi nekaj, kar ga zgrozi. Odlochi se, da bo to odvrget, ustavil, da bo s tem konchal. Toda kakorkoli se trudi, chuti, da temu ni kos, saj vse ostaja tako kot prej. Tedaj bo zachutil svojo nezmozhnost, svojo nemoch in svojo nichnost; poleg tega, tedaj ko se zachenja spoznavati s sabo, chlovek uvidi, da nima nichesar, kar bi bilo njegovo, da vse tisto, kar je doslej imel za svoje, njegovi pogledi, misli, preprihanja, okusi, navade, celo napake in pregrehe, ni njegovo lastno, temvech se je izoblikovalo skozi posnemanje ali pa je, zhe izgotovljeno, od nekod sposojeno. Obchutek lahko tedaj chloveku razkrije njegovo nichnost. In v tem obchutku iznichenosti mora chlovek videti sebe takega, kot je v resnici, a ne le za hip, temvech nenehno, in tega obchutka nikoli ne sme pozabiti.

Ta neprestana, trdna zavest lastne nichnosti in nebogljenosti bo chloveku schasoma dala pogum, da bo lahko *umrl*, ne zgolj mentalno ali v svoji zavesti, temvech v resnici ter se tako dejansko in za vedno odpovedal tistim vidikom samega sebe, ki so bodisi nepotrebni za njegovo notranjo rast ali pa jo ovirajo. Ti vidiki so predvsem *lazhni jaz*, potem pa tudi vse fantastichne ideje o njegovi *osebnosti*, *volji*, *zavesti*, *zmogljivostih*, o njegovi mochi, pobudah, odlochnosti in tako naprej.

Toda, da bi to lahko *vedno* videl, mora najprej to videti vsaj za sekundo. Vse nove mochi in zmozhnosti uresnicjevanja pridejo vedno na enak nachin. Sprva se pojavijo v obliki prebliskov v redkih in kratkih trenutkih; potem se pojavljajo pogosteje in trajajo dlje, dokler konchno, po dolgem, truda polnem delu ne

postanejo trajne. Enako velja za prebujanje. Nemogoče se je popolnoma zbuditi naenkrat. Najprej se je treba zbujati za kratke trenutke. Toda *chlovek mora ves, kar ga je, umreti naenkrat in za vedno* po določenem naporu, ko je premagal določene ovire in sprejel določeno odločitev, od katere ni poti nazaj. To bi bilo za chloveka težko izvedljivo, celo nemogoče, če ne bi bilo prej počasnega in postopnega prebujanja.

Toda obstaja na tisoče stvari, ki chloveku preprečujejo, da bi se prebudil, in ki ga zadržujejo v oblasti njegovega sna. Če hoče zavestno ukrepati z namenom, da se prebudi, mora poznati naravo sil, ki ga drzhijo v stanju sna.

Prvo, kar mora storiti, je – ozavestiti, da to ni običajno spanje, temveč hipnotični spanec. Chlovek je hipnotiziran, in to hipnotično stanje je v njem stalno prisotno ter se še krepi. Pomislili bi lahko, da obstajajo sile, ki imajo od tega, da vzdržujejo chloveka v hipnotičnem spancu ter mu preprečujejo, da bi se zbudil, precejšnjo korist.

Neka vzhodnjashka zgodba pripoveduje o zelo bogatem charovniku, ki je imel veliko chredo ovac. Bil pa je to zelo hudoben charovnik. Ni hotel najeti pastirjev niti ni hotel okoli pashnika postaviti ograde. Ovce so zato pogosto zashle v gozd, padale v grape in podobno, predvsem pa so uhajale iz chrede, ker so vedele, da hoče charovnik njihovo meso in kozho, chesar seveda niso marale.

Končno se je domislil, kako temu napraviti konec. *Hipnotiziral* je ovce in jim kot prvo dopovedal, da so nesmrtni in jim ne more shkoditi, če jim kdo odere kozho, nasprotno, to bo zelo dobro zanje in celo prijetno jim bo ob tem; kot drugo jim je povedal, da je on, charovnik, njihov *dobri gospodar*, ki ima svojo chredo tako rad, da bi zanje naredil vse na svetu; in tretje, v primeru, če se jim bo vendarle kaj zgodilo, to nikakor ne bo danes in jim *zatorej* o tem ni treba razmisljati. Povrhu tega je ovce preprichal, da sploh niso ovce: enim je rekel, da so *levi*, drugim, da so *orli*, tretjim, da so *ljudje* in chetrtim, da so *charovniki*.

Potem so se vse njegova skrbi in bojazni za ovce konchale. Nikoli vech niso nikamor pobegnile in so mirno chakale do tedaj, ko je charovnik zahteval njihovo meso in kozho.

Ta zgodba zelo nazorno kazhe, v kakshnem polozhaju se nahaja chlovek.

V tako imenovani okultni literaturi ste najbrzh naleteli na izraze *Kundalini*, *Kundalinin ogenj* ali *kacha Kundalini*. To besedo navadno uporabljajo za opisovanje neke chudne sile, ki je navzocha v chloveku in se jo dá obuditi. Toda nobena do zdaj znana teorija ne daje pravilne razlage Kundalinine mochi. Vchasih jo povezujejo s spolnostjo, s spolno energijo, ki da se jo lahko uporablja tudi v druge namene. To zadnje je popolnoma napachno, kajti Kundalini je lahko karkoli. Predvsem nikakor ni zazheleni ali koristni za chlovekov razvoj. Zelo zanimivo bi bilo vedeti, od kod so okultisti dobili to besedo in popolnoma spremenili njen pomen ter iz zelo nevarne in grozljive stvari napravili nekaj, na kar je treba upati in

to sprejeti kot blagoslov.

V resnici je Kundalini moč domishljije, moč fantazije, ki *nadomesti resnično delovanje*. Kadar chlovek sanjari, namesto da bi deloval, ko sanje nadomestijo resničnost, kadar si chlovek zamisli sebe kot orla, leva ali charovnika, tedaj deluje v njem moč Kundalini. Kundalini lahko deluje v vseh energetskih centrih in z njeno pomočjo se lahko vsi ti centri zadovoljijo z izmisljivami namesto z resničnostjo. Ovca, ki se ima za leva ali za charovnika, je v oblasti moči Kundalini.

Kundalini je sila, vsajena v ljudi zato, da se jih obdrži v sedanjem stanju. Če bi ljudje lahko videli svoj resnični položaj in dojeli vso strahljivost tega, ne bi mogli ostati, kjer so, niti za sekundo. Zacheli bi iskati izhod iz njega in bi ga hitro nashli, *kajti izhod obstaja*; toda ljudje ga ne vidijo, preprosto zato, ker so hipnotizirani. Kundalini je sila, ki jih zadržuje v hipnotičnem stanju. *Prebuditi se* pomeni za chloveka biti osvobojen hipnoze, postati *dehipnotiziran*. V tem je glavna težava, a tudi zagotovilo možnosti izhoda, kajti za spanec ni organske potrebe in chlovek *se lahko* prebudi.

V teoriji se lahko, a v praksi je to skoraj nemogoče, kajti kakor hitro se chlovek za kakšno sekundo prebudi in odpre oči, zhe začnejo vse sile, ki so povzročile, da je padel v sen, delovati nanj z desetkrat večjo močjo, in on takoj spet zaspi, zelo pogosto pa *sanja*, da je buden oziroma da se zbujal.

V navadnem spancu obstajajo neka stanja, v katerih se chlovek želi prebuditi, a se ne more. Dopoveduje si, da je buden, v resnici pa še naprej spi – in to se lahko še vchkrat ponovi, preden se končno zares ne zbudi. Toda kadar gre za obichajno spanje, se zbudeno stanje razlikuje od spechega; pri hipnotičnem spancu pa gre za drugachen primer; nobenih objektivnih znachilnosti ni, vsaj ne ob zachetkih prebujanja; chlovek se ne more uschchipniti, da bi se preprichal, da je buden. In če je, bognečaj, chlovek kdaj kaj slishal o *objektivnih karakteristikah*, jih Kundalini vse pri prichi spremeni v domishljijo in sanje.

Samo chlovek, ki se popolnoma zaveda, kako težavno se je prebuditi, lahko razume nujnost dolgega in težkega dela, da bi se prebudil.

Če govorimo na splošno: kaj je potrebno, da bi prebudili spechega chloveka? Potreben je mochan shok. Toda kadar chlovek trdno spi, en sam shok ni dovolj. Potrebno je dolgo obdobje nenehnih shokov. Zato mora obstajati nekdo, ki bo take shoke sprozhal. Povedal sem zhe, kako mora chlovek v primeru, da se želi zbuditi, najeti koga, ki ga bo dolgo chasa znova in znova stresal. A koga naj dobi, če vsi spijo? Chlovek bo najel koga, da ga zbudi iz sna, a tudi ta bo zaspal. Kakšno krist bo imel od takega chloveka? Raje ne govorim o tem, da chlovek, ki mu uspeva biti buden, najbrz ne bi hotel zapravlјati chasa za to, da bi zbujal druge: imel bi dosti svojega pomembnejshga dela.

Obstaja tudi možnost, da bi se zbujali z mehanskimi sredstvi. Chloveka lahko zbudi budilka. Težava je le, da se chlovek na budilko prehitro navadi in je chez

nekaj chasa ne slishi vech. Potrebno je veliko budilk, in to vsakich novih. Sicer se mora chlovek obdati z budilkami, ki mu bodo preprechile spanje. Pa tudi tu pride do tezhav. Budilke je treba naviti; da bi jih lahko navili, se je treba nanje spomniti; da bi se spomnili nanje, pa se je treba pogosto zbujati. Toda she huje je to, da se na vse budilke navadimo in chez chas zaradi njih spimo she bolje. Torej jih je treba neprestano menjavati in si neprenehoma izmishljati nove. Schasoma to lahko chloveku pomaga, da se prebudi. Vendar je zelo malo možnosti, da bi chlovek lahko opravil vse to navijanje budilk, iskanje novih in njih menjavanje chisto sam, brez zunanje pomochi. Dosti bolj verjetno je, da bo to delo zachel, kasneje pa preshel v spanje ter sanjal o tem, kako izumlja budilke, jih navija in menjuje, ter bo zato preprosto she toliko trdneje spal.

Za to, da bi se prebudili, je potrebna kombinacija prizadevanj. Potrebno je, da kdo chloveka zbudi; potrebno je, da kdo pazi na tistega, ki tega chloveka zbudi; treba je imeti budilke in potrebno je tudi nenehno izumljati nove budilke.

Da bi pa vse to dosegli in prishli do rezultatov, mora sodelovati določeno shtevilo ljudi.

En sam chlovek ne more storiti nich.

Predvsem potrebuje pomoc. A pomoc ne more priti sama od sebe. Za tiste, ki so sposobni pomagati, je chas zelo dragocen. In bi, seveda, raje kot enemu samemu, pomagali, recimo, dvajsetim ali tridesetim ljudem, ki bi se radi prebudili. Poleg tega, kot je bilo zhe prej recheno, en sam chlovek zlahka prevara sam sebe in misli, da je zbujen, v resnici pa so to le nove sanje. Che se vech ljudi odlochi, da se bodo skupaj borili proti spanju, bodo lahko budili drug drugega. Vechkrat se lahko zgodi, da jih bo dvajset spalo, toda enaindvajseti bo buden in bo zbudil she ostale. Natanko tako kot pri budilkah. En chlovek bo izumil eno budilko, drugi drugo, potem pa si ju bosta zamenjala. Skupaj se dá zelo pomagati drug drugemu, brez te pomochi pa nihche ne more nichesar dosechi.

Zato mora chlovek, ki se hoche prebuditi, poiskati she druge ljudi, ki se zheliyo zbuditi, in delati skupaj z njimi. To pa je lazhje rechi kot storiti, kajti zacheti táko delo in ga organizirati zahteva znanje, ki ga navaden chlovek ne more imeti. Delo mora biti organizirano in imeti mora vodjo. Samo v tem primeru lahko daje prichakovane rezultate. Che ti pogoji niso izpolnjeni, noben napor ne prinese nikakršnih rezultatov. Ljudje se lahko she tako muchijo, a te muke ne prinesejo prebuditve. Nekaterim ljudem je to najtezhje razumeti. Sami in na lastno pobudo so sposobni velikih naporov in velikih zhrtev. Toda ker bi njihov prvi napor in njihova prva zhrtev morala biti poslušnost, jih nich na svetu ne bo pripravilo do tega, da bi bili komu poslušni. In se nochejo sprijazniti z mislijo, da so vsa njihova prizadevanja in vse njihove zhrtve jalove.

Delo mora biti usklajeno in urejeno v smiselno celoto. To pa lahko stori samo kdo, ki pozna probleme in namen dela, kdo, ki pozna prave metode; chlovek, ki je zhe sam shel skozi tako organizirano delo.

Chlovek navadno zachne svoje učenje v majhni skupini. Taka skupina je ponavadi povezana s celo vrsto podobnih skupin na različnih stopnjah, ki skupaj sestavljajo sholo, lahko bi jo poimenovali *pripravnica*.

Prva in najpomembnejša značilnost skupin je dejstvo, da niso sestavljene v skladu z željo in izbiro svojih članov. Skupine sestavlja učitelj, on izbere tipe ljudi, ki so z vidika njegovih ciljev lahko drug drugemu koristni.

Delo skupin ni možno brez učitelja. Delo skupin z napadnim učiteljem lahko prinese le negativne rezultate.

Naslednja pomembna značilnost skupinskega dela je, da so skupine lahko povezane z določenimi *cilji*, o katerih tisti, ki začenejo delo v skupini, nimajo nikakršnega pojma, in ki jim jih ni mogoče razložiti, dokler ne razumejo bistva delovnih nachel in idej, povezanih z delom. Cilj, ki mu služijo in proti kateremu gredo, ne da bi ga poznali, je nujni uravnotežen princip njihovega lastnega dela. Njihova prva naloga je zatorej – razumeti vlogo učitelja. Ko razumejo vlogo učitelja, čeprav sprva še ne popolnoma, postane njihovo delo bolj zavestno in lahko daje boljše rezultate. Toda kot sem že povedal, se pogosto zgodi, da ciljev in vloge učitelja ni mogoče pojasniti na začetku.

Zato bi moral biti prvi cilj chloveka, ki je začel delati v skupini, *delo na sebi*. Delo na sebi lahko poteka le v ustrezno organiziranih skupinah. Chlovek sam ne more videti samega sebe. Toda ko se določeno število ljudi združijo skupaj s tem namenom, bodo celo nehote pomagali drug drugemu. Skupna značilnost chloveshke narave je, da chlovek lažje vidi napake drugih kakor pa svoje. Sočasno na poti samospoznavanja ugotovi, da ima sam vse tiste napake, ki jih najde pri drugih. Toda obstaja veliko stvari, ki jih sam pri sebi ne vidi, medtem ko jih pri drugih ljudeh začene videti. In tedaj se, kot sem ravnokar rekel, zave, da so to lastnosti njega samega. Na ta način mu drugi člani skupine služijo kot ogledala, v katerih vidi sebe. Ampak, seveda, da bi videl sam sebe v napakah drugih ljudi in ne bi gledal le njihovih napak, mora biti chlovek zelo pozoren in zelo iskren do sebe.

Zapomniti si mora, da ni eno samo bitje. Del njega je kdo, ki bi se rad prebudil, drugi del pa je *Ivanov, Petrov* ali *Zaharov*, ki pa nima prav nobene želje, da bi se prebudil in mora biti zbujen na silo.

Skupina je običajno pakt, sklenjen med Jaz-i določene skupine ljudi, da bi se skupaj borili proti *Ivanovu, Petrovu* ali *Zaharovu*, to je proti svojim lastnim *lažnim osebnostim*.

Vzemimo za primer Petrova. Petrov je sestavljen iz dveh delov – iz *Jaz-a* in *Petrova*. Toda Jaz je proti Petrovu nemoden. Vlada Petrov. Recimo, da je tu dvajset ljudi, dvajset *Jaz-ov*, ki se začnejo boriti proti enemu *Petrovu*. Zdaj se lahko izkazujejo kot močnejši od njega. V vsakem primeru lahko pokvarijo njegov spanec; nihče vendar ne bo mogel spati tako mirno kot prej. In v tem je ves smisel.

Poleg tega začne človek tedaj, ko dela na samem sebi, nabirati gradivo, ki se pojavlja kot posledica samo-opazovanja. Dvajset ljudi bo imelo dvajsetkrat več takega gradiva. In vsakdo od njih bo lahko uporabljal vse nabrano gradivo, kajti izmenjava opazovanj je eden od namenov obstoja skupine.

Ko je skupina organizirana, morajo njeni člani sprejeti določene pogoje; prvih splošne pogoje za vse člane, in drugih individualne pogoje za posamezne člane.

Splošni pogoji na začetku dela so ponavadi naslednji. Najprej je vsem članom skupine pojasnjeno, da morajo obdržati zase vse, kar slišijo in se uchijo v skupini, in to ne samo, dokler so člani skupine, ampak za vedno.

To je nepogrešljiv pogoj, katerega smisel mora biti jasen že od vsega začetka. Z drugimi besedami povedano, jasno jim mora biti, da ne gre za skrivanje nečesa, kar v bistvu ni skrivnost, niti ni nobenega namena, da bi jim odvzeli pravico do izmenjave mnenj s tistimi, ki so jim blizu, ali s prijatelji.

Smisel take omejitve je v tem, da ne *morejo* pravilno posredovati tega, kar je povedano v skupinah. Prav kmalu se začnejo učiti *iz lastnih izkušenj*, koliko truda, koliko časa in koliko pojasnjevanja je potrebno, da bi drugi lahko razumeli, kaj je rečeno v skupinah. Kmalu jim postane jasno, da svojim prijateljem ne morejo dati prave predstave o tem, kaj so se sami nauchili. Hkrati pa začenejo razumeti, da s tem, ko jim dajejo *napačna pojasnila*, svojim prijateljem zaprejo možnost, da bi kadarkoli pristopili k delu ali da bi karkoli v zvezi z njim pravilno razumeli, če raje ne omenjam dejstva, da na ta način tudi sami sebi ustvarjajo zelo veliko težav in mnogo neprijetnosti v prihodnosti. Človek, ki kljub temu poskuša svojim prijateljem posredovati tisto, kar je slišal v skupini, se bo zelo hitro preprical, da poskusi v tej smeri dajejo popolnoma neprichakovane in nezahelene rezultate. Bodisi da se ljudje začnejo pripraviti z njim in ga sploh ne poslušajo ter namesto tega od njega pričakujejo, da bo poslušal *njihove* teorije, ali pa si napačno razlagajo vse, kar jim pove, in vsemu, kar slišijo od njega, pripisujejo povsem drugachen pomen. Ko to uvidi in dojame jalovost takih poskusov, človek začne razumevati prvi vidik tovrstne omejitve.

Druga in nič manj pomembna stran te omejitve pa je v tem, da je človeku zelo težko molčati o stvareh, ki ga zanimajo. O njih bi rad govoril vsem, s katerimi je navajen deliti svoje misli, kot temu pravi. Ta je najbolj mehanska od vseh želja, in v tem primeru je tishina abstinenca, ki jo je od vseh najtežje vzdrževati. Toda če človek to razume ali če vsaj sledi temu pravilu, bo to zanj najboljša možna vaja za ohranitev pozornosti na sebi in za razvoj volje. Samo tisti, ki lahko molči, kadar je to potrebno, je lahko gospodar samega sebe.

Toda mnogim se je zelo težko sprijazniti z mislijo, da je ena od njihovih glavnih znachilnosti pretirana zgovornost, še posebej tistim, ki se imajo za resne ali razsodne ljudi, ali pa takim, ki se imajo za molcheche osebe, nagnjene k samoti in razmisleku. Zato je ta zahteva še posebej pomembna. In ko si to zapomnimo, in če se tega držimo, začnemo videti svoje strani, ki jih prej nismo opazili.

Naslednja zahteva za chlane skupine je, da morajo *uchitelju* vedno povedati vso resnico.

Tudi to je treba pravilno razumeti.

Ljudje se ne zavedajo, kako veliko mesto v njihovem zhivljenju zavzema laganje ali celo samo *zamolchanje resnice*. Ljudje ne zmorejo biti iskreni niti s seboj niti z drugimi. Sploh ne razumejo, da je nauchiti se biti iskren, *ko je to potrebno*, ena najtezhjih stvari na svetu. Predstavljajo si, da je govoriti ali ne govoriti resnico, biti ali ne biti iskren odvisno od njih. Zato se morajo tega nauchiti, in to najprej v odnosu do *uchitelja*. Che učitelj namerno lazhejo, so z njim neiskreni ali mu kaj zamolchijo, je njihova prisotnost v skupini popolnoma neuporabna in je nekaj, kar je huje kot biti do njega grob ali biti nevljuden v njegovi navzochnosti.

Naslednja zahteva, ki jo morajo sprejeti chlani skupine, je, da se morajo *spomniti, kakaj so se pridruzhili skupini*. Prishli so, da bi se uchili in delali na sebi, a ne tako, kot to sami razumejo, temvech kot jim je recheno. Che torej chlani skupine zachnejo chutiti ali izrazhati nezaupanje do učitelja, kritizirati njegova dejanja, che ugotavljajo, da bolje razumejo, kako je treba skupino voditi, in she posebej, che kazhejo pomanjkanje sposhtovanja do njega, ostrino, nestrpnost, nagnjenost k argumentiranju, to takoj odpravi vsako možnost dela, saj je delo možno le, dokler se ljudje spomnijo, da so se prishli učit in ne pouchevat.

Che chlovek zachne izgubljati zaupanje v učitelja, mu ta postane nepotreben in tudi sam postane nepotreben učitelju. In v tem primeru je bolje, da gre in si poishche drugega učitelja ali poskusi delati brez njega. To mu ne bo pomagalo, toda v vsakem primeru si bo storil manj shkode kot z laganjem, zamolchevanjem, nezaupanjem ali upiranjem.

Poleg teh temeljnih zahtev se seveda samo po sebi razume, da morajo chlani skupine *delati*. Che zgolj obiskujejo skupino in ne delajo, ampak si zgolj domishljajo, da delajo, ali che shtejejo za delo zhe to, da so v skupini navzochi, ali kot se pogosto zgodi, che gledajo na svojo prisotnost v skupini kot na zabavno druzhenje, kot prilozhnost sklepati prijetna poznanstva in tako naprej, potem njihova prisotnost v skupini postane popolnoma nekoristna. In kolikor prej se jih odslovi ali odidejo proch po lastni volji, toliko bolje bo za njih in za vse ostale.

Iz nashtetih temeljnih zahtev so oblikovana pravila, ki so obvezna za vse chlane skupine. Prvich, pravila pomagajo vsakomur, ki zheli delati, da se izogne vsemu, kar bi ga lahko pri tem oviralo ali mu shkodovalo, in drugih – *pomagajo mu, da se spomni sebe*.

Zelo pogosto se zgodi, da chlani skupine na zachetku dela tega ali onega pravila ne marajo. In celo sprashujejo: *Ali ne moremo delati brez pravil?* Pravila se jim zdijo nepotrebna omejitev njihove svobode oziroma dolgochasna formalnost ter da so pravila, na katera jih je treba opozarjati, le znamenje slabe volje in nezadovoljstva učitelja.

V resnici so pravila glavna in prva *pomoč*, ki jim jo daje delo. Razumljivo je, da njihov namen ni zagotavljati zabavo ali vzbujati zadovoljstvo niti jim dela ne olajshuje. Pravila imajo določen cilj, namreč ta, da bi se člani skupine obnashali tako, kot bi se obnashali, *če bi zhe bili (budni)*, če bi se spomnili sebe in vedeli, kako bi se morali obnashati v odnosu do ljudi zunaj delovnega kroga, do ljudi pri delu in do učitelja. Če bi se lahko sebe spomnili sami in bi to zhe spoznali, jim pravila ne bi bila potrebna. Vendar pa se na začetku delovnega procesa ne morejo spomniti sebe in razumeti vsega tega, tako da so pravila nepogrešljiva, čeprav nikoli ne morejo biti lahka, prijetna ali udobna. Ravno nasprotno, morala bi biti težavna, neprijetna in nich udobna; sicer ne bi ustrezala svojemu namenu. Pravila so budilke, ki zbujajo spechega chloveka. Toda chlovek, ki za sekundo odpre oči, je jezen na budilko in sprashuje: *Ali se chlovek ne more prebuditi brez budilke?*

Poleg teh splošnih pravil obstajajo tudi individualni pogoji, ki so dani vsakemu posamezniku posebej in so na splošno povezani z njegovo *glavno napako*, to je z njegovo glavno lastnostjo.

To zahteva nekaj razlage.

Vsak chlovek ima v svojem znachaju določeno lastnost, ki je osrednjega pomena. Ta je kot nekakšna os, okrog katere se vrti vsa njegova *lažhna osebnost*. Vsakršno chlovekovo individualno delo mora temeljiti na spopadu s to glavno napako. To pojasnjuje, zakaj ne morejo obstajati splošna pravila dela in zakaj vsi sistemi, ki poskušajo razviti taka pravila, ne vodijo nikamor ali pa povzročajo škodo. Kako lahko obstajajo splošna pravila? Kar je koristno za enega, je škodljivo za drugega. En chlovek govori preveč; nauchiti se mora molchat. Drug chlovek je tih, ko bi moral govoriti, in se mora nauchiti govoriti; in tako je vedno in pri vseh stvareh. Splošna pravila za delo skupin se nanashajo na vsakogar. Osebnostne usmeritve pa so lahko samo posamezne. In tako chlovek sam spet ne more najti svoje glavne lastnosti, svoje glavne napake. To je tako rekoč zakon. Učitelj ga mora opozoriti na to lastnost in mu pokazati, kako se je treba proti njej boriti. To lahko naredi samo učitelj.

Shtudij glavne napake in boj proti njej tvori, na določen način, individualno pot vsakega posameznega chloveka, vendar pa mora biti cilj enak za vse. To pa zahteva spoznanje lastne nepomembnosti, svoje nichnosti. Shele ko bo chlovek resnično in iskreno prishel do prepričanja o svoji lastni nemochi in nepomembnosti, in samo takrat, ko jo bo nenehno chutil, *bo pripravljen na naslednje, veliko težhje faze dela*.

Vse, kar je bilo doslej povedano, se nanasha na prave skupine, povezane z dejanskim, konkretnim delom, povezanim s tem, kar se imenuje *chetrti pot*. Vendar pa obstaja veliko nachinov posnemanja, ponaredkov skupin in dela. To niti *chrna magija* ni.

Na teh predavanjih so mi pogosto postavljali vprashanja o tem, kaj je *chrna magija*, in odgovoril sem, da ni ne rdeche ne zelene niti rumene magije. Je pa mehanika, to je tisto, kar *se dogaja*, in pa tisto, kar *se pochno*. Tisto, kar *pochnemo*, je magija, in to

nashe delo je lahko samo ene vrste. Ne moreta obstajati dve vrsti takega dela. Lahko pa pride do ponarejanja, ki posnema zunanji videz *dela*, a ne more dati objektivnih rezultatov, vendar pa lahko zapelje naivne ljudi in vzbudi v njih vero, povzroči navdushenje, zaslepljenost in celo fanatizem.

To je razlog, zakaj v resničnem delu, se pravi v resničnem *pochetju* ni dovoljeno uporabljati zaslepljenosti. To, kar imenujete črna magija, temelji na zaslepljevanju in poigravanju s chloveshkimi shibkostmi. Črna magija nikakor ne pomeni magije zla. Zhe prej sem povedal, da nihče ne stori nichesar zaradi zla, v interesu zla. Vsakdo vedno počne vse v interesu dobrega, *kot ga on razume*. Prav tako je povsem napachno trditi, da je črna magija nujno *egoistična* in da jo chlovek uporablja za svojo korist. To je popolnoma narobe. Črna magija je lahko povsem nesebična, lahko si prizadeva za dobro chloveshtva ali za odresenje chloveshtva pred resničnim ali namishljenim zlom. Toda tisto, kar lahko imenujemo črna magija, ima vedno določeno znachilnost. Ta znachilnost je težnja nekaterih, da ljudi *brez njihovega vedenja in razumevanja* uporabljajo za nekatere, celo za najboljše cilje, bodisi s tem, da v njih vzbudijo zaupanje in navdushenje, ali da delujejo nanje skozi strah.

Toda v zvezi s tem je treba pripomniti, da je *črni mag* ne glede na to, ali je dobri ali zli, v vsakem primeru obiskoval sholo. Nekaj se je nauchil, nekaj je slisal, nekaj ve. On je preprosto *polizobrazhen chlovek*, ki je bil izključen iz shole ali pa je sam izstopil iz nje, ker se je odločil, da ve zhe dovolj, da ne zheli biti vech podrejen, da lahko deluje neodvisno, da lahko celo usmerja delo drugih. Vsako tovrstno *delo* lahko daje le subjektivne rezultate, kar pomeni, da lahko le povecha prevaro in poglobi spanec, namesto da bi ju zmanjšal. Kljub temu pa se od *črnega maga* dá tudi nekaj nauchiti, cheprav na napachen nachin. Vchasih lahko po nakljuchju celo pove resnico. Zato pravim, da je veliko stvari slabshih od *črne magije*. Take so različne *okultne* in teozofske družbe in skupine. Ne le, da njihovi uchitelji nikoli niso bili v sholi, tudi nikoli niso srečali nikogar, ki je kakšno sholo videl od blizu. Njihovo tako imenovano *delo* je preprosto slepo oponashanje. Je pa res, da take vrste delo, ki je golo posnemanje, prinasha veliko zadovoljstva. Nekdo se pochuti kot *uchitelj*, drugi menijo, da so *uchenci*, in vsi so zadovoljni. V taki skupini ne more priti do nikakršnega spoznanja o lastni nichnosti, in che ljudje trdijo, da to lahko dosežejo, gre pri tem za iluzijo in samoprevaro, che ne celo za navadno goljufijo. Nasprotno, namesto da bi spoznali lastno nichnost, chlani takih krogov she pridobivajo svojo pomembnost in njihova lazhna osebnost se krepi.

V zachetku je zelo težko preveriti, ali je delo pravo ali ne in ali so sprejeta navodila pravilna ali napachna. Teoretichni del dela se lahko v tem pogledu izkazhe za zelo koristnega, saj lahko chlovek svoje delo s tega vidika lazhje presodi. Ve, kaj ve in chesa ne ve. Ve, kaj se lahko nauchi z obichajnimi sredstvi in chesa se ne more. In che se nauchi kaj novega, nekaj, chesar se iz knjig ne more nauchiti na obichajen nachin, je to v določeni meri jamstvo za to, da je lahko tudi

druga, praktična stran dela pravilna. Vendar to jamstvo seveda še zdaleč ni popolno, ker so tudi tukaj možne napake. Vsa okultna in spiritualistična drushtva in krogi trdijo, da imajo novo znanje. In obstajajo ljudje, ki to verjamejo.

V pravilno organiziranih skupinah ni potrebna vera; potrebno je le malo zaupanja, in to le za nekaj časa, kajti prej ko človek preveri vse, kar sliši, bolje je zanj.

Boj proti lažnemu Jaz-u, proti glavni znachajski chrti ali glavni napaki, je najpomembnejši del dela in mora potekati v dejanjih, ne v besedah. V ta namen učitelj vsakemu človeku dodeli določene naloge, ki jih ta lahko izvede samo, če premaga svojo glavno shibko točko. Ko človek opravlja dane naloge, se bori s samim seboj, dela na sebi. Če se nalogam izogiba in jih nerad opravlja, to pomeni, da ne želi ali ne more delati.

Praviloma so mu na zachetku dodeljene le zelo enostavne naloge, ki jih učitelj niti ne imenuje naloge in o njih ne govori veliko, ampak jih daje v obliki namigov. Če vidi, da je razumljen in da je delo opravljeno, preide na vse tezhje naloge.

Tezhje naloge, cheprav so le subjektivno tezhke, se imenujejo ovire ali *pregrade*. Posebnost ovir je v tem, da se človek, ki je premagal pomembno oviro, ne more vech vrniti v obichajni spanec, v obichajno zhivljenje. Če je premagal prvo pregrado in se boji tistih, ki sledijo, ter ne gre naprej, ampak se ustavi, tedaj tako rekoch zastane med dvema pregradama in se ne more premakniti ne nazaj ne naprej. To je najhujsha stvar, ki se lahko zgodi človeku. Zato je učitelj obichajno zelo previden pri izbiri nalog in ovir, prevzame namrech tveganje, da določene naloge, ki zahtevajo premagovanje notranjih ovir, dodeljuje samo tistim ljudem, ki so se zhe izkazali za dovolj močne pri majhnih ovirah.

Pogosto se zgodi, da se ljudje, ko se ustavijo pred neko oviro, obichajno najmanjšo in najpreprostejšo, obrnejo proti delu, proti učitelju in proti drugim chlanom skupine in jih obtozhijo nechesa, na kar so naleteli in odkrili sami pri sebi.

Vchasih se pozneje pokesajo in krivijo sebe, potem pa spet krivijo druge, nato se še enkrat pokesajo in tako naprej. Vendar ni nichesar, kar bi bolje pokazalo, iz kakshne snovi je človek, kot njegov odnos do dela in do učitelja, *potem ko skupino zapusti*. Vchasih so taki preizkusi narejeni namerno. Človek je v takem polozhaju, da je *dolzhan* oditi in je popolnoma upravljen do pritozhbe proti učitelju ali proti drugi osebi. In potem ga opazujejo, kako se bo obnashal. Dostojen človek se bo obnashal dostojno, chetudi meni, da so z njim ravnali nepravichno in napachno. Toda mnogi ljudje v takih okolishchinah pokazhejo svojo naravo, ki je drugache nikoli ne bi pokazali. Vchasih je táko sredstvo potrebno za razkritje chlovekove narave. Dokler ste dobri do koga, je on dober do vas. Ampak kaj bo, če ga malo pojezite?

Toda to ni glavna stvar; glavna stvar je njegovo osebno stalishche, njegovo lastno *vrednotenje* idej, ki jih prejema ali ki jih je sprejel, in ali táko vrednotenje ohranja ali

ga izgublja. Chlovek lahko dolgo chasa misli povsem iskreno, da zheli delati, in je celo pripravljen v delo vložiti velike napore, potem pa vse zavrže in celo odločno nasprotuje delu; opravičuje se, pripoveduje razne izmishljotine, namerno pripisuje napachen pomen temu, kar je slisal, in podobno.»

»In kaj se zgodi z njimi zaradi tega?« je vprashal nekdo iz obchinstva.

»Nich – le kaj bi se lahko zgodilo z njimi?« je dejal G. »*Sami sebi so najbujsha kaznen.*«

»Nemogoče je v celoti opisati, kako poteka delo v skupini,« je nadaljeval G. »Treba je to dozhiveti. Vse, kar je bilo doslej povedano, so le namigi, katerih pravi pomen se bo razkril le tistim, ki nadaljujejo z delom in se iz izkushenj pouchijo, kaj so to *ovire* in kakshne tezhave predstavljajo.

Na splošno povedano, je najtezhja ovira premagovanje laganja. Chlovek tako veliko in tako nenehno lazhe sebi in drugim, da tega sploh ne opazi vech. Kljub temu je treba laganje premagati. In prvi napor, ki se od chloveka zahteva, je, da preneha lagati svojemu uчителju. Chlovek se mora bodisi takoj odločiti, da mu ne bo govoril nich drugega kot resnico, ali pa se takoj vsemu skupaj odpovedati.

Zavedati se morate, da uчителj prevzame nase zelo tezhko nalogo, namrech chishchenje in popravilo chloveshkih strojev. Seveda sprejema samo tiste stroje, ki jih lahko popravi. Če se v stroju nekaj bistvenega zlomi ali pokvari, ga zavrne. A tudi taki stroji, ki so po svoji naravi she vedno popravljivi in se jih dá ochistiti, postanejo popolnoma brezupni, che zachnejo govoriti lazhi. Lazh, izrečena uчителju, tudi najbolj nepomembna, kakrshna koli prikrivanja, kot je prikrivanje chesa, kar je povedal kdo drug, in prosil, da to ohranijo kot skrivnost, ali chesa, kar je chlan skupine sam povedal komu drugemu, takoj pomeni konec dela tega chloveka, she posebej, che je prej vanj vlagal veliko truda.

Nekaj morate ves chas imeti v mislih. Vsak napor, ki ga chlovek vloží v delo, povecha zahteve, ki so mu nalozhene. Dokler chlovek ni v svoje delo vložil nobenega resnega napora, so zahteve, ki so mu nalozhene, zelo majhne, vsak njegov mochnejshi trud pa takoj povecha zahteve, ki so mu nalozhene. In chim vechja so prizadevanja, vechje so nove zahteve.

Na tej stopnji ljudje pogosto naredijo napako, ki se nenehno ponavlja. Menijo, da jim dosedanja prizadevanja, njihove nekdanje zasluge, da tako rechem, dajejo nekakshno prednost, neko pravico, da *zmanjšajo* zahteve, ki jih morajo izpolnjevati, in da pomenijo opravichilo, che ne bi delali, kot bi morali, ali che bi pozneje naredili kaj narobe. To je seveda povsem zgresheno. Nich, kar je chlovek naredil vchera, ga danes ne opravičuje. Ravno obratno, che chlovek vchera ni storil nichesar, mu danes ne postavijo nobenih zahtev; che je vchera kaj naredil, pa to pomeni, da mora danes narediti vech. To zagotovo ne pomeni, da je bolje, che ne stori nich. Kdor nich ne naredi, nichesar ne dobi.

Kot sem zhe povedal, je ena prvih zahtev iskrenost. Vendar pa obstajajo razlicne vrste iskrenosti. Obstajata pametna in neumna iskrenost, tako kot obstajata

pametna in neumna neiskrenost. Tako neumna iskrenost kot neumna neiskrenost sta enako mehanichni. Če pa se chlovek zheli nauchiti biti *preudarno iskren*, mora biti v prvi vrsti iskren do svojega učitelja in do sodelavcev na vishji stopnji učenja. To je *pametna iskrenost*. Tu pa je treba opozoriti, da iskrenost ne sme postati *pomanjkanje obzirnosti*. Pomanjkanje obzirnosti v zvezi z učiteljem ali v zvezi s tistimi, ki jih je učitelj dolochil, kot sem zhe povedal, unichuje vsako možnost kakršnega koli dela. Kdor se zheli nauchiti biti *preudarno neiskren*, mora biti tak v odnosu do dela in se mora nauchiti molchati, kadar mora svoje delo zamolchati ljudem zunaj skupine, ker ga ne zmorejo ne razumeti niti ceniti. Toda iskrenost v skupini je absolutna zahteva, kajti če chlovek v skupini she naprej lazhe na enak način, kot lazhe sebi in drugim, se v zhivljenju nikoli ne bo nauchil razlikovati resnice od lazhi.

Pri drugi oviri gre zelo pogosto za premagovanje strahov. Chlovek ima obichajno veliko nepotrebnih, namishljenih strahov. Lazhi in strahovi, to je vzdushje, v katerem zhivi obichajen chlovek. Tako kot je odvada od laganja individualna, je individualno tudi premagovanje strahu. Vsakdo ima strahove, ki so znachilni samo zanj. Te strahove je treba najprej najti in nato unichiti. Strahovi, o katerih govorim, so obichajno povezani z lazhami, med katerimi zhivi chlovek. Zavedati se morate, da nimajo nichesar skupnega s strahom pred pajki, mishmi, pred temno sobo ali neshtetimi zhivchnimi strahovi.

Boj proti laganju v sebi in boj proti strahu je prvo pozitivno delo, ki ga chlovek zachne opravljati.

V glavnem se moramo zavedati, da pozitivni napori in pozhrtvovalno delo ne opravichujejo napak, ki lahko sledijo. Prav nasprotno, stvari, ki bi jih bilo mogoche odpustiti chloveku, ki se ni potrudil in ni nichesar zhrtvoval, ne bodo oproshchene tistemu, ki je zhe veliko zhrtvoval.

To se zdi nepravichno, vendar je treba razumeti zakonitost. Za vsakega chloveka se vodi locheno porochilo. Njegovi napori in zhrtve so zapisani na eni strani knjige, na drugi strani pa napake in zlorabe. Tisto, kar je zapisano na pozitivni strani, ne more nikoli izbrisati tistega, kar je zapisano na negativni strani. Kar je zabelezheno na negativni strani, se lahko izbrishe samo z resnico, torej s takojshnjim in popolnim priznanjem sebi in drugim ter predvsem učitelju. Če chlovek uvidi svojo napako, vendar jo she kar naprej upravichuje, lahko zhe majhen prekrsh ek unichi rezultate dolgoletnega dela in truda. Pri delu je zato pogosto bolje priznati svojo krivdo, tudi če kdo ni kriv. Toda to je spet zelo obchutljiva zadeva in se ne sme pretiravati. V nasprotnem primeru bo rezultat spet laz h, laganje, ki ga bo sprozhil strah.«

Ob neki drugi prilozhnosti je G, ko je govoril o skupinah, dejal:

»Ne mislite, da lahko kar takoj zachnemo z oblikovanjem skupine. Skupina je velika stvar. Skupina se zachne oblikovati za dolocheno *dogovorjeno* delo, z dolochenim namenom. Pri tem delu bi vam moral zaupati in vi bi morali zaupati

meni in ostalim. Potem bi bila to skupina. Dokler bo delo teklo na splošni ravni, bo to le pripravljalna skupina. Pripravljali se bomo tako, da bomo schasoma lahko postali skupina. In na skupino se je mogoče pripraviti le tako, da jo poskušamo posnemati tako, kot bi morala biti, seveda posnemati navznoter, ne navzven. Kaj je za to potrebno? Najprej morate razumeti, da so v skupini vsi odgovorni drug za drugega. Napaka s strani enega se shteje kot napaka vseh. To je zakon. In ta zakon je dobro utemeljen, kot boste pozneje videli, kajti tudi tisto, kar kdo pridobi, pridobijo vsi.

Pravilo skupne odgovornosti si je treba dobro zapomniti. Ima namreč tudi drugo plat. Chlani skupine niso odgovorni le za napake drugih, ampak tudi za njihove neuspehe. Uspeh enega je uspeh vseh. Neuspeh enega je neuspeh vseh. Huda napaka enega chlana skupine, kot je na primer kršenje temeljnega pravila, neizogibno vodi v razpad celotne skupine.

Skupina mora delovati kot stroj. Deli stroja se morajo med seboj poznati in si medsebojno pomagati. V skupini ne more biti osebnih interesov, ki nasprotujejo interesom ostalih, ali nasprotnih interesom dela, in tudi ne smejo obstajati osebne simpatije ali antipatije, ki ovirajo delo. Vsi chlani skupine so prijatelji in bratje, toda če eden od njih odide, še posebej, če ga pošlje stran učitelj, preneha biti prijatelj in brat ter naenkrat postane neznanec, izobčenec. Pogosto to postane zelo trdo pravilo, vendar je kljub temu nujno. Ljudje so lahko vse zhivljenje prijatelji in lahko skupaj vstopijo v skupino. Zatem eden od njih odide. Drugi potem nima pravice z njim govoriti o delu skupine. Chlovek, ki je odšel, se počuti prizadet, tega ne razume, in se skregata. Da bi se temu izognili, kadar gre za odnose, kot so med mozhem in zhenom, med materjo in hčerjo ter podobno, shtejemo take dvojice kot enega chlana skupine. Če eden od obeh ne more nadaljevati dela in odide, se tudi drugi shteje za prekršitelja in mora prav tako oditi.

Poleg tega si morate zapomniti, da vam lahko pomagam samo toliko, kolikor mi pomagate vi. Povrhu vsega vasha pomoch, še posebej na zachetku, ne bo ocenjena po dejanskih rezultatih, za katere je skoraj gotovo, da bodo nichni, ampak po shtevilu in obsegu vloženih naporov.«

Po tem je G. preshel na posamezne naloge in na opredelitev nashih *glavnih napak*. Nato nam je dal vech določenih nalog, s katerimi se je zachelo delo nashe skupine.

Pozneje, leta 1917, ko smo bili na Kavkazu, je G. nekoch k splošnim nachelom oblikovanja skupin dodal vech zanimivih opazhanj. Mislim, da jih moram tukaj navesti.

»Preveč teoretično jemljete vse,« je dejal, »zdaj bi morali zhe vech vedeti. Obstoj skupin sam po sebi nima nobene koristi in pripadnost skupinam ne prinasha kakih posebnih ugodnosti. Dobrodejnost ali koristnost skupin določa njihov rezultat.

Delo vsakega chloveka lahko poteka v treh smereh. Lahko je koristen za *delo*. Lahko je koristen *zame*. In lahko je koristen *zase*. Seveda je zazheleno, da njegovo

delo ustvari rezultate v vseh treh smereh. Če to ni mogoče, se lahko sprijaznimo z dvema. Če je chlovek na primer koristen zame, je prav zaradi tega dejstva koristen tudi za delo. Ali če je koristen za delo, je koristen tudi zame. Če pa je, recimo, koristen za delo in zame, ni pa sposoben biti koristen zase, je to veliko slabshe, ker ne more dolgo trajati. Če si chlovek nichesar ne vzame zase in se ne spremeni, če ostane tak, kot je bil prej, se mu dejstvo, da je bil po naključju kratek čas koristen, ne shteje v dobro, in kar je še bolj pomembno – njegova koristnost ne traja dolgo. Delo raste in se spreminja. Če chlovek sam ne raste ali se ne spremeni, ne more iti v korak z delom. Delo ga pusti za seboj in takrat lahko prav tisto, kar je bilo do zdaj koristno, postane zelo škodljivo.«

V Sankt Peterburg sem se vrnil poleti 1916.

Kmalu potem, ko je bila ustanovljena nasha skupina, oziroma *pripravljalna skupina*, nam je G. spregovoril o naporih v zvezi z nalogami, ki jih je postavil pred nas.

»Morate razumeti,« je dejal, »da običajni napori ne shtejejo. Shtejejo samo *presežni napori*. In tako je vedno in v vsem. Za tiste, ki se ne zhelijo potruditi chez vso mero, je bolje, da se vsemu skupaj odrečejo in raje skrbijo za svoje zdravje.«

»Ali nad-napori ne morejo biti nevarni?« je vprashal eden od obchinstva, ki ga je ponavadi še posebej skrbelo za svoje zdravje.

»Seveda so lahko,« je rekel G., »vendar je bolje umreti, medtem ko se trudimo, da bi se prebudili, kot pa zhiveti v spanju. To je ena stvar. Druga pa je, da ni tako preprosto umreti zaradi napornega dela. Dosti vech mochi imamo, kot si mislimo. Gre le za to, da je nikoli ne izkoristimo. Razumeti je potrebno eno od znachilnosti organizacije chloveshkega stroja.

Zelo pomembno vlogo v chloveshkem stroju igra dolochena vrsta akumulatorja. V blizhini vsakega centra v chloveshkem ustroju sta dva majhna akumulatorja, napolnjena s posebno snovjo, ki je potrebna za delo v tem dolocenem centru. Poleg njiju je v organizmu velik akumulator, ki ju hrani. Oba mala akumulatorja sta povezana med sabo, vsak od njiju je povezan tudi s sredishchem, poleg katerega stoji, in ob tem še z velikim akumulatorjem.«

G. je narisal splošni diagram *chloveshkega stroja* in poudaril polozhaje velikega in malih akumulatorjev ter povezave med njimi.

»Akumulatorji delujejo na naslednji nachin,« je rekel, »domnevajmo, da chlovek dela ali bere zahtevno knjigo in jo skusha razumeti. V miselnem centru se v takih primerih vrti nekaj »*tuljav*«. Ali pa predpostavimo, da hodi po strmeh hribu navzgor in se utruji; v tem primeru se »*tuljave*« vrtijo v centru za premikanje.

V prvem primeru intelektualni, v drugem pa gibalni center chrpata energijo, potrebno za svoje delo, iz malih akumulatorjev. Ko je tak akumulator skoraj prazen, se chlovek pochuti utrujen. Zhelel bi se ustaviti, sesti, če hodi, ter pomisliti na kaj drugega, če reshuje zapleten problem. A neprichakovano kmalu zachuti priliv mochi in je znova sposoben hoditi ali delati. To pomeni, da se je

intelektualni oziroma gibalni center povezal z drugim akumulatorjem in chropa energijo iz njega. Medtem se prvi akumulator polni z energijo iz velikega akumulatorja. Delo centra teče dalje. Chlovek še naprej hodi ali dela. Včasih je za to, da se ta povezava vzpostavi, potreben kratek pochitek. Včasih shok, včasih napor. Kakorkoli zhe, delo se nadaljuje. Po določenem času se tudi skladishche energije drugega akumulatorja izchrpa. Chlovek se spet počuti utrujen.

Spet zunanji shok ali kratek pochitek ali cigareta ali napor – in povezan je s prvim akumulatorjem. Lahko pa se zgodi, da je delujochi center chrpal energijo iz drugega akumulatorja tako hitro, da se prvi ni imel chasa napolniti iz velikega akumulatorja in si je nachrpal le pol energije, ki jo lahko drzhi; napolnjen je le do polovice.

Potem, ko se center ponovno povezhe s prvim akumulatorjem, zachne chrpati energijo iz njega, drugi akumulator pa se povezhe in chropa energijo iz velikega akumulatorja. Toda tokrat je prvi akumulator le napol poln. Center hitro izchrpa svojo energijo, medtem pa se je drugi akumulator uspel napolniti le do chetrtnine. Center, ki se z njim povezhe, nabrano energijo hitro pochrpa in se še enkrat povezhe s prvim akumulatorjem itd. Po določenem času pride v organizmu do takega stanja, ko nobenemu od malih akumulatorjev ne ostane vech niti kapljice energije. Chlovek se tokrat počuti resnično utrujen. Skoraj omedli, skoraj zaspi ali pa postane njegov organizem kako drugache prizadet, zachne ga boleti glava, pospesi se bitje srca, postane mu slabo ...

Potem pa nenadoma spet kratek pochitek ali zunanji shok ali napor prinesejo nov val energije in chlovek je spet sposoben razmishljati, hoditi in delati.

To pomeni, da se je center prikljuchil neposredno na veliki akumulator. Veliki akumulator vsebuje ogromne kolichine energije. Chlovek, ki je povezan z velikim akumulatorjem, je sposoben delati dobesedno chudezhe. Seveda pa, che se »tuljave« she naprej vrtijo in se energija, ki nastaja iz zraka, hrane in chutnih vtisov, she naprej izliva iz velikega akumulatorja hitreje, kot se tochi vanj, pride trenutek, ko se iz velikega akumulatorja izprazni vsa energija in organizem umre. Vendar se to zgodi zelo redko. Obichajno organizem samodejno preneha delovati veliko pred tem. Potrebni so posebni pogoji, da organizem, izchrpan vse svoje energije, umre. V obichajnih razmerah bo chlovek zaspal ali bo omedlel, ali pa bo prishlo do kakshnega notranjega zapleta, ki bo njegovo delovanje ustavil zhe dolgo pred resnično nevarnostjo.

Zato se ni treba bati naporov; nevarnost, da bi umrli od njih, sploh ni velika. Veliko lazhje je umreti od nedelovanja, lenobe in strahu pred napor.

Nasprotno, nash cilj je, da se nauchimo povezati center, ki ga uporabljamo, z velikim akumulatorjem. Dokler tega ne bomo mogli, bo vse nashe delo zaman, ker bomo zaspali, preden bodo nasha prizadevanja dala kakrshne koli rezultate.

Majhni akumulatorji zadostujejo za obichajno, vsakdanje zhivljenje. Toda za delo na sebi, za notranjo rast in za trud, ki ju potrebuje chlovek, ko stopi na pot, energija iz malih akumulatorjev ne zadostuje.

Nauchiti se moramo, kako chrpati energijo naravnost iz velikega akumulatorja.

To pa je mogoche le s pomocho emocionalnega centra. Bistveno je, da to razumemo. Povezava z velikim akumulatorjem je mogocha le skozi emocionalni center. Nagonski, gibalni in intelektualni centri pa sami sebe lahko prehranjujejo samo skozi male akumulatorje.

Prav to pa je tisto, chesar ljudje ne razumejo. Zato mora biti njihov cilj razvijanje aktivnosti emocionalnega centra. To je aparat, ki je mnogo bolj subtilen kot intelektualni center, she posebej, che uposhtevamo dejstvo, da je v celotnem intelektualnem centru edini del, ki deluje, formativni aparat, in da so shtevilne stvari intelektualnemu centru precej nedostopne. Che si kdo zheli vedeti in razumeti vech, kot dejansko ve in razume, si mora zapomniti, da bosta to novo znanje in novo razumevanje prishla skozi emocionalno in ne skozi intelektualno sredishche.«

Poleg tega, kar je zhe povedal o akumulatorjih, je G. dal nekaj zelo zanimivih pripomb o *zehanju* in *smehu*.

»Obstajata dve nerazumljivi funkciji nashega organizma, ki ju z znanstvenega vidika ni mogoche razlozhiti,« je dejal, »chetudi znanost seveda tega ne prizna; to sta zehanje in smeh. Niti enega niti drugega ni mogoche pravilno razumeti in razlozhiti, ne da bi vedeli za akumulatorje in poznali njihovo vlogo v organizmu.

Opazili ste, da zehate, ko ste utrujeni. To je she posebej opazno na primer v gorah, ko chlovek, ki ni navajen nanje, medtem ko se vzpenja na hrib, skoraj neprestano zeha. Zehanje je chrpanje energije v mala akumulatorja. Ko se prehitro izpraznita, torej ko eden od njiju nima dovolj chasa, da bi se napolnil, medtem ko se je drugi praznil, postane zehanje skoraj neprekinjeno. Obstajajo dolochena obolevna stanja, ki lahko povzročijo zaustavitev srca, ko si chlovek zheli, vendar ne more zehati, znani pa so tudi drugi primeri, ko gre s chrpalko kaj narobe, zaradi chesar deluje brez uchinka, ko chlovek ves chas zeha, vendar ne nachrpa nobene energije. Shtudij in opazovanje zehanja s tega vidika lahko razkrije veliko novega in zanimivega.

Tudi smeh je neposredno povezan z akumulatorji. Toda smeh je funkcija, nasprotna zehanju. Ne gre za chrpanje vase, ampak za chrpanje ven iz sebe, torej za chrpanje navzven, zato da se znebimo odvechne energije, zbrane v akumulatorjih. Smeh ne obstaja v vseh centrih, ampak le v centrih, razdeljenih na dve polovici – na pozitivno in negativno. Che o tem she nisem podrobneje govoril, bom to storil, ko bomo prishli do natanchnejshe obravnave centrov. Za zdaj bomo vzeli pod drobnogled samo intelektualni center. Lahko pride do vtisov, ki naenkrat padejo na obe polovici centra in hkrati ustvarijo ostra *da* in *ne*. Taka sochasna *da* in *ne* povzrochita v centru nekakšno konvulzijo, trzanje, in ker center

dveh nasprotnih vtisov enega dejstva ne more uskladiti in prebaviti, začne v obliki smeha izpushchati energijo, ki se pretaka vanj iz akumulatorja, ki je tedaj na vrsti, da jo priskrbi. V kakem drugem primeru se zgodi, da se je v akumulatorju zbralo preveč energije, ki je center ne more porabiti. V tem primeru je lahko vsak najbolj navaden vtis sprejet dvojno, to je, lahko naenkrat pade na obe polovici centra in povzroči smeh, torej izmet energije.

Razumeti morate, da vam dajem samo splošen oris tega procesa. Zapomniti si morate tudi, da sta tako zehanje kot smeh zelo nalezljiva. To kaže, da gre v bistvu za funkciji nagonskih in gibalnih centrov.«

»Zakaj je smeh tako prijeten?« je vprašal nekdo.

»Zato,« je odgovoril G., »ker nas razbremeni odvečne energije, ki bi, če bi ostala neizkorishchena, lahko postala negativna, torej strup. Takega strupa imamo vedno veliko v sebi. Smeh je protistrup. Ampak protistrup je potreben le toliko časa, dokler nismo sposobni porabiti vse energije za koristno delo. O Kristusu pravijo, da se ni nikoli smejal. In v Evangelijah resnično ne boste našli niti ene omembe o tem, da se je Kristus kadarkoli smejal. Vendar obstajajo različni načini *nesmejanja*. So ljudje, ki se ne smejejo, ker so popolnoma utopljeni v negativnih čustvih, v zlobnosti, strahu, sovrashtvu, sumničavosti. Obstajajo pa lahko tudi drugi, ki se ne smejejo, ker ne morejo imeti negativnih čustev. Razumeti je treba eno stvar. V višjih centrih ne more biti smeha, ker v višjih centrih ni delitve na *da* in *ne*.«

V iskanju chudezhnogo (1949) je knjiga ruskega filozofa P. D. Uspenskega o njegovem srečanju in poznejši povezanosti z mistikom Georgijem Ivanovitchem Gurdzhijevom. Knjiga velja za najbolj obsežen opis miselnega sistema Gurdzhijeva, ki je bil kadar koli objavljen. Napisana je v obliki osebnega poročila o letih, ki jih je Uspenski preživel v skupini Gurdzhijeva, čigar ideje so do neke mere predstavljene v njihovem kronološkem zaporedju na ozadju življenjskih razmer, ki jih je Gurdzhijev ustvaril za svoje učenke med kaosom in pretresom predrevolucionarne Rusije.

Peter (Pjotr) Demjanovich Uspenski se je rodil v Harkovu (danes Ukrajina) leta 1878. Njegova prva knjiga *Chetrta dimenzija* (1909) ga je pri enaintridesetih letih postavila v prvo vrsto pomembnih piscev o abstraktni matematični teoriji. Njegova druga knjiga *Tertium Organum*, napisana leta 1912, je ob objavi leta 1922 povzročila senzacijo v Ameriki. Knjiga *Novi model vesolja*, napisana leta 1914 in revidirana leta 1929, je izšla v Ameriki leta 1931. Takoj so jo razglasili za eno najpomembnejših filozofskih del nashega časa. Uspenski je umrl v okolici Londona leta 1947.

Prevod iz angleščine in opomba Nadjja Jarc

Likovna priloga

Damir Globochnik

PODOBE PASIJONA

Akademski slikar in teolog Josht Snoj je senzibilen in razgledan likovni ustvarjalec, ki v slikanju vidi pot do iskanja smisla nashega bivanja in zato med študijem likovne umetnosti in študijem teologije, torej med slikarsko in teološko izkušnjo, ni postavljaj ostrih razmejitev. Slikarski študij na ljubljanski likovni akademiji je izostril pozornost Joshta Snoja za problemsko polje čistega slikarstva v sosledju od postimpresionizma, fauvizma, ekspresionizma, kubizma in drugih likovnih smeri vse do abstrakcije. Figuralni elementi, ki so se pojavili v njegovih abstraktnih kompozicijah, so opozarjali na vsebinska izhodishča, ki niso bila vech akademsko nevtralna. Poglobljanje v slikarsko problematiko, na primer iskanje načinov za pretehtano barvno gradnjo slike, je Josht Snoj zachel povezovati z razmishljanji o temeljnih sporochilnih vrednostih, ki jih vsebuje sakralna umetnost. Slikarstvo kot intelektualen proces, slikarstvo kot možnost za osebno izpovedovanje in odsev zasebne mitologije ali slikarstvo kot raziskovanje formalnih problemov in druga izhodishča, ki so zaznamovala delovanje njegovih likovnih vrstnikov, so odstopila svoje mesto poglobljanju v zgodovino bogoslužne umetnosti zahodne in vzhodne krshchanske tradicije od njenih zacetkov dalje.

Marko I. Rupnik opozarja na razlichna izhodishča Snojevega slikarstva v prvem poakademijskem obdobju in na slikarjevo težnjo po povezovanju barve in svetlobe. Osrednji znachilnosti Snojevega slikarstva sta: *»Bogata pastoznost, ki so nam jo zapustili impresionisti, in izredno bivanjsko, eksistencialno občutljiva, krbka, postmoderna predelava ekspresionistichnega slikarstva.«* *»Snoj obravnava pastoznost kakor chisti pigment, kakor obogatitev svetlobnega uchinka,«* nadaljuje Rupnik. *»Svetloba pade na platno in se vzhge v pastoznosti pigmentov, naneseni istochasno tudi v komaj zaznavni prosojnosti, in predmeti, figure na polju se razodenejo v neki barvno bogati sojnosti, ki zakrije svoje meje, orise, povrshine in ustvari neko magnetno enotnost, ki vse poveže.«* (Marko I. Rupnik, *»Umetnost je sluzhenje«, Tretji dan*, september/oktober 2008, str. 135)

Obenem s formiranjem globine slikovnega polja nastajajo tudi pripovedni poudarki Snojevih slikarskih kompozicij. Obrisi svetniskih in drugih figur so vchasih samo zachrtani, nakazani z bistvenimi potezami chopicha. Slikar na ta način ustvarja oblike brez telesnosti, pojavi se vtis navideznega lebdenje figure v barvnem prostoru.

Josht Snoj si prizadeva ponazoriti notranjo zharilnost podob z barvo, ki *»ustvarja svetlobo«* (J. Snoj, *» O slikah«, Slike I I dipinti*, Muzej krshchanstva na Slovenskem,

Stichna 2015, str. 5). Ta barvni sijaj pogosto obliva njegove podobe, za katere se zdi, da so ozharjene z notranjim ognjem. Govorimo lahko o simbolni vlogi barve kot nosilki stvariteljske svetlobe, ki je vir zhivljenja.

Podobe pasijona so slike in risbe, ki so nastale po motivih pasijonskih pesmi slikarjevega ometa Jozheta Snoja, objavljenih v pesniški zbirki *Poslikava notranjschine (al fresco)*, ki jo je leta 2004 izdala Cankarjeva založba.

Pesmi Jozheta Snoja so osebno obarvan pogled na dogodke v Jezusovem zhivljenju, ki so se zgodili od Judezhevega poljuba na Getsemanijskem vrtu do Jezusove smrti na hribu Kalvarija. Podoben, izviren, avtentichen in intimen in ne pripovedno-nazoren znachaj imajo tudi njihove interpretacije v risbi in slikarstvu, saj se Josht Snoj ni oziral na prevladujoče ikonografske predloge, ki natanko dolochajo motiviko shirinajstih postaj krizhevega pota in razporeditev shetilnih figur (tovrstne, po nazarenskih vzorih nastale Krizheve pote srechamo v vechini nashih cerkva). Tradicionalne kompozicijske reshite s konkretno predstavljanimi protagonisti so nadomestili duhovno ugledani prizori. Namesto figuralne skupine je predstavljena samo figura trpehega Kristusa, Jude Ishkariota, Petra, velikega duhovnika, Pilata, matere Marije, Simona iz Cirene, Veronike, Jozhefa iz Arimateje. Na te protagoniste in na bistveno v dogajanju so osredotochajo posamezne pesmi Jozheta Snoja, katerega je Josht Snoj upodobil na zadnjem prizoru iz ciklusa: Nejevernemu Tomazhu, proti kateremu se ozira pesnik, se je razodel Kristus, zhe povsem prezhet z nebeshko luchjo.

Snojeva risba z ogljem je mochna in izrazita. S krepkimi potezami goste barve so naslikane tudi slikarske kompozicije pasijonskega ciklusa. Iz barvnega mraka slikarskega polja vznikajo svetlejši poudarki. Na povezavo s pesmimi opozarjajo rokopisni napisi (citati iz pesmi), ki nam pomagajo tudi pri poglobljanju v posamezne motive.

Osrednji motiv Snojevih upodobitev pasijonskih dogodkov ni pasijonska drama, trpljenje in smrt na krizhu, temvech Jezusovo vstajenje, ki ga Jozhe Snoj v pesmi »Veselo oznanilo« opisuje takole:

*Takrat na poti do Novega
Jeruzalema
angeli zarojijo iz zeme. Belo
in bleshche na vse odvaljene kamne
posedeni
imajo z nami
polne roke dela. Tukaj ga ni! vzklikajo
vzneseno.
Vstal je, vi nejeverni. Aleluja!
Aleluja! - -*

- - In kot da Te na svojih belih perutih
odnashajo od nas
za zmeraj.

Ti pa se medtem -
in kot da so zánalashch tako neobveshcheni -
prikazujesh
usmiljenim in užhaloshchenim zhenam, odetim
v chruino, in spokojno kramljash z Marijo
Magdaleno.

Svoj mir nam zäpushchash, svoj mir nam dash.

Blagor nam, v Tebi zäpushchenim.

Josht Snoj za Krizhev pot, ki ga je naslikal za zhupnijsko cerkev na Kalobju pri Shentjurju, meni, da bi ga »lahko razumeli kot Krizhev pot sochutja, sochutja kot poti ljubezni«. Tudi v tem primeru je Snoj uveljavljene motivne vzorce dopolnil z novimi elementi. Na vseh treh prizorih Jezusovega padca pod krizhem se pojavi okostje ali lobanja, ki »simbolizira Kristusovo sochutje do zhrteve in rablja« in »predstavlja bratomorno ubijanje v svetovnem merilu in v slovenski zgodovini« (zgibanka razstave J. Snoja *Krizhev pot po piranskih cerkvah*, Piran, april 2017). Ssochanje s tragichnim in nesmiselnim zhrtvovanjem pri ciklusu slik *Huda jama* s svetlobo osmishlja svetloba, ki kljub smrti ponuja možnosti novega rojstva. »Umetnost je stvar VSTOPA v dusbo. Prek lepote, skladnosti, harmonije, podobnosti, barve in melodije sporočilo ljudi lazbe vstopi v dusbo gledalca. Ta naj bi ponotranjil sporočilo, ki naj bi doseglo njegovo dno. Videl naj bi preobrazbo naslikanih oseb in vsega stvarstva ter lazbe zabrepenel po lastni spremembi. Se lazbe odločil za korak v zhibvljenju, ki ga bo vodil k ljudi. Tudi ko se bo zdržnil ob pogledu na tragichnost in zlo, bo to dozhibvljanje, ker bo ovito v lush, vodilo k ljudi. Zabrepenel bo po miru.« (Josht Snoj, »O slikah«, *Slike I I dipinti*, Muzej krshchanstva na Slovenskem, Stichna 2015, str. 5)

Zgodbi slikarjevega likovnega razvoja od bolj temachno ubranih kompozicij in pastoznih barvnih nanosov do barvnega zharjenja in vechje slikarske sproshchenosti je bilo mogoče slediti na nekaterih Snojevih samostojnih razstavah v zadnjih letih (*Slike*, Muzej krshchanstva na Slovenskem, Stichna 2015; *Patmos – razodetje svetlobe*, razstava v cerkvi Device Marije v Bovcu, september 2016; *V temi je lush*, Spomenishkovarstveni center v Ljubljani; *V barvah*, Mestna galerija Shoshtanj, november 2018).

Glavni motivni sklopi v slikarstvu Joshta Snoja so svetopisemska tematika, portret in krajina. Josht Snoj je pri krajinskih upodobitvah, ki jih je zachel slikati v zadnjih letih v okolici Ljubljane, ob Savi, v Istri idr., dojemljiv tudi za razpolozhenjski in dokumentarni vidik motivov. Znachilni so manjsi ali srednji formati slik.

Virtuozno naslikane, čeprav navzven sproščeno nastale podobe, so prekrite s barvnimi nanosi, ki jih slikar suvereno nanasha na platno in zgoshča v vechplastno slikarsko tkivo. Josht Snoj se trudi poudariti lepoto v naravi, vendar motiviko hkrati ponotranji. Krajina se spreminja v vizijo sveta onkraj vsakdanjega izkustva. V preobrazbi krajine je prisotna slutnja nechesa vishjega, transcendentnega, nadzemeljskega.

Josht Snoj je ključne vsebinske poudarke svojega slikarskega pristopa pojasnil z naslednjimi besedami: *»Chloveshtvo žbiri v prichakovanju. To zaznamuje vso njegovo eksistenco; in če je umetnost prava, ima močno eshatološko razsežnost. Umetnik gleda stvarstvo, osebo, elemente ustvarjenega že preoblikovane, se pravi odeje v lepoto, ki je sbe ni, ampak jo čuti. Vidi lepoto, ki bo prishla. Vidi tisto, kar bo ob koncu sveta, ko bo svet preoblikovan in bosta prishla novo nebo in nova zemlja. Sveti Pavel piše o porodnih krbih stvarstva, ki hrepeni po razodetju božjih sinov. Zaradi tega je umetnost prerobska: gledalca navdihuje, ko prikazuje svet v novi lepoti, novem sijaju, ki je vechen sijaj. Razodeva tudi, kar se bo zgodilo s svetom, ko se bo Kristus prikazal v slavi. To lahko stori na ekspliciten ali pa tudi na zakrit način. Umetnost pokaže stvari v slutnji nebeskega Jeruzalema, kjer bo Bog vse v vsem.«* (»Umetnost je sluzhenje«, *Druzhdina*, 14. 9. 2008)

Josht Snoj zato lahko razume »pokrajino kot simbol«. Ciklus *Patmos* prikazuje poglede otok v Egejskem morju, na katerega so iz Efeza pregnali Janeza Evangelista, ki je tu dozhivel razodetje in napisal zadnjo knjigo Svetega pisma Apokalipsa. Moznost, da se praspomin na davna, praslowska ljudstva ohranja v naravnem prostoru, je botroval nastanku ciklusa *Venetske prapokrajine*. Josht Snoj je na krajinske podobe zachel slikati mavrico, ki je eden najbolj zgovornih simbolov in prinasha sporočilo o povezavi duhovnega in materialnega sveta (po vesoljnem potopu se prikazuje mavrica kot znamenje bozhje zaveze z Noetom, Prva Mojzesova knjiga 9: 11). V krajinskem zavetju se lahko pojavi zarodek ali Bozhja roka (ciklus *Roka chloveshtva*).

Tudi pri kompozicijah, ki jih je Josht Snoj oblikoval z nanashanjem lazurnih barvnih nanosov, so ohranjena harmonichna razmerja med osrednjimi podobotvornimi dejavniki (barva, oblika, svetloba, prostor). Snojeve slikarske podobe so usmerjene k sozhitju likovnih postopkov. Podobno velja za zahtevno slikanje krajinskih in drugih motivov z barvnimi nanosi, ki imajo skorajda reliefni znachaj. Barvni impasto, katerega dinamiko krepijo vidni sledovi slikarjevega chopicha, poudarja v naravi prisotne dinamicne procese. Tovrsten slikarski pogled na krajino je odkrila romantika, sodobni umetniki pa po njem posegajo zlasti v primeru, če zhelijo opozoriti na prisotnost sublimnega v naravi in na tesno povezanost med chlovekom in naravnim okoljem. V barvni orkestraciji Snojevih kompozicij vselej odkrivamo notranje uravnotezheno slikarsko tkivo in ponotranjeno vizijo motivnega sveta. Slikar v krajinskem okolju poishche ustvarjalni impulz, nato pa občutke in motivne oblike predela v sebi in na sliki poustvari tudi ustrezno vsebinsko vzdushje. Zato Snojeve slike niso opisi, temvech osebni dialog z motivi.

LIKOVNA DELA / REPRODUKCIJE/

1. Peter, 2017–2018, olje na platnu,
2. Simon iz Cirene, 2017–2018, olje na platnu
3. Jeruzalemske zhene, 2017–2018, olje na platnu,
4. Mati, 2017–2018, olje na platnu
5. Veselo oznanilo, 2017–2018, olje na platnu
6. Absurd krizha, 2017–2018, olje na platnu
7. Pieta, 2017–2018, olje na platnu
8. Molk Besede, 2017–2018, olje na platnu

Na naslovnici: Getsemani, , 2017–2018, olje na platnu

JOSHT SNOJ

Rojen je bil leta 1967 v Ljubljani. Leta 1993 je na Akademiji za likovno umetnost diplomiral iz slikarstva pri prof. Gustavu Gnamushu s serijo slik na temo *Imago pietatis*. Leta 1998 je diplomiral na Teoloshki fakulteti v Ljubljani. Med letoma 2000 in 2015 je opravljal duhovnishko službo in ves čas tudi iskal in razvijal svojo slikarsko pot pejsazha, sakralne umetnosti in portretov. Od 2004 do 2008 je na Papesški univerzi Gregoriana na Fakulteti za zgodovino in sakralno kulturno dedishchino študiral krshchansko simboliko in ikonografijo v dialogu z drugimi izvori sakralne umetnosti vse od zachetka chloveshtva naprej. Pod mentorstvom patra Marka I. Rupnika je opravil formacijo za sakralno umetnost in študij konchal z magisterijem. téma teoretichnega in praktichnega dela magisterija so bile slike, ki so nastale na teoloshke vsebine cerkvenega učitelja sv. Efrema Sirskega. Po vrnitvi v domovino je ustvaril shitevilna sakralna dela (mdr. Krizhev pot sochutja v cerkvi na Kolabju), ob tem pa ves čas razvijal tudi nove slikarske izraze pejsazhev s simbolno konotacijo in portretov.

Od leta 2015 se Josht Snoj posvecha izključno slikarski poti. Leta 2016 je pridobil status samozaposlenega v kulturi kot slikar in pedagog. Ustvarja v svojem ateljeju v Tobachni v Ljubljani ter se udeležuje slikarskih kolonij. Predava v Trubarjevi hishi literature v Ljubljani o duhovnem pogledu na zgodovino umetnosti. Ima posebne, inovativne slikarske delavnice za ostarele in druge, v katerih umetnost ni samo dopolnilo v prostem času, ampak pomoč, tolazhba in zdravilo, ki pomaga osebi vstop v samega sebe.

DOLFI SCHAFFER

Pravnik in politik dr. Adolf Schaffer je bil rojen 5. januarja 1840 v Bregenzu na Predarlškem vishjemu vojashkemu uradniku s Kranjskega Josefu Schafferju in Anni, roj. Röder. Z devetimi leti se je s starši preselil na Kranjsko. Po končani ljubljanski gimnaziji (1858) je študiral pravo na Dunaju in leta 1863 doktoriral. Sprva je deloval kot odvetnishki pripravnik, nato se je zaradi shibkega zdravja in ugodnih gmotnih razmer v celoti posvetil javnemu oziroma političnemu delovanju. Ob ustanovitvi nemshko-liberalnega Konstitucijskega oziroma Ustavovernega drushtva julija 1868 je bil izvoljen za odbornika in zapisnikarja. Leta 1885 je za dr. Josefom Suppanom, dr. Karlom Dezhmanom in dr. Robertom Schreyem pl. Redlwerthom postal predsednik Ustavovernega drushtva.

Med letoma 1871 in 1883 je bil ljubljanski občinski svetnik. Izvoljen je bil v vech odborov, posebej dejaven je bil v sholskem in zheleznishkem odboru. Na njegov predlog je mestni svet poslal leta 1875 peticijo ministrstvu, naj ne sankcionira dezhelnega zakona o uvedbi slovenskega uchnega jezika na ljubljanski realki. Zakon ni bil potrjen. Leta 1882 je ostro nastopil proti Hribarjevemu predlogu za uvedbo slovenskega uradnega jezika na ljubljanskem magistratu. Ko je bil predlog ob abstinenci Nemcev sprejet, je vložil protest.

V letih 1873 do 1879 je bil drzhavnozborski poslanec. V drzhavnem zboru je sodeloval v peticijskem in narodnogospodarskem odseku in se zanimal zlasti za financa in davčna vprasanja ter se potegoval za dolensko zheleznico. Sprva je bil z ostalimi kranjskimi Nemci chlan Naprednega kluba. Po odhodu kluba v opozicijo leta 1876 je prestopil v Klub levice, kjer so ga izvolili za tajnika.

Leta 1877 je zaradi hude bolezni za eno leto prekinil politično delovanje. Vech mesecev se je zdravil v Egiptu in na Siciliji. V letih 1878 do 1883 in 1889 do 1905 je bil dezhelnozborski poslanec. V dezhelni zbor je bil izvoljen kot predstavnik trgovsko-obrtne zbornice, zadnjih šest let je bil zastopnik veleposestnikov. Dejaven je bil tudi v dezhelnem odboru.

Sodeloval je v ljubljanskih nemshkih drushtvih (mdr. Turnverein) in pri političnem dnevniku *Laibacher Tagblatt*.¹ Dve desetletji je vodil intendanco nemshkega gledalishcha v Ljubljani. Leta 1884 je bil med ustanovniki Obchnega delavskega bolnishkega drushtva za Kranjsko. Od 1888 je bil chlan vodstva Kranjske hranilnice. Za svoje zasluge je leta 1898 prejel red viteza zhelezne krone III. vrste. Umrl je 24. januarja 1905 v Ljubljani.²

Njegov brat Jozhef pl. Schaffer-Oevermark je v vojashki sluzhbi dosegel chin polkovnika. Sestra Pavlina je bila poročena z Antonom vitezom Gariboldijem.³

Dr. Adolf Schaffer v ljubljanskem občinskem svetu, dezhelnem zboru in dezhelnem odboru ni odklanjal sodelovanja s slovenskimi poslanci, che je shlo za dezhelne interese. V svojih govorih nikoli ni bil oseben in tudi v najbolj vročih debatah je mirno branil svoja stališča.⁴ Silvo Kranjec v *Slovenskem biografskem leksikonu* navaja: »*Široko izobrazben, odličen govornik in debater ter zlasti dober poznavalec dezh. gospodarstva, je imel velik vpliv in je uspešno nastopal za korist dežele in njenih prebivalcev. Splošno hud nacionalist, je bil kasneje koncilijanten in lojalni nasprotnik in zlasti v dobi nem.-liber. zveze so mu najmlajši v nem. stranki očitati preveliko popustljivost proti slov. liberalcem.*«⁵

Dr. Schaffer je bil nemški liberalci in kranjski patriot. Delovanje Ustavovernega drushtva, ki ga je vodil najdaljše obdobje, še ni temeljito proučeno. Zdi se, da je dr. Schaffer spadal med tiste liberalce, ki so nemsštvo enachili s kulturo in napredkom, nacionalistično ostrino oziroma odnos do nemškega vprasanja v dezheli Kranjski pa je postopoma spreminjal. *Slovenec* navaja podatek, da je dr. Schaffer pristopil k mladonemškemu »Fortschrittsklubu«.⁶ *Slovenski narod* je leta 1873 povezoval Schafferja z mladonemško oziroma proprusko nemško nacionalno stranko in ga primerjal s celjskim poslancem dr. Richardom Foreggerjem.⁷ V osemdesetih letih je Schaffer, »najmlajši med najstarejšimi«, lahko nashel stik z mlado, radikalnejšo generacijo.⁸ Dr. Josef Julius Binder pa v nekrologu navaja, da je dr. Schaffer ni bil naklonjen preoblikovanju Ustavovernega drushtva v stranko z izrazitim narodnim predznakom. »*V tistih chasih, ko je pribajalo do nasprotij med pojmom liberalno in nacionalno, se je dalo spoznati zblatnost pokojnikovega prepričanja, kar se ni moglo tajiti niti pri tukajšnjih nasprotovanjih. Pokojnik je s svojo prijaznostjo, ki je izvirala iz globin njegovega misljenja, znal omiliti in premestiti tudi najostrejshe spore, tako da si je pridobil srca vseh, s katerimi se je srečeval. Ko je drushtvo obhajalo tridesetletnico obstoja, je zbe postal popolnoma nash. S ponosom in veseljem je spremljal napredovanje drushtva, in ko mu je grozila kakršna koli nevarnost, je zbe bil zraven in ponudil roko v pomoč.*«⁹ Nemško Ustavoverno drushtvo za Kranjsko se je leta 1894 preimenovalo v Nemško drushtvo.

V dobi nemške vechine v kranjskem dezhelnem zboru (1877–1883) in v ljubljanskem občinskem svetu (1869–1882) je bil dr. Adolf Schaffer med najbolj izpostavljenimi nemško-liberalnimi politiki. *Slovenski narod* na primer leta 1882 navaja, da v nemški stranki vlada triumvirat Deschmann-Schaffer-Schrey.¹⁰ Po Dezhmanovi smrti je bil dr. Schaffer skupaj z baronom Josefom Schweglom vodja nemške stranke na Kranjskem.¹¹ Na podlagi nemško-liberalne naveze je marca 1896 postal chlan dezhelnega sholskega sveta, saj sta zanj glasovala v dezhelnem odboru slovenska liberalca Ivan Tavchar in Ivan Murnik.

Slovenski narod je ob Schafferjevi smrti poudaril: »*Kot politik je bil odločno svobodomiseln, eden tistih redkih možh, ki so ostali do zadnjih dni zvesti idealom svoje mladosti in so vedno visoko držbali prapor liberalizma. Dr. Schaffer je sicer v narodnem ožiru stal strogo na nemškem stališču, a bil je vendar vseskož lojalni in koncilijanten možh, s katerim se je dalo govoriti in izhajati, s katerim je bilo mogoče zhibeti in delati. Javna tajnost je, da so v*

nemški stranki bili mlajši elementi v zadnjih letih večkrat precej nezadovoljni z dr. Schafferjem, česar, da je preveč popustljiv napram narodno-napredni stranki. Mladina bi pač povsod rada shla z glavo skozi žid. Toda avtoriteta dr. Schafferja je bila toliko, da so se tudi radikalnejši elementi pokoravali njegovemu vodstvu.«¹²

Adolf Schaffer je bil zaradi nizke in drobne postave »kakor nalaschb prikladen za karikaturu in posmeb«. ¹³ V satirichnem listu *Brenclj* je nekaj časa imel stalno rubriko »Schaffarjev Dolfi« oziroma »Shafarjev Dolfi«, v kateri je Schaffer v prvi osebi opisoval različne dogodke, v katere je bil vpleten. Rubriko je uvajala Schafferjeva portretna karikatura, ki je delo neznanega dunajskega risarja. Schaffer je narisana kot mozhicelj z veliko glavo (t. i. glavonozhec), na hrbtu ima sholsko torbico, v roki sholsko tablico (pripomoček pri učenju pisanja).

Satirichni list *Srsbeni* je na naslovnici prve sštevilke leta 1871 predstavil dr. Dolfija Schafferja kot »vremensko zhabo«. ¹⁴ Po vzoru Levstikovega *Parlihe* se je na karikaturu navezovala Schafferjeva »avtobiografija«.

»Pred 30 in nekoliko leti se je ljubljanskemu mestu prigodila nezaslužena chast, da sem se v njegovem obzidji rodil jaz od gosposkih starshev, kar je uzrok, da sem istinit 'Laibacher Stadtkind'.

V tej zadnji lastnosti sem se zlasti obnesel pri neki aféri v družem razredu, sicer sem pa rastel na pameti in na telesu tako dolgo, da sem dosegel svojo sedanjost velikost.

O svojem zhlavljenji na gimnaziji in na vseučilishchi Vam pri najboljšej volji ne morem povedati nič posebnega. Ko sem postal doktor, sem se vrnil v Ljubljano, kjer mi je neka teta zapustila hisbo, da sem sedaj 'zweimal verstockter Hausberr'.

To je bila pametna misel od moje tete! Prvih je bilo pametno, da je hisbo imela, drugih da jo je meni sporočila in tretjih, da je umrla.

*Kot posestnik hisbe v svojih **prostih urah** – kterih imam 24 vsak dan – gledam skozi okno in premishljujem, kdo je bila pač tista brumna dusba, ki je omislila chudno svetilnico na znamenji pred bolnishnico in kaj so bili uzroki? Kdo je pač zagrebel tiste kostenjake, ktere so izkopali, ko so popravljali mojo hisbo? In she vch enacih misel mi chasi roji po glavi.*

Vsake kvatre enkrat pa imam velik praznik. To je vselej takrat, kedar je zbor konstitucionalnega drushtva ali pa par mestnih ochetov, med ktere sem tudi jaz prishel in z menoj 29 tovarshev kakor Savel med preroke.

*Po znanem pregovoru: 'Che manjscha zhaba bolj krichi' tudi jaz, kot najmanjsi mestni oche, veliko klepechem, kakor znane vremenske zhave v sklenici (glej podobo, ktera je le zbog tega tako slabo izpala, ker imam kakor nemec pravi: 'ein nichtsagendes Gesicht!') Sicer moji govori nemajo logike, pa vendar mislim, ka delam **jaz** visoko politiko, kakor se misli o zhabah, da dezhl izprosijo. Kedar splezam na lestvico starih fraz, takrat imponujem filistrom, moj govor in moje ime se prestreljeno tiska v 'Tagblattu' in celo v ocheb zheenskega spola dobi moja nichevnost nekako veljavo; vse pravi, da sem 'ein Teufelskerl'.*

Slovencev ne morem, kakor shchurka v juhi ne, zato v vseh svojih govorih po njih udriham, ker tako se žadobi slava dober kup in brez množega truda, tako se žadobi tudi 'Fleisszettel' od gosp. Dezhmana, nasbega mojstra in preroka.

*Vse moje dejanje in nehanje pa se suche okolo žbenske – pardon, **ustave**. Ustava je vse, ona je začetek in konec, laž in resnica, smeh in jok, sploh pa meni tako potrebna reč, kakor bromemu berachu birglje, ali pa gledalishchnim igralcem kulise, kajti z ustavoj vsaj nekoliko zakrivamo, kaj se za kulisami godi – in izgovor je dober, če je iz trte žvit.*

*Sicer sem pa znan kot vesvoljni 'Courmacher' [op. ljubimec, dvorljivec], kot nov Amorbek brez perut in brez **pushic**, ktere slednje bi mi sploh ne rabile, ker shkiljim in bi tako na desno streljal, na levi pa žadel.*

Labko bi she kaj povedal, pa spominjam se izreka: 'Tant de bruit pour une omelette', ali slovenski: 'Shkoda za grosh'!

Dr. Schafferja so nekajkrat upodobili tudi drugi *Brencljevi* karikaturisti. Na karikaturi »Narobe svet« (1874, sht. 4 – 6) sta predstavljena »bratca« dr. Schaffer in dr. Radoslav Razlag, ki kot delegacijska poslanca marshirata proti Peshti. Zborovanje avstrijske in ogrske delegacije je potekalo aprila 1874. Dr. Schaffer ima v roki sholsko tablico in na glavi cilinder. Cilinder, ki je na karikaturah poleg fraka veljal za znamenje nemshkutarstva, drzhi v roki tudi Schafferjev namestnik, mladoslovenski politik dr. Razlag. Komentar h karikaturi: »Dr. Razlag Jaka se bodo she skrebnili, che bodo tako tekli z nemshkutarji.«

Na karikaturi »Dezhman na potu v Turchijo« (1877, sht. 4 – 5) je Schaffer predstavljen kot adjutant Karla Dezhmana. Franc Zorec je na karikaturi »V drzhavnem zboru« (1877, sht. 6 – 8) narisal Dezhmana, ki shepeta na uho Schafferju med njegovim govorom, poslanci pa medtem mnozhichno zapushchajo dvorano.

Slovenci so Schafferja imenovali tudi »Vortänzer« (vodja plesov v ljubljanski kazini), med drugimi satirichni list *Rogach*, ki je na karikaturi (1887, sht. 10) Schafferja in dr. Roberta Schreya predstavil kot »politichna invalida«. Avtor karikature je bil urednik Srechko Magolich, ki je bil najbrzh tudi pisec komentarja. »Ta mozhicelj je bil mnogo let 'Vortänzer' v ljubljanskej kazini, potem je deklamoval v ljubljanskem konstitucionalnem drushtru, nedostajalo je tedaj bash diletanton, ki bi prevzeli proste naloge. Nekega dne se nash Dolfi žbudi in bil je 'der erste gewälte Vertreter in den direct gewählten Reichsrath' na Dunaji. Ljudje pa so se chudili volilcem, da so se mogli navdushiti za predplesalca ljubljanske kazine ter ga poslati za svojega zastopnika v drzhavni žbor. No, v drzhavnem žboru ni nash Dolfje prevech razgrajal, pach pa kje drugje, da se je bilo treba iti 'flikati' v Egipt. Samo jedankrat je govoril in tedaj na chast in slavo penzijonistom, ki so ga volili, da bi se istim povishale penzije, seveda je mislil samo tistim, ki so njega volili. Beseda njegova je ostala glas upijochega v pushchavi ter shla ad acta. Druge posebnosti, razven, da se je prichel na stara leta žheniti in da je dober tovarish barona Depretisa v Trstu, nash Dolfje nima. V drzhavni žbor pa ni hotel vech kandidovati, ko je žvedel, da je grozdje kislo, temvech je porinil Dezhmana naprej, da bi ne bil Dolfje tudi 'der zweitgewählte directe Vertreter der

Landeshauptstadt im Reichsrathe'. A takrat je sijajno zmagal pokojni vitez Schneid, da-si se je Dolfe norcheval 'na der ist uns gerade recht! Den sollen die Slovenen nur candidiren'. Dolgo chasa je she strasil nash Dolfe v dezhelnem zboru in odboru, pa ne z modrim frakom in 'spucanimi' zlatimi gombi, kakor je bil svoje dni chital v grashki poshti, nego s tem, da je kolikor mochi hitro predlagal v dezhelnem zboru konec debate, v dezhelnem odboru pa prepustil svoje mesto svaku pl. Gariboldi-Goldtonerlu, s katerim se bomo tudi she bavili. Sedaj je nashemu Dolfiju ostala le she jedna chast in kaj mislite katera? Predsednik ali 'Obmann' je nemshkega konstitucionalnega drushtva v Ljubljani, katero shteje za vso Kranjsko celih trideset chlanov, in h katerim shodom – saj je vsako leto samo jeden – pribaja zopet celih shestnajst chlanov, med temi petnajst penzijonistov. Geslo tega zbora pa je zabavljati na slovenski narod, na dezhelnega predsednika in na mestni zbor. Bog jim grebe odpusti! Skoro bo konec njihovih grehov, kajti 'Wochenblatt' vidno hira na jetiki in ni vech dalech, ko bode grozno stokajoch s svojimi 200 narochniki zaspal nevzdramno. Tedaj bomo pokopali plemenitega dohtarja Schreya in drobnega Dolfka ter vskliknili resquiscat in pace, narod slovenski pa bode z globokim zanichevanjem izgovoril amen. Tako bode z vama politichna nasha invalida dr. pl. Schrey in Schaffer.«¹⁵

¹ Uvodne chlanke naj bi konec shestdesetih let 19. stoletja pisala dr. Karel Dezhman in dr. Friedrich Keesbacher, dr. Robert Schrey in dr. Schaffer pa naj bi bila pri chasniku *Laibacher Tagblatt* zadolzhena za feljton in notice (po: »Iz Ljubljane 25. jan. Izv. dop«, *Slovenski narod*, 1869, sht. 12).

² Biografski podatki po: Leo Suppantschitsch, »Dr. Adolf Schaffer«, *Laibacher Zeitung*, 1905, sht. 20; »Dr. Adolf Schaffer +«, *Gottscher Bote*, 1905, sht. 3; Silvo Kranjec, »Adolf Schaffer«, *Slovenski biografski leksikon*, Deveti zvezek, Ljubljana 1960, str. 212–213.

³ Edvard Schaffer, grashchak v Vinji gorici pri Trebnjem in poslanec veleposestva v dezhelnem zboru 1874 - 1877, z Adolfom Schafferjem najbrzh ni bil v sorodu.

⁴ Po: Dragan Matich, *Nemci v Ljubljani 1861–1918*, Ljubljana 2002, str. 405.

⁵ Po: Silvo Kranjec, »Adolf Schaffer«, *Slovenski biografski leksikon*, Deveti zvezek, Ljubljana 1960, str. 213.

⁶ Po: »Dr. Schaffer in meshchani«, *Slovenec*, 1871, sht. 17.

⁷ Po: »V Ljubljani 2. okt.«, *Slovenski narod*, 1873, sht. 227.

⁸ Schöppl, zhalni govor ob Schafferjevi smrti, *Deutsche Stimmen aus Krain und Küstenland*, 13. 4. 1905, po: Dragan Matich, *Nemci v Ljubljani 1861–1918*, Ljubljana 2002, str. 360.

⁹ Josef Julius Binder, zhalni govor ob Schafferjevi smrti, *Deutsche Stimmen aus Krain und Küstenland*, 2. 2. 1905, po: Dragan Matich, *Nemci v Ljubljani 1861–1918*, Ljubljana 2002, str. 361.

¹⁰ Po: »V Ljubljani, 3. aprila«, *Slovenski narod*, 1882, sht. 77.

¹¹ Po: »Adolf Schaffer. +«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 19.

¹² »Adolf Schaffer. +«, *Slovenski narod*, 1905, sht. 19.

¹³ Anton Ocvirk, opombe k: Janko Kersnik, *Zbrano delo*, Peta knjiga, Ljubljana 1952, str. 489.

¹⁴ Glej tudi: Damir Globochnik, *Likovna satira*, Ljubljana 2013, str. 29–32.

¹⁵ »Dva nemshkutarska politichna invalida dr. Dolfi Schaffer in dr. pl. Schrey«, *Rogach*, 1887, sht. 10.

Šafarjev Dolfi.

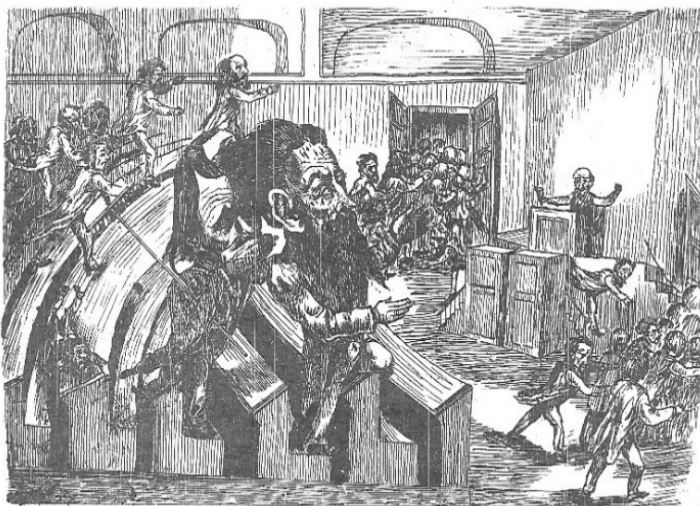

To sem jim povedal tistim na Dunaji v državnem zboru, kaj ne? Kar penili so se jeze, ko sem jim take pravil, kakoršnih še nikoli slišali niso. In kaj bi jim bil še povedal, če bi ne bili mama rekli: „Veš, Dolfi, preveč jih ne smeš, moraš biti usmiljen in premisliti, da ni vsak tako bistroumen in jih nima kmalu kdo toliko za ušesi, kakor moj sin. Le toliko jim povej, da se jim bo malo zablistalo, kje imajo zdaj ministra iskati, namreč pri meni, ponosni materi tvoji.“

Da, da, mati so vganili, ko so nekdanj prijateljici rekli, da se še ne vé, kaj tiči v meni. Saj ni vsak minister visoke ali trebušne postave, ampak bili so že tudi majhni, kakor jaz, ker jih ne jemljo po meri, kakor vojake; saj tudi nima vsak jasnega ali debelega glasú, ampak tudi škripajočega kakor podne duri, kedar je po leti suša. Saj pravim, nič se ne vé! Mama naj nakupijo na vsak način kave, stadjorkja, piškotov in

Brencelj, 1874, sht. 1–3

V državnem zboru.

Predsednik, Dr. Schaffer iz Ljubljane ima besedo!

Franc Zorec, *V državnem zboru*, (v: *Brencelj*, 1877, sht. 6–8)

ALAN FORD – POSLEDNJI JUGOSLOVAN

Obletnica italo-jugo legende stripa

Razstava v Narodni galeriji z naslovom *Alan Ford teče častni krog* (23. 5. – 13. 10. 2019) je kuriozum zhe sama po sebi, saj je strip ali t. i. »deveta umetnost«, čeprav ji je danes nacheloma priznana »enakopravnost« z drugimi vejami umetnosti, dejansko she vedno bolj ali manj nekakšna poulichna (populistichna) »deklica za vse« pred vrati chastitljivih umetnostnih hramov (formalna »enakopravnost« pach nikoli ne pomeni zhe avtomaticno tudi faktichno priznane enakovrednosti). Gre za jubilejno razstavo ob 50. obletnici prvega izida italijanskega stripa *Alan Ford*, za 162 njegovih originalnih tabel, katerih avtorja sta scenarist Luciano Secchi (1939) s psevdonimom Max Bunker in risar Roberto Raviola (1939 – 1996) s psevdonimom Magnus. Secchi, shiroko razgledan (zlasti po zgodovini) in izjemno inventiven, je največje ime med italijanskimi stripscenaristi; v trojici poglavitnih bi bila she Giovanni Bonelli (strip: Tex Willer) in Alfredo Castelli (strip: Martin Mystère), vendar v Secchijevi senci. Raviola pa je s svojim chvrstim, gostim, dramaticno chрно-belim, klasicno suverenim stilom na meji realizma in karikature, zgrajenim v kontekstu t. i. chrnege stripa (fumetto nero), eden poglavitnih mojstrov stripske ilustracije v Italiji.

Dvojec Bunker-Magnus je serial *Alan Ford* ustvarjal med 1969-1975 do 75. epizode; Magnus po ducatu epizod le osnovo s svinčnikom, pritisk mnozhichne periodichne produkcije zvezkov po 120 strani zahteva zlasti risarske asistente, pa seveda tudi vsebinske shablone. Bunker je nadaljeval s pisanjem scenarijev za epizode tega stripa, risanje pa je najprej prevzel Paolo Piffarerio (1924 – 2015), za njim tudi drugi, saj AF v Italiji she izhaja, občasno tudi na Hrvashkem, kjer je pogнал najgloblje prevodne korenine, doslej v okoli 500 zvezkih.

Osnovna zamisel in jedro stripa AF je groteskno nadrealna in sarkastichna satira vladavine »sistema«, formalno kapitalistichnega: dogajanje je postavljeno v newyorshko podzemlje, kjer pod firmo cvetlicharne deluje kvazishpijonska »Grupa TNT« z voditeljem No1 (nesmrten paraplegik, ubit v atentatu) in najbolj znanim naslovnim likom kot »anti-007«. Metaforichna univerzalnost te italoironije se je najbolj pokazala v sprejemu (sorodnost temperamentov?), ki ga je AF dosegel v tedanji SFRJ, kjer je zachel izhajati v Zagrebu kmalu po startu v Italiji. Besedilo je prevajal in krepko po svoje prirejal (nedvomno inventivno, z aluzijami na domache »samoupravne« razmere) znani novinar in pisatelj Nenad Brixy, ki je v serial vkljuchil tudi dva zvezka s stripsko priredbo lastnih humornih krimiromanov (detektiv Timothy Thatcher; risbe Vjekoslav Ivezich). AF je v Brixyjevem prevodu naglo zrasel v edinstven balkanski socioloshko-kulturni fenomen, saj je tako

rekoch ponarodel v jugorepublikah, tudi v Sloveniji. V 90-ih letih je izshlo 51 zvezkov v nedvomno korektnem slovenskem prevodu Branka Gradishnika, a po mnenju slovenskih alanofanov je AF »avtentichen« le v hrvaščini (v času Juge je bila to »hrvaška srbohrvaščina«). V tem jeziku je leta 1989 ljubljanska *Mladina* objavila izvirno jugoepizodo AF z naslovom *Bunker*, katere tedaj anonimni avtor je bil zagrebški stripar Andrej Brčić Flumiani; eden od likov v zgodbi je karikirani Tito. To se po svoje ujema z odzivom v Srbiji, kjer je hrvaška varianta skupnega jezikovnega konteksta pomenila specifično grotesken prispevek k popularnosti AF. Ob zadevni razstavi bi bilo tako v duhu groteske mogoče reči, da je pol stoletja po svojem nastanku Alan Ford (kot strip in kot lik) zadnji vezni člen nekdanjih Jugoslovanov.

AF namreč poraja vrsto slikovitih asociacij in »vzporednih svetov«. Zhe ime glavnega lika je verjetno, podobno kot imena ostalih likov in tudi psevdonimov obeh avtorjev, izbrano z določeno mero simbolike: Alan je prastaro osebno ime iz Bretanje, do koder se je nekoč naselilo iransko-sarmatsko (morda delno antsko-slovansko) pleme Alanov, Ford pa (sprevrnjeno) asociira ključno figuro ameriškega kapitalizma. Nespregljiva »vzporedna svetova« na dveh straneh Jadrana sta Apeninski in Balkanski polotok ter Italija in Jugoslavija (z modifikacijami v obliki njenih »polinezijskih« naslednic), ki sta se obe združili okoli kraljevske hishe pod »istim geslom« Piemonta (list *Pijemont* je bil 1911–1915 glasilo velikosrbske organizacije »Ujedinjenje ili smrt«). Italija se je obdržala, čeprav je tudi v njej nemalo notranjih jezikovno-narečnih in kulturnopolitичnih (Furlanija, »Padanija«, Sicilija, Sardinija itd.) antagonizmov, sestavni deli Jugoslavije pa so odvrgli »iugum Juge«. Vzoredni svetovi danšnjega globaliziranega mafijsko-tajkunskega neoliberalizma so očitno po svoje znova aktualizirali satirichnost stripa, ki je nastal v Italiji, dogaja se v (fiktivnem) New Yorku, izjemno popularen pa je postal v rushevinah titoizma. Posebna vzorednica se ponuja med newyorshko cvetličarno in beograjsko Hisho cvetja; to asociacijo je uporabil srbski esejist Lazar Džhamich za naslov svoje sijajne knjige o AF (Cvetličarna v Hishi cvetja). »Preroshki« prispevek k aktualnosti je tudi eden od likov v AF z imenom Tromb.

Sočasna (5. 7. – 8. 9. 2019) razstava na Ljubljanskem gradu z naslovom *Vzporedni svetovi Alana Hranitelja*, Zagrebčana, ki je unikum slovenske in svetovne kostumografije, pa je fascinacija iz drugega, vendar prav tako nekonvencionalno umetniskega, nadrealno grotesknega vzorednega sveta.

(avg. 2019)

SHERKOL MOLHES

(strip-karikatura)

V gornjem stripu je besedilo avtorsko, risbe pa so kolazh likovnih citatov iz Alana Forda – izv. Raviola, Flumiani.

(Op. avt.)

Esejnica

Peter Amalietti

ZAMOLCHANA SLOVENSKA ZGODOVINA

I. PET KULTURNO-ZGODOVINSKIH SHKANDALOV V DOLINI SHENTFLORJANSKI

Nedvomno je najhujši greh slovenske uradne zgodovine popolno sprenevedanje in ignoriranje slovenskega zgodovinskega izročila oziroma tradicije slovenskega zgodovinopisja in narodnega kolektivnega spomina. In iz tega izvirnega greha slovenske uradne zgodovine izhajajo tudi vsi drugi njeni grehi, ki pa so sami zase tudi pravi kulturno-zgodovinski škandali.

Slovenska uradna zgodovina se je namrech kar mirno, predvsem pa na skrivaj, odpovedala vsemu pristnemu znanju o nashi preteklosti, nashemu zgodovinskemu spominu in izročilu, kot nam ga podajajo Schönleben, Valvazor, Baucher, Hacquet, Linhart, ruski zgodovinar Venelin, Kopitar, Krempl, Trdina, Pozhenchan, Mikloshich, Trstenjak in Zhunkovich, che nashtejemo le najpomembnejshe. Namesto vsega tega pa je Slovincem vsilila nemshko razlago slovenske zgodovine. O tem sem zhe pisal v vech knjigah in chlankih v *Misterijih*, tukaj pa bi rad prvich predstavil vse te povsem objektivne zamere v obliki kratkega povzetka najhujshih škandalov nashih poklicnih zgodovinarjev in njihovih pomagachev, ki nam z vsemi mochni in sredstvi zakrivajo resnico o nashi preteklosti, kar je sicer hudo protislovje – che samo pomislimo, da nasha slovenska drzhava plachuje zgodovinarje, da bi nam zgodovino razkrivali, oni pa nam jo mirno – tebi nich meni nich – nachrtno in sistematically prikrivajo in zakrivajo. Che bi nashi poklicni zgodovinarji delali to, za kar jih plachujemo, torej odkrivali pristno zgodovino, ne bi she danes imeli tezhav s svojimi mejami in tudi nikoli ne bi izgubili Istre in she marsichesa drugega.

Škandal s *Slavo vojvodine Kranjske*

Med sholanjem sem imel v zgodovini vselej odlično oceno, saj je bila ta moja edina vera, ki sem jo poznal in tudi verjel vanjo. Pa vendar me je she kot pristnega vernika uradne zgodovine zbudlo pri srcu, ko sem svecnano prvich v svoje deshke roke vzel prvi slovenski prevod Valvazorjeve *Slave vojvodine Kranjske* in ugotovil, da se prevod te za Slovence najpomembnejshe knjige zachenja kar z drugo knjigo, o

prvi pa ni bilo ne duha in ne sluha! Vsekakor nenavadno ravnanje, kakršnega ni sicer mogoče nikjer srečati. Zhe tedaj sem namrech razumel dovolj, da sem vedel, da je prva knjiga ponavadi najbolj pomembna. Pozneje sem seveda razumel, zakaj tedaj niso prevedli in objavili prve knjige – ker vsebuje nasho resnično zgodovino, ki nam jo nashi poklicni zgodovinarji sicer dosledno in prav pritlehno prikrivajo. Pri novi drugi izdaji tega monumentalnega Valvazorjevega dela pa je sicer prva knjige res izshla, vendar pa so jo prodajali po tako visoki ceni (stokrat vech, kot je knjiga vredna!), da si je ni mogel privoshchiti noben smrtnik, temvech le drzhavne ustanove. Vendar pa tega ne gre pripisati le zalozhnikovi pogoltnosti in lakomni zlorabi monopola, temvech je ta pretirana cena, ki je zhe sama zase shkandal, she naprej onemogochala, da bi se ta izjemna in velichastna knjiga lahko kdaj razshirila.

Shkandal s prvo slovensko zgodovino Slovencev Janeza Trdine

Res prva slovenska zgodovinska knjiga je bila sicer Kemperletova zgodovina, ki pa je zajemala le zgodovino Shtajercev, zato je sredi 19. stoletja Slovenska matica razpisala natečaj za prvo slovensko zgodovino, ki jo je naposled po naročilu napisal Janez Trdina. Tedaj je bil she dijak in to je bila njegova prva knjiga, v kateri je marljivo povzel vse tedanje pristno vedenje o slovenski zgodovini. Da je to knjigo Slovenska matica nato izdala kot svojo prvo knjigo sploh, kazhe, da je njena vsebina tedaj povsem ustrezala in je veljala za resnično. To seveda ni shkandal, shkandal pa postane dejstvo, da je to edina Trdinova knjiga, ki je nato slovenski zalozhniki v naslednjem stoletju in pol niso nikoli izdali oziroma ponatisnili (dokler je nisem sam pred par leti), cheprav je Trdina sicer najvechkrat izdani slovenski pisatelj in so vse druge njegove knjige izdali po vechkrat. Da se je nato Slovenska matica v naslednjih desetletjih devetnajstega stoletja pridruzihla raznarodovalni strani in zachela sodelovati pri tem prikrivanju pristne slovenske zgodovine, pa lepo kazhe dejstvo, da Slovenska matica ob svoji stoletnici ni ponatisnila svoje prve knjige! Pri tem prikrivanju nashe prave zgodovine nashim uradnim zgodovinarjem seveda pomagajo she drugi akademiki, v prvi vrsti arheologi, pa tudi etnologi in drugi strokovnjaki.

Shkandal s Kozlerjevim zemljevidom Velike Slovenije

Enako prikrivanje so slovenski zgodovinarji in njihovi sodelavci uporabili za Kozlerjev zemljevid, ki so ga skrivali v svojih predalih vse do sedemdesetih let minulega stoletja, tedaj pa so ga sicer izdali in Slovenci so ga mnozhichno kupovali, vendar pa se je tukaj zgodilo podobno kot pri prvi slovenski izdaji Valvazorja, saj niso izdali zadnje razlichice zemljevida, ki je bila edina merodajna,

temveč prvo, poskusno različico, ki jo je Kozler natisnil in razposlal sodelavcem po vsej dezheli Slovenski, da so dopolnili in popravili poskusno različico zemljevida. Ta prvi in poskusni Kozlerjev zemljevid prikazuje Slovenijo zelo majhno, če ga primerjamo z zadnjim, na katerem sega nashe ozemlje vse do Senja in vključuje tudi Zagreb in seveda celo Koroshko in Nizhjo Avstrijo in severno-vzhodno Italijo. Slovenska matica je leta 1874 izdala prav to zadnjo in edino pravo različico, kar dokazuje, da je ta zemljevid ustrezno prikazoval dejansko stanje. Kljub temu ali pa prav zato so nato nashi zgodovinarji ta zadnji in edini pravi Kozlerjev zemljevid prikrivali, dokler ga nista pred nekaj leti skoraj chudezhno odkrila dva nasha nadvse marljiva in uspešna raziskovalna zgodovinarja Shishko in Kebe in sem ga nato sam izdal.

V svoji oporoki je Kozler, kot bi slutil, jasno in razločno razglasil zadnjo različico za edino veljavno in merodajno, kljub temu pa nashi zgodovinarji na mednarodno razsodishče v Haagu med dokaznim gradivom niso priložili Kozlerjevega zadnjega in edinega merodajnega zemljevida, temveč njegovo poskusno prvo različico, čeprav so s tem občutno poslabšali nashe pogajalske pozicije v Haagu, ki bi bile povsem drugachne, če bi sodniki na pravem Kozlerjevem zemljevidu lahko videli, da je slovensko ozemlje v drugi polovici devetnajstega stoletja obsegalo tudi celotno kajkavsko območje z Zagrebom vred, kot tudi Istro, Reko, Kvarner in Kvarnersko otočje in obalo vse do Senja! Tistemu zgodovinarju, ki je v Haag poslal napachni Kozlerjev zemljevid, bi morali soditi zaradi izdaje drzhave ali pa vsaj za zanikrno opravljeno delo.

Shkandal s starocerkveno slovenshchino

Sodobni slovenski jezikoslovci vsi enotno tulijo v isti rog, ko razglashajo starocerkveno slovenshchino za starocerkveno slovanshchino in s tem nachrtno jemljejo prvenstvo svojemu narodu, čeprav v ta namen uporabljajo zgolj lazhne dokaze in teorije, ki jih je lansiral hrvashki nacionalist Vatroslav Jagich, Mikloshichev asistent, nihche pa se noče niti spomniti na Kopitarjevo in Mikloshichevo Panonsko teorijo, ki je trden dokaz, da nam sodobni slovenski jezikoslovci vshtic z zgodovinarji lazhejo in prikrivajo resnico. V svoji knjigi *Praslovenshchina* sem povsem nesporno dokazal, da je bila starocerkvena slovanshchina v resnici stara slovenshchina, kot se lahko prepričate v tem zborniku, pa sta enako uchila tudi Kopitar in Mikloshich, dva največja slovenska jezikoslovca vseh chasov, v katerih senci vsi slovenski jezikoslovci v sluzhbi spijo z izkljuchenimi mozhgani.

Shkandal z Mikloshichem in Kopitarjem

Podoben škandal kot pri obeh slovenskih izdajah *Slave vojvodine Kranjske* in pri manipuliranju z delovno različico Kozlerjevega zemljevida, ne pa s pravo, je tudi ravnanje nashih jezikoslovcev, ki Mikloshicha sicer res chastijo kot Boga, obenem pa slozhno, ubrano in usklajeno z zgodovinarji prikrivajo tiste dele njegovega opusa, ki pridiga drugache o nashi preteklosti od uradne zgodovine oziroma od germanske ideologije. Prav zato sem prosil gospo Marijo Shinigoj, da je samo za vas, dragi bralci in bralke, prevedla enega od shtevilnih doslej neprevedenih Mikloshichevih jezikoslovnih esejev.

Ob Mikloshichevi stoletnici so na primer po Ptujju raje razstavili sto plastichnih Mikloshichevih kipov (torej chisti kich), kot pa da bi ob njegovi stoletnici prevedli in izdali njegov celoten opus, kar si kot eminentni svetovni jezikoslovec nedvomno zasluži, vendar pa bi si s takshno izdajo uradni zgodovinarji pljunili v svojo lastno skledo. Povsem enako velja za drugega velikega slovenskega jezikoslovca iz devetnajstega stoletja Jerneja Kopitarja, chigar opusa, vsaj tisti del z zgodovinskimi konotacijami, raje niso nikoli prevedli v slovenshchino, kar je prav tako hud škandal. Nashi zgodovinarji in jezikoslovci, tudi akademiki, namrech ne opravljajo dela, za katero jih vsi plachujemo.

Sam se sicer nerad posvecham kritiki, obtozham, zhalitvam in obsodbam, vendar me sedanje nemogoche stanje na tem podrochju, sicer tako zelo pomembnem za narodovo bit in njegovo blaginjo, preprosto sili k vsem tem grenkim obdolzhitvam in tozham. Kdor zla ne imenuje, ga sam podpira. Che vidim, da je cesar gol, moram to tudi jasno in glasno povedati svojim rojakom! Svoje zhivljenje sem namrech posvetil njihovemu obveshchanju in izobrazhevanju, in to na razlichnih zhivljenjskih podrochjih, zgodovina je le ena, vse to skupaj pa tvori moj skromni prispevek k razvoju nashega naroda in njegove kulture, na katerega sem zelo ponosen, enako kot sem ponosen, da sem Slovenec in pripadnik naroda z velichastno zgodovino, ki je dandanes sicer pozabljena, in z nich manj velichastno prihodnostjo, o kateri pa se nam ta trenutek, torej v chasu hude sploshne gospodarske krize, niti ne sanja.

II. RAZNARODOVANJE SLOVENCEV ALI KAKO NAS CEPIJO

»Zhelezna doba je chas osvajanj in vladanja, temelji pa na suzhenjskem delu premaganih. Zgodovina dialektichno pove, da prvi nekoč postanejo zadnji, in nasprotno, saj zmagovalci, ki zasuzhnjijo premagance, ki so bili pred tem njihovi gospodarji, znajo potem poskrbeti, da zasuzhnjeni narod postane navadno podlozhnishko ljudstvo. Za to imajo na voljo vech sredstev razchlovečenja od stradanja in zheje, trpinčenja ob prisilnem delu (stara arijska praksa) do raznarodovanja in uvedbe uporabe vladarjevega jezika ter zlorabe verstev in verskih razlik za izgon vseh, ki niso po dushi oblastnikov. Suzhenj izgubi vse, svojo osebno preteklost kot tudi narodno izrochilo.«*

Raznarodovalec vselej ustvari takshne razmere in pogoje, ki sejejo razdor med različnimi stanovi, pripadniki različnih ver ali pa različnih narodnih pripadnosti. Vse to so klini, s katerimi dolgoročno razcepi narodno enotnost, pach po starorimskem nachelu *Deli in vladaj!* Ta postopek raznarodovanja je Slovence doletel v devetem in desetem stoletju, ko so nas pokristjanili Nemci, intenziviral pa se je v shtirinajstem in petnajstem stoletju, ko so turshki roparski vdori ugrabili vech sto tisoch Slovencev in Slovenk in jih zasuzhnjili. Slovensko ozemlje je bilo tedaj vech kot dvesto let zadnji branik Zahoda pred Turki, vsa tezha obrambe pa je slonela prav na slovenskih stanovih in slovenskih plemichih in seveda na ljudstvu.

Ko se je v 16. stoletju turshka nevarnost unesla, se je slovenski narod razcepil na katolike (konservativci) in protestante (naprednjaki), nato pa je med protireformacijo slovenski narod dozhivel obglavljenje, saj so se tedaj skoraj vsi slovenski plemichi in ugledni in premozhni meshchani kot protestanti morali izseliti iz nashe dezhele. Slovenci smo tedaj izgubili svojo elito, tako kulturno kot gospodarsko.

Po verski cepitvi slovenskega naroda je sledila narodna cepitev. Iz zgodovine vemo, da je v shtevilnih slovenskih družhinah prishlo do razcepa, ker je ena stran družhine ostala domoljubna, druga pa se je ponemchila. Dve sloviti meshchanski družhini iz 19. stoletja to lepo ponazarjata – Voshnjaki in Kozlerji.

Ponemchevanje se je nadaljevalo tudi v 19. stoletju, o chemer poroča veliki domoljub Janez Trdina: »Dunajska vlada je hotela brez dvoma slovenski narod ponemchiti, nekaj po svoji birokraciji, najbolj pa z nemshkimi sholami. Nemshki jezik je vladal ne le v srednjih in glavnih, ampak tudi v dezhelskih sholah, iz katerih pa so ga zacheli z uspehom izganjati nashi domoljubni dekani in zhupniki zhe okoli l. 1840. Dunajski mogochniki so napovedovali slovenshchini najsrдитеjsi boj. V sholskih pravilih se je prishtevala med glavne grehe. Dijak, ki je govoril slovenski, je bil kaznovan kakor kak tat ali kake druge vrste hudodelec s shibo, palico, zaporom, postom, s slabim redom iz ponashanja. V Kamniku sem videl na

svoje oči, kako neusmiljeno so pretepali coklarji nashe dechake radi slovenskega govorjenja. V Novem mestu so jim obeshali na vrat, kadar so shli iz shole domov, "lesenega osla", da jih je lahko vse mesto videlo in zasramovalo. Take grdobe so se godile tudi v Postojni in sploh po vsej slovenski domovini. Nemshki oblastniki so hoteli nash jezik slovenski mladini tako omraziti in pristuditi, da bi se ga iz vse dushe sramovala in ga zanichevala, da bi ga smatrala za najvechjo nespodobnost, za dokaz hribovske surovosti in najgrsše podlosti. Uchencem se je strogo zapovedalo, da morajo ovaditi uчителju vsakega tovarisha, ki bi govoril z njimi v sholi ali tudi zunaj shole po slovensko.«

Pri tem postopku ponemchevanja Slovencev se mi zdi zelo zanimivo, da avstrijski Koroshci po lastnih izjavah chutijo do slovenskih Koroshcev *Urangst* ali prastrah. V zadnjih tisoč letih niso namrech Nemci (prej pa pravzaprav niti niso obstajali) imeli prav nobenega razloga za tak strah, che vemo, da so nas zelo uspesno izpodrinili in v Avstriji skoraj zhe »izumrli«. Sicer pa tudi ta beseda vsebuje »pra«, kar govori o nechem starejšem in she globlje zakopanem v nezavednem avstrijskih Koroshcev. Za vechino Avstrijcev tako ali tako velja, da so zgolj potomci ponemchenih Slovencev (tudi Hrvatov, Chehov in Slovakov) in bi lahko tak strah torej dobesedno podedovali od svojih prednikov, ki so se prostovoljno ponemchili, zaradi chesar jih je pri omembi Slovenije ali pa Slovencev vselej zapekla vest zaradi njihovega odpadnistva. Vendar jim tega ne moremo shteti v zlo. V Avstro-Ogrski je pach Nemec lazhje in bolje zhivel od Slovenca, enako kot so v komunistichni Jugoslaviji najboljše in najlagodneje zhiveli partijci.

Odkar nam vlada, je katolishka cerkev negovala na prvi pogled sicer zelo milostno in dobrohotno navado, da je vse revne, a bistre in nadarjene slovenske fante vzela k sebi in jih izobrazila za duhovnike. A je pri tem postopku prikritega raznarodovanja katolishka cerkev imela kar dva dobichka: prvi je bil, da je dobila nekaj kakovostnih ljudi za svoje kadre, drugi pa, da je nashemu narodu odvzela vse brihtne glavice in jim s cerkvenim sholanjem oprala mozhgane.

Nemshka prevlada v 19. stoletju je tudi skrbela, da so morali vsi Slovenci, ki so si lahko privoshchili sholanje, shtudirati na tujem, saj pri nas ni bilo nobenih vishjih ali visokih shol. Sholanje v tujini pa je seveda idealno sredstvo raznarodovanja, saj so vse najbolj nadarjene slovenske shtudente zvalili z raznimi nazivi, ugodnostmi in chastmi in jih obdrzhali kar pri sebi, v domovino pa so se zato vrnili vechinoma le tisti najmanj uspesni in sposobni slovenski diplomanti, ki so seveda doma nato uchili natanko tisto, kar so se nauchili v tujini. To seveda velja tudi za prve sholane slovenske zgodovinarje – vsi so se sholali v tujini in se nauchili tujo zgodovino, ne pa slovenske! In kar se Janezek nauchi, to Janez uchi. Zato nam zdaj poklicni zgodovinarji prodajajo pach vse tisto govno iz tujih fakultet, ne pa pristnega slovenskega zgodovinskega izrochila!

Prvi klin, zarinjen v narodno enotnost, je bila vera, drugi klin je bila narodna pripadnost, tretji klin pa je bil ideoloshke narave oziroma politika. Pri dolgoročnem postopku strateshkega raznarodovanja je največji poudarek na razbitju družine kot osnovne družbene celice. In ob koncu 19. stoletja so se Slovenci razcepili na vseh političnih strank, znani so večni javni prepiri med konservativci in liberalci, vse močnejši pa so postajali tudi socialisti in komunisti. Ob vsaki takšni cepitvi se je zaradi preprirov med družinskimi chlani, ki so zagovarjali različne stranke, moč in enotnost družine razpolovila, z njo pa tudi moč slovenske družbe kot celote.

Najbolj uchinovita oblika raznarodovanja je nedvomno genocid. Ko pobijesh zadnjega pripadnika nekega naroda, je postopek raznarodovanja pri kraju. V obeh svetovnih vojnah se je nad Slovenci izvajal genocid, she zlasti je bilo posrečena v tem pogledu soshka fronta v prvi svetovni vojni, na kateri so se na obeh straneh bojevali predvsem Slovenci, ki so se torej pobijali kar med seboj in pri tem sta bili nadvse uspesni zhal kar obe strani! Po prvi svetovni vojni pa so slovenski Primorci pod italijanskimi fashisti doživljali she hujshe pritiske in prepovedi, kot so bili malo prej opisani ponemchevalnimi postopki iz devetnajstega stoletja.

Ta razcep in kaos v slovenski družbi lepo ponazarja tudi druga svetovna vojna, v kateri je v skoraj vsaki slovenski družini umrl vsaj po en partizan in en domobranec. To je bil namrech chas, ko so bili Slovenci ostro razdeljeni na dva pola. Po vojni se je to nadaljevalo in se je slovenska družba razcepila na komuniste in vernike, cheprav je bil tudi nash komunizem le oblika vere s Titom kot vrhovnim Bogom, Jovanko Devico Marijo, Kardelj je bil Sveti Peter, vsi komunisti pa so bili Bozhji angeli.

Vse te razlike – ideoloshko-politične, narodnostne ali verske – so v resnici povsem nepomembne, saj je chlovek chlovek in ljudje so ljudje, eni so dobri, drugi malo slabshi, kar pa nima nobene zveze z njihovo politichno pripadnostjo, narodnostjo ali vero, v postopku raznarodovanja pa to prav nasprotno postanejo pomembna sredstva ali orodja za lochevanje narodne enotnosti in vladanje.

Mimogrede omenimo, da niso Nemci nashi edini raznarodovalci, to so tudi vsi nashi sosedge (torej Italijani, Madzhari, Avstrijci in Hrvati) in celo Anglezhi, ki so nam po drugi svetovni vojni hinavsko vrnili belogardiste, cheprav so dobro vedeli, da jih bo Tito dal pobiti. Tudi to she dandanes pereche vprasanje sprave je namrech klin, globoko zarit v narodovo telo, ki zhe vech kot sedemdeset let zastruplja njegovo tkivo.

Po stoletnem molku o nashi pravi zgodovini je slovenska javnost prvich slishala za odkritja venetologov, saj so pred osamosvojitvijo potrebovali njihovo ugotovitev, da smo Slovenci zahodni Slovani, ne pa juzhni, da bi tako lahko zarili klin med Slovence in dotlej bratske juzhne narode. Nato pa so slovenski mediji znova sodelovali s slovenskimi zgodovinarji pri zakrivanju nashe preteklosti in tako je she

danes. Na srečo pa lahko drugache mislechi zdaj vsaj izdajamo knjige, kar je zhe samo zase velik napredek, ki kazhe, da se ne glede na vse te zamere stvari izboljšujejo. She zlasti che te knjige bralci kupijo, nato pa shirijo pridobljeno znanje med svojimi prijatelji.

Po samostojnosti ostajamo Slovenci she naprej razcepljeni na vse zhe omenjene zgodovinske nachine, prihajajo pa she vselej vedno novi klini – v zadnjem desetletju je slovenski narod razcepilo tudi vprasanje o pravici do splava in pravice homoseksualcev do posvojitev. V rokah raznarodovalcev so močno orodje in orožje tudi gospodarske krize, ki prav tako zabijejo kline v narodno enotnost. Spomnimo se samo avstro-ogrske gospodarske krize iz devetdesetih let devetnajstega stoletja, za katero se danes ve, da je bila umetno povzročena, ji pa je uspelo učinkovito pospeshiti ekonomsko emigracijo Slovencev iz avstrijskih dežel, predvsem v obe Ameriki, pa tudi v zahodno Evropo.

Seveda nismo Slovenci edini narod, ki je v dolgoročnem postopku raznarodovanja, saj je to dandanes zhe globalen fenomen, vsekakor pa je ta postopek pri nas zelo učinkovit, che vemo, da se je Slovenija v zadnjih tisočih dvesto letih ozemeljsko skrchila do danes za kar dvanajstkrat in se je torej vsakih sto let zmanjšala za kar polovico! Raznarodovanje je torej precej uspeshno.

She pred dobrimi sto leti je bilo sredishche slovenskega ozemlja po zgodovinski tradiciji Gosposvetsko polje na Koroshkem, po prvi svetovni vojni pa smo Koroshko, skupaj s Primorsko in Istro Slovenci izgubili, sredishche pa se je prestavilo v Ljubljano. Po drugi svetovni vojni je Tito nash Trst z zaledjem in Istro odstopil, da je Jugoslavija dobila juzhno Makedonijo. Danashnje slovensko drzhavno ozemlje ima obliko kokoshi in je skorajda istovetno z rimskimi provincami po zasedbi nashega ozemlja, ko se je ta postopek raznarodovanja Slovencev tudi sploh zachel.**

* Ime avtorja tega zanimivega razmishljanja sem zhal izgubil.

** Glej mojo knjigo *Kje so tiste stezjice*.

Bernard Suits

KOBILICA

Igre, zhivljenje in utopija

UVOD

Kobilica, ki nastopa v tej knjigi, je prav tista, ki jo je ovekovečil Ezop kot zgled lahkomiselnosti. A medtem ko je Ezop uporabil to izredno bitje kot junakinjo basni, pa tu ponazarja in jasno razlaga zhivljenje, ki ga je najbolj vredno zhiveti. Ker je dejavna utopistka, katere chas she ni prishel, pogine zavoljo brezkompromisne predanosti prezgodnjemu idealu. Toda ker je tudi spekulativna utopistka, je obenem sposobna ubraniti ta ideal – in smrt, ki je predvidljiva posledica njenega iskrenega prizadevanja –, preden nastopi konec. Sredishchni del te obrambe je kobilichja ugotovitev, da je bivanje v osnovi igranje iger, tako se torej knjiga v veliki meri posvecha oblikovanju teorije iger.

Ta teorija ni mishljena, da naj bi v kakršnem koli oziru prispevala k raziskovalnemu področju, uradno poznanem kot teorija iger, cheprav je možno, da bo za nekatere teoretike iger vech kot zgolj obrobne pomena. Niti ni knjiga v glavnem prispevek k sociologiji ali socialni psihologiji, chetudi vsebuje daljšo razpravo o igranju vlog ter je en sestavek namenjen knjigi Erica Berneja *Igre, ki jih igrajo ljudje*.

Usmeritev knjige je filozofska v tradicionalnem pomenu te besede. V njej skusham odkriti in oblikovati definicijo ter slediti implikacijam tega odkritja, celo che le-te vodijo v presenetljive in vchasih neprijetne smeri.

Zavedam se seveda precej razshirjenega razocharanja nad iskanjem definicij, ki trenutno prevladuje v filozofski skupnosti ter intelektualni skupnosti nasploh. In Wittgenstein, eden izmed najbolj silovitih predstavnikov (ter zagotovo najbolj nenavaden predstavnik) proti-definicijske drzhe, je znan po tem, da je izbral poskus, da bi definirali igre, kot primer, ki ponazarja *par excellence* jalovost, da bi skusali definirati kar koli. »Ne reci,« nas svari Wittgenstein, »imeti morajo nekaj skupnega, sicer jih ne bi imenovali 'igre' - temvech *poglej in vidi*, ali je kaj skupnega vsem.« To je izvrsten nasvet. Na zhalost mu Wittgenstein sam ni sledil. Pogledal je, brez dvoma, a ker se je vnaprej odlochil, da iger ni moch definirati, je bil njegov pogled bezhen in ni videl veliko. Zatorej vabim bralca, naj se mi pridruzhi pri daljšem in predirnejšem pogledu na igre ter naj zadrzhi sodbo glede tega, ali imajo vse igre nekaj skupnega, neodlocheno do kraja tovrstnega pregleda.

Da bi se izognil morebitnemu nerazumevanju, pridajam tajitev. Sledecha preiskava ni in ne bi smela biti mishljena kot neke vrste proti-proti-definicijski manifest, niti se je ne sme videti, kakor da njena tehtnost temelji na obvezi o univerzalni plodovitosti konstruiranja definicij. Zdi se dosti razumneje zacheti s hipotezo, da je nekatere stvari možno definirati, drugih pa ne, in da je edina pot, da izvemo,

katere so katere, da sledimo Wittgensteinovemu izvrstnemu nasvetu ter *pogledamo in vidimo*.

Nastopajochi:

KOBILICA, nesposobna, a domiselna praktikantka uporabne entomologije
SKEPTIK & PREUDARNEZH, učenca kobilice

Prvo poglavje: Kobilichja smrt

V katerem kobilica, potem ko ubrani pred učenci svoj način žbivljenja in ji grozi smrt, umre

Bilo je jasno, da kobilica ne bo preživela zime, in privrzhenci so se zbrali okoli nje zato, ker bo to prav gotovo eno izmed njihovih zadnjih srečanj. Vechina se jih je sprijaznila z blizhajočo se smrtjo, vendar pa jih je bilo nekaj še zmeraj ogorčenih, da se dopusti kaj takega. Preudarnezh je bil eden od zadnjih in se je obrnil na kobilico z zadnjo prošnjo: »Kobilica,« je dejal, »nekaj izmed nas je sklenilo, da bomo delili del nashe hrane, toliko da ti pomagamo prebroditi do pomladi. Naslednje poletje lahko delash in nam hrano poplachash.«

»Moj ljubi otrok,« je odvrnila kobilica, »she vedno ne razumesh. Dejstvo je, da ne bom delala, da vam poravnam rachun. Sploh ne bom delala. To, menim, sem povsem pojasnila, ko me je odslovila od svojih vrat mravlja. Shlo je za slabost, ki se ji ne bom ponovno vdala.«

»Toda,« je nadaljeval Preudarnezh, »mi ti ne odtegujemo porcije nashe hrane. Che hochesh, ne bomo zahtevali, da nam jo poplachash. Konec koncev nismo vsi mravlje.«

»Ne,« je odgovorila kobilica, »niste mravlje, ne vech. A prav tako niste kobilice. Chemu bi mi dali sadove lastnega dela? Gotovo ne bi bilo poshteno, ko vam jasno pravim, da vam ne bom povrnila.«

»A *tovrstna* pravichnost,« je vzkliknil Preudarnezh, »je zgolj mravljinchja pravichnost. Kobilice nimajo nich opraviti s tako 'pravichnostjo'.«

»Prav imash,« je dejala kobilica. »Pravichnost v smislu poshtenega trgovanja je nepomembna v zhivljenju pravih kobilic. Toda obstaja drugachna pravichnost, ki mi preprechuje, da bi sprejela vasho ponudbo. Zakaj ste pripravljeni delati, zato da bi jaz preživela? Kaj ne zato, ker utelesham v lastnem zhivljenju to, k chemur sami stremite, in si ne zhelite, da bi model vashih prizadevanj umrl? Vasha zhelja je razumljiva in do dolochene tocke celo hvalevredna. A dejansko je protislovna ter samounichujocha. Prav tako je – pa upam, da te ne bo uzhalila z mojim brezobzirnim jezikom – hipokritska.«

»To so ostre besede, kobilica.«

»A mishljene dobro. Moje zhivljenje, to morash razumeti, ni bilo mishljeno kot stranska predstava, a to se zdi, da hochete narediti iz njega. Ceniti bi me morali, ker hochete biti taki kot jaz, ne pa zgolj zato, da se lahko bahate pred mravljami, da ste zaupniki kobilice, tega chuda narave.«

»Tega nismo nikdar storili, kobilica!«

»Verjamem vam. A to bi prav lahko storili, če verjamete, da je vash predlog dober. Kajti vodi v delo, jaz pa ne bom delala. Saj je glavni motiv mojega nauka to, da si nedelaven. Sedaj pa me skushate uporabiti pod pretvezo ne le, da bi delali, temveč da bi delali bolj kot kadarkoli, saj boste mogli nahraniti ne zgolj sebe, ampak tudi mene. To je zame hipokritsko, ker bi radi dobili zaslugo za nekaj, kar je samo zvijacha, da bi se izognili zhivljenju po lastnih idealih.«

V tem hipu je Skeptik bruhnil v smeh. »Preudarnez, to, kar misli kobilica,« je dejal, »je, da she nismo dovolj pogumni, da bi zhiveli po njenih prepričanjih. Poanta je, ne da zgolj odklonimo pomoč kobilici, marveč da ne delamo niti zase. Tudi mi bi morali kakor ona umreti za svoja nachela. V tem oziru, da tega ne pochnemo, chetudi nismo vech mravlje, prav tako nismo kobilice. In, seveda, po premisi, da je zhivljenje kobilice edino vredno zhiveti, to, kar pravi, zagotovo sledi.«

»Ne docela, Skeptik,« je pridala kobilica. »Strinjam se, da je za omenjena nachela vredno umreti. A moram te opomniti, da so to nachela kobilic. Jaz nisem tu zato, da bi vas prepričala, naj umrete za moja nachela, marveč, da vas prepričam, da moram *jaz* umreti zanje. Moramo si biti na jasnem glede nashih vlog. Niste vi tu zato, da bi umrli zame, ampak jaz za vas. Kar potrebujete, je, kakor se je izrazil Skeptik, pogum, da sledite do neke mere mojim prepričanjem; se pravi, dovolj poguma, da dopustite, ne pa da obzhalujete mojo smrt. Nihče od vas ni tega zares pripravljen dopustiti, cheravno zaradi razlichnih razlogov. Ti, Preudarnez, zato, ker, chetudi verjamesh, da je za ta nachela vredno umreti, ne verjamesh, da bi zanje moral umreti; in ti, Skeptik, zato, ker niti nisi prepričan, da je za ta nachela vredno umreti.«

»Cheprav,« je odvrnil Skeptik, »ti verjamem, da si najpametnejshe zhiveche bitje – zaradi chesar te nisem nikdar zapustil chez celo poletje – moram priznati, da she vedno nisem prepričan, da je zhivljenje kobilic najboljše, ki ga je moč zhiveti. Če mi nemara predstavish jasneje vizijo dobrega zhivljenja, kakor ga dojemash, se bodo moja prepričanja zlila s tvojimi in prav tako moj pogum. To lahko naredish z eno svojih prilik, zavoljo katerih te upravicheno sposhtujemo.«

»Prilike, moj dragi Skeptik,« je odgovorila kobilica, »pridejo na koncu, ne pa na zachetku resne preiskave; se pravi, le na točki, kjer zmanjka dokazov. A ko zhe govoriva o prilikah, si lahko gotov, da bodo mravlje izvlekle eno iz mojega zhivljenja. Prav zagotovo ga bodo prikazale kot moralno zgodbo, katere bistvo bo, da je preudarno zhivljenje mnogo boljše od neproduktivnega. Toda pravzaprav bi morala biti junakinja zgodbe kobilica; kaj ni ona, ne pa mravlja, tista, s katero bi moral poslušalec simpatizirati? Poanta prilike ne bi smela biti mravljinčja zmaga, temveč kobilichja tragedija. Kajti ne moremo zavreti pomisli, da če ne bi bilo zim, proti katerim se moramo zashchitati, potlej kobilica ne bi dobila tega, kar si zasluži, niti ne bi mravlja nizkotno zmagala. Zhivljenje kobilice bi bilo tako upravicheno, zhivljenje mravlje pa nesmiselno.«

»Toda zime, ki se jih moramo obvarovati, so,« je ugovarjal Preudarnezh.

»Brez dvoma. Vseeno pa je možno, da bo s pospeshnim tehnološkim razvojem prishel chas, ko dejansko ne bo zim. Potemtakem lahko sklenemo, da chetudi moj chas ni ravno dobro umeshchen, moje zhivljenje ni napachno v nachelu.«

»Operacija je bila uspesna, a pacient je umrl,« je pridal Skeptik.

»Ne,« je odgovorila kobilica, »ni chisto tako. Da je moj nachin zhivljenja morebiti mogoche upravichiti v praksi, to, zdaj ko premishljam o tem, v resnici ne spada sem. Marvech je *logika* mojega polozhaja tista, ki je sporna. In ta logika pokazhe, da so preudarna dejanja (npr. tista dejanja, ki jim obichajno rechemo delo) samounichujocha v nachelu. Kajti preudarnost je moch definirati kot nagnjenje: 1. da zhrtvujemo nekaj dobrega (npr. prosti chas), che in samo che je takshno zhrtvovanje nujno, da dosezhemo nekaj boljshega (npr. prezhivetje), ter 2. da zmanjšamo shtevilo dobrih stvari, ki jih je potrebno zhrtvovati, – vsaj idealno – na nich. Ideal preudarnosti je torej kakor ideal preventivne medicine svoja lastna ukinitev. Kajti che bi drzhalo, da ne bi bilo nikoli potrebno zhrtvovati nobenih dobrin, potem bi bila preudarna dejanja nesmiselna, celo nemogocha. S tem nachelom, katerega poznavanje je nujni prvi korak k modrosti, se zdi, se mravlje niso nikdar ukvarjale. Resnichna kobilica ve, da dela ni mogoche samo-upravichiti in da je njen nachin zhivljenja konchno upravichenje za kakrshno koli delo.«

»A zagotovo,« je odvrnil Skeptik, »vlechesh svojo poanto nerazumno dalech. Govorish, kakor da bi bili zgolj dve mozni izbiri: bodisi zhivljenje, ki je posveчено izključno zabavi, ali zhivljenje, ki je posveчено izključno delu. A vechina izmed nas sprevidi, da je nashe delo koristno, ker nam omogocha, da se igramo, in verjetno skushamo dosechi neke vrste ravnotezhje med vlozhkom v delo ter izdatkom za igro. Ljudje niso in nochejo biti docela kobilice ali docela mravlje, temvech neka kombinacija obeh; ljudje si zheliyo (che mi bosh oproutil pomilovanja vredno vulgarno, a neizogibno pojasnilo) skakati od riti do riti ter biti ob tem shtipendirani.¹ Vsi lahko kajpak prenehamo delati, a che se to zgodi, potlej se ne bomo mogli igrati prav dolgo, saj bi v kratkem pomrli.«

»Podala ti bom tri odgovore na to, kar si ravnokar povedal, Skeptik, in skrbi me, da bom morala s tem pohiteti, saj je sonce zashlo ter se mraz zhe shiri prek polj. Najprej, očitno je, da sem bila postavljena na zemljo zgolj zato, da odigram svoje zhivljenje in umrem, in bila bi nesposhtljiva, che bi se zoperstavljala svoji usodi. To je, che hochesh, teologija zadeve. A drugich, obstaja tudi logika zadeve, ki je ravno tako neizbezhna kakor usoda ali, che zhelish, usoda zadeve, ki je neizogibna kakor logika. Edini argument zoper nachin zhivljenja kobilice vznikne iz sluchajnega dejstva, da za zdaj tisti, ki ne dela, umre. Odgovor na ta argument je, da je moja smrt neizbezhna v vsakem primeru. Kajti che sem *lahkomiselna* med poletjem, potlej bom umrla pozimi. In che sem *skrbna* poleti, potem po definicij ne bom vech kobilica. A med poletjem bom bodisi skrbna ali lahkomiselna; tretje možnosti ni. Torej, bodisi umrem bodisi nisem vech kobilica. Toda ker sem le kobilica, nich vech ne manj, sta smrt in možnost, da nisem vech kobilica, zame

eno in isto. Tej logiki oz. usodi ne morem uiti. Vendar ker sem jaz kobilica in ne vidva, se bo zdelo, da iz tega sledi, da nista podrejena tej logiki. Kot sem namignila prejle, pogosto mislim, da sem bila postavljena na zemljo, da umrem za vas; da prenasham ta tezhak, vendar neizogiben krizh. A priznam, da se to zgodi le takrat, ko sem v nekem zgodnjekrshchanskem ali v poznem poganskem razpolozhenju. Druge kraty (in to me napelje na moj tretji in konchny odgovor na vashe pomisleke, Skeptik) pa imam najbolj nenavadno idejo, da sta oba zakrinkani kobilici; pravzaprav, da so vsi zhivi v resnici kobilice.«

Ob tem je Preudarnezh prishepnil Skeptiku: »Blizha se konec; um ji je zachel begati.« A Skeptik je samo ostro pogledal proti njuni prijateljici ter učiteljici, ko je nadaljevala govor.

»Priznam, da je to divjy domislek,« je govorila kobilica, »in oklevam, ali bi ga razkrila. Vendar sem vajena, da me imajo za nespametno, zato bom nadaljevala, pa naj si mislite kar koli. Torej naj vam povem, da sem vselej imela ponavljajoche se sanje, v katerih se mi je razkrilo – cheprav ne znam pojasniti, kako se je razkrilo –, da je vsakdo, ki je zhiv, v resnici zaposlen z igranjem zamotanih iger, medtem ko vsakdo zase misli, da hodi po obichajnih opravkih. Tesarji, ki mislijo, da zgolj opravljajo svojo obrt, v bistvu igrajo igro, in podobno se godi s politiki, filozofi, ljubimci, morilci, kradljivci in svetniki. Kateri koli poklic ali dejavnost si zmoresh zamisliti, je v resnici nekakshna igra. To razodetje je seveda osupljivo. Nadaljevanje pa strashno. Kajti v sanjah hitim vsakogar preprichat o veliki resnici, ki se mi je razodela. Kako mi jih uspe preprichati, ne vem, a jih prepricham. A natanko v trenutku, ko je kdo preprichan – in to je strashny del –, ta preneha bivati. Ne le da na licu mesta izgine moj poslushalec, kar se kajpak zgodi. Ampak da tudi jaz vem s popolno gotovostjo, da ta ne biva nikjer vech. Tako je, kakor da ga ne bi nikdar bilo. Cheravno sem prestrashena nad posledicami svojega pouchevanja, se ne znam ustaviti, marvech se brzhy odpravim do naslednje kreature z mojimi novicami, dokler ne odpridigam resnice po vsem vesolju in spreobrnem vse k pozabi. Konchno stojim sama pod poletnimi zvezdami v skrajnem obupu. Nato pa se zbudim v veseli vesti, da na svetu navsezadnje she zmerom mrgoli chutechih bitij in da so bile to zgolj sanje. Vidim tesarja in filozofa, ki gresta po svojih opravkih kakor poprej ... Toda ali je, se sprashujem, vse isto kot prej? Mar tesar na vrhu strehe samo zabija zheblje ali izvaja poteze v kaki starodavny igri, katere pravila je pozabil? Vendar mi hlad zhe leze gor po nogah. Postajam zaspana. Zbogom, prijatelji.«

Drugo poglavje: Uchenca

V katerem Skeptik in Preudarnez̃h odkrijeta, da jima je kobilica zapustila shtreno ugank o igranju, igrah in dobrem žbivljenju

Naslednji dan se je Skeptik obrnil na zhalujočega Preudarnez̃ha.

SKEPTIK. Chas je, da prenehash z zhalovanjem, dechko, ter mi pomagash pregledati najino zapushchino.

PREUDARNEZH. (si brishe solze) Kakshno zapushchino?

S. Kobilichje sanje, kajpak. Vso noch sem bil buden in jih skushal razvozlati.

P. (izpihujoch si nos) Zagotovo so bile sila chudne.

S. Da, zares. A preshinilo me je, da je bilo she bolj chudno od samih sanj dejstvo, da nam jih je kobilica sploh zaupala.

P. Zakaj mislish tako?

S. No, kobilica nam ni razkrila sanj zgolj zato, ker so bile zanimive. Privlekla jih je na plan, ko je odgovarjala na vprashanje, ki sem ji ga zastavil. V bistvu sem ji navrgel, da zgolj delo brez igre nedvomno naredi Jako topoglavo mravljo, medtem ko zgolj igra brez dela naredi iz Jake mrtvo kobilico.

P. Da, izzval si jo, naj upravichi svojo eksistenco.

S. Tochno tako. In podala je tri odgovore na ta izziv. Prvega je imenovala teoloshki odgovor, sledil pa je logichni.

P. Drzhi.

S. Kaj pa tretji odgovor, Preudarnez̃h?

P. Tretji odgovor so bile sanje.

S. Da, sanje o igrajochih se ljudeh. To je tisto, kar je tako nenavadno.

P. Kaj naj bi bilo tako nenavadnega na tem? Gotovo tichi nenavadnost v dejstvu, da so igrali *nezavedne* igre ter da so izginili takoj, ko so se ovedeli, kaj so pochedi.

S. Oh, chudno, ti rechem. Vendar je to prav tista nenavadnost, ki jo prichakujesh od sanj. Je pa tu she ena, tako rekoch *predhodna* nenavadnost, ki jo morava dognati, preden se lahko lotiva dognati nenavadnost samih sanj.

P. O chem za vruga govorish, Skeptik?

S. Pravim ti, da morava najprej odgovoriti na dolocheno vprashanje, preden uspeva reshiti uganko sanj.

P. Kakshno vprashanje?

S. Naslednje vprashanje: zakaj so kreature v kobilichjih sanjah igrale igre namesto pozavne?

P. Skeptik, niti najmanj se mi ne svita, o chem govorish.

S. Rad bi prishel do dna kobilichjemu tretjemu odgovoru, Preudarnez̃h. Njena prva dva odgovora – teoloshki in logichni – sta v resnici vodila v isto smer, kaj nista? Vsak je na neki nachin izrazil kobilichjo odlochnost, naj ostane zvesta sama sebi, celo za ceno lastnega zhivljenja.

P. Da, drzhi.

S. In che hoche kobilica ostati zvesta sama sebi, Preudarnez̃h, kaj je njeno bistvo?

P. No, v tem, da noče delati ter da se posveča izključno igri.

S. In kaj sta besedi 'delo' in 'igra' pomenili v tistem kontekstu?

P. Bolj ali manj to, kar vechina ljudi obichajno misli s tema besedama, si predstavljam. Delo je dejavnost, ki jo moramo opraviti, igra pa je nekaj, kar pochnemo za zabavo.

S. Tako da bi lahko 'igro' nadomestili z izrazom 'pocheti nekaj, kar cenimo samo po sebi', 'delo' pa bi lahko nadomestili z izrazom 'pocheti nekaj zavoljo nechesa drugega'.

P. Da. Delo je nekakšno nujno zlo, ki ga sprejmemo, saj nam omogocha, da pochnemo zraven stvari, za katere menimo, da so dobre same po sebi.

S. Torej bi lahko pod postavko *igre* shteli poljubno shtevilo precej razlicnih stvari: pochitnikovanje na Floridi, zbiranje znamk, branje romanov, igranje shaha ali igranje na pozavno?

P. Da, vse nashtete bi imeli za 'igre', kakor rabimo to besedo. 'Igro' uporabljamo kot enakovredno s 'prostochasnimi aktivnostmi'.

S. Potem je jasno, kajne, da 'igranje' v tej rabi ne more biti isto kot 'igranje iger', saj je cela vrsta prostochasnih aktivnosti, kot sva ravnokar omenila, ki niso igre.

P. Ne, niso enake; igranje iger je zgolj ena izmed prostochasnih aktivnosti.

S. Potemtakem, ko je kobilica povzdigovala zhivljenje kot igro, je menila pod tem zhivljenjem verjetno to, da ne delamo nich dolochnega, marvech katero koli izmed dokaj razlicnih stvari, to pa je nedvomno odvisno od sposobnosti in nagnjenj igrajochih se. Se pravi, nekateri ljudje radi zbirajo znamke, spet drugi ne. Eni imajo dar za igranje shaha ali pihal, drugi pach ne. Zato kobilica gotovo ni dokazovala, da je zhivljenje, ki ga je hotela upravichiti – zhivljenje kobilice –

, istovetno z zgolj *eno* od teh prostochasnih aktivnosti. Ni trdila, na primer, da je zhivljenje kobilice istovetno z igranjem pozavne.

P. Seveda ne, Skeptik, kako nesmiselno!

S. Da, to bi bil nesmisel. In tochno zato se mi zdi tretji odgovor kobilice tako chuden. Kajti zdi se, da je tam zavzela stalishche, ne da naj bi zhivljenje kobilice predstavljale le prostochasne aktivnosti, marvech da bi ga moralo predstavljati igranje *iger*. Saj je zachela svoj odgovor, che se spominjash, s tem, da si je vchasih domishljala, da so vsi zhivechi v resnici zakrinkane kobilice.

P. Da, se spomnim.

S. In potem, najverjetneje zato, da bi razlozhila, kaj je hotela izraziti s tem nenavadnim opazovanjem, je zachela s pripovedjo o svojih sanjah, v katerih so vsi zhivechi igrali igre, a se tega niso zavedali. Iz tega neizbezhno sklepam, da je kobilica enachila zakrinkano kobilico z nekom, ki igra igro, ne da bi se zavedal, da igra igro, in da je torej verjela, da je igranje *iger* in ne zgolj igranje nasploh bistveno kobilichje zhivljenje.

P. Da, razumem, Skeptik. Zelo chudno.

S. Vsekakor. Kajti sanje razkrije kot uganko, ki same vsebujejo she dodatno uganko. Najprej imamo precej zamotano uganko samih sanj. Zakaj naj bi kreature,

ki ne vedo, da so kobilice, in ki igrajo igre, za katere ne vedo, da so igre, dozhivele propad, ko odkrijejo, da je prav to tisto, kar so pochele; in zakaj, che igrajo igre, tega ne vejo? A vse to je del druge uganke. To je, chemu naj bi tipichna kobilica igrala igre, ne pa pochela katero koli izmed stvari, ki so vredne same po sebi in ki potemtakem spadajo pod 'igre' prav toliko kakor igranje iger?

P. Oh, Skeptik, kakshna kolobocija! Pa sem mislil, da bom konchno doumel kobilichje sporočilo. Toda očitno bo njen najgloblji nauk za vedno izgubljen za nas.

S. Ni nujno, Preudarnez.

P. Kaj menish s tem?

S. Nemara kobilica vstane od mrtvih.

P. Vstane od mrtvih!

S. Glej, imela se je za neke vrste kombinacijo med Sokratom in Jezusom Kristusom.

P. Skeptik!

S. Vendar ne mislim čakati na ta zelo zazheleni potek dogodkov.

P. Mislish, da lahko razreshish uganke sam?

S. Vsekakor bom poizkusil. Saj si me slishal, ko sva govorila s kobilico, da je nisem zapustil celo poletje?

P. Da.

S. Torej, o chem, mislish, sva se pogovarjala od maja do septembra?

P. O kobilichji filozofiji zhivljenja najbrzh.

S. Natanchneje, Preudarnez, govorila sva o *igrah*.

P. Igrah! Potem pa nisi bil zares presenečen, kajne, ko nam je kobilica razkrila svoje sanje o igralcih iger?

S. Morda ne bi smel biti, Preudarnez, a sem bil. Vesh, preprosto sem domneval, da je bila kobilica zainteresirana govoriti o igrah zato, ker se je pach bolj zanimala za igre kakor za kake druge prostochasne dejavnosti, o katerih bi prav tako lahko razpravljala.

P. O glasbi, che bi bila kobilica denimo pozavnistka.

S. Natanko. Kajpak zdaj vidim, da se je za tem skrivalo mnogo vech.

P. No, povej mi, Skeptik. Kaj je kobilica rekla glede iger?

S. Najprej je podala definicijo iger oziroma, natanchneje, definicijo igranja iger. Nato pa me je izzvala, naj podvrzhem definicijo nizu preizkusov. Proti definiciji sem moral uperiti najtezhje ugovore, ki sem se jih uspel domisliti, ona pa je nanje odgovarjala.

P. Pa je definicija prestala tvoje napade?

S. Zmogla je, oz. tako se mi je dozdevalo, ubraniti definicijo pred vsemi mojimi izzivi. Nadalje, medtem ko je odbila vse izzive, se je pojavila vrsta znachilnosti igranja iger, ki niso bile vkljuchene v sami definiciji, tako da sva na koncu razvila precej izpopolnjeni obris vsaj obche teorije iger. Na srecho sem naredila natanchne zapiske teh pogovorov in predlagam, da ponovno obnoviva argument, kakor se je razvijal. Kajti prepričan sem, da tichi reshitev te zamotane uganke, ki nam jo je

zastavila kobilica, v naravi iger. In sedaj sem prepričan, da nam je kobilica odgovorila v sanjski priliki – namesto da bi nam dejala neposredno, kaj je imela v mislih – točno zato, ker mi je celo poletje dajala namige, ki so potrebni, da reshimo to uganko.

P. No, Skeptik, to pa je domala kakor da bi se ...

S. Igrala igro z nami?

P. Tako se zdi, Skeptik. Zachni torej z obnovo nemudoma, da se lahko igra zachne.

S. Prav, Preudarnez, che je primerno imenovati igro podjetje, ki ne zheli nich manj kakor pojasniti kobilichjo logiko, preiskati kobilichje ideale ter interpretirati njene sanje.

Prevedel Mitja Urshich

Zachetni odlomek iz knjige *The Grasshopper: Games, Life, and Utopia* (Toronto, 1978), katere avtor je amer. filozof Bernard Herbert Suits, 1925-2007. (Op. ur.)

¹ Avtor tu uporabi odlično, a zhal neprevedljivo besedno igro med grasshoppers in ants, iz katerih izpelje, da si ljudje želijo biti predvsem ashoppers ter grants. (Op. prev.)

Za zgodovinski spomin

*Milan Shtruc*MONARHICHNE POVEZAVE MED SLOVENIJO,
POLJSKO IN LITVO

Rodbinska prepletenost srednjeveshkih dinastij je pomembno oblikovala vso evropsko zgodovino. Pri nas te zveze poznamo predvsem prek dinastije Habsburzhanov, ki so po koncu nasledstvene vojne za Ulrikom II. Celjskim in po sklenjenem miru v Pozharnici leta 1460 nasledili obsežno celjsko dedishchino. Ker zgodovino vedno pishejo zmagovalci, je morala vednost o veliki slovenski srednjeveshki dinastiji Celjanov hitro utoniti v pozabo oziroma se je vrachala izkrivljena, saj so jo nato pisali in vsakokratnim potrebam ustrezno prilagajali pisci s habsburshkega vplivnega obmochja.

Dinastija Celjskih se v pisnih virih, ki so se doslej uspeli ohraniti, pojavlja zhe od leta 1130 dalje.¹ Zato je za objektivnejsho podobo Celjanov potrebno preveriti, kaj so o tej slovenski dinastiji med drugimi povedali tudi grshki in vzhodnorimski zgodovinopisci. Tako je veliki grshki zgodovinar Laonikos Chalkokondyles (Laonik Halkokondil, 15. stol.) v svojih *Dokazih zgodovine* v desetih knjigah zapisal, da so bili Celjski najpomembnejsha dinastija v Evropi (Habsburzhane po pomembnosti navaja za njimi), Ulrik II. Celjski pa najpomembnejshi dinast v Panoniji. Imenuje ga Orlich Celjski,² kar je verjetno celo primernejsho slovensko ime, kot pa Ulrik ali Urh, ki ju uporabljamo danes.

Poleg tega se moramo za celovitejshe razumevanje nashe zgodovine bolje seznaniti tudi s skoraj v celoti spregledano, vendar zelo pomembno povezanostjo Celjskih s kraljevino Poljsko in z Veliko knezhevino Litvo.³ Za zachetek teh monarhichnih povezav lahko shtejemo leto 1380, ko se je Viljem I. Celjski⁴ porochil z Ano Poljsko, hcherjo kralja Kazimirja Velikega iz zgodovinsko najpomembnejsho poljske dinastije Piastov. Kralj Kazimir III. Poljski (1310-1370) je svoj naziv Veliki dobil zaradi utrditve poljske kraljevine ter tudi zaradi vzpostavitve monarhichne zveze z veliko knezhevino Litvo. Ko se je leta 1325 porochil z Aldono-Ano, hcherjo *litvanskega* velikega kneza *Gediminasa*, je s tem povezal Poljsko in Litvo, ki sta dotlej veljali za medsebojno sovrazhni drzhavi. Aldona-Ana je sprejela *krsbchanstvo* in je v znamenje sprave med Poljsko in tedaj she pogansko Litvo pripeljala s seboj na Poljsko na tisoche (kronika navaja shtevilko 24.000) poljskih vojnih ujetnikov iz prejsnjih medsebojnih vojn.⁵

Kazimir Veliki je bil zadnji moshki potomec dinastije *Piastov*, ki je Poljski vladala vse od 10. do 14. stoletja. Ob njegovi smrti leta 1370 je bila med njegovima

edinima prezhivelima hcherkama Ana Poljska (okrog 1366-1425) dve leti starejša od svoje sestre Jadvice. Zato je poroka Viljema I. Celjskega z Ano Poljsko povezala slovensko dinastijo Celjskih z najstarejšo in zgodovinsko najpomembnejšo poljsko dinastijo Piastov.⁶ Poljska je leta 2012 kralja Kazimirja Velikega, ocheta Ane Poljske in tasta Viljema Celjskega, upodobila na svojem bankovcu za 50 zlotov (*sliki 1 in 2*).

V zakonu med Viljemom in Ano se je rodila edina hchi Ana Celjska (okrog 1381-1416). Viljem je leta 1392 umrl na Dunaju⁷ po vrnitvi z vojashkega pohoda proti Turkom, njegova vdova pa se je nato ponovno poročila. Svojo edinko Ano je prepustila v skrbništvo Aninemu sorodniku Hermanu II. Celjskemu. Tako sta Ana Celjska in Hermanova hchi Barbara, ki sta bili tudi sestrichni v drugem kolenu,⁸ skupaj odrashchali na celjskem dvoru in sta ostali mochno povezani tudi po svojih kraljevskih porokah.

Dinastijo Piastov so na poljskem prestolu nasledili Anzhujski, ki seveda she zdalech niso imeli tako pomembnih dinastichnih korenin. She manj jih je imel litovski knez Jagelo (ok. 1352/1362-1434). Ob krstu je prejel ime Vladislav, po poroki z Jadvigo Anzhujsko leta 1386 pa je postal poljski kralj Vladislav II. Jagelo. Ker je bila Jadviga pred tem kronana za poljskega kralja, ne za kraljico, in je vladala Poljski kot regentka,⁹ je imela Poljska po poroki kar dva »kralja«, Vladislava in Jadvigo.

Jadviga se je zavedala, kako nestabilen bo postal Vladislavov polozhaj po njeni smrti. Zato ga je she na svoji smrtni postelji pregovarjala, naj se porochi z Ano Celjsko, s katero sta bili po poljskem kralju Vladislavu I. in Ulriku I. Celjskem tudi sestrichni v drugem kolenu. Zhe zgolj poreklo Ane Celjske kot krvne naslednice najstarejshe poljske dinastije Piastov in vnukinje Kazimirja Velikega naj bi Vladislavu utrdilo politichni polozhaj.

Po Jadvigini smrti leta 1399 se je polozhaj kralja Vladislava prichel dejansko pospesheno slabshati. Ko se je torej leta 1402 porochil z Ano Celjsko, so se s tem prvich povezale slavna poljska dinastija Piastov ter novejsi dinastiji Jageloncev¹⁰ in Anzhujskih. Zato je bila vrnitev Ane Celjske na Poljsko sprejeta z izjemnim navdushenjem. Maja Lukanc kot primer navdushenja navaja zapis v krakovskem koledarju, ki o Ani pravi: »In tako se je orel, cheprav je bil zletel v druge kraje, zdaj s pomochjo bozhanske naklonjenosti vrnil v poljsko kraljestvo ...«¹¹ Verjetno je k Aninemu »orlovskemu« rodu prispevalo tudi dejstvo, da je bil njen oche Orlich (Ulrik) I. Celjski.

Za poljsko kraljico je bila Ana Celjska kronana 25. februarja 1403, kasneje pa je postala she velika kneginja Litve. V chasu njene vladavine je Poljska segala od Baltika do Chrnega morja.

Ana Celjska, kraljica Poljske in velika kneginja Litve, ter Barbara Celjska, cesarica Svetega rimskega cesarstva in kraljica v shtevilnih evropskih drzhavah, sta nedvomno imeli mochan vpliv na evropsko visoko politiko. Zato lahko

upravicheno trdimo, da je tudi povezanost slovenske dinastije Celjskih s Poljsko in Litvo odločilno prispevala k izidu največje bitke v srednjeveški Evropi, ko sta se združeni poljska in litovska armada 15. julija 1410 pri Grunwaldu spopadli s pruskim tevtonskim viteshkim redom. Bitka velja za enega najpomembnejših dogodkov v poljski zgodovini.

Zhe nekaj mesecev pred bitko je na Poljsko prishel Herman II. Celjski, da bi v imenu cesarja Sigismunda vodil pogajanja v sporu med Poljsko in Prusijo. Veliki viteshki red je na svojem »krizharskem pohodu«¹² proti Poljski rachunal na vojashko pomoč drugih evropskih drzhav in je zato prichakoval lahko zmago. V nasprotju s prichakovano vojashko podporo pa so se na poljsko-litovski strani pojavili vitezi iz Cheshke, Moravske, Moldavije, Rutenije, Mazovije, Valahije in drugih drzhav, med katerimi so bili nekateri neposredno pod Barbarino krono.¹² Združena poljsko-litovska armada je v tej bitki pod vodstvom Vladislava II. Jagela dosegla odločilno zmago, s katero se je Poljska izvila izpod oblasti tevtonskega reda in končno dobila polno samostojnost.

Kot je obichajno, se v odvisnosti od vira podatki o shtevilu udeležencev in zhrtev v bitkah močno razlikujejo. Po novejših virih naj bi se na poljsko-litovski strani borilo od 16.000 do 39.000 mozh, izgube pa naj bi shtele okrog 2.000 mrtvih. Na strani tevtonskega reda naj bi bilo od 11.000 do 27.000 mozh, od katerih naj bi jih padlo 8.000, ujetih pa naj bi bilo 14.000. V bitki je padla tudi vechina voditeljev tevtonskega viteshkega reda.¹³

Herman II. Celjski je po konchani bitki prishel na Poljsko she najmanj dvakrat, ko je vodil pogajanja o miru med Vladislavom II. in tevtonskim viteshkim redom. Z mirom v Thornu (Torunju) leta 1411 je bilo tevtonskemu redu naloženo tudi plachilo velike vojne odshkodnine v srebru, ocenjene na desetkratni letni dohodek angleskega kralja. Poleg izgubljene bitke so zato tudi velika financhna bremena prispevala k porazu, po katerem si tevtonski viteshki red nikoli ni vech popolnoma opomogel.

V okviru diplomatskih priprav je kraljica Ana Celjska na povabilo Sigismunda Luksemburškega leta 1412 prishla na Ogrsko, kjer se je spet srečala tudi z Barbaro.¹⁴ Verjetno je tudi Anino pismo iz leta 1414, naslovljeno na koncil v Konstanci, v katerem je cerkveni tevtonski viteshki red obtozhila krutosti nad domachim prebivalstvom, nastalo v dogovoru z Barbaro, ki je nato na koncilu zagotovila pismu potrebno težo.

Leta 2012 je Poljska kralja Vladislava II., soproga kraljice Ane Celjske, upodobila na svojem bankovcu za 100 zlotov (*sliki 3 in 4*).

Ob navdushenju nad vladavino Ane Celjske zhe v njenem chasu in nasploh zaradi njene pozitivne vloge v poljski zgodovini so seveda obstajali tudi nasprotniki. Eden njenih izrazitih sovrazhnikov je bil kanonik Jan Długosz, ki mu je kot pomembnemu poljskemu kronistu uspelo močno ochrniti njeno vlogo. Zelo

podobno je to glede Barbare Celjske¹⁵ uspelo habsburškemu pisarju, škofu Eneu Silviu Piccolominiu, ki je kasneje postal papež Pij II.

Dugoszevo sovrashtvo do Ane je izviralo predvsem iz njenega zavzemanja za reshitev Poljske izpod krutega cerkvenega tevtonskega jarma in njenih zaslug za veliko poljsko zmago v bitki pri Grunwaldu. Podobno kot Piccolomini o Barbari je navajal dogodke iz Aninega zhivljenja, za katere je popolnoma jasno, da so bili izmisljeni.¹⁶ Za nekatere njegove navedbe je zhe Maja Lukanc dokazala, da ne ustrezajo zgodovinskim dejstvom. Med drugim je oporekala njegovi trditvi, da naj bi Ana ob prihodu na Poljsko govorila samo nemshko, kajti na celjskem dvoru naj bi se poleg nemshchine vedno govoril tudi *slovanski dialekt okolice*.¹⁷ Ugovor je seveda utemeljen, vendar bi bilo treba zapisati, da se je na celjskem dvoru govoril *slovenski* jezik, ki je bil v skladu z Zlato bulo Karla IV. eden od uradnih jezikov Svetega rimskega cesarstva. Slovensko so morali namrech znati vsi volilni knezi, kralji in cesarji, dokazano pa sta ga she po koncu Celjskih govorila habsburshka cesarja Friderik III. in Maksimilijan I. Zato je tudi Ana zanesljivo govorila slovensko, verjetno pa se je zaradi razlik med slovenskim in poljskim jezikom v zachetnih komunikacijah verjetno res uporabljala nemshchina. Podobno se she danes govorci razlicnih slovanskih jezikov pogosto med seboj raje sporazumevajo v angleshchini, namesto v svojih jezikih.

Tudi po smrti Ane Celjske so se dinastichne povezave med celjsko dinastijo ter Poljsko in Litvo nadaljevale. Vladislav se je po Anini smrti porochil z Zofijo Holzsansko, sin iz tega zakona pa se je kot poljski kralj Vladislav III. (1424-1444) ponovno srechal s Celjskimi v nasledstveni vojni za ogrsko krono.¹⁸ S podporo cesarice Barbare Celjske je postal ogrski kralj, vendar se je moral pred tem za ogrsko krono spopasti z Ulrikom II. Celjskim, ki je na tem prestolu podpiral Barbarinega vnuka Ladislava V. Vojna med Ulrikom in Vladislavom se je konchala s poljsko zmago. Vladislav III. je ob podpori nekaterih ogrskih velikashev dobil ogrsko krono, vendar je njegova oblast trajala le kratek chas, saj je zhe leta 1444 padel v boju s Turki.

Poljsko zvezo s Celjskimi je nato nadaljeval Vladislavov sin Kazimir IV. Jagelo (1427-1492), ki je bil od leta 1440 veliki knez Litve in od leta 1447 poljski kralj. Leta 1454 se je porochil z Elizabeto Avstrijsko, vnukinjo Barbare Celjske, ta zveza pa mu je odprla pot do cheshke in ogrske krone. Tako je bil po smrti Jurija Podjebradskega leta 1471 kronan za cheshkega in po smrti kralja Matije Korvina leta 1490 za ogrskega kralja.¹⁹

S celjskega vidika sta zanimivi tudi poroki obeh hcherk poljskega in ogrskega kralja Ludvika Anzhujskega. Hchi Jadviga Anzhujska se je najprej porochila z Vladislavom II. Jagelom, hchi Marija Anzhujska pa s Sigismundom Luksemburshkim. Po smrti Jadvige se je Vladislav porochil z Ano Celjsko (1402), ki mu je utrdila polozhaj na poljskem prestolu, po Marijini smrti pa se je Sigismund porochil z Barbaro Celjsko (1405).

Sigismund in Barbara sta bila nato zhe leta 1414 okronana za vladarja Svetega rimskega cesarstva.

Vse to kazhe, kako močno so bile v poznem srednjem veku med seboj povezane celjska, luksemburška, poljska in litovska dinastija. Vprasanje je, zakaj so bile te dinastichne povezave v našem zgodovinopisju toliko chasa spregledane.²⁰ Pri tem je treba uposhtevati, da sta Poljska in Litva v chasu kraljice Ane Celjske obsegali bistveno vecje območje kot danes, saj sta segali vse od Baltika do Chrnega morja (*slika 5*). Zato lahko tudi bolje razumemo navedbe grškega zgodovinarja Chalkockndylesa o velikem pomenu Celjske dinastije za evropsko zgodovino, kot tudi ugotovitve avstrijskega zgodovinarja Wilhelma Bauma, ki o Celjskih pravi, da so »od Grchije do Litve in od Shpanije do Francije in Italije segale njihove perspektive v chasu najpomembnejših predstavnikov Hermana II. in Ulrika II., ki sta bila redkeje v svojih dezhelah, zato pa pogosteje na ključnih zharishchih politichnih dogajanj v Evropi ...«²¹

Prichakovali bi torej, da nam bodo zgodovinarji in romanopisci pripovedovali o dogodkih na teh ključnih zharishchih visoke evropske politike, na katerih so imeli Celjski tako odločilno vlogo. Namesto tega smo pogosto soočeni s poplavo pritlehne literature o njihovem spolnem zhivljenju in domnevno stalnem preganjanju zhensk okoli celjskega gradu. Morda pa bomo kdaj kaj vech izvedeli o njihovem vplivu na ključne dogodke v evropski zgodovini tudi na podlagi izsledkov velikega projekta zbiranja vseh ohranjenih dokumentov o Celjskih po Evropi, ki zhe dolgo poteka v okviru zgodovinskega inshtituta pri Univerzi v Celovcu.

Slika 1. Kazimir III. Veliki, oče Ane Poljske, soproge Viljema I. Celjskega in njegov tast; bankovec za 50 złotov – avers

Slika 2. Kraljevski simboli Kazimirja Velikega, kralja Poljske in velikega kneza Litve, bankovec za 50 złotov – revers

Slika 3. Kralj Vladislav II. Jagelo, soprog kraljice Ane Celjske; bankovec za 100 złotov, avers

Slika 4. Kraljevski simboli Vladislava II. Jagela, kralja Poljske in velikega kneza Litve; bankovec za 100 złotych, revers

Slika 5. Kraljevina Poljska in Velika knezhevina Litva v času kraljice Ane Celjske (Vir: Vladislav II. Poljski, Wikipedija)

¹ *Die Quellen zur Geschichte der Grafen von Cilli*, Institut für Geschichte, Universität Klagenfurt, 05. 03. 2002.

² Chalkokondyles Celjske imenuje *Atzileie*, Ulrika II. Celjskega pa *Orlikos Atzileie*, kar lahko prevedemo kot Orlich Celjski.

³ Prvo obsezhnejše gradivo o Ani Celjski je knjiga Maje Lukanc: *Ana Celjska, celjska grofica na poljskem prestolu*, Celjski pokrajinski muzej, Celje, 2016. Do njenega izida je bilo zanemarljivo malo virov o tej celjski kraljici.

⁴ Viljem I. Celjski (okrog 1361-1392) je bil sin Ulrika I. Celjskega in Adelajde Ortenburške.

⁵ *Kazimir III. Poljski*, Wikipedija, zadnja sprememba 16. 1. 2017 ob 13:19.

⁶ *Piast Dynasty*, Wikipedija, zadnja sprememba 13. 4. 2019 ob 06:09.

⁷ Celjski so do leta 1456 vladali iz Celja in z Dunaja. Z mirom v Pozharnici leta 1460 si je Celjsko drzhavno knezhevino pridobil Friderik III. iz habsburške leopoldinske veje, ki je nato svoj sedež iz Gradca in Dunajskega Novega mesta prenesel na Dunaj.

⁸ Anin ded Ulrik (Orlich) I. Celjski in Barbarin ded Hermana I. Celjski sta bila brata.

⁹ Jadviga Anzhajska je bila kronana kot »poljski kralj«, in ne kot kraljica. *Jagellonia Dynasty*, Wikipedija, zadnja sprememba 2. 5. 2019 ob 21:27.

¹⁰ *Zgodovina Poljske v času dinastije Jageloncev*, Wikipedija, zadnja sprememba 30. 8. 2018 ob 18:37. Jagelonska dinastija je vladala na Poljskem od leta 1386 do 1572.

¹¹ Maja Lukanc: *Ana Celjska*, 2016, stran 20. Prevod z latinshchine: Julija Hoda.

¹² Po podatkih iz arhivskih virov o kraljestvih Barbare Celjske so nekatere udeležene države spadale neposredno pod njeno krono; Aleksander Zhizhek: *Arhivska Barbara Celjska*, razstava Zgodovinskega arhiva Celje, Celje, 2015.

¹³ *The Battle of Grunwald*, Wikipedija, zadnja sprememba 30. 7. 2019 ob 16:58.

¹⁴ Maja Lukanc (2016), stran 32.

¹⁵ Cesarica Barbara Celjska je bila znana po svojem odklonilnem odnosu do Habsburzhanov; to je bil tudi eden od ključnih vzrokov za to, da se je Piccolomini kot habsburški pisar na vso moč trudil ohraniti njeno vlogo. To mu je uspelo še posebno potem, ko je postal papež Pij II.

¹⁶ Zhenskam sovražni pisci so za njihovo ohranitev pogosto opisovali »dogodke« iz njihovega spolnega življenja. Tako je Długosz zapisal, da so se zaradi Aninih posteljskih aktivnosti podirale stene v njeni spalnici. To si je seveda preprosto izmislil, kakor velja tudi za vechino njegovih drugih zapisov o Ani Celjski.

¹⁷ Maja Lukanc (2016), stran 10.

¹⁸ S poroko Barbarine hchere Elizabete je vojvoda Albert Avstrijski po smrti cesarja Sigismunda postal ogrski in cheshki kralj. Po Albertovi smrti 27. 10. 1439 se je pojavil problem nasledstva, saj ni imel moshkega naslednika, njegov sin Ladislav pa se je rodil shele 22. 2. 1440. Knez Ulrik II. Celjski je uspel Ladislava zhe 15. 5. 1440, torej v starosti treh mesecev, okronati za ogrskega kralja. Nasprotno pa je cesarica Barbara ogrsko krono ponudila poljskemu kralju Vladislavu III. Tako sta se za ogrsko krono spopadla poljski kralj Vladislav s podporo cesarice Barbare in knez Ulrik Celjski v imenu Ladislava V.

¹⁹ *Kazimir IV. Poljski*, Wikipedija, zadnja sprememba 30. 8. 2018 ob 18:53.

²⁰ Z izjemo Slovenije se vse monarhichno povezane dezhele v zgodovinskem spominu tega zavedajo. Na to kazhe tudi sedanja povezava Poljske, Cheshke, Slovashke in Madzharske v t. i. Vishegrajsko skupino.

²¹ Wilhelm Baum: *Die Grafen von Cilli, das deutsche Königtum und die Internationale Politik*, Zbornik mednarodnega simpozija Celjski grofje, Celje 1998, str. 47, »Von Griechenland bis Litauen und von Spanien bis Frankreich und Italien reichte die Perspektive der Cillier unter ihren beiden wichtigsten Vertretern Herman II. und Ulrich II., die selten in der heimatlichen Provinz, häufig aber an den Brennpunkten des politischen Geschehens in Europa ... waren.«

VELIKI SLOVENSKI ZNANSTVENIK HERMAN A. HAUS (1925–2003)

Med velikimi imeni s področja tehničnih znanosti zanesljivo izstopa slovensko-ameriški znanstvenik Herman Anton Haus,¹ po rodu Slovenec, ki pa zhal še vedno nima svojega mesta niti v slovenskih enciklopedijah niti med slovenskimi stranmi na Wikipediji. Bil je vnuk velikega admirala Antona Hausa² in sin Otona Hausa, vodilnega slovenskega zdravnika na področju raziskav tuberkuloze in prvega direktorja bolnišnice na Golniku.³

Rojen je bil leta 1925 v Ljubljani in je umrl 21. maja 2003 v ZDA v Lexingtonu, zvezna država Massachusetts. Bil je profesor na znamenitem *Massachusetts Institute of Technology* (MIT), ki sodi med pet najprestiznejših univerz na svetu.⁴ Leta 1986 je prejel naziv »institutski profesor«, kar je najvišji možni naziv na MIT in ga ima lahko sočasno največ dvanajst profesorjev. Leta 2007 je bil vključen tudi v Dvorano slavnih.⁵

Njegove raziskave segajo na sštevilna področja, kot so laserji, kvantna fizika, proizvodnja ultra kratkih optičnih impulzov in optične komunikacije. Je avtor petih knjig in 300 strokovnih člankov, ki imajo vrhunsko znanstveno vrednost. Uvedel je splošno enačbo, ki še danes pomeni temeljno analitično orodje za razumevanje pulzirajočih laserjev.⁶ Je tudi ena največjih avtoritet na področju optičnih komunikacij, kjer je napovedal in kvantificiral posledice solitonov v optičnih sistemih.⁷ Njihovo uveljavljanje omogoča prenos podatkov prek optičnih vlaken na velike razdalje, kar je danes znano kot *Gordon-Hausov* učinek.

Med dosežke njegovih raziskav sodijo tudi optični podvodni kabli za hitro zvočno in podatkovno povezavo med ZDA, Evropo in Azijo.⁸

Leta 1994 je prejel priznanje *Frederic Ives Medal*, ki ga znanstveniku, izbranemu med najpomembnejšimi na svetu, od leta 1928 vsako leto za vrhunske dosežke podeli ameriško združenje za optične znanosti (OSA). Leta 1995 je prejel še najvišje ameriško priznanje *Državno medaljo za znanost* s področja inženirskih znanosti,⁹ ki je po svoji veljavi ameriška oblika Nobelove nagrade in jo vsako leto za izjemne dosežke v znanosti in inženiringu podeljuje predsednik ZDA.¹⁰

V njegov spomin je bil na MIT ustanovljen *Sklad Hermana Antona Hausa*,¹¹ ki organizira tudi simpozije z njegovega znanstvenega področja.

¹ *Herman A. Haus*, National Academy of Science, Member Directory, <http://www.nasonline.org/member-directory/deceased-members/54774.html>

² Milan Shtruc: *Slovenski intelektualni admiral*, Revija SRP 137/138, februar 2018, str. 115-144. <http://www.klinika-golnik.si/bolnisnica-golnik/zgodovina.php>.

⁴ »MIT is often *ranked* among the world's top five universities«, Wikipedija, https://en.wikipedia.org/wiki/Massachusetts_Institute_of_Technology; zadnja sprememba 13.3. 2019 ob 03:57.

⁵ *Hermann A. Haus*, Wikipedija, http://en.wikipedia.org/wiki/Hermann_A._Haus; zadnja sprememba 8.1.2019 ob 21:53.

⁶ »He introduced the master equation of mode-locking, now the primary analytic tool for understanding pulsed lasers. [And he] made significant contributions to soliton theory, the study of propagation of a laser pulse«. *Hermann A. Haus*, National Academy of Science, Member Directory, <http://www.nasonline.org/member-directory/deceased-members/54774.html>

⁷ This effect was shown to be one of the most fundamental factors in determining the performance of soliton systems and it is now broadly recognized as the Gordon-Haus effect; *Soliton*, Wikipedija, https://en.wikipedia.org/wiki/Soliton#Solitons_in_fiber_optics

⁸ »A native of Slovenia, he earned degrees at Union College, Rensselaer, and MIT before joining the faculty at MIT, where he was a leader in research and teaching for nearly a half-century. ... *The fiber-optic undersea cables that provide rapid voice and data communications among the U.S., Europe, and Asia* are the result of the pioneering investigations of Haus and fellow researchers at AT&T Bell Laboratories and Nippon Telegraph and Telephone Research Laboratories.« *Hermann A. Haus, Alumni Hall of Fame*, <http://www.rpi.edu/about/alumni/inductees/haus.html>; http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_Institute_Professors_at_the_Massachusetts_Institute_of_Technology. Poudarki M.Sh.

⁹ http://en.wikipedia.org/wiki/List_of_National_Medal_of_Science_laureates in <http://newsoffice.mit.edu/1995/haus-0927>.

¹⁰ http://en.wikipedia.org/wiki/National_Medal_of_Science.

¹¹ <http://www.rle.mit.edu/hausfund/about.htm>.

Herman A. Haus

Iz zgodovinskega spomina

Damir Globochnik

PRVE DOMACHE FOTOGRAFINJE

Prva znana fotografinja, ki je delovala na slovenskem ozemlju, je bila Malvina von Norden.¹ Maja 1864 je zaprosila za koncesijo za opravljanje fotografske obrti v Ljubljani. Ni znano, od kod je prishla v Ljubljano. Ohranjene portretne fotografije v formatu vizitke pričajo, da je dobro obvladala fotografski postopek z mokrimi kolodijskimi plohchami. Mirko Kambich je domneval, da so se pri Malvini von Norden zlasti rade fotografirale Ljubljanchanke.

Malvina von Norden je najela fotografski atelje fotografa Karla Alkiera, ki je bil po rodu iz Plzna. Atelje je bil v Fischerjevi hishi, v kateri sta bili tedaj kavarna in pivovarna (Zvezdna aleja 31, danes Kongresni trg). Ljubljano je zapustila zhe decembra 1864. V ateljeju v Fischerjevi hishi jo je nasledil fotograf Josef Diwischovsky, ki je bil po rodu iz Temishvara. V Ljubljani je najprej prirejal stereo predstave s fotografijami raznih krajev in mest, nato pa se je ukvarjal s fotografiranjem. Konec leta 1865 je tudi Josef Diwischovsky zapustil Ljubljano.²

Zanimivo je, da sta bila v šestdesetih letih 19. stoletja dva stalna fotografska ateljeja v Ljubljani v zhenstkih rokah. Po smrti Emila Dzimskega leta 1863 je fotografsko obrt prevzela vdova Jozhefa Dzimski, Roza Krach pa je po smrti soproga Lorenza Kracha leta 1869 prevzela vodenje njegovega fotografskega ateljeja. Nista bili fotografjinji, saj so v njunih ateljejih delali pomochniki oziroma poslovodje.³ Roza Krach je leta 1878 zaposlila fotografa, ki je izkushnje nabral v dunajskih fotografskih ateljejih.⁴ Leta 1882 je atelje oddala v najem Matiji Mohru.

Tudi v Mariboru naletimo na vech lastnic fotografskih ateljejev. Barbara Manco je atelje odprla julija 1881. Od leta 1881 je imela svoj fotografski atelje v Mariboru tudi Marija Kohler. Leta 1886 je v Grashkem predmestju delovala fotografinja Julijana Hofer. Leta 1893 je bila v obrtni register vpisana fotografinja Fanny Brandl.

Leta 1909 sta zakonca Ladislav in Olga Biesik odprla Atelje Makart v Mariboru. Po smrti Olge Biesik leta 1955 je atelje prevzela nekdanja pomochnica Slavica Leshnik. Irma Edelmann (vdova J. Massaka) je leta 1912 pridobila obrtni list za fotoatelje, ki je deloval do leta 1921. V dvajsetih letih 20. stoletja je v Mariboru delovala tudi fotografinja Hilda Pavlshek. Leta 1921 je bila v obrtni register vpisana Karolina Rubin, ki se je ukvarjala z izdelovanjem razglednic in »brzofotografiranjem«. Fotografska pomochnica pri fotografih Kieserju in

Wagnerju Angela Ela Ploh je leta 1930 odprla atelje Foto Eli. V tem času je delovala tudi fotografinja Jana Bele. Nada Zore, ki je bila hči celjskega fotografa Josipa Pelikana, je leta 1939 prevzela Vlashichev atelje v Mariboru.⁵

Leta 1883 je v Celju odprla atelje Anna Gombos (tudi Gombosch). Fotografske veshchine je pridobila na Dunaju, leta 1882 je delala v Zagrebu. V Celju je ostala do leta 1890. Po smrti očeta Josefa Martinija (+1895), enega prvih celjskih fotografov, je z njegovo fotografsko dejavnostjo nadaljevala hčerka Julijana Martini.⁶

Hčerki blejskega fotografa Benedikta Lergetporerja sta leta 1910 prevzeli njegova fotografska ateljeja na Bledu in v Malem Loshinju. Berta Lergetporer, ki je vodila atelje na Bledu, je posvojila desetletno Metko Ferjan, ki je v ateljeju Vodichka nadaljevala družinsko fotografsko tradicijo.

Fotografinja Justina Dobrajc, soproga fotografa Karla Holynskega in poslovodkinja njegovega ateljeja, je leta 1938 prevzela njegovo podružnico na Tyrševi cesti 6 v Ljubljani in jo odslej vodila pod imenom *Foto-Justi*.⁷

Cheprav je fotografiranje veljalo za moshki poklic, fotografinke konec 19. in na začetku 20. stoletja niso bile redke. Zhenska emancipacija se je v tej poklicni dejavnosti začela zgodaj. Fotografinke so v vechini primerov nasledile fotografske ateljeje. Schasoma so si fotografsko izobrazbo lahko pridobile tudi na ustreznih strokovnih sholah. Tako je Uchiteljishche in preizkushevalishche za fotografijo, kemigrafijo, svetlotisk in gravuro v Münchnu (*Lehr- und Versuchsanstalt für Photographie, Lichtdruck und Gravüre zu München*), ki je na dvoletnih techajih izobrazhevalo »umetnishko izsholane fotografe, svetlotiskarje in heliogravurne tehnike«, leta 1906 začelo sprejemati tudi dame.⁸

Nekaj fotografinj srečamo tudi med chlani prvih ljubiteljskih fotografskih drushtev. Leta 1889 ustanovljeni ljubljanski Klub amaterjev-fotografov je zhelel med chlane sprejeti tudi dame.⁹ Istega leta je odbornica prvega slovenskega fotokluba postala gospa Marija Hlavka.¹⁰ Leta 1898 je bil v Ljubljani ustanovljen nemshki Club der Amateur-Photographen in Laibach. Njegovi chlani so spadali med premozhnejshe ljubljanske meshchane, uradnike in aristokracijo. Na razstavi, ki jo je klub priredil novembra 1898 v stavbi ljubljanske Filharmonije, sta sodelovali tudi grofica E. Auersperg in gospa von Stadler. Iz podrobnega poročila v chasniku *Laibacher Zeitung* izvemo, da so bile fotografije, ki sta jih razstavila gospa in gospod von Stadler, izdelane z novim postopkom t. i. pigmentnega tiska (nem. *Pigmentdruck, Pigmentverfahren*), ki omogocha pestro tonsko niansiranje. Gospa von Stadler je poleg motivov iz okolice Ljubljane razstavila otrshke motive in prizor splavitve krizharke Cesar Karl VI.¹¹

Po prvi svetovni vojni je fotografiranje pritegnilo sštevilne ljubitelje. Fotoaparati so postali manjši in lažji, steklene ploshche je zamenjal film. Statistika prodaje fotoaparatorov tovarne Afga vsebuje tudi podatek, da je bilo v Nemčiji prodanih zhe okrog milijon Box-aparatorov, med kupci je bilo približno 60 odstotkov moshkih in 40 odstotkov zhensk, 41 odstotkov iz mest in 59 odstotkov iz manjših krajev in vasi.¹² Tudi Jugoslavija je bila med drzhavami z razvito fotoamatersko dejavnostjo.

Prva fotografinja, ki je bila uvrshchena v pregled zgodovine slovenske fotografije, je ljubiteljska fotografinja Jela Repich-Watzke.¹³ Rojena je bila leta 1892 v Ljubljani. Druzhina je prebivala v Shentvidu pri Stichni, kjer je bil njen oche dr. Rudolf Repich okrozhni zdravnik. S fotografijo jo je seznanil oche. Poročila se je z zdravnikom, ginekologom in porodničarjem Emilom Watzkejem. Umrła je leta 1973 v Celju.¹⁴

Prve znane fotografije Jele Repich-Watzke so nastale v letih 1915 do 1918. Fotografirala je družinske motive, kmechko delo in prizore v interierju. Med prvimi domachimi fotografi je uporabljala barvne diapozitive (*Lumière autochrome*, 9 x 12 cm). Ohranjena je samo ena njena avtokromna ploshcha, na kateri je portret sestre Milice v domachem vrtu v Shentvidu pri Stichni (ok. 1916).¹⁵

Jela Repich se je v tridesetih letih pridruzhila Fotoklubu Ljubljana, v katerega sta bili tedaj vchlanjeni tudi Julija Oshetova in Zlata (Zlatka) Gogala. Obe sta sodelovali na razstavi fotokluba spomladi 1932. »*Julija Oshetova je slikarica in poklicna fotografinja, ki je pa zhe sama s svojimi deli dokazala, da imamo tudi v vrstah poklicnih fotografov prave umetnike. Zhensko nezhnja je seveda, vendar ima pa za slikovitost in toploto tonov, za linijo in prelivanje luchi prav obchutljivo oko,*« poudarja porochevalec *Slovenskega naroda*. Zlata Gogala je bila polovica mladega fotografskega para; njen soprog Ivo Gogala je bil med najbolj uveljavljenimi chlani FK Ljubljana. V oceni prve razstave FK Ljubljana leta 1932 lahko preberemo: »*Njegova zhenica Zlata je napravila najljubkejsbo in s tehishke strani najbolj dovrsheno fotografijo na vsej razstavi, namrech razkushtanega kuzheta pred mishko, a njeno Nunsko ulico je zhe videl vsak ljubljanski zaljubljenec, zato je pa tudi shirikerat prodana. Simpatichni in talentirani par je gotovo med uspesnimi tekmezi za prvenstvo na razstavi.*«¹⁶ Med shestimi fotografijami s te razstave je *Slovenski narod* objavil tudi *Nunsko ulico* Zlate Gogala.

Na I. jugoslovanski fotografski razstavi, ki je bila na ogled jeseni 1932 na ljubljanskem velesejmu, so sodelovale fotografije Eta Diez iz Litije (*Ca d'oro v Benetkah, Bashka*), Ana Steska (vedute Ljubljane in Barje), Tina Kreutzer iz Ljubljane in Bogdanka Kojicheva iz Aleksinca. »*Tudi Kreutzer Tina iz Ljubljane mnogo obeta, che pogledamo samo njen nezhen otroshki akt in v Italiji odlikovano Pajchevino*«, mojstra se kazhe tudi na sliki 'Ob oknu' z orhidejami, kjer se ji je rosa na oknu izvrstno posrechila,« ugotavlja Ante Gaber.¹⁷ V zborniku *Slovenska fotografija* (izdajatelj FK Ljubljana, 1935) je med fotografijami 33 avtorjev zastopana samo ena fotografinja – Zlata Gogala s fotografijo *Mali ribich*. Na tretji razstavi FK Ljubljana v Jakopichevem

paviljonu leta 1937 so poleg Jele Watzke (fotografije *Pomenek*, *Jetnishnica v Celju*, *Igla*) sodelovali Mira in Srechko Grom ter Darka in Lujo Michieli.¹⁸

Na Tretjo mednarodno razstavo umetniskih fotografij, ki je bila prirejena septembra 1938 v okviru ljubljanskega velesojma, sta se uvrstili fotografiji Jele Watzke *Slovenska pokrajina* in *Nad ljubljanskimi strehami*. Klubski tovarish Karlo Kocjanchich je fotografijo *Slovenska pokrajina*, ki je bila objavljena v katalogu razstave, kasneje uporabil kot učni primer v prvi izdaji svojega priročnika *Pot v fotografijo*. »Zlati rez, svetli poudarki na pravem mestu in močni tonski kontrast: kako preprosto je mogoče v najshtevilčnejših primerih karakterizirati celo predlogo, ki ima na videz pomen samo za domoznanca!«¹⁹ Jela Watzke je na fotografiji, ki jo je posnela z nekoliko dvignjenega očišča, v uravnoteženo kompozicijo povezala kmečko domachijo s toplarjem in dvoje cvetochih dreves. Nekatero črno-bele fotografije Jele Watzke (*Pred žrcalom*, okrog 1916, *Portret sestre Zdenke*, ok. 1925) se iz območja piktorialistične tradicije, v tem času značilne za večino domachih ljubiteljskih fotografov, pomikajo k modernejšim pristopom.

Jela Repich-Watzke, *Slovenska pokrajina*

(v: katalog III. mednarodna razstava umetniskih fotografij, Ljubljana 1938)

- ¹ Po: Mirko Kambich, »Prva fotografinja v Ljubljani«, *Kronika / Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1978, sht. 1, str. 42–46.
- ² Po: Mirko Kambich, »Prvi ljubljanski fotografi (1839–1870)«, *Kronika / Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1981, sht. 2, str. 109.
- ³ Po: Mirko Kambich, prav tam.
- ⁴ Po: »Fotografishko naznanilo«, *Slovenski narod*, 1878, sht. 142.
- ⁵ Po: Sabina Leshnik, »Poklicni fotografi v Mariboru 1848–1941«, *Mariborski fotografi 1848–1941*, Katalogi XV, Pokrajinski arhiv Maribor, 2003, str. 14–15, 17–20 in 22. – »Brzoslikanje«: fotografi so na frekventnih mestnih točkah iskali zaslužek s fotografiranjem mimoidočih, katerim so potem fotografije prodajali.
- ⁶ Po: Janez Cvirn, »Velika povodenj v Celju 1901«, *Kronika / Časopis za slovensko krajevno zgodovino*, 1985, sht. 1, str. 80.
- ⁷ Oglas v *Slovincu*, 1938, sht. 77.
- ⁸ Po: »Učiteljishche in preizkushevalishche za fotografijo, kemigrafijo, svetlotisk in gravuro v Monakovem«, *Slovenski narod*, 1908, sht. 170.
- ⁹ Po: -v., »Fotografija amatérjev«, *Slovenski narod*, 1889, sht. 63, in *Novice*, 1889, sht. 11.
- ¹⁰ Po: »Klub fotografov amaterjev v Ljubljani«, *Slovenski narod*, 1889, sht. 79.
- ¹¹ Po: »I. Jahresausstellung des Clubs des Amateur-Potographen in Laibach. Vom 21. bis 28. November«, *Laibacher Zeitung*, 24. 11. 1898, sht. 268, str. 2161.
- ¹² Po: »Silen razmah fotoamaterstva v Jugoslaviji«, *Slovenec*, 1934, sht. 74.
- ¹³ Razstavi *Razvoj fotografije na Slovenskem*, Preshernova hisha v Kranju, 1977, in *150 let fotografije na Slovenskem 1849–1919*, Mestna galerija v Ljubljani, 1989.
- ¹⁴ Po: Branka Majerich, »Jela Repich-Watzke (1892–1973)«, *Fotoantika*, 2006, sht. 23, str. 12–17.
- ¹⁵ Avtokromne plošče bratov Lumiere (predhodnice diapozitivov) so se na trgu pojavile leta 1907. Istega leta je z njimi začel fotografirati Milan Klemenčič. V uporabi so bile do tridesetih let 20. stoletja.
- ¹⁶ »Uspehi fotografske razstave«, *Slovenski narod*, 1932, sht. 114.
- ¹⁷ Po: Ante Gaber, »Shetnja po razstavi lepih fotografij«, *Jutro*, 1932, sht. 223.
- ¹⁸ Po: »Fotografska razstava v Ljubljani«, *Ponedeljski Slovenec*, 1937, sht. 23.
- ¹⁹ Karlo Kocjanchič, *Pot v fotografijo*, Ljubljana 1948, str. 307.

Damir Globočnik

HCHI PESNIKA FRANCETA PRESHERNA ERNESTINA JELOVSHEK (1842–1917)

Pesnik dr. France Presheren se je z Ernestinino materjo Ano Jelovshek (1823–1875) spoznal, ko je bila pestunja v družini ljubljanskega odvetnika dr. Blazha Crobatha. Presheren, ki je bil koncipient v Crobathovi pisarni, se za trinajstletno Ano Jelovshek ni preveč zmenil, čeprav se je h Crobathovim zatekla iz hishe Julijane Primic, ki je bila Anina krstna botra in je hotela iz nje narediti postreznico svoji hčerki Juliji Primic. Po Julijini zaroki z Antonom Scheuchenstuelom so se stiki med Ano in triindvajset let starejšim Preshernom poglobili, zaradi česar je bila pri Crobathovih odpuščena. Ana se je šla učit za shiviljo. Po treh letih znanstva s Preshernom, 15. oktobra 1839, se jima je rodila hčerka Terezija. Presheren je Ani obljubljal poroko takoj, ko postane samostojni odvetnik. Ana je hčerko dala v rejo na kmete. Terezija je kmalu zachela bolehati, zato so jo vrnili v Ljubljano. Umrla je 16. maja 1840. Presheren je Ani priskrbel sluzhbo v hishi trgovca Recherja, ki je dovolil, da sta se vsak vecher shajala do marca 1842, ko je Ano vzel iz sluzhbe, saj se je obetal pritrdilen odgovor na proshnjo za samostojno advokaturo.

18. decembra 1842 se je v hishi Aninih starshev na ljubljanskem Starem trgu rodila druga hčerka Ernestina, ki jo je Presheren ljubkovalno klical »mala Tinka«. Ernestina je ohranila materino prichevanje o svojem rojstvu: *»Ko mu je mati sporočila to novico, je prishel nemudoma. Njegove prve besede so bile: 'Zopet deklica? Kje je?' Ker je bilo zvečer, in je hotela mati zahtevati luh, ji je to zabranil ter si sam prižgal svečo. 'To bode moja kuharica,' rekel je, vžemshi me v roke. 'Shkoda, da se ni rodila zhe pred desetimi leti. Pa nikar ne daj otroka v rejo, bom zhe skrbel za vaju po svojih mocheh, nekaj pa tudi lahko sama dela.' Ta iskrena, srčna zheľja pa se mu ni bila izpolnila. Ker so mater zachele boleti prsi in se tudi sploh ni rada ukvarjala z otroki, dala me je neki zhenški na Ig v rejo. Ta njen korak je storil, da sva bili brez domovja vse svoje zhiivljenje, na srečo da tega ni uvidela nikdar.«*¹

Neporočeni Ani Jelovshek so bili otroci v breme. Presheren je bil razocharan, ker je Ana, sicer zaradi lastne bolehnosti, tudi drugo hčerko dala v rejnishstvo. Na njegovo zheľjo se je Ernestina jeseni 1844 vrnila v Ljubljano. 18. septembra 1845 se je rodil sin France, ki ga je Ana iz uzhaljenosti, ker Presheren ni prishel k njej, tretji dan po rojstvu dala v rejo, oktobra pa odshla sluzhit v Trst.

Poleti 1846 je bila uslishana shesta Preshernova proshnja: postal je odvetnik v Kranju. Pred odhodom se je prishel poslovit od Ane, Tinke in malega Franceta.

Cheprav she ni imela shtiri leta, se je Ernestini ta dogodek trdno zapisal v spomin: *»Vzel me je v naročje, pokazal mi uro, žibal me, ter vprašal, če pojdem z njim ko pride pome. Predno se je poslovil, me je vprašal, katerega imam rajši, njega ali mater; odločila sem se zanj. In she zdaj vidim pred seboj to drago obličje s solnčnim smehljajem, te oči, polne ljubezni in nepopisno sladko potezo okrog usten, kojih poljub je bil blagoslov mojemu življenju.«*

Ernestina, ki se z materjo nikoli ni razumela, navaja, da je Presheren vechkrat dejal Ani Jelovshek: *»Hčerko bom vzgajal sam. Sam bom pazil na njo, kajti ti tega ne znash!«* In imel je prav, kakor vselej! Radi matere bi bila lahko zashla na napachna pota, kakor bi bila hotela. Ne morda, da ne bi bila dovolj ostra in skrbna, ampak narobe: Bila je she celo kruta in ledena do skrajnosti z menoj!« Mati naj bi bila ljubezniva do nje samo dvakrat. Malo pred smrtjo je Ernestini priznala, da je po ochetu podedovala *»resni in modri znochaj, neupogljivo vestnost in veselja do neodvisnosti«*. *»Srca pa po njeni misli nisem nikdar imela,«* se je trpko spominjala Ernestina Jelovshek. Ernestina materi ni odpustila, ochitala ji je pomanjkanje materinskega chuta. Ocheta, ki jo je nekaj chasa redno obiskoval in posiljal prezhivnino, je vzljubila in ga vse zhivljenje kovala v oblake.

Presheren je poleti 1845, ko se je nezavesten zgrudil pred Crobathovo pisarno, tolazhil Ano Jelovshek z besedami, da bodo v primeru njegove smrti otroci preskrbljeni. Pozimi 1849 se je Ana Jelovshek z otrokoma napotila v Kranj k Preshernu z zheljo, da bi pesnik na smrtni postelji pripoznal otroka za svoja. Shestletna Ernestina je takrat zadnjih videla ocheta. Po obisku so shli na kosilo v Mayerjevo gostilno, kjer je krchmar spoznal Preshernova otroka in jih nagovoril: *»Gospod doktor mi je vechkrat dejal: V Ljubljani imam dvoje otrok, ko bi bila le nekoliko vechja in moja sestra ne tako odurna, precej bi ju vzel k sebi. Deklica bi lahko kmalu hodila v sholo, poucheval bi jo sam. Imel bi vsaj razvedrilo in ne bi bil tako sam.«*

V oporoki, ki jo je napravil dva dni pred smrtjo, je Presheren otroka in Ano Jelovshek omenil samo s stavkoma: *»Premozhenja tako in tako nimam nobenega, che pa kaj ostane za menoj, naj pripade mojima otrokoma, ki ju imam z neko Jelovshkovo iz Ljubljane. /.../ Tudi moja zlata zhepna ura naj bo last tistih dveh otrok Jelovshkove.«* Po Preshernovi smrti je družhina Ane Jelovshkove zhivela v veliki revshchini. Celo pobudniki pochastitve Preshernovega spomina z nagrobnim spomenikom na kranjskem pokopalishchu so Ano Jelovshkovo in pesnikova otroka prepustili zhivotarjenju. Ernestina je zapisala, da nekaj tednov po ochetovi smrti niso imeli drugega za jesti kot navaden kruh. Mati je jokala, ko je dala vsakemu polovico zhemlje. Ernestina ji je ponudila svoj delezh, chesh da ne more jesti, ko vidi mater jokati. Bratec je pojedel in prosil za she, zato mu je Ernestina dala svoj kruh. Medtem so slovenski velmozhje zbirali denar za Preshernov nagrobnik in v ta namen priredili v gledalishchu predstavo (najbrzh »bésedo« Slovenskega drushtva v chast Preshernovemu spominu 11. marca 1849), na kateri so ob prisotnosti Ane Jelovshkove deklamirali tudi Vodnikove verze *»Ne hchere ne sina po meni ne bo, dovolj je spomina: me pesmi pojó.«*²

Na proshnjo varuha Preshernovih otrok sta Ernestina in France od ljubljanske sirotishnice zachasno prejemala po 2 krajcarja na dan. Za to vsoto si je bilo tedaj mogoče kupiti eno zhemljo. Ana Jelovshek je maja 1851 zaprosila magistrat za izredno podporo, saj je draginja vse hujša in je sama shibkega zdravja. Ljubljanski zhupan se je pismeno obrnil na odbor Slovenskega drushtva: prosilka je res v stiski, ker pa so sredstva za ubozhce zhe razdeljena in ni denarja za izredne podpore, naj drushtvo, preden postavi Preshernov nagrobni spomenik, raje postavi spomenik hvalezhnosti v srcih obeh pesnikovih potomcev, in sicer tako, da jima v dvanajstih mesečnih obrokih nakloni 24 goldinarjev. Drushtvo je proshnjo uslišalo.³ Od avgusta 1853 do julija 1855 sta otroka iz ochetove zapushchine dobivala po 5 goldinarjev in 25 krajcarjev na mesec. Slabotni Franci je umrl za grizho 27. avgusta 1855.

Ernestina je oktobra 1850 zachela obiskovati urshulinsko sholo. Veljala je za najboljsho uchenko v razredu. Med urshulinke je niso sprejeli, ker je bila nezakonski otrok. Po shtirih letih jo je mati vzela iz shole. Ernestina se je nauchila shivati in je z osmimi leti sama zaslužhila za obed in krajcar dnevno. Ana Jelovshek je po smrti sina Franceta odshla sluzhit v Trst, trinajstletna Ernestina pa se je v Ljubljani prezhivljala kot pestunja. Zanj je skrbel stric Martin Jelovshek (1832–1916). Novembra 1856 se je pridružhila mami v Trstu. Prezhivljali sta se s shiviljskim delom. Julija 1866 sta sledili Aninemu ljubimcu, knjizhnotrzhnemu uslužbencu Stehni na Dunaj, kjer sta se prav tako pogosto znashli v denarnih stiskah. Vchasih sta morali shivati od shestih zjutraj do polnochi.

Slovenski shtudentje na Dunaju so izvedeli, da med njimi zhivita v skromnih razmerah osebi, ki sta bili tesno povezani s pesnikom Preshernom – njegova prijateljica in hcherka. Dunajsko akademsko drushtvo Slovenija je 12. decembra 1874 na pobudo predsednika drushtva, jurista Karla Slanca (1851–1916) namesto obichajne Preshernove »bésede« priredilo »Preshirnov koncert«. Dohodek koncerta, ki so ga pridobili z vstopnino (225 gld. in 30 kr.), so slovenski in hrvashki visokosholci namenili izboljshanju Ernestininega materialnega polozhaja. Denarne prispevke je iz sposhtovanja do pesnika Presherna poslalo tudi nekaj povablencev, ki se koncerta niso mogli udeležhiti, med drugim voditelja nemshke stranke na Kranjskem Dezhman in dr. Schaffer ter slovenska poslanca, grof Barbo Waxenstein in grof Hohenwart.

Karel Slanc je v pozivu za zbiranje prispevkov za Preshernovo hcherko zapisal: *»Vodil te bodem v kraj, kjer reva prebiva, vodil v malo revno sobico, kjer dekle shivilja pri stroju sedi, neumorno vrteno vrtecha, che so delu dobri chasi, gledaje žraven v revno ono proshlost, ko je 13letno dekle sluzhilo v beli Ljubljani ža 50 kr. na mesec, ko je iz mastne te sluzhbe izstopinsha se shivat uchila na rachun blazžega ali ubožžega strijca, ki je od svojih ust odtrgal, da je enkrat na dan jedla ali vendar shivat se nauchila; v spomin jej bodi, ko se je 1866 leta goljufivnim sanjam udala, ki so jej ožjroma zaslužhka svitle gradove na Dunaji ali v oblacih – obetavali, da, res, spominja se solznimi ochmi ovega dobrodushnega mozha Ne-Slovenca tukaj na Dunaji, ki je revici 90 gld. dal, da si kupi stroj ža shivanje; spomin ji je od onih chasov, ko je*

shestletno dete stalo v borni sobici pri uborni postelji; žhivo se spominja, kako so blede ustnice na smrt bolnega možba shepetale – molile: 'On, ki ptice pod nebom žhivi, naj ti da srečnih veselih dnij,' in ponosno žabliska veliko chrno oko tedaj, ko misli: jaz sem – hcher pesnika – velikana – Preshirná.⟨⁴

Josip Stritar je sestavil pesem »Preshirnova oporoka«, ki jo je na koncertu prebral Andrej Ferjanchich. Besedilo pesmi je bilo natisnjeno v Ljubljani, vendar brez zadnje kitice, v kateri Stritar omenja Preshernovo hcherko:

*»She eno proshnjo: Svetu nepoznana
Sirota bo jokala za menoj;
Zhivela v tuji zemlji bo, prognana –
Moj rod! na mestu mojem ti ji stoj!
Sirota tebi je v žavetje dana,
Saj brez sadu ves trud nij bil ti moj.
Solžé otiraj revi žapushcheni,
Kar nji storish, – storjeno bode meni.⟨⁵*

Po materini smrti leta 1875 je Ernestina zbolela. Leta 1877 se je preselila k stricu Martinu, ki je bil tedaj vodja Pajkove tiskarne v Mariboru. V Ljubljano se je vrnila 8. februarja 1879 (na dan očetove smrti). Shestindvajset let je žhivela v skromnem podstreshnem stanovanju na Shentpetskem nasipu in se prezhlivljala s shivanjem perila. V Ljubljani je odprla sholo za belo shivanje, ki so jo obiskovale hcherke uglednih ljubljanskih družhin.

Ernestina Jelovshek je bila izjemno razgledana. Ko ji ni bilo treba shivati, je veliko brala nemshke knjige, na Dunaju pa zlasti hrvashke chasopise ter se o aktualnem politichnem položaju dopisovala z nekaterimi politiki. Med letoma 1875 in 1876 je na pobudo pravnika, politika in pisatelja dr. Radoslava Razlaga (1826–1880) v nemshchini napisala *Spomine na Preshera* (*Erinnerungen an Dr. Franz Preshéren*), ki so na izid morali chakati 28 let. Spomine je skupaj s Preshernovo literarno žapushchino, ki jo je leta 1876 dobila od dr. Bleiweisa, izročila Razlagu. Novo besedilo spominov je napisala leta 1877 za Frana Levstika, ki je pripravljajl novo izdajo Preshernovih *Poezij*. Levstik Ernestininih spominov ni uporabil. Z Ernestininih belezhkami si je pomagal Fran Levec, ko je leta 1879 pisal Preshernov žhivljenjepis za *Zvon*. Ernestina je po Levstikovi smrti spomine in Preshernovo literarno žapushchino dobila nazaj. Po Razlagovi smrti je prejela svoje prvotne spomine, ki jih je v letih 1880–1883 prepisovala in popravljala. Ti spomini so na pobudo Antona Ashkerca v skrcheni obliki v slovenshchini izshli leta 1903.

Ernestina je zachela pisati v nemshchini, saj je hodila v nemshke shole in od svojega shtirinajstega leta žhivela med nemshko govorechimi ljudmi. Po vrnitvi v domovino je hitro izpopolnila poznavanje slovenshchine. Leta 1883 je v

Ljubljanskem zvonu objavila razpravo »Preshiren chlovek«. Razpravo je napisala v odgovor na omembo prof. dr. Jakoba Sketa (»Preshirnova 'Zarjavela devichica«, Kres, 1883, sht. 7), da je Presheren zhe na Dunaju rad pil in ni imel družbenih spretnosti in praktičnega duha, s katerim bi si lahko pridobil odvetnisko mesto. Poudarila je:

»Znano mi je sicer, da žhenski vobche ne pristoji, ponashati se s pisateljskim peresom, in she manj, spushchati se v knjižhevne bóje; a che se jaz danes usojam stopiti pred slavno obchinstvo, ne vabi me k temu debtéchi lovor, nego vleva mi najsvetejshe chutstvo otroshke in domovinske ljubezni. Vrstniki Presherinovi, zlasti znameniti, pomrli so male ne zhe vsi; zato je vse hvale vredno, che se zabelezhi vsaka res zanimljiva in verjetna chrtica o njem ali o porájanji njegovih pesnij; toda nasprotno kazhe gotovo malo sposhтовanja do pesnika, ako se mu brez konca in kraja oponasha njegovo ljubezen do — vina. Kolikor jaz poznam svet, mislim, da ga ne najdesz z lepa zdravega, pametnega chloveka, ki bi se branil trsnemu soku — Slovenec pravi: nihche ga ne pljune iz ust — in kolikor jaz poznam genijalnih mozg drugih narodov po njih zhivotopisih, rechi mi je, da nobenemu neprestano in takó farizejski zadovoljno s samimi seboj ne pogrevajo zhivotopisci njih mnogo in chesto vechjih slabostij nego Preshirnu, obche nazivanemu 'prvak slovenskih pesnikov', mnogokateri iz med njegovih rojakov jedino omenjano njegovo slabost, katera naj bi vsaj nekoliko temnila njega svetlo, chisto ime. Slovencem sploh je toleranca malo znana, saj je celo v obcnem zhboru nekega knjižhevnega drushstva brez ugovora smel svoj chas največjavnejshi mozg slovenski povedati na vsa usta, da Preshiren za to ni toliko storil, ker poslednja leta ni nich pisal, saj se zná zakaj ne! Doslé she nisem chula, da bi kje bilo propisano, koliko mora pesnik storiti, in vrhu vsega je to ochitanje ne le neopravicheno, temvech tudi nima nikake prave opore, osobito ne, ako jo obrnemo na Preshirna.

Da Preshiren Slovencem ni ostavil debelih zvezkov svojih del, ni taka izguba, saj imajo njegove nesmrtné pesni gotovo toliko cene, kakor konjski tovor knjižhevnh 'fabrikantov'; a da res sploh nimamo vsaj she nekoliko obshirnejega broja njegovih umotvorov, temu ni iskati razloga v tistem ochitanem 'grebu', nego drugod. Preshiren je pogreshal pri svojem delu zlasti v poslednjih letih zhivljenja vzpodbude; in posebno potem, ko mu je 1840. l. umrl Smole, zadnji in jedini prijatelj, ki ga je she po polnem umel, bil je chisto osamljen. Komur je znano tedanje razmerje v nashi domovini, bode vedel, da visokobrepenechemu dubu Preshirnovemu 'od zunaj' ni mogla dohajati vzpodbuda in 'v sebe' mu 'je bila vera vzeta', ker je videl, kakó malo ga umeje velika vechina svojih rojakov. Zató mu je padlo iz roke peró 'v zgubo veliko rodú, krivega dókaj zamud'.

Pesniki so posebni ljudje, ki jih po gostem ne umevajo ni najbližhnji prijatelji; zatorej se radi umichejo chloveshki družhbi, katera jim ne more nichesar dajati. Preshiren je bil osamljen in je dushno trpel, kakor trpi mozg, ki bi rad stvarjal velika dela, a mora zhrtvovati najboljše svoje kreposti v boji za vsakdanji kruh. Kdo pametnih ljudij bi zatorej ochital nesrechnemu pesniku, ako je v dushni svoji bedi iskal ne teshila temvech le 'mamila' vsaj za nekoliko hipov tamkaj, kjer ga je iskalo zhe pred njim in za njim toliko nesrechnikov, dushno njemu sorodnih.«

Ernestina je bila prva sodelavka Ljubljanskega zvana, v katerem je leta 1900 objavila tudi chrtico »V samotni uri« (Preshernov album: posebna shtevilka Ljubljanskega

zvona ob stoletnici Preshernovega rojstva) in leta 1902 chrtico »Dan v Vrbi«. O obisku Preshernove rojstne hishe je leta 1886 prvich pisala v chasniku *Slovenec*.

Pisatelj Fran Govekar je za *Preshernov album* na podlagi pripovedi Ernestine Jelovshek napisal novelo »Mala rokavicharica«. Ernestina mu je potrebno gradivo posredovala v zhelji, »da se spožna Presheren – chlovek«. V rokopisnem oddelku Narodne in univerzitetne knjižhnice hranijo rokopis Ernestininih spominov na babico (»Preprosta si bila kmetska zhenak«), ki jih je napisala 10. julija 1888. V rokopisu so ostale tudi chrtice »Nezakonska mati«, »V temachnih urah« in »Bilo kje«.

Ernestina je leta 1903 kot chlanica Sploshnega slovenskega zhenskega drushtva pripravila dvoje predavanj o Preshernu. V predavanju »Presheren in Slovenke«, ki ga je imela 8. februarja 1903, se je posredno dotaknila svojega odnosa z materjo. *»Zhenska, ki postane mati, je dolžbna vzgojiti otroka svojega v poshtenega chloveka, chloveshki družhbi koristnega. In v žahvalo ji bode sposhtovanje, neomejeno udana ljubežen otroka! In žbok tacega vestnega, poshtenega ravnanja bodo izžginili predsodki, kakor slana na solncu. – In ako prav gleda ta ali oni malo tako od žgoraj; chista vest, da izpolnjuješ svojo dolžbnost, in ljubežen otroka odshkoduje vse to preziranjje.*

Kako vendar žamore mati žatajiti svoje srce, utesbiti vest, vedeč, da nje dete žhivi revno, žapushbeno! – Ej, saj se pripeti vhasih she kaj bujsbega, chloveku nedoumnega, da mati unichi dete svoje! – Toda, tiho, tiho o tem!«

Predavanje je zakljuchila z besedami: *»Leta 1844, ko se je Preshernu she enkrat ponovil up v boljsho bodochnost, up, da se mu posrechi dobiti samostojno mesto in tako uresnichiti srčne žhelje svoje in nje, s katero so ga vezale 'nerazrushljive veži', – kakor je opetvano sam poudarjal – in svojemu otroku ter njegovi materi ustanoviti dom poleg sebe, je gledal v duhu tudi vžhajajoče solnce svobode narodov, žapel je prav iz dna plemenitega svojega srca she enkrat veselo in spel je svojo 'Zdravico'. To pesnitev se sme smatrati za oporoko pesnikovo. Bolj in bolj se mu je mrachilo žhivljenje in vesel ni bil vech, nich vech ni upal v svojo srecho. – V 'Zdravici' pa je she enkrat spomnil Slovenk, she enkrat je povedal, kako chisla hchere svojega rodu in kaj prichakuje od njih za lepsbo bodochnost iskreno ljubljenega naroda. Naj vam žakljuchim v slovo s Preshernom:*

*Bog žhivi vas, Slovenke,
Prelepe, žhlahtne rozhice!
Ni take je mladenke,
Ko nashe je krevi deklě;
Naj sinov
Zarod nov
Iž vas bo strah sovražhnikov!«*

Istega leta so bili objavljeni Ernestini spomini v slovenskem prevodu (»Iž nemsškega rokopisa poslovenil Janko Kessler«). Ernestina je v spomine vkljuchila

prichevanja matere, ki ji je zadnji dve leti pred smrtjo pogosto govorila o Preshernu. Opisala je razmere v svoji družini in osebe, ki so prihajale v stik s Preshernom. Lotila se je analize Preshernovih pesmi. Zagovarjala je nekatere očetove napake in pomanjkljivosti. Pisala je o ljubezni, duhovshchini, narodnosti in bila kritična do dr. Janeza Bleiweisa. V času nastanka prvih spominov je bila namrech pod vplivom mladoslovencev, kasneje pa je svoje nazore nekoliko omilila. Spomini Ernestine Jelovshek so dragoceno prichevanje o Francetu Preshernu in o razmerah, v katerih je zhivel.

Ernestina omenja, da je Presheren z materjo vedno govoril nemshko, tako da so nekateri menili, da slovensko sploh ne zna. Mati ji je malo pred smrtjo zaupala, da je po ochetu podedovala resni in modri znachaj, neupogljivo vestnost in veselje do neodvisnosti. V *Spominih na Presberna* se je Ernestina lotila tudi razlage nekaterih Preshernovih pesmi, vendar so najbolj dragoceni njeni opisi travmatischega otrostva ter razmerja do ocheta in matere. Knjiga obsega 147 strani, uredil jo je Anton Ashker, natisnil pa ljubljanski trgovec in zalozhnik Lavoslav Schwentner. »*Moji rojaki pa naj sprejmemo te 'Spomine' z isto ljubezhnijo do Presberna, s katero sem jih pisala jaz,*« je Ernestina Jelovshek napisala 1. avgusta 1903 v uvodu h knjigi *Spominov*.

Fran Zbashnik je v oceni *Spominov* poudaril: »*Kogar ne ganejo te vrste, nima srca! Tu imajo slovenski pisatelji sujet za najlepshi psiholosbki roman ali tudi dramo! Knjiga pa ni zhanimiva samo zaradi vsebine svoje, temvech tudi kot umotvor! Slog, v katerem pishe Ernestina Jelovshek, je jednat, karakteristischen, in vse delo je lepo zaokrozhena celota, kar pri tako tvarini ni bash lahka stvar. Mnoga mesta v knjigi so vprav duhovita. Lahko rechemo: nekaj Preshernovega talenta je v tej knjigi! Pozna se ji, da jo je pisala – Presbernova hchi! Prav od srca obzhvalujemo, da ni bilo v tistih chasih v vseh Sloveniji niti enega toli razboritega mozha, ki bi se bil zavzel za Presberново hcher ter nam vzgojil iz nje to, za kar je brez dvojbe imela poklic – pisateljico!*«⁸

Ernestina je prijateljevala s kiparjem Alojzijem Ganglom (1859–1935), ki je leta 1894 modeliral Ernestinin portret v glini. Nekaj portretnih potez Ernestine, edine zhiveche Preshernove ozhje sorodnice, je Gangl vkljuchil v doprsni pesnikov portret, ki ga je izdelal leta 1895 v glini ter leta 1898 izklesal v kararskem marmorju. Ernestina je v spremstvu Gangla 17. julija 1895 prvich obiskala Preshernov grob v Kranju.

Knjizhevník in umetnostni kritik Vatroslav Holz, ki se je spominjal, da se je Gangl z Ernestino seznanil pri pesniku Josipu Cimpermanu (1847–1893), je opisal Ernestinin znachaj: »*Ernestina Jelovshkova je, kakor vsi nezakonski otroci, jako duhovita zhenska, s katero se dá govoriti povsem neprisiljeno in svobodomiselno! Njena sodba o chlovesbkih zhmotah je tolerantna in kdor je potreben kakorsbhjega nasveta in navodila v tej ali oni stvari, k njej naj se zateche, seveda, ako je vreden in dostojen, kajti poleg tolerancije in chlovekohljubnosti tichi v njej precejshen zaklad sarkazma in satire in to je najboljshi dokaz, da je res – 'nezakonska' hchi nasbega Presberna.*«⁹

Ernestina je pogosto morala shivati ponoči. Podobno kot materi so ji oči zhe okrog leta 1900 tako opeshale, da je težko delala. Rodoljubne ljubljanske družine so ji pomagale z naročili za shiviljska dela. Naposled je bila odvisna od skromnih podpor. Ob stoletnici Preshernovega rojstva so Ernestini vechji znesek poklonile ljubljanske dame, »s chemer vsaj nekoliko popravijo ochetov pregreshek, da ni legitimiral pravoveljavno na smrti postelji svojih – nezakonskih otrok.«¹⁰

Pri odkritju Preshernovega spomenika v Ljubljani septembra 1905 je imela tedaj 63-letna Ernestina Jelovshek na tribuni chastno mesto. Liberalne narodne dame so ji kupile obleko in izrochile chastno darilo.¹¹ Slovesnosti v Ljubljani so se nadaljevale decembra s praznovanjem pesnikovega rojstnega dneva. Pripravil jih je odbor za postavitev Preshernovega spomenika, ki je ob tej prilozhnosti obdaril obubozhano Ernestino Jelovshek s 500 kronami, podobno je storil tudi mestni obchinski svet.

Pisateljica Manica Komanova (1880–1961), ki je Ernestini pomagala v starosti, je zapisala Ernestinine besede pred odhodom v ljubljansko mestno ubozhnico: »*Tam bom imela posebno sobico in seveda tudi dobro postrežbho. Ampak za dolgo tam ne bom, to chutim. Moje mochi so pri kraju in ura gre na polnoch. Oche me kliche ...*'

Chez velo lice ji je shinil rabel nasmeh in motne oči so se ji zarosile v solzah blazhenosti, kakor vedno, kadar je govorila o svojem ochetu.

Razgovarjali sva se potem she to in ono. Opehala sta ji sicer vid in sluh, a spomin je imela she vedno obchudovanja vreden. Z le njej lastno zhivahnostjo mi je deklamovala pesmi in citate raznih pesnikov ter pripomnila, da zna Preshernove pesmi vse na pamet.«¹²

Ernestina Jelovshek je umrla na Preshernov rojstni dan 3. decembra 1917 v mestni ubozhnici. »*Dosegla je visoko starost 74 let in si je obranila do zadnjega, dasiravno bolna in skoro popolnoma oslepela, chil duh in odlichen, rezek znachaj, ki jo je odlikoval vse njeno zhivljenje,*« je istega dne v svoji vecherni izdaji zapisal *Slovenski narod*. Pokopana je bila dan pozneje na ljubljanskem pokopalishchu pri sv. Krizhu.

Leta 1967 so njene posmrtno ostanke prenesli v Kranj in pokopali v blizhino ochetovega nagrobnega spomenika v danashnjem Preshernovem gaju. Na skromnem nagrobniku so Preshernovi verzi: »*Prijazna smrt, predlogo se ne múdi: / Ti kljuch, ti vrata, ti si srečna cesta, / Ki pelje nas iz bolechine mesta, / tje, kjer trohljivost vse verige zgrudi.*« (»Sonetje nesreche«)

Ernestina Jelovshek v mlajših letih (v: Anton Slodnjak, *Presherovo zbiranje*, Ljubljana 1964)

¹ Kjer ni posebej navedeno, so citati iz knjige Ernestine Jelovshek, *Spomini na Presberna*, Ljubljana 1903.

² NUK, Ms 493/I, str. 13 a, b, po: Alfonz Gspan, »Presherov grob v Kranju«, *Slavistična revija*, 1949, str. 46.

³ Po: Alfonz Gspan, »Presherov grob v Kranju«, *Slavistična revija*, 1949, str. 47.

⁴ »Chastilci Preshernovi!«, *Slovenski narod*, 1987, sht. 286.

⁵ »Z Dunaja 13. december«, *Slovenski narod*, 1874, sht. 288.

⁶ Ernestina Jelovshek, »Presheren chlovek«, *Ljubljanski zvon*, 1883, sht. 11, str. 595–597.

⁷ »Presheren in Slovenke«, *Slovenski narod*, 1903, sht. 48.

⁸ Fran Zbashnik, »Ernestina Jelovshek: 'Spomini na Presherna'«, *Ljubljanski zvon*, 1903, sht. 11, str. 693.

⁹ Vatroslav Holz, »Preshernova hchi«, *Edinost*, 1900, sht. 276.

¹⁰ Vatroslav Holz, »Preshernova hchi«, *Edinost*, 1900, sht. 276.

¹¹ Po: »K Preshernovi slavnosti«, *Slovenec*, 1905, sht. 207.

¹¹ Manica Koman, »Ernestina Jelovshek«, *Slovenski narod*, 1918, sht. 73.

Janež Trdina

»NAJMANJSHA VEJA SLOVENSKEGA DEBLA«

(»prerivanje ljudstev«)

Uvod

V našem delu svetá, ki se imenuje *Evropa*, prebiva zdaj deset narodov, ako se nekoliko manjših rodov zraven ne shteje.

Najbolj v kotu Evrope so *Shpanjoli*, ki imajo na desni strani *srednje*, na levi pa *atlansko morje*, ki ta del sveta lochi od *Amerike*. Vrh Shpanjolv prebivajo *Francozi*. Njih meje proti jugu so: *srednje morje* in *pirenejske gore*, ktere je delé od Shpanjolv, proti zapadu *atlansko morje*, ki jim je tudi v širokem odtoku, kteri se imenuje *lamanski preliv*, meja proti severu. Unkraj tega vodotocha je velik otok, ki je domovina *Anglichanov*. Ti trije národi namrech *Shpanjoli*, *Francozi* in *Anglichani* v *zapadu Evrope* prebivajo; oni imajo najblizho pot v *Ameriko*.

Sredi Evrope pa zhivita *nemški* in *lashki* narod. Nemci (Germani) imajo na levi *Francoze*, na desni pa *Slovne* za sosede, in jih je okoli 45 milijonov. Oni se stegujejo v najmrzlishe kraje proti severu, kjer cela dva meseca po zimi solnce ne izide, in ravno tako dolgo poleti ne zaide, in imajo v posesti sploh mnogo dezhel, ki so pa vechidel malo rodovitne, tako da se zavoljo pomanjkanja morajo izseljevati v druge dezhele. Tudi Nemci se na severu tishché morja, ki se *severno* in *izhodnje morje* imenuje. Pri *izhodnjem morji* so nekda *Slovni* zhiveli, in so tedaj svoji dezhele *Pomorje* rekli; pa v desetem stoletji so padli Nemci nanje in so je po strashni morii skoraj popolnoma pokonchali. Na jugu segajo Nemci do *tirolskih grintovcev*, in se tu Lahov dotikajo.

Lahi imajo eno najbogatejih dezhel Evrope v posesti, ki se le na vrhu derzhi francoskih, nemških in slovenskih krajev, v sredi in na jugu je pa povsod z morjem obdana. Na levi strani in spodej jo mije *srednje*, na desni pa *jadransko* ali *tržashko morje*. Lahov je 25 milijonov, ki pa niso vsi v eno drzhavo zedinjeni, temuch razdeljeni so na vech drzhav, kakor na sardinsko (*lashko*), v kteri jih je velika vechina zdruzhená, papezhevo, avstrijsko in francosko. Na avstrijsko cesarstvo spada desni kos gornje *Lashke* z Benetkami. Nekda, in sicer za Rimljanov, bilo je *Lashko* trdno zedinjeno, in je skoro vsem narodom sveta zapovedovalo. Rimljani so od konca le majheno mestice pri *reki Tiberi* imeli, iz ktere se je potem osnoval mogochni *Rim*. Pa njih srchen duh je je dalje gnal, tako da so schasoma vse sosede uzhugali, in si v nekoliko stoletjih po neprestanih bojih celo *Lashko* podvrgli. To jim vendar she ni bilo dosti; kolikor silnejshi so bili, toliko dalje so segali, in niso si dali preneha, dokler niso vseh mogochnih národov zatrli in prostih sosedov déli pod svojo oblast. *Rimska* drzhava je obsegala tachas *Lashko*, *Shpanjolsko*, *Francosko* ali *Galijo*, *dolnje Anglesko* in *juzhno Nemshko*, in

sicer she v Evropi skoro vse dezhele, iz katerih zdaj *avstrijanska* in *turshka* drzhava obstojite. Tudi *gornja Afrika* in skoro vsi omikani národi *Azije* so se *Rimu* uklanjali. Le nekoliko divjih rodov na Nemshkem in pa Sloveni, ki so unkraj Nemcev zhiveli, so se v Evropi svobodne imenovali. Pa ravno ta nemshka ljudstva si je bozhja previdnost za prekuc rimske drzhave izvolila. Od drugzega stoletja po Kristusovem rojstvu so oni neprenehoma napadali rimske meje, ki so ob *Donavi* bile. V zachetku so Rimljani premagovali, kajti she so imeli izurjene in pogumne vojschake. Pa kmalu se je to premenilo. Po bogastvu, ki so si je po vsem svetu naropali, postali so Rimljani mehkuzhni, ter so jeli tezhav se ogibati, in boj zanemarjati. Vrh tega je cesar Teodozij cesarstvo v dvoje razdelil, v zapadnje rimsko, in izhodnje rimsko ali grshko cesarstvo. Ker Nemci niso odjenjali, morali so jim Rimljani, da jih ne bi nadlegovali, davek plachevati, in ker tudi to ni pomagalo, jemali so Nemce med svoje armade, ter so je rabili v boji proti tistim Nemcem, ki so chez meje udarjali. Takó so se Nemci z Nemci bíli. Za nekaj chasa to Rim zavaruje, pa kmalu pride toliko hujsha nesrecha. Nemci na zadnje prederó meje in kupljeni zholnirji so prevideli, da le oni Rim drzhé, in da brez njih mora na kosce razpasti. To je stori oshabne in prevzetne, oni nechejo vech sluzhiti tam, kjer bi lahko gospodovali, tedaj se zoper Rim spuntajo. Dostikrat oni zdaj iz svoje srede cesarja izvolijo in ga po sili Rimljanom vrinijo, dokler jim ni tudi to premalo in si oni 476. 1. Rima z zahodnjim cesarstvom popolnoma ne podvrzhejo. Lashko dezhele razdelé zmagavni zholnirji in nje tretji del záse obdrzhé. Bili so oni vechidel *nemshko-herulskega* rodu, in so si *Odoakarja* kralja izvolili, ki je, kakor popred rimski cesarji v Rimu, vchasi tudi v *Raveni* svoj sedezh imel. Drugi nemshki surovi národi so pa chez Angleshko, Francosko, Shpanjsko in chez druge dezhele planili in je tudi sebi podvrgli in razdelili. Tako je nehalo rimsko cesarstvo. Chudno se bo morebiti komu zdelo, da so Nemci, akoravno od konca vechkrat nabiti, vendar le in sicer chedalje hujshe naskakovali rimske meje. Vzrok tega je bila velika prekucija v drugem delu sveta, v *Azii*, od koder je bil prepoden divji hunski rod. V begu pred sovrazhniki se je vrgel ta rod v Evropo in je prepodil, kamor je privihral, národe iz njihovih sedezhev. Pregnani so se ti vrgli zopet na druge národe, in tako je ljudstvo na ljudstvo pritiskalo in se preganjalo. Ta drenja se privali tudi do Nemcev, ki so pred sabo imeli dezhele Rimljanov, in tako so oni prisiljeni bili umakniti se drenjajochim národom in udarjati chez Donavo. Chedalje hujshi je pritisk od zadej, chedalje silnishi tedaj tudi napad na Rimljane, dokler kakor je zgorej recheno, kupljeni nemshki zholnirji lashke, drugi Nemci pa ostale dezhele ne poplavijo. Pa velichastvo Odoakarjevo je malo chasa trpelo. Ko so rimsko cesarstvo razdjali, jeli so se národi sami med sabo napadati, in tako pride mochnejshi tudi na Odoakarja. To je bil kralj Gotov – Teodorik. On se vzdigne z armado, Herule pri Ogleji, pri Veroni in na reki Adi premaga, in se v kratkem vse lashke dezhele polasti. Cheravno tistega tretjega dela zemlje, ki so ga Heruli imeli, ne dá pravim posestnikom nazaj, temuch ga le med svoje vojschake razdeli, vrnejo se vendar o njegovi vladi srechnejshi chasi. Sovrazhniki so se ga bali, in Lashko pri miru pustili; dezhele si oddahne dolzega ruvanja, in kmetija in kupchija

se veselo povzdignete. Njegovi nasledniki so se sami med sabo prepirali, in tako je blagor vnovich iz dezhele zginil. Izhodnje-rimski ali grshki cesar Justinijan* porabi prilozhnost, Lashko, nemshkim Gotom vzeti in sebi podvrechi, kar mu okoli 550. l. srečno izteče. Pa tudi Grki gospodarijo tu malo chasa. Nov nemshki rod, ki se je Lombarshkega imenoval, plane iz severa v dezhele, in se velikega dela lashke zemlje polasti. Ta rod je taisti, ki ima zdaj Milan in Benetke in chegar del je podlozhen avstrijskemu cesarju. Nasledek teh napadov od raznih rodov bil je ta, da je stari latinski jezik zginil in se iz zmesi razlicnih govorov osnoval sedanji lashki jezik. –

V izhodu Evrope zhivi pet narodov, grshki, turshki, valashki, madzharski in slovenski. Grshki narod je obdan od treh strani s srednjim morjem, le proti severu se s Turki meji. Grki so bili she pred Rimljani pogumen, visoko učen in slaven rod, tako da se jim nobeno ljudstvo niti starih niti novih chasov na stran postaviti ne more. Pozneje so je Rimljani podjarmili, pa njih slovstvo je tak pospeh imelo, da so se pogrchile vso dezhele, iz katerih sedanja evropejska Turchija obstoji. Okoli leta 400 je rimski cesar Teodozij te dezhele od ostale drzhave odločil in izhodnje kraje cesarstva, da bi se lozhe nemshkih napadov branile, mlajshemu sinu izročil. Pa vkljub tej naredbi so Nemci tudi tu meje predrli in kraje ob Donavi in trzhashkem morji strashno razdjali. Komaj so pa na Lashko odshli, da udarijo na Odoakarja, koj so je namestili drugi she hujshi sovrazhniki. Bili so to nashi pravi ochetje Sloveni in rodovi njihovega plemena, a kasneje divji Obri (Avari). Leto za letom so oni grshke krajine napadali, konchevali in ropali, tako da so sedanja Bosna, Dalmacija in Srbija chez 100 let skoro bile brez prebivavcev. Dokler so oberski divjaki močni bili in razsajali po Podonavji, morali so jim Sloveni robovati; ko so pa oni oslabei, tedaj so se Sloveni njihovega jarma osvobodili in pokazali so se v zgodovini Hrvatje in Srbje ter so obljudili gori imenovane krajine, v katerih se od tistihmal Grki zopet zgubivajo, ker je Sloveni spodrivajo in slovenijo.

Grshko cesarstvo, ki je imelo glavni sedež v Carigradu (v Konstantinopel-u), trpi she do leta 1453. To leto ga Turki prekucnejo in tako chez Grke kakor chez Slovene oblast dobé, ter je odslej strashno stiskajo. She le to stoletje se Grki proti svojim tlachteljem spuntajo in s svoje dezhele nadlezhni jarem otresejo. Tudi Sloveni so se zhe mnogokrat vzdignili, pa do zdaj so se le sami Srbi osvobodili. Zraven njih je tudi majhen *chnogorski* rod samostojen, ki ga niso mogli Turki nikdar podjarmiti. Turkov, to je, ljudi turshke vere, je v Evropi le 4 milijone in she ti imajo zdaj malo navdushenja za svojo vero, tako da v tem delu sveta che dalje bolj svojo moch zgubivajo, in se gotovemu zapadu priblizhujejo. Največ jih zhivi v Carigradu in v dezhelah, ki so najblizhe glavnemu mestu, tako ob srednjem kakor ob chrnem morji, do balkanskih gorá. Unkraj teh gorá do Donave so Sloveni, in vishe od Donave v turshkih dezhelah, v Moldavi in Valahii in v avstrijsanski dezheli Erdelju Vlahi ali Rumuni prebivajo. Njih jezik je najbolj lashkemu podoben in se je tudi enako iz zmesi drugih, zlasti latinskega in slovenskega govora osnoval. Njim na desni strani so Rusi, ki imajo svoje cesarstvo,

in na levi strani Madzharji, ki se nashi drzhavi prishtevajo. Kjer so zdaj Madzharji, ondi so nekdej zhiveli Sloveni, pa Madzharji so je zgrabili in jim po grozovitnem klanji ogerske planjave vzeli. To se je v 9. stoletji zgodilo. Zato so pa tudi Madzharji she zdaj skoro krog in krog s Sloveni obdani, le na levi se nekoliko Nemcev in na desni vlashkega (rumunskega) národa dotikajo. Poglejmo na zadnje nekoliko bolj na nash razprostrani silni *slovenski narod*. Zhe shtevilo kazhe, da je nash národ eden najmogochnejshih národov v Evropi, zakaj okoli 80 milijonov dush je nashega národa, t. j . toliko, kolikor vseh Germanov skupej, namrech: Nemcev, Skandinavcev in Anglezhev, in nekaj manj, kot vseh Grko-Romanov, katerim se prishtevajo: Grki, Lahi, Shpanjoli, Francozi itd. Zares silno mnoshtvo ljudi, pa tudi silno mnoshtvo dezheh, ki so njihova lastnina! Njih meja na levi so Nemci, na desni pa nimajo konca v Evropi, ki jo presegajo, nimajo konca v Azii, ktere tretji del svojo zemljo imenujejo, ampak she le ameríkanski gozdje jim ko meja na desni stojé. Po pravici se more rechi, da solnce nikdar ne zapade na zemlji nashega národa. Mi imamo noch, pa Slovenom v Ameriki sveti jutranje solnce in ko nje temota zagrinja, radujemo se mi belega, dneva.

Kakor vsak velik národ, tako so tudi Sloveni na vech manjshih rodov razdeljeni. Najbolj proti severu zahodnje strani so *Chehi*, katerim se tudi *Moravci* in *Slovaki* prishtevajo. Ta rod so steguje od Bavarcev in Saksonov noter do vode Tise na Ogerskem, in shteje okoli sedem milijonov dush. Cheski rod je bil nekdej, zlasti pod kraljem Svatoplukom silno mogochen in je v hudih bitvah Nemce premagoval. Tudi pozneje v 15. stoletji so Chehi sloveli in so na dalech okrog madzharske in nemshke dezhele nadlegovali. Noben sovrazhnik se ni mogel ponashati, da bi bil kdaj njih vodje Zhishka, Prokopa in druge premagal. Pa ne le v boji so bili Chehi imenitni, tudi v uchenostih so bili v 16. stoletji med prvimi narodi Evrope. Ta velichast pogine v bitvi na Beli gori. Chehi so se bili namrech poluteranili in so prishli tako s katolichani v spor. Ti je uzhugajo in skoz celih tri sto let hiral je potem cheski národ dushno in telesno. She le konec preteklega stoletja mu bolj vesela doba zasije. Ucheni mozhje so namrech zopet v domachem jeziku, ki se je bil skoro le v kmechkih kochah ohranil, pisati in národu koristne buke podajati zacheli. Tako se je ta rod dushno zopet ozhivil in vazhno 1848. leto mu je tudi vnanjo ali telesno svobodo pridobilo.

Vrh Chehov zhivi *poljski* rod, ki prekosuje cheski národ v oziru shtevila slavne preteklosti in skoro da tudi v uchenosti. Shtirnajsto in petnajsto stoletje je bilo zlati chas za Poljake. Imeli so oni takrat silno kraljestvo, ki je po eni plati dalech v Rusko, po drugi globoko na Nemshko in Ogersko segalo; imeli so previdne in srchne kralje, ktere je vse za prijaznost prosilo, in ki so vsacega sovrazhnika uzhugali; imeli so vseuchilishche ali veliko sholo v Krakovem, iz ktere so izhajali najzmozhnishi in najbolj ucheni mozhje, ki so veliko shtevilo domachih bukev napisali. Vlada je bila od tistih chasov in dokler je kraljestvo samo svoje ostalo, na vstavo zidana, kralji so bili volitni. Brez dvombe bi bili Poljaki najmogochnishi narod v Evropi postali, ko se ne bi bili jeli med sabo prepirati in dezheho trgati. Ker se pa to zgodi in se stranke na tuje obrachajo, in ena tega, druga unega kralja

na pomoč kliche, pade poljsko kraljestvo brez upanja, da bode kedaj zopet vstalo. Pruski kralj, in avstrijski in ruski car poljsko drzhavo razdelé in vsaki si prilasti kraje, ki so najblizhe njegovih dezhel. Avstrija vzame Galicijo in Vladimirijo; Porusko dobi Poznanjsko in zabodnje Porusko; ruska carica pa to, kar je ostalo. Ona si je največi delezh prisvojila, in Rusi so si ga tudi vkljub vsemu puntanju Poljcev obdržali do danashnjega dné.

Za poljskim pride proti izhodu *ruski* rod, ki je največi med vsemi, zakaj do 50 milijonov je njegovo shtevilo. Rusi prebivajo v nekem kosu Amerike, v severni Azii in skoro v celi izhodnji Evropi, kjer jih je največ, in kjer imajo svoja glavna mesta Petrograd, Moskvo in Kiev. Meja Rusov je proti severu chez in chez morje, ki se zavoljo ledu, ki ga skoro zmiraj krije, imenuje *ledeno morje*. V zapadu imajo zgoraj iztok atlanskega morja, ki se tu blede ali *baltishko* in proti nemški meji *izhodnje* morje imenuje. V to morje se izteka vech velikih rek, med kterimi ste najimenitnejshi Neva in Dvina. Nizhe doli se blede morje zakrivi, in Rusi pridejo potem v dotiko s tistimi Poljci, ki so njih oblasti podvrženi. She bolj proti jugu se pa oni mejijo z nashim cesarstvom, in najnizhe so jim meja turshke dezhele. V jugu naslanjajo se na *chrno* morje, v ktero deró reke Prut, Dnister, Dnieper in Don. Te reke, ki gredó proti jugu v chrno morje, in une, ki se v blede morje proti zahodu valé, izvirajo iz ene in tiste vrhoturshke vishine. Kraji, unkraj te vishine so mrzli, za zhito malo pripravi in nerodovitni; dezhele takraj gore proti chrnemu morju pa imajo tako dobro zemljo, da bi polovico Evrope lahko z zhitom preskrbele. Tu imajo Rusi svoji najljubshi mesti, staro Moskvo in sveti Kiev. Smkej so se ruske armade umaknile, ko je Napoleon Rusko zgrabil, in tu so se one tako z zvestimi sinovi domovine namnozhile, da so francosko vojsko pobile in Evropo otele. – Od chrnega morja naprej so silne kavkashke gore meja proti azijski Turchii, in she naprej je kaspishko jezero, v ktero se steka največa ruska reka *Volga*, ki tudi na juzhni strani Vrhatura izvira. Blizo te dere v to jezero tudi voda *Ural*, ki evropejske Ruse od azijskih deli, in pride s hriba Urala, ki dela to ograjo dalje noter do ledenega morja. Unkraj kaspishkega jezera pa lochijo neizmerne pushchave na jugu Ruse od azijskih divjakov. –

Chetrti slovenski narod so *Bolgarji*, ki zhivé na Turshkem med Donavo in balkanskimi gorami od srbske knezhevine pa do chrnega morja. Ta zemlja je njihova bila skozi in skozi, ali sedaj, zhalibozhe, ni vech, kakor j e bilo; kajti velike dele te dezhele so Turki, Tataři in drugi sovrazhniki posedli, in od tod Bolgarje ali chisto ali pa deloma izrinili. Bolgarji pa ne prebivajo samo v tej dezhele, ampak so tudi unkraj Balkana v stari Tracii in po velikem delu stare Macedonije. Oni so po shtevilu skoro tako močni, kakor Chehi, in najmočnejshi izmed vseh rodov, kar jih je pod turshkim sultanom v Evropi. Nekdaj so bili oni mogochni in slavni; njihovo gospodstvo je segalo od chrnega tje do jadranskega morja, od Donave pa do egejskega pobrezhja; pred njihovimi vladarji trepetal je vechkrat sam Carigrad. Toda Slovenom jezna sreča je zdrobila njihovo moch. Turki privihrajo ter je vprezhejo v jarem, pod kterim nesrechniki zdihujejo zhe toliko sto let in javalne bodo mogli kmalu otresti to ostudno robstvo.

Peti slovenski rod so *Srbi* in *Hrvatje*, ktere skoro ních družega ne lochi, kot vera. Oni zhivé na Granici, na doljnem Hrvashkem, Slavonskem in v bivshi vojvodini, unkraj Save pa na Srbskem, kamor zhe tudi Donava iz Ogerskega priteka, v Bosni, stari Srbii, na severnem Shchipetarskem ali Arbanskem, v Chrni gori in v Dalmacii. Zraven Donave in Save je she vech vazhnih vod, ki dajejo rodovitnost tem dezhelam, tako na Srbskem Morava, ki v Donavo gre, v Bosni Drina, Bosna in Verbas, ki se iztekajo v Savo, in v Vojvodini ogerska Tisa, ki enako Savi in Moravi v Donavo dere.

Srbi so trojni oblasti podlozhni; Srbi takraj Save se shtejejo k Avstrii, tisti unkraj so Turkom podvrzheni, razun Chrnogorcev in Srbov med Drino in Donavo, ki imajo lastne vladarje. Srbi so korenjashki narod, ki je v 14. stoletji o vladi kralja Shtepana Dushana imel mogochno kraljestvo, ktero je skoro vse dezhele sedanje Turchije obsegalo. Pa tisti greh, ki je Poljake pogubil, bil je tudi vzrok padcu srbskega kraljestva. Tudi Srbi so bili namrech neslozhni, in takó so je Turki napadli in 1389. 1. na Kosovem polji premagali. Od tistihmal so prishle nad nje stiske za stiskami, in bili so celó prisiljeni s Turki proti kristjanom bojevati se. V milo-zhalostnih pesmah je tozhil narod svoje nadloge svetu, pa nihche ga ni slisal, dokler niso iz zatrttega naroda vstali domachi junaki, ki so Turke pobili in si saj med Drino in Donavo bolj neodvisno drzhavo pribojevali.

Shesti slovenski rod smo mi Slovenci, kamor Kranjci, Istrijani, Gorichani, dolnji Koroshci in Shtajerci, kakor tudi 20.000 prebivavcev videmskega okrozhja na Lashkem in 50.000 dush na Ogerskem spada. Noben slovenski rod ni tedaj tako razdeljen, kakor mi, nobeden ne prebiva v vech dezhelah, kot mi, in vendar smo najmanjsiha veja slovenskega debla. Nash rod shteje le 1,500.000 dush, in she chudno je, da nas je toliko, zakaj proti severu so na nas pritiskali Nemci, proti izhodu Madzharji, in v jugu in zapadu Taljani. Vsi ti národi so nas skozi stoletja napadali in potem so se jim she Turki pridruzhili, ki so nashe krajine teptali in nashe prednike v suzhnost odganjali. Proti shtirim straném so se morali tedaj nashi ochetje obrachati in braniti, nikdar jim ni bilo pokoja, komaj je en sovrazhnik odjenjal, zhe so toliko silnishe drugi pritisnili. Mnogo narodov, ki so popolnoma poginili, ni bilo v taki nevarnosti, v kakorshni je bil nash narod. Pomorjane na izhodnjem moiji so le Nemci napadali, in ni jih vech, in takih izgledov bi se dalo mnogo nashteti. Pa mi, na ktere je dushna in telesna moch shtirih narodov padala, mi smo se obdrzhali. She smo Slovenci, kot nashi ochetje pred 1000 leti. Koliko truda in boja so mogli tedaj nashi spredniki prestati, koliko krvi prelití, s kakoshno stanovitnostjo se boriti, da niso popolnoma omagali, in da so nam naslednikom toliko lepíh dezhel in pred vsem slovensko ime iii slovenski jezik ohranili. Kolikoshna mora tedaj tudi nasha hvalezhnost biti do hrabrih ochetov, brez kterih poguma nas ali celó ne bi bilo, ali bi pa bili zvrzheni zarojenci tujih narodov. Lepshe pa se gotovo ne dá ta hvalezhnost skazati, kakor che se dél prednikov spominjamo, je premishljujemo, in se izh njih za enaka djanja nadushujemo. She je en vzrok ravno takó vazhen, da se z zgodovino ali preteklostjo svojega slovenskega rodu pechamo. Vsak skrbni hishni oche pregleda pisma svojega

starega ocheta in marljivo preiskuje, kako so starishi to posest pridobili, kake pravico so na nji, kaj se je morebiti po zmoti ali goljufiji odtrgalo in bi se smelo v pravični pravdi nazaj tirjati. Ravno to, kar hishni gospodar, moramo tudi mi v obziru vsega naroda storiti, da nas ne bodo vnuki nemarnosti za lastni blagor dolzhili. In zadnjih, kaj je tudi ljubshe in prijetnishe poslušati, ko to, kdo jo nekdej gospodaril chez zemljo, ki jo zdaj svojo last imenujemo; kdo so nashi predniki bili; kako, kdaj in od kod so v te kraje prishli; kako se jim je skozi toliko stoletij godilo. Vse to nas nudi, dogodbe nashega dragega slovenskega rodu bolj na tanko premishljevat in je obshirnishe popisovati, kakor se je to pri lashkem in ogerskem narodu in pri drugih slovenskih narodih zgodilo.

I. Stari Slovenci

Misli se, da je enkrat germansko, grshko in slovensko ljudstvo bilo le en narod, ki je v Indii zhivel, in se od tod v Evropo preselil. Grki so ostali pri srednjem morji, Germani so proti severu shli, Sloveni pa med chrnim morjem in kaspishkim jezerom popotovali in se na Ruskem pod vrhoturshko vishino vselili. V zachetku so gotovo vsi trije narodi she bolj enako govorili, pa schasoma se je to moralo premeniti; zakaj vsako ljudstvo je videlo v krajih, kjer je ostalo, rechi, ki jih drugo ni imelo in tedaj tudi imén, ki je je tem rechem dalo, drugi dve ljudstvi niste razumeli. Tudi kraj je k temu pripomogel. Grki so imeli gorko, Sloveni nekaj srednjo nekaj mrzlo in Nemci mrzlo zemljó; da pa to chloveshko kri in vse obchutke in tudi nachin govorjenja zeló premeni, ne bo nihche dvomil. Kdor je v gorkih krajih domá, njegova kri je vrocha in vse njegovo govorjenje je zhivo, viharo in goreche, ko nasproti mrzlozemec kratko, pochasno in suho, pazno beseduje. Vendar so vsi trije národi she precej besed ohranili, ki je she zdaj vsi rabijo, in ki so zhivi spominek nekdanjega zdruzenja. Zlasti imamo pa mi Slovenci tudi vech dokazov, da je nasha stara domovina rodovitna Indija v Azii. Le tukaj namrech prebiva silna zver, ki se *slon* imenuje, in vendar jo mi tudi v Evropi she poznamo in ji ime vemo. Tega gotovo ne bi bilo, ko ne bi bil tudi nash narod enkrat ondi prebival. Tudi nash jezik je staremu indishkemu jeziku chudovitno podoben tako v vezi govora, kakor tudi v besedah. Kar mi *sestra* imenujemo, se pravi po indishki *svastri*, *dan* je tam *dana*, *zimi* pravijo *hima*, in takih besed se da she na stotine nashteti. Indija je zeló gorka dezhela, tako da tam nikakorshne obleke ni treba; zato so pa tudi stari Slovenci svoje malike nage delali. Ni davno, kar so na nemshkem vech takih starih malikov enake pomembe izkopali. Eni so bili nagi, ki so bili gotovo najstareji in morebiti she v Indii pred vech kot 3000 leti narejeni; drugi so bili na pol oblecheni in tedaj najbrzhe tachas izdelani, ko so se Sloveni iz Indije pomaknili v nekoliko menj gorke kraje, kjer se je zhe nekoliko obleke potrebovalo; in she drugi so bili zhe popolnoma oblecheni, tedaj gotovo zhe v tisti dobi narejeni, ko so nashi spredniki zhe v bolj mrzlem Ruskem pod vrhoturshkimi gorami zhiveli in od tistih hribov segali do karpashkih gor.

Da so bili pa sedežni nashih sprednikov, ko so v Evropo prishli, res tukaj in ne unkraj gori omenjenih hribov, to se zhe iz tega vidi, ker so nashi ochaki po dokazu vseh starih pisateljev kmetje bili, in kakor je bilo zhe omenjeno, kmetija le takraj vrhoturshkih hribov sad donasha. Tu so zhiveli oni veliko stoletij, malo znani juzhnim národom kot Grkom, pa za to nich menj za prid vsega chloveshtva marni in delavni. Druga ljudstva so se napadala, bojevala in z ropom zhivila; druga zopet po gozdih blodila in kot lovci zhivali streljala in she druga s chedami od kraja do kraja popotovala, in le tako dolgo na enem mestu ostala, dokler ni zhivini poshla pichla pasha, ki je po pustah rastla. Nich koristnega niso tedaj vsi ti národi za chloveshki rod storili. Pa nashi ochaki so ostali mirno na tistem kraji, ki so ga pri prihodu posedli; oni so gosto gozde, ki so vechidel zemljo pokrivali, posekali, trdo prst so razkopali, sem ter tje vodo napeljali, si svet za njive in snozheti ogradili, kmetishko orodje ali zboljshali ali znashli in so tako v Evropi bili prvi pravi zachetniki kmetije, na katero se vse zhivljenje in vsa omika opira. Od nashih prednikov so se nauchili Nemci in drugi narodi kmetovanja in stanovitnih sedežhev. Kdor kolikaj pomisli srečne nasledke, ki je kmetija prinasha, ta bo prevedel, da so mogli nashi ochetje tudi v drugih recheh zhiveti v veliko boljsem stanu, kot druga ljudstva. Oni so prebivali vedno na enem mestu v miru eden pred drugim. To je gotovo moglo divjost duha in srca, ki se jih je na njih popotovanji gotovo prijela, che bi je tudi pred ne bili nikdar imeli, s chasoma zmanjšati, in jim zhlahtneje in blazhe misli obuditi. Le v boji vihrajo strasti in pozhivinijo chloveka, v miru pa se polezhejo in boljshim občutkom mesto prepusté. Nashi predniki so imeli potem gotovo posest in tedaj lastno premoženje. Vsakdo pa zheli to, kar ima, tudi ohraniti in pred sovražniki zavarovati, kar je pa gotovo le mogoče, ako vech posestnikov v zavezo stopi, da z zedinjenimi močmi napadnika odganja. Ko se pa to zgodi, polozhen je zhe tudi temelj drzhavi. Zakaj kmalu je treba ne le brambe proti vnanim sovražnikom, temuch tudi znotranjih postav v ti zavezi, ker se pri sedečnih kmetih kmalu začnó prepiri zavolj mej in drugih takih rechi. Tudi ne dopada chloveku, da se eden tako, drugi zopet drugache ravna in zhivi, ampak zhe chloveshka narava zhene po zedinjenji vseh soseschanov v vedenji in pochetji; sicer postane nered in vsa zveza soseske se mora raztrgati. Tedaj je ta zaveza nashih kmečkih sprednikov, ki je bila proti vrazhnikom sklenjena, kmalu tudi zahtevala trdnih postav in vodil, po kterih so se imeli vsi soseschani ravnati. Ker so bili pa sovražniki, ki so nashe ochete nadlegovali, vechidel srditi in močni národi, torej se tako ve, da jim ni bila ena soseska kos, ampak mnogo se jih je moralo združiti, da niso v nevarnosti omagali; in tako so te od konca majhene zaveze velike, mogochne in razprostrane postale. Tudi one so, ko je boj nehal, postav potrebovale, da se ni med soseskami prepir vnel, da se niso v kteri posebne navade celi zavezi morebiti škodljive vrinile in sploh da se je notranji pokoj ohranil in se vsaki napaki v okom prishlo. Taka velika zveza pa, ki ima ene in iste postave, imenuje se drzhava. Presilno je nash narod narastel, da bi bil mogel o tistem chasu v eno samo družbo stopiti, osnovalo se je najmanj pet she vkljub ločitvi vendar velikih drzhav, namrech *ruska, poljska, velikocheshka, srbska* in

slovenska. V zachetku se niso Sloveni drugache kot Slovence, kar je toliko kot govoreche, imenovali. Zakaj ko je kak Slovenec kaj prashal tujca, ki ni njegovega jezika govoril, tedaj je, se ve da ta molchal in se unemu nem (to je, mutast) zdel; tedaj so tudi nashi predniki tistim tujcem, ki so je za sosede imeli, *Nemci* rekli, katero imé jim je celo do zdaj ostalo. Ko je pa nasprot kak Slovenec Slovenca kaj baral, vedel mu je odgovor dati, in tako so se nashi ochetje sploh jeli *govoreche*, ali v takratnem jeziku *Slovence* imenovati. Pozneje pa, ko so se na vse strani razshirili, pozabili so vechidel zopet to imé in se drugache krstili, razun tistega rodu, iz kterega ravno mi Kranjci, Koroshci, Shtajerci itd. izviramo in kteremu se je nekdaj reklo in se she do danashnjega dne pravi *slovenski rod*. To lochenje v vech zavez ali drzhav je imelo ta vazhen nasledek, da se je tudi govorjenje Slovenov nekoliko premenilo. Chehi so jeli bolj trdo govoriti, Poljci, ali kakor se jim je she takrat reklo, Lehi so nasproti besede bolj pomehchavali in tako je jel vsak nekoliko drugache zavijati. Saj zhe v dveh blizhnjih vaseh ni vse govorjenje enako, toliko manj more to biti pri velikih rodovih, kakorshni so slovenski bili, in pri posebnih zavezah, v ktere so ti rodovi stopili.

Vsaka rech na svetu je pa spreminljiva in ravno tako se tudi po potrebah in razmerah chasa postave spreminjajo. Zhe to je vzrok, da so Slovenci vechkrat imeli narodne zборе, v kterih so se o spremembi starih, ali o vstanovljenji novih postav posvetovali. Tudi niso oni takrat imeli kraljev ali cesarjev, ki bi bili v miru dezhelo vladali, in ob vojski vojshchake klicali in je pod umnimi vodji v bitvo poshiljali. Tedaj so se morali nashi prededi od chasa do chasa zbirati, o tem in unem sklepati in si po tej poti svoje razmere vravnavati. Kar je bilo v teh zborih razpravljenega in sklenjenega, to je potem veljalo in se spolnilo. Ako je bila ta ali una postava dana, potem se je narochilo starim, skushenim mozhém, ki so je *stareshine* imenovali, nad natanchnim spolnovanjem te postave chuti in paziti. Ako je pa národní zbor izrekel, da se bo proti temu ali unemu sovrazhniku boj prichel, zbral je *zhupan* vsake vasi svoje soseschane in je na obchno zbiralishche odvel. Vodstvo armade so potem stareshini prevzeli in prvi med njimi, ali vikshi vojskovodja, ki se je *vojvoda* imenoval in ki je bil v národnem zboru izvoljen, odvel je potem trume proti sovrazhniku. Vojske she niso takrat tako imenovali, ampak rekli so jim *bran*, zato ker se niso nikdar drugache bojevali, razun za brambo svojih posesti. Kedar je bilo brambe treba, tedaj so se Sloveni ravno tako junashke vojshchake, kot pred pridne kmetovavce skazali. Njihovo glavno orozhje je bilo *kopje*, *mech* in *pushica*. Oni so se znali bojevati pesh in na konji, in tako malo so je nevarnosti strashile, da so dostikrat skoro vso obleko slekli in se na pol nagi v sovrazhnika zagnali. Che so premagali, so razlili potem nad vjetimi ves srd svoje razkachenosti. Moshke so vechidel pobili in le njih odsekane glave sabo vzeli, in si je potem kot najvechi kinch prihranili. Tako so tisti chas v navadi imeli tudi drugi národi. Posebno so pa Sloveni razumeli, sovrazhnika vkaniti, ga zalesti, in nenadoma nad-nj pasti. Pozneje bomo vech izgledov te lastnosti nashih prededov navedli.

Ako pogledamo njihovo zhivljenje, nashli bomo pri starih Slovenih veliko vech lepega, kot slabega. Oni so bili *delavni, odkritosrchni, prijazni* in chez vse *gostoljubni*. Ako je kak popotnik iz daljne zemlje prishel, bilo je vse, kar je hisha premogla, njemu na ponudbo. Gorje hishnemu gospodarju, ki ne bi bil tujega chloveka pod streho vzel, mu postregel in ga prenochil. Takemu trdosrchniku je bila brez usmiljenja hisha zazhgana in on sam je bil z vsemi svojimi iz posesti spoden. Mislili so nashi ochetje popotnike pod varstvom boga *Radegosta*, ki vsako negostoljubnost strashno mashchuje. Slava nashemu národu, da se je ta lepa lastnost ohranila, kajti težko poshlje she zdaj kak Slovenec popotnika ali pravega beracha brez darila iz hishe. Nadalje so bili nashi ochetje tudi zelo vesel narod, ki je kratkochase ljubil, rad s kupico piva, ola ali medice radoval se, in pod staro koshato lipo gosle in michno petje poslushal. Slabe lastnosti so imeli le te: ena je bila, da niso zhenskam tistega sposhтовanja skazovali, ki jim gre,** druga, da so po zmagi neusmiljeni bili in tretja, da so imeli koche nemarne in po izbah nesnazhno in nepospravljeno. Pri tem se to, se ve da, ne sme prezirati, da v tistih starih chasih tudi drugi neomikani narodi niso boljše ravnali, in kar usmiljenost tiche, pada na Nemce vechi madezh, kakor na Slovence, kajti oni so premagane Slovene strashno zatirali in ubijali, in tako niso ravnali le prosti njihovi ljudje, ampak tudi prvi njihovi veljaki, sami knezi in cesarji. Ravno tako grozovitni bili so v boji proti Slovenom vechkrat tudi Grki. Razlochevati je tudi rod od roda, ker v takih stvaréh niso bili vsi Sloveni enaki, zlasti potem ne, ko so se bili zhe razshli. – Stari Sloveni so imeli she nektere lastnosti, kterih se she zdaj niso otrešli in kterih se ne bodo znabiti, dokler jih skozi in skozi ne prerodi prava omika. Tako n. pr. oni niso poznali prave vzajemnosti, chesar je, se ve da, največ bilo to krivo, da so bili raztreseni po velikem prostoru. Vsak rod je sebično skrbel le za-se, a za obche blagostanje, za srečo vsega národa ni mu bilo mar. Ravno zarad tega oni tudi niso bili slozhni, in njihova sebičnost in strast oslepila je je vchasi tako, da so se celó med seboj pravdali in tolkli. To in nesrečno njihovo nagnjenje, da so zametovali svoje domache, a chez mero chislali tuje, naredilo je Slovencu največ shkode in vsekalo jim rane, ki se jim ne bode nikdar zacelile.

Ako pogledamo she na vero nashih prednikov, tako so bili oni takrat she ajdje (pogani), imeli so malike in so mnogim bogovom chast skazovali. Pa vendar se nahaja zhe tudi takrat pri njih misel na *eno bitje*, ki zemljo, zrak in nezmerni nebes vlada in kteremu bitju so tudi drugi bogovi podvrženi. To bitje so vsi rodovi imenovali *Boga*, kar ravno kazhe, da je bila ta misel splošna zhe pri starih Slovenih. Ta vera v eno najvishe bitje je res pri nashih ajdovskih prededih imenitna in chudna, pa nekoliko saj dá se ta prikazek razumeti. Pomniti je najpred to, da so vsi národi nekaj izročila o bozhjih recheh zhe iz ust ochakov ohranili. Dalje so Sloveni prebivali po neizmernih planjavah, krog in krog so videli krasoto narave in blagoslov in vrh sebe chisto, temnovishnjevo, po nochi z zvezdami brez shtevila krito, dalech segajoche obnebjje. Chlovek, ki je tako v ti planjavi stal, ozrl se in vse lepotije zemlje, neba in zraka videl, in zraven le kolikaj občutljivo srce imel, ta je moral misel dobiti na vecho kot malikovo moch, ki vse te svetove drzhi in naravo

s kinchem oblachi, ktera moch je ochesu nevidna, pa duhu, ki krog in krog njeno vladbo zaznava, razumljiva in vidna.

Pa zraven enega najvishega bitja so molili Sloveni she vech družih bogov, kterim so posebne navade ali naravne prikazni ali svoje posesti posvechene mislili. Zhe je bilo omenjeno, da so boga gostoljubnosti Radegosta imeli. Temu so tudi poglavarstvo vseh drugih veselic, kakor tudi rodovitnost zemlje pripisovali. Poglavlji praznik tega boga je bil jeseni; takrat so mu duhovni darovali in mu v rog, ki ga je v roki imel, novega vina in novega medu nalivali. Pri tem se je tudi o rodovitnosti prihodnjega leta prerokovalo. Ako je bilo v rogu she kaj od prejšnjega leta, bila je to vesela prikazen, ki je gotovo srecho tudi za drugo leto obetala; ako je bil pa rog prazen, tako je bilo to znamenje prihodnje nerodovitnosti in v zhalosti se je mnozhica po darovanji razshla. Sicer so slovenski duhovni tudi iz letanja tichev, iz zamotanja chév pri zhivalih, ki so bile v darovanje zaklane, in she iz drugih znamenj, kakor iz stanja zvezd na nebu i. t. d., prerokovali. Zraven Radegosta se je najvecha chast *Triglavu* in *Svetovidu* (*Svantevidu*) skazovala. Tega so si s shtirimi obrazi mislili, s kterimi je na shtiri strani sveta obrnjen, tako da vse stvarjenje in pochetje vsega chloveshkega rodu pregleduje. *Triglav* jim je bil gospodar zemlje, morja in zraka, in zavolj te trojne oblasti so mu tudi tri glave pripisovali, in ga tudi po teh treh glavah Triglava imenovali. Bog oblakov, groma in bliska jim je bil *Perun*, bog chasa *Gruden*, boginja in bog ljubezni *Zhiva* in *Lelj*, bog razuzdanosti *Kurent*, kteremu so pustne vechere z mnogoterimi burkami in veselicami god obhajali. Tudi zvezde, luno in solnce so Slovenci zelo chastili in zlasti zadnje na kresne dni s plesom in pozhiganjem gromad praznovali. Pa tudi slabe in hude prikazni so posebnim duhovom podvrzhene mislili. Boginjo smrti so *Morano* imeli, ki so jo na mnoge nachine chastili, in najbrzhe nji na chast tudi sedmine, ali praznichne shode in gostarije sedmi dan po pogrebu obhajali. Vse hudo pa, ki jih ni po naravni poti, temuch bolj po nakljuchji zadelo, so pripisovali *Zlodeju*, ki so mu tudi she *budir*, *budich*, *shkrat*, *netek* itd. rekli. Tudi svoja zemljishcha in chede so pod brambo nevidnih varhov devali, tako je n. pr. nad njih ovcam bog *Veles* chul, da se niso pozgubile in jih niso volkovi in divji turi napadli. S temi ajdovskimi mislimi so stari Slovenci vech stoletij na Ruskem zhivel, srechni v obilni posesti ched in zemljishch, vedno pridni in veseli, nikomu v shkodo, s svojim kmetovanjem pa vsemu chloveshtvu v prid. Posebnih dogodeb se od njih v tem chasu ne ve, dokler se v chetrtem in v zachetku petega stoletja njih okolishchine popolnoma ne premené in oni, iz svojih sedezhev pahnjeni, svetu znani ne postanejo.

Zhe tretje stoletje je velik nemshki rod, ki se je *gotskega* imenoval, nashe predede v zahodu napadel, in je bolj v notranje Rusko potisnil. Kmalu so Groti tudi proti chrnemu morju rinili, in tudi tu Slovence vishe gori pomaknili, tako da so oni zdaj v sredo med Slovence in chrno morje prishli, kjer so se tudi, kakor nashi ochetje, stanovitno vselili. Pa to stanovanje so oni le za kratek chas v oblasti imeli. V chetrtem stoletji se je namrech v Azii zgodila tista prekuεια, ktere smo zhe omenili, in po kteri je preganjani rod Hunov moral svoje sedezhe popustiti in proti

Evropi bezhati. Kamor so ti divji ljudje prishli, ondi je vse bezhalo, in tako se zazhenó tudi na Slovence in Gote na enkrat strashne drhali bezhechih ljudstev in Hunov, ki so je podili. Goti se ustavljajo, pa so bili premagani in bezhé potem od chrnega morja nazaj, dokler jih Huni ne dohité in silijo, k njim pristopiti, ter se za naprej za Atila, kralja Hunov bojevati. Tudi na nashe predede od vseh strani ljudstva pritiskajo, in tako se morajo razun Rusov, ki so v starih sedezhjih ostali, vsi drugi rodovi in tudi nash slovenski umakniti in proti zapadu Evrope iti. Cheski in poljski rod gresta na severnih krajih v Nemshko in se v sedanjem Poljskem in Cheshkem zopet vselita, en del Srbov gre she dalje in posede Nemshko do vode Labe, drugi del pa gre proti jugu in se ondi nastani. Toda nash namen ni, teh rodov dogodbe popisovati; nam je najblizhe nash slovenski rod. Tega tedaj hochemo na njegovem potovanji spremljati in na njegova dela ozirati se.

II. Boji poganskih Slovencev z Grki

Ko so bili Goti, kakor smo zhe na 18. strani povedali, od Chrnega morja pregnani, tedaj jo nash rod, ki je med vsemi shestimi najbolj na jugu prebival, zopet tiste kraje posedel, ki so je popred Goti imeli. Pa prerivanje ljudstev she ni jenjalo, in tako so bili Slovenci od chrnega morja zopet pahnjeni in proti Donavi gnani. Tu so se v sedanji Moldavi, Valahii in na Erdeljskem zopet ustavili, toda vseliti se jim ni bilo mogoche. Kaj je pomagalo hisho postaviti, si zhivino rediti in sejati, ko si ni bil nihche svest, da nenadoma kako novo ljudstvo ne privihrá, in vse posesti ne odvzame? Tedaj so Slovenci dezhele neobdelane pushchali in rajshi tako kot drugi narodi ob ropu zhiveli. In kaka prilozhnost je bila k temu! Pred sabo unkraj Donave so imeli lepe, rodovitne, z vsem, kar je za zhivljenje potreba, obilno previdene krajine grshkega cesarstva. In kdo je v teh krajinah prebival? Mehkuzhno, pohabljenó, za kolikaj tezhe delo premehko, in le she za igre in veselice navdusheno ljudstvo – she senca starih, junashkih Grkov ne – stanovalo je tu. Kako bi se bil mogel tak narod utrjenih, za delo kot vstvarjenih Slovencev ubraniti! Res so Grki tuje vojake, zlasti Nemce, kupovali in jim mesto med svojimi armadami dajali, pa ti vojaki, che ravno hrabri, niso vendar za Grke nikakega sochutja in skrbi imeli, da bi bili vso moch v odgon tujega ljudstva napeli. Take so bile okolishchine grshkega carstva, ko se Slovenci v petem stoletji chez Donavo vlijó in dezhele unkraj te reke napadejo.

V svojo nesrecho so se nekaj chasa potem Grki v hud boj zapletli z Goti, kateri so se po mnogih vojnah, potem ko je po smrti silnega kralja Atila hunsko kraljestvo razpadlo, na zadnje chez Lashko zagnali, in tu tudi premagavshi Herule samostojno kraljestvo napravili. Pod modrim kraljem Teodorikom so Goti v miru pred vsemi napadi ostali. Ko se pa po njegovi smrti zhlahtniki za prestol in krono prichkajo, polasti so Justinijan, grshki cesar, vesel tako lepe dezhele, poshlje svojega slovechega vodja Belizara (Velicharja), rojenega Slovena s pichlo armado na Lashko. To se je zgodilo okoli 1. 530, tedaj ravno takrat, ko so Slovenci grshke dezhele napadali. Cesar Justinijan vidi, da mora v boji z dvema nasprotnikoma

omagati, tedaj sklene s Slovenci poravnati se, in ako bi mogoče bilo, je tudi pregovoriti, da bi v njegovo sluzhbo stopili in na Lashko proti močnim Gotom korakali. Res tudi ta njegova poskushnja popolnoma zastonj ne ostane. En del Slovencev se mu po takratni navadi proda in gre k armadi Belizarjevi na Lashko. Grki so ravno bili Rim vzeli Gotom, ki so se pa kmalu zbrali in Belizarja s 150.000 vojskchaki oblegli. Res se je on krepko branil, pa tudi krepkost na zadnje omaga, ako pomoč in očetba ne pride. V tej zadregi tedaj se Slovenci Rimu približajo, noter udarijo ter dan za dnevom potem iz mesta udarjajo in oshabne sovražnike pobijajo. Tako je bilo mogoče, Rim do trde zime ohraniti, o katerem času je nova grška armada prishla in oklenjeno mesto obsede otela.

Slovence pa, kateri niso na Lashko shli, potolazhil je Justinijan za kratek čas, toda drugi (Slovenci namrech) začno v chedalje vechih trumah chez Donavo vhajati, vsako leto huje in silnishe, tako da nima grški vodja Chilbud, sam rojen Sloven, ki ga je Justinijan v brambo granice poslal, nikdar pokoja pred njimi. Ta Chilbud je bil skushen mozh, in ravno tako srchen kot prebrisan vojskchak. On (Chilbud) je tri leta Slovence srčno odganjal, pa ravno ta sreča ga stori oshabnega, tako da si celó chez Donavo predrzne, in nashe predede v njih sedezhih grabi. Pa premajhena je bila njegova truma; Slovenci se zberó; njih visoka telesa, kterim so se rumenkasti lasje in odkritosrchni, neprestrasheni obrazi tako močno podajali, obudé v Grkih neki strah, in bitva je zanje zgubljena. Vsa truma oblezhi na borishchu, in hrabri Chilbud sam je med mrtvimi lezhal.

Zdaj ne bi bila nobena moč vech Slovenov zadrževala, ko se ne bi bila med njimi notranja razprtija vnela. Rod se je ločil v dva dela, ki se sovražno napadata in v boji bratovsko kri prelivata. Ta nesrečni spor je menda vech let trajal, tako da do leta 547 grške dezhele malo nadlegovanja prestanejo. Pa zdaj so se nashi prededi zopet zdinili, in tako planejo z združeno močjo nad grškega cesarja. Ta je imel chez in chez na Lashkem opraviti in hoče tedaj od te strani pokoj imeti, in se v ta namen ne sramuje, najneslavnishega miru s Slovenci storiti. Moral jim je na grški strani Donave trdnjavo dati in jim vech rodovitnih krajev svojih dezhel prepustiti; moral jim je tudi leto za letom od zdaj davek plachevati, da so mu Donavo varovali in da njegovega carstva niso dalje nadlegovali.

Da tak mir ni Slovencev ukrotil, temuch jim, ker so slabost cesarja in njegove drzhave videli, še le moral zheljo po vechih dobichkih obuditi, to bo vsak lahko prevedel. Tedaj pa tudi nashi dedje ne ravna dolgo po besedah miru; davek, ki se jim poshlje, res prejmo, pa vkljub temu se vender zhe 548. 1. z vso vojsko vzdignejo. Obrnili so se v zachetku na jug, potem so pa vdarili v dezhele na desno, naravnost proti trzhashkemu morju, kjer jo bilo obilno plena pa tudi 15.000 grških vojakov.

Ta napad ilirskih dezhel je bil tako nagel in silen, da niso Slovenci nobenili priprav za brambo, nikakorshnega ustavljanja ali le zbiranja armade nashli. Tistih 15.000 grških vojakov se na vse kraje razkadi, in le enega vodja, ni, ki bi je postavil v red in sovražnike prijel. Brez skrbi tedaj in v raztresenih trumah nashi predniki po

dezhelah vihrajo, zhgó, ropajo in zhivino in ljudi v suzhnost vlachijo. Tudi ko se mest lotijo, malo ovire najdejo, in tako tudi vech trdnjav na silo vzamejo in staro, imenitno in veliko mesto Raguzo (Epidavr) tako razdenejo, da kamen na kamnu ne ostane. Tudi na Lashkem, kjer so se Grki proti Gotom srečno bojevali, hochejo Sloveni to spremeniti in res se dvigne šest tisoč junakov Gotom na pomoč. To pozvedevši jim naglo iz Beneshkega nasproti gredó Grki, ki je Lacar vodi; pa Hidizeg, vodja Slovenov, zagradi Lacarja, in ga tako pobije, da je Slovenom pot na Lashko odprta. Pa tudi Goti se tako silnih prijatlov prestrashijo, in tako gredó Sloveni zopet iz Lashkega nazaj v svoja bivalishcha ob Donavi.

Tudi leta 549. razsajanje Slovenov po grshkih dezhelah ne preneha. Tako so oni zdaj Grke zanichevali, da le 3000 Slovenov konje zasede in chez Donavo in Moravo splava, in she ti se unkraj te reke razdelé. 1800 jih v eni trumi, 1200 v drugi ostane, in vendar she tako majhenega shtevila niso v stanu premagati grshki vodji, ki imajo veliko tisoč vojakov; marveč so oni vselej, kedar se v bran postavijo, pobiti. Vech grshkih armad je zhe na tako vizho poginilo in brez opovire ropajo Sloveni na dolgo in široko po grshkih dezhelah. To nesrečo je grshki cesar temu pripisoval, ker so bili Sloveni le na konjih, njegove vojske pa nasproti vechidel pesh, in tedaj veliko pochasnishe za rabo. Toraj zbere tudi on veliko armado konjikov, s katero naglo gre velitelj *Aspad* proti sovrazhnikom. Pa urnejsha je truma slovenskih jezdicev; ona prehití Grke in vso armado Aspadovo tako pobije, da le malokdo uteče v glavno mesto Carigrad, blizo kterega se je ta bitva vrshila. Med vjetimi je bil tudi vodja Aspad, kterega razkachení Sloveni v ogenj zazhenó ali sezahajo. Zhe se zdaj mesto Carigrad pred nashimi spredniki trese. Pa oni za zdaj to mesto pusté in plenijo Ilirijo in Tracijo. Tu oblezhejo bogato, kupchijsko mesto *Toper*, ki je pri morji stalo, in bilo eno prvih mest ne le trashke dezhele, temuch tudi celega grshkega cesarstva. Sloveni se mestu priblizhajo in naglo nekoliko vojschakov v zakrit kraj tik ozidja postavijo. To storivshi tekó zopet od mesta, kakor da bi se bili zbali obilne posadke, ki se je po mestnih zidovih v brambo Toper zbrala. Chesar so prichakovali, to se tudi zgodi; Grki menijo, da Sloveni begajo, in zato udarijo naglo, da jim ne bi ushli, za njimi po polji. To videti, naglo planejo zakriti Sloveni iz svojega zakotja ter Grke za hrptom zgrabijo. Zdaj se tudi uni, ki so popred pred Grki bezhali, obrnejo in tako svoje sovrazhniké tudi spredej napadejo. Od vseh strani obdana se posadka zastonj brani in je do zadnjega mozha posekana. Po zmagi Sloveni naglo na vseh krajih Toper naskochijo. Srdito se branijo prebivavci z ozidja; moshki mechejo pushice, zhenske in otroci pa vlivajo vrelo olje in gorecho smolo na napadavce. Sloveni se nekoliko odmaknejo, a strelci spushchajo neizmerno pushic, da se skoro zrak zatemni, na brambovce, na zidovje pa iz velikih zató napravljenih strug silne skale telebajo. Kmalu preshine prebivavce strah in Toper se Slovencem uda. 15000 moshkih, ki so se branili, ti v dobljenem mestu posekajo, potem pa hishe in cerkve izropajo in zopet Toper popusté. Tudi drugej je bilo njih obnashanje divje in krvizhejno.

Predno so se Slovenci zopet k Donavi vrnili, nabrali so zraven silno velicega ropa she mnogo tisoč ljudi, ktere so v sužnost peljati namenili in jim tedaj prizanesli. Takó so divjali takrat nashi spredniki, zato ker jim she ni luch kristjanstva sijala, in kjer je bojno zhivljenje njih sicer občutljivo srcé podivjachilo.

Tudi drugo leto grshke dezhele pochitka nimajo, zakaj zopet udari vech tisoč Slovencev prek Donave in hoche *Niso* oblechi; pa dobljenje *Topera* daje jim upanje, da se morejo tudi silnishih mest polastiti. Zatoraj udarijo vnovich proti srednjemu morju in namerijo mogochni *Solun* pridobiti. Pa ta pot so je Grki prehiteli; z veliko armado, kteri umen vodja zapoveduje, se naglo ustavijo pred Solunom. Slovenci morajo tedaj tu svoj namen pustiti, pa razkachení o tem, da so vkanjeni, se proti Dalmaciji dvignejo, in to takrat cvetocho, z mesti napolnjeno dezhele, strashno konchujejo. Zopet peljejo sabo neizmerno mnozhico vjetih, ki morajo svojim tlachiteljem domacha dela opravljati. Ti jetniki so bili vechidel kristjani in tedaj krsheni, zatorej so jim tudi Slovenci potem »krshenci« in »krshenice« rekli. Od tod pride ime krshenica, ki je she zdaj v zaznamovanje hishne dekle v navadi.

Pa she to leto, namrech 550. l., ko so komaj rop domu pripeljali, vnovich Slovenci druge dezhele in narode, ki so zraven njih, pa tudi grshko carstvo napadejo. V tri trume so se bili v ta namen razdelili in zlasti tista truma, ki je na Grke shla, je divje razsajala. Na Grshkem jej je tako vshech, da tudi po zimi dezhele ne zapusti in zdi se jej, da se bo za zmiraj ondi vselila. To odvrniti napne Justinijan vso moch svojega cesarstva in zbere res silno armado, ktero trije vodji zoper Slovence peljejo. Ti se vtaboré na nekem hribu blizo Drinopela (Adrianopel-a), Grki pa zasedejo obshirno dolino, ki se pod hribom vleche. Oni mislijo sovrazhnikie izstradati, ali je pa saj z zamudnim chakanjem z gore spraviti. Pa kmalu se pokazhe, da Grkom prvim zhivezha zmanjka, tako da lachni prostaki svoje poveljnike k bitvi prisilijo. Najnesrechnishi boj je nasledek tega prisiljenja. Skoro vso armado Slovenci, ki se z gore lahko branijo, posekajo; le vodji v Carigrad pobezhé. Celó veliko bandero grshkega carstva je bilo v tej bitvi zgubljeno. Pa she vecha nesrecha se potem priblizhuje. Od Drinopela (Adrianopel-a) do Carigrada Slovenci vse izropajo; najvecha bogastva, ki so bila ravno v teh krajih, so dobichek njih pochenjanja; samih jetnikov so blizo 100.000 nabrali. Tako se vali ta vlak proti glavnemu mestu, v kterem trepet in strah vse stanove navdaja, le moliti znajo she Grki, kakor da bi bil Bog kdaj pomagal tistemu, ki roke krizhem drzhi. Vendar odide Carigrad tudi to pot poginu, zakaj Slovenci se niso radi pri oblogah mudili, tudi so imeli zdaj obilo plena, kterega zhelé kmalu domu spraviti. In tako se premikajo pochasi nazaj proti Donavi; zdej jim hodi nova grshka armada, ki sem ter tje kako trumo prijemlje, in celó v eni teh majhenih prask veliko bandero in sicer she mnogo jetnikov otme; pa prave bitve si ne upa z nashimi predniki zacheti, in tako ti z vecim delom svojega ropa unkraj Donave pridejo.

Pa bogati plen tega leta jih ne zadrzhuje, da se tudi 561. l. chez grshko cesarstvo ne vlijó. Ishchejo si zdaj krajev, kjer she niso popred bili, ali je pa she od prejsnjih let kaj ostalo. To je bilo zlasti v rodovitni Ilirii in tedaj nad to dezhele padejo; kar she

dobé, to vzamejo, ostala pohishtva pozhgó in she tiste ljudi, kar jih najdejo, ali posekajo ali v suzhnost odpeljejo. Potem je bilo v grshkem cesarstvu malo vech ropati, in tako tedaj te kraje za vselej popusté, in se zatoraj tudi iz pohishtev, ki so je ob Donavi imeli, za vekoma vzdignejo. Bili so oni ravno to za grshko carstvo, kar Nemci za Rimsko in zlasti za lashko dezhele. Zdaj se nashi ochetje bojev navelichajo in, nevkretnega zhivljenja siti, zhelé miru da bi svoj rop vzhivali in kot njih spredniki se za naprej zopet s pridelmi zemlje zhivili. Okoli 553. l. posedejo dezhele ob Savi, Kolpi in Dravi, to je sedanjo Kranjsko, Gorishko-Istrijansko, Tr-zhashko, Hrvashko, vse Koroshko in vechi del Shtajerskega in dolnjega Ogerskcgga in veliko krajev na Lashkem, v Avstrii, Solnograshkem in Tirolskem. Vso te dezhele, ki so je prazne pa tudi puste nashli, obdelovali so potem marljivo.***

Predolgo bi bilo pripovedovati vse dogodbe narodov, kateri so pred Slovenci te dezhele v lasti imeli, zatoraj omenjamo le najglavnishe in najimenitnishe.

Najprva ljudstva teh krajev so bila v izhodu *Panonci*, na jugu *Ilirci* in v zapadu zlasti na sedanjem Gorishkem in Koroshkem *Kelti*. Panonci niso bili divji narod, temuch so imeli stanovitne posesti, polja, chede, in so tudi po malem kupchevali. Njihova obleka je bila široka in zhene so na glavi nosile pecho, kot sedanje Slovenke. To so gotovo lastnosti, ki so lastnostim slovenskega naroda podobne, zatoraj nekteri zhe tudi Panonce Slovencem prishtevajo. Pa to se vendar ne da do chistega dokazati; zakaj dva naroda si moreta v nekterih recheh podobna biti, in vendar pri tem dva naroda ostati. Tudi o Ilircih mnogi mislijo, da so Slovenci bili, kar pa ni za dosti verjetno. Oni niso obdelovali polja, temuch so bili morski roparji, dokler niso Rimljani njih kraljice Tevte premagali in se o njenem sinu Genciju polastili Dalmacije in Albanije, kjer je bil poglavni sedezh Ilircev. Tisti Ilirci, ki so v Istrii in na Kranjskem zhiveli, obdrzhali so so dalje. Njihova glavna mesta so bila *Terpo*, *Arup* in *Metulo*, v kterih so se do leta 30 pred Krist. rojstvom branili in vechkrat celó velike rimske armade premagali. Pa to leto pride Oktavijan, pozneje rimski cesar Avgust, uzhuga Arup in Terpo in zadnjih tudi Metulo oblezhe. Malo mest se je kdaj branilo s tako trdovratnostjo, kot Metulo. Zastonj so je Rimci naskakovali, na zidovje kamnje metali in po mostovih, ki so je na ozidje vrgli, skushali v mesto priti. Njih napadi so bili odbiti, njih struge, ki so kamnje metale, razrushene in mostovi podrti; zhe veliko sto Rimljanov pade in Oktavijan sam iz dveh ran krvavi. Pa vkljub temu vendar on od oblege ne neha, temuch od dne do dne hujshe pritiska. Mozhje Metula, ki so mesto branili, so schasom po hudih bojih skopneli, zakaj le 3000 se jih je shtelo. Tako Rimljani na zadnje prederó. Ko to zhene metulske vidijo, zapró se v neko poslopje, in se tu z otroci vred zazhgó, do zadnjega diha svobodne. Metulo je potem zapadlo; blizo mesta pa, kjer je Metulo stalo, sezidali so Slovenci Metlje, vas v obloshki fari. Tudi Kelti so bili bojoljub narod, ki so imeli ostre jeklene meche, ktere so iz lastnega jekla delali, zakaj pechali so se zeló z rudarijo, ktera jim je obilo dobichka donashala. Proti Rimljanom so se hudo branili, celo zhenske so v vrsti moshkih stale in se borile. Rimljani so shli pochasi naprej, pa v sto letih so jim bili vendar vsi Kelti podvrzheni.

Od Gorice doli ob trzhashkem morji je she en majhen rod prebival, ki se je *Venete* imenoval. Ker se je to ime pozneje tudi nekterim Slovencem dalo, mislilo se je brzih tudi zastran Venetov, da so Slovenci bili. Pa ime Venet je zeló splošno, zakaj nekteri slovenski, kakor tudi nekteri nemshki in keltishki rodovi so se tudi Venete imenovali. Sicer so pa tudi Veneti zhe zgodaj pod oblast Rimljanov prishli. To bi pa znalo veljavno biti, kar drugi dokazujejo, da so namrech Sloveni kdaj res to stran Donave do jadranskega morja segali, pa so bili 400 pr. Kr. od Keltov nazaj odgnani, da so le nekteri ostanki prihoda novih bratov prichakali. S tem se nasprotne misli najpred poravnajo.

Tako so tedaj vse te dezhele, v kterih zdaj mi Slovenci prebivamo, rimske postale. Panonci so se she vchasi spuntali, pa po zgubi svojega takrat velikega mesta Siska, kterega jim je Oktavijan po trdem boji vzel, bila je njih moch oslabljena, in tudi oni so se nove oblasti privadili. Ta oblast je bila res huda in je narode tlachila, toda zraven ni brez prida ostala. Rimljani so notranji mir krepko varovali; oni so ali nova mesta zidali, ali stara in zapadla popravljali, tako *Celje*, tako *Emono* – sedanjo *Ljubljano* – tako koroshko *Norejo*, *Trst* in *Oglej*, ki je prva rimska trdnjava in bramba lashke dezhele postal. Vipavska dolina je bila takrat s trtami nasajena; povzdignila se je kmetija; bile so lepe ceste na vse strani narejene, in tudi kristjanstvo so ucheni sv. Marka, ki je v Ogleji uchil, v nashe kraje prinesli. Hudo so se ajdovski rimski cesarji novemu nauku ustavljali, morili so shkofe in njih poslushavce, pa vse to ni pomagalo. Gorechi oglejski shkofje so neprenehoma ljudstvo krshchevali in uchili, in che ravno jih je vech izmed njih usmrtenih bilo, bili so vendar njih nasledniki enako ognjeni in za razshirjenje vere navdusheni.

Okoli shtiri sto let so bile nashe dezhele pod Rimom in so se ta chas do malega polatinchile. Vse postave, navade in shege so rimske postale, prebivavci mest so bili Rimljani, in tudi zunaj mest so Panonci, Kelti in Ilirci ginili. Zlasti se zadnji kmalu zgubé, pa tudi Panoncev, ki so se najdalje drzhali, zhe v chetrtem stoletji ne nahajamo vech kot poseben narod. Ko se tedaj zhe omenjeno narodno preseljevanje zachne, in v nashe dezhele Nemci prideró, najdejo oni Rimljane v dezheli. Ljudstvo za ljudstvom je potem nashe kraje previhravalo in prebivavce pobijalo ali sabo v daljne dezhele tiralo, zlasti so pa Huni pod svojim kraljem Atilom v nashi dezheli Emono in Oglej razdjali. Ko si Heruli Lashko podvrzhejo, pokorni so jim tudi nashi kraji; ko potem Goti pridejo in Lashko dobé, tudi oni na nashi zemlji kraljujejo, zakaj ona je po narodnem preseljevanji ob svoje ljudstvo prishla, le kak posamezen chlovek se je she tu in tam redkoma nahajal.

* Po rodu Sloven, ki je pa svoje slovensko ime »Uprava« premenil v latinsko »Justinijan«.

** Stavili so je pa vendar, vsaj nekteri, tudi na chelo zadruge ali vsega plemena, ter je volili za kneginje.

*** Gosp. pisatelj meni, da so Slovenci, ki so napadali Grke, ravno Slovenci bili; mogoche, al gotovo ni. Misliti je, da so to bili oni Slovenci, ki so se potem v onih dezhelah naselili, predniki danashnjih Slovenov na Turshkem. – Leto, v kterem so se Slovenci v svojih sedanjih dezhelah

naselili, je pach težko dolochiti; verjetno pa je, da so v vechem shtevilu v drugi polovici 6. stoletja zhe tukaj nashli svoje domovje, in gotovo je, da so oni konec 6. stoletja zhe tukaj prebivali. Mnogocenjeni hrvashki zgodovinar, kanonik dr. Rachki (Arhiv za povestnicu jugoslavensku, knjiga IV. str. 252) misli, da so morda mnogi zatatranski Slovenci z Obri vred okoli 563. leta morali v Panonijo iti, al ondi da so nashli svojih prestarih sorodnikov. Jaz menim, da je treba chloveku tadanje okolnosti poznati, pa vrh tega premisliti to, kar se je zadnji chas napisalo o tem, in kar je nash neutrudljivi preiskovavec dotichnih starin, g. Davorin Trstenjak razlagal in dokazoval, pa bode moral priznati, da je jako verjetno, da so nashi prededje zhe v davni rimski dobi stanovali na jugu Evrope; toda pri tem mora res biti tndi to, da so mnogi kesneje, ob chasu preseljevanja narodov, prishli za njimi.

Franjo Bradashka

JANEZ TRDINA (1830, Mengesh – 1905, Novo mesto), pisatelj, pesnik, zgodovinar, publicist, kritik, etnograf. Iz premozhne kmechke družine; gimn. v Ljubljani (she pred maturo 1850 mu umreta mati in oche), kot dijak skrajno pobozen, po dvomih na robu samomora kritichno distanciran; propadla revolucionarna »pomlad narodov« 1848 naredi nanj neizbrisen vtis. V ozrachju obnove absolutizma na Dunaju shtudira zgodovino in zemljepis ter klas. in slovansko filologijo, nato gimn. prof. v Varazhdinu in na Reki do 1866, ko je po 13 letih odpushchen (1867 upok.) kot »pohujshevalec mladine« z odporom proti nemshtvu, birokratizmu, klerikalizmu ob ostri demokraticni in slovensko-slovanski zavesti. 1859 poroka v Ljubljani z 18-letnico, ki chez tri leta umre za tbc, hcherki umrli v prvem letu; lastno nemarnost v tem zakonu ima za najvechji greh svojega zhivljenja. 1867 se preseli v NM in poslej, cheprav je Gorenjec, kot »sprehajalec« (psevd. Peripatetika) preuchuje ljudstvo Dolenjske, zanj jedro slovenstva. 1882 v NM poroka z vdovo, srechen zakon traja do njene smrti 1890. Ilka Vashte je o Trdini, ki je deset let stanoval pri njeni prababici gostilnicharki, napisala roman *Izobchenec* (1960).

She vechji fenomen kot z biografijo je Trdina z literarnim opusom, ki je unikum tako po vsebini kot po oblikah objav. Zhe kot dijak in shtudent je pisal, prevajal in tudi objavljaj (s tem ter z inshtrukcijami se je prezhlavljal): nekaj pesmi in dramskih osnutkov, vechinoma pa prozo (s folklorno-fantastichnimi umetnimi bajkami ali parabolami je pravi oche slov. proze, z esejistiko pionir lit. kritike in zgodovinopisja). Od teh juvenilij knjizhno izide le *Zgodovina slovenskega naroda*, napisana 1850, izdala Slov. matica 1866 kot svojo prvo knjigo, brez avtorjevega soglasja, ker je bil zelo samokritichen. Zdi se, da je Trdinov literarni razvoj poleg shtudija in profesure zaviralo zlasti kmechko trdo obchutje realnosti; njegovo vodilo je bilo predvsem na podlagi trdne narodne zavesti (»n/omen«: ime Janez kot »etnonim« in priimek s pomenom trdote, trdih tal, trme, svojeglavosti; psevd. tudi Jovan Terdina) brezobzirno resnicoljubno preuchevati vrline in slabosti slovenskega naroda ter ga obenem vzgajati v duhu bivanjsko-futuristichnega optimizma ne glede na neugodne razmere. Po zgodnjem »izbruhu« na polovici stoletja kar trideset let ni objavil praktichno nichesar, shele na povabilo Frana

Levca, urednika *Lj. zvon*a, je 1881-1888 v tej reviji objavljajal *Bajke in povesti o Gorjancih*, katerih splošna veljava je primerljiva le z Levstikovim *Martinom Krpanom* in Milchinskega *Butalci*. Te bajke so bile za Trdino »narodne in ob enem umetne«: z jezikovno-stilskim mojstrstvom, ki ga je visoko cenil Cankar, je ustvaril izvirno obliko folklorno-magichnega realizma v presechishchu ljudskega izročila in lastnih aktualnih satirichno-kritichnih implikacij (podobno v ruski literaturi med romantiko in realizmom: Gogolj, Remizov, Korolenko). Ključni dosezhki gorjanskega cikla so krajsha *Gluba loža* (psihopatska blodnja v gozdu) ter daljši *Kresna noch* (unikatna satira) in *Peter in Pavel* (politichni »kratki roman«). Pod pritiski Nemcev in domasih moralistov je Levec naposled ustavil objavljaje provokativnih *Bajk*. V poznih letih je Trdina objavil vech realistichnih spominskih del, ki imajo poleg vsebinske zanimivosti in berljivega stila tudi izjemno dokumentarno vrednost.

Tukaj objavljeni odlomek z zacetka *Zgod. slov. naroda* ima v naslovu in podnaslovu citata iz besedila, ker je pomen obeh sintagem she danes aktualen. Spis kot povzetek iz shtudijskih virov eruditskega maturanta je nastal na Dezhmanovo in Bleiweisovo rodoljubno pobudo; poleg pionirske (prva narodna zgodovina v slovenshchini) ima tudi shirsho vrednost kot poljudno in zanimivo napisan pregled preteklosti v 17 poglavjih od *Starih Slovencev* do *Francoske vojske*. Da ima pečat dobe nastanka in avtorjeve mladosti, je razumljivo; jezik je starinski (povedek na koncu stavkov), vendar zlahka berljiv, forsirano slovenstvo-slovanstvo (termina Slovenec, Sloven rabljena sinonimno, a tudi razlochevalno) pa je uravnotezheno z objektivnostjo glede domasih in tujih dejanj. Zalozhba je dala rokopis v redakcijo uglednemu zgodovinarju Franju Bradashki (Trdinov gimn. sosholec); k avtorjevim opombam je dodal nekaj svojih, posebej zanimiva je v drugem poglavju, kjer ob omembi avtohtonista Davorina Trstenjaka dopushcha, kakor Trdina v nadaljnjem odstavku, slovensko kontinuiteto od rimskih (venetskih) chasov. Po triumfu ob nastanku cesarstva 1871 je v nemshkih dezhelah porastel nacionalizem, vzporedno je raslo zavrachanje starodavnih slovenetskih hipotez tudi s strani slov. zgodovinarjev (nemshko sholanih).

Od Trdinovih del je bilo marsikaj objavljeno shele posmrtno, niti *Zbrana dela* (12 knjig 1946-1959) niso zajela vsega. Zalozhba Krt je iz rokopisov objavila 27 narodopisnih zvezkov v treh knjigah (Podobe prednikov, 1987). Zalozhnik Amalietti je izdal reprint *Zgod. slov. naroda* z dodano epsko pesnitvijo *Bran in pogin Japodov* (2013).

Izbor in zapis o avtorju Ivo Antich

Jaka Jarc

BODLEIAN JUNIUS XI

O anglosashkem rokopisu iz 10. stoletja, ki ga poznamo pod imenom *MS Bodleian Junius XI*, in o kontekstu njegove pesniskhe obravnave biblijskih zgodb (I. del)

I. Uvod

Kadar koli moram sestaviti kratko komunikativno besedilo o anglosashki literarni zgodovini, se mi zachuda pisanje ustavi. Nato skochim na glavo v morje zanimivih literarnih dokazov, ki osvetljujejo neki neznani delček anglosashke socialno-kulturne miselnosti. Strastno tipkam, dokler se ne zaletim v misel o naravi mojega notranjega obchinstva. Globoko namrech verjamem v pomembnost konteksta. Dandanes kontekst ni v modi, prisega se na navidezno jasnost informacije same zase, navada pa je celo odmisлити chim vech podatkov in vladi nevednosti omogochiti chim boljše pogoje za rast. A v sebi verjamem, da se bodo chasi konteksta vrnili in zato mislim, da moram svojemu izbranemu obchinstvu povedati vech o ozadju katere koli teme, o kateri pishem. Hkrati pa moram predvidevati, da moje izbrano obchinstvo nima predznanja o staroangleshki knjizhevnosti, o chudnem izumrlem jeziku, ki jo je ovekovechil, o pesniskih oblikah, ki jo konzervirajo nedotaknjeno in svezho skozi chas, o rokopisih in pisarski kulturi desetega stoletja. Privzeti moram, da ne ve veliko o prerodu staroangleshke pismenosti desetega stoletja, o Benediktinski reformi, in da ne pozna neverjetno spretnih umov shkofov Aelfrica in Wulfstana. Pri tem pa je vse to le majhen delček nenavadnega tujega anglosashkega sveta.

A vendar nochem pristopati elitistichno in z nekakshnega vishka, saj sem sklenil, da bo moje obchinstvo radovedno in zhejno znanja; da so ga na obale neznanja le zanesli hitri tempo zhivljenja in pragmatichne instantne reshitve moderne dobe ter neustavljivi valovi dezinformacij, ki uspesno polnijo malomarno in povrshinsko urejeno vsebino Interneta, ki do nepozorne javnosti prispe zmalichena. Rad bi posvetil del zhivljenja obveshchanju tistih, ki jih zanimajo chuda sveta nashih prednic in prednikov. A pisana beseda je enosmeren in dvodimenzionalen medij, ki pogosto obvisi v samoti, brez prave povratne informacije. Zato je tezhje najti izhodishche, kjer bi bilo mogoche zacheti obshiren pogovor. Kontekst si predstavljam kot morje, informacije predstavljene brez konteksta pa bolj kot potok ali reko, ki imata jasno zachrtano pot. Na morju lahko izberemo lastno smer, a che izberemo slabo, morda nikoli nikamor ne pridemo.

Tako skusam zdaj razlozhit, kako staroangleshka knjizhevost odseva vrednotni sistem in socio-kulturno miselnost anglosashkih avtorjev in njihovega obchinstva. Da bi ju priblizhal svojemu she neinformiranemu obchinstvu, moram povedati, da so bili Anglosasi germanski priseljenci na Britansko otocje, ki so domnevno ob propadu rimske province Brittanie priskochili na pomoeh tedanji etnicni meshanici romaniziranega britanskega prebivalstva, bojda v bran proti keltskim ljudstvom. Naj nalashch obidem preobshirno vprashanje, kaj zajema germanskost, in poudarim, da so do druge polovice 20. stoletja mnogi zaman prizadevno prechesavali srednjeveshke vire v iskanju neizrechenega o germanskem poganstvu; ko pa je bil Hitler premagan, so s trdim delom in disciplino ta romantichna iskanja vechinoma opustili in se osredotochili na tisto, kar v besedilih dejansko pishe, pa cheprav kaj krshchanskega. Tako so akademiki varno z razdalje objektivnosti obravnavali vire kot rokopise, poezijo, jezikoslovne zakladnice, umetnishka dela, celo arheoloshke dokaze. Na teh temeljih lahko zdaj v njih ishchem tisto, chesar prej nismo znali razbrati; da opustim varno zavetje pozitivistichne navidezne jasnosti informacije same zase, in se, opremljen s poznavanjem preteklih zmot in kompleksnih akademskih vzporednic na podrochjih teologije, literarne kritike ipd., trudim poglobljati zavedanje o tem, kako literatura lahko osvetli korenine nashe civilizacije in ostane she danes uzhitkonosna. A za uspeh si bom shtel zhe, che mi le malo uspe komu sporočiti, kako pomembno je opazovati stvari v njihovem kontekstu ter natanchno in kritichno.

Zhal pa je to tezhka naloga, nit zgodovinske zgodbe pa neskonchna. Zato tokrat v svet poshiljam del uvoda moje doktorske naloge, saj upam, da bo to razmeroma preprosto delo dobra odskochna deska in nekakshen praiizvir, iz katerega bom lahko chrpal nadaljnje zapise o pesnishki zgodovini Anglosasov. Moj namen je zacheti vechjo zbirko del, ki bodo razumljiva vsem radovednim. Tako spet nekako zachenjam na sredini, kot se za zgodovinske pripovedi spodobi, in vas vabim, da se seznanite z rokopisom iz desetega stoletja, ki ga ljubko imenujemo *MS Bodleian Junius XI* po knjizhnici Bodleian library, kjer ga hranijo, in po njegovem uredniku iz 17. stoletja, anglo-nizozemskem akademiku Franciscusu Juniusu.

Bralki ali bralcu svetujem, naj si izposodi ali na spletu poishche moderni angleshki prevod pesmi *Junius XI*, saj teh ne bom v celoti obnavljal, ampak bom prilozhnost izkoristil za prikaz, kako natanchno in poglobljeno delo je potrebno, preden si akademik lahko dovoli sprejeti sklep. Zavedam se, da vsi radi poishchemo nakljuchne povezave, ki temeljijo na pomanjkljivih informacijah. Pravzaprav tega v neki meri slej ko prej postane kriv vsak medievist, saj ni mogoche vedeti, kateri in koliko virov nam manjka. Vendar pa se, chetudi sprejememo omejitve fizike in smrtnosti, ne smemo prepustiti lenobi ter skupaj zlozhiti prvih dveh kosov sestavljanke, ki nam omogochata, da nekako zlozhimo svoj sklep. To vodi k ozkoumju, v demokratichno urejenem svetu pa ozkoumje sploshne javnosti mochno shkodi civiliziranemu in konstruktivnemu nachinu zhivljenja.

Ugotavljanje konteksta biblijske poezije

V nadaljevanju sledi uvod moje doktorske disertacije, v kateri ugotavljam, kako staroangleške pesniške parafraze Biblije – *Geneza A*, *Geneza B*, *Eksodus*, *Danijel* ter *Kristus in Satan* iluminiranega rokopisa *Junius XI* s konca 10. ali začetka 11. stoletja – konceptualizirajo družbene interakcije. Izpostavil bom tiste odseke teh pesmi, kjer so bile družbene situacije in obravnava posesti prikazane drugače kot v Svetem pismu. Staroangleški pesniki so namreč svetopisemske zgodbe pogosto prirejali bodisi z dodajanjem, izpushčanjem ali s spremembami vsebinskih poudarkov. Takšna obravnava tvori svojstveno meshanico biblijskih vsebin in staroangleške pesniške oblike, sloga ter formulaike. Ta meshanica pa nudi edinstven vpogled v delovanje družbe: družbeno kulturno identiteto, pojmovanje pravice do domovine, pravice in dolžnosti, ki urejajo hierarhična razmerja in samo naravo avtoritete.

Naj na kratko obnovim vsebino disertacije in tako poskrbim za potrebni kontekst. Najprej predstavim družbene koncepcije, izražene v pesmih, v razmerju do posesti; ta se v staroangleškem slovstvu pogosto pojavlja v tesni navezavi na družbene procese. Družbene pojave in procese obravnavam tako, da pregledam pojave materialne lastnine ter njen alegorični simbolizem. Materialna lastnina je namreč v staroangleški literarni obravnavi pogosto njun skupni imenoalec. Lastnino delim na premichno in nepremichno. Pogledam, kako prenosljivost lastnine vpliva na kulturno identiteto Izraelitov v staroangleških pesmih ter pravice in dolžnosti njihovih elit. Ta pristop se je izkazal kot posebno plodovit pri pesmih *Geneza A* in *Eksodus*, v katerih to ljudstvo nastopa predvsem v procesu migracij. Naslednje poglavje obravna idejo pravice do posedovanja zemlje kot nepremichne lastnine in z njo povezane ideje domovine. Da bi predstavil koncept zemeljske posesti, sem izraelsko ljudstvo opazoval zunaj procesa migracije tam, kjer je v pesmih fiksno naseljeno. V četrtem poglavju lahko tako na prej postavljenih temeljih obravnavam hierarhične odnose, zlasti podobnosti in razlike v razmerjih gospodar-suzhenj in gospod-podrejeni, izražene v različnih delih pesmi *Junius XI*. V petem poglavju se ukvarjam z delovanjem avtoritete, kot so jo predstavili pesniki pesmi v rokopisu *Junius XI* s pomočjo dodajanja vsebin, ki jih njihovi biblijski viri niso vsebovali. V tem poglavju sicer posest še vedno uokvirja družbene procese, a sama ni vech osrednji predmet obravnave. V tem zadnjem poglavju razprava ni vech usmerjena v posedovanje kot sredstvo družbenih interakcij, ampak obravnava avtoriteto kot abstrakten pojem, ki hkrati služi kot okvir družbenih interakcij in uravnava ravnanje s posestmi v teku teh istih družbenih interakcij.

Disertacija obravnava staroangleške družbene koncepcije kot literarne ideale, ki so vezani na krshchanske moralne imperative, četudi so ti med literarno obravnavo preoblikovani. Prilagodili so jih stilističnim in tradicionalnim lastnostim staroangleške pesniške pripovedi, verjetno pa tudi predvidevanjem in prichakovanjem, izhajajochim iz principov delovanja staroangleške družbe kot

take. Moj namen ni bil oblikovati nekih splošnih zaključkov, ampak le predstaviti nabor vpogledov. V interpretativni obravnavi pa sem zato moral vzeti v ozir tudi vpliv pesniške oblike in simbolizma staroangleshke poezije ter mukoma pridobljeno razumevanje in sposhtovanje poglobljenega znanja teologije, ki so ga posedovali staroangleshki pesniki, pa tudi izsledke vrste zgodovinskih raziskav anglosaskih posesti.

MS Bodleian Junius XI

Vse štiri pesmi, ki jih obravnavam, so zapisane v enem rokopisu. Naj predstavim splošne informacije o tem rokopisu, o njegovih dosedanjih izdajah, o izdajah posameznih pesmi, o problemu datiranja rokopisa, o vpraskanju njegove enovitosti in seveda o strokovni literaturi o teh pesmih, ki se navezuje na temo disertacije.

Leta 1655 je nizozemski akademik Franciscus Junius prvich objavil rokopis *Junius XI* pod naslovom *Caedmonova parafraza*. Celoto je obravnaval kot dolgo enovito pesnitev. Na podlagi jezikovnih in stilistichnih raziskav danes vemo, da je zbirka sestavljena vsaj iz petih posameznih pesmi, ki jih poznamo pod naslovi: *Geneza A*, *Geneza B*, *Eksodus*, *Danijel* ter *Kristus in Satan*. Edino zadnja chrpa vsebino zunaj Stare zaveze, saj poleg v krshchansko uradno potrjeno Novo zavezo sega tudi po apokrifnih virih. *Genezi A* in *B* pripovedujeta o tem, kako Bog ustvari vesolje in chloveka, o izgonu angelov iz raja, o Satanovi tozhbi in njegovem delovanju, ki je privedlo do Adamovega in Evinega izгона iz raja. Nato poroča o razvoju njunega chloveshkega potomstva, o bozhjih kaznih in ponastavitvah vesolja od Kajna in Abela pa vse do Abrahama. Naslednja pesem, *Eksodus*, je krajsha in pripoveduje o begu Mojzesovih Izraelitov iz Egipta in o njihovem prechkanju Rdechega morja ter o prihodu v obljubljeno dezhelo. Pesem *Danijel* pripoveduje o obdobju, ki so ga Izraeliti prezhiveli v babilonskem suzhenjstvu, ko je Danijel od bozhje avtoritete pridobil lastno avtoriteto, prikazhe Nebokadnezarjevo pot oblasti, njegove sanje, norost in vrnitev v Babilon. *Kristus in Satan* obravnava Kristusovo soochenje z Luciferjem, sprva v pushchavi, kot poroča Nova zaveza, nato pa apokrifno, v peklu, kamor se Jezus poda v obdobju treh dni po krizhanju, da bi osvobodil dushe, ki so sicer zasluhne, a bi ostale zunaj nebes, kamor je po krshchanski veri mogoche priti le skozi Njega. V vsebini je mogoche prepoznati nekakšno vseprisotno temo, ki so jo interpretirali na razlicne nachine, bodisi kot posledico liturgichne namembnosti ali kot odraz strahov pred sodnim dnevom. V 9. stoletju je namrech obstajalo preprihanje, da bo Bog sodil svetu leta 1000, to pa je le nekaj desetletij po izdelavi rokopisa *Junius XI*.

Leta 1832 je Benjamin Thorpe izdal prvo berljiivo verzijo besedila *Juniusa XI* pod naslovom *Cadmon's Metrical Paraphrase of Parts of the Holy Scriptures in Anglo-Saxon; with an English Translation, Notes, and a Verbal Index* [*Cadmonova metricna parafraza delov Svetega pisma v anglosaskhchini z angleshkim prevodom, opombami in indeksom besed*].¹

Za njim so temeljito preiskali in opisali rokopis Sir Israel Gollancz leta 1927,² George Phillip Krapp leta 1931,³ in razmeroma nedavno, leta 1996, Remley,⁴ ki se je v obravnavi omejil na parafraze Stare zaveze, ki tvorijo tako imenovano *Liber I*, izpustil pa je *Kristusa in Satana*. J. R. Hall je leta 1999 napisal izjemno kritično recenzijo Remleyeve *Old English Biblical Verse*, pri tem pa mu ni oporekal znanja, temveč nejasno argumentacijo in nekaj manjših pomanjkljivosti. Muirova digitalna izdaja *Junius XI*⁵ vsebuje digitalne fotografije izvirnega rokopisa, njegove transkripcije, zraven pa tudi Kennedyjeve prevode pesmi.⁶ Ta edicija mi je dobro služila pri delu, saj omogoča računalniško iskanje po slikah dejanskega rokopisa; to mi je omogočilo pregled izvirne pisave in ilustracij.

Literaturo, ki obravnava pesmi Stare zaveze kot enoto, so dopolnile izdaje posameznih pesmi, zlasti Doanovi objavi pesmi *Geneza A* in *B*⁷ ter Lucasova objava pesmi *Eksodus* iz leta 1977.⁸ Slednja je kronološko sicer sledila Irvingovi iz leta 1953,⁹ a je zatem Irving svoje raziskovanje posameznih aspektov *Eksodusa* v seriji komentarjev in dodatkov nadaljeval globoko v 1970ta leta.¹⁰ Najmlajshi izdaji pesmi *Danijel* ter *Kristus in Satan* sta *Christ and Satan*¹¹ Roberta Finnegana in Farrellova *Daniel and Azarias*.¹² Doanovi izdaji pesmi *Geneze* sta vsebovali tudi komentarje vseh problemov pri obravnavi rokopisa. Remleyeva *Biblical Verse* iz leta 1996 sicer ni popolna strokovna edicija pesmi *Junius XI*, a odlično kritično pretrese strokovno literaturo o pesmih Stare zaveze (brez *Kristusa in Satana*), pri tem pa zajema tudi strokovno pisanje poznega dvajsetega stoletja.¹³ Ne nazadnje pa moram omeniti tudi zadnjo izdajo v seriji publikacij o *Juniusu XI – Old Testament Narratives* Daniela Anzelarka iz leta 2011, ki je komparativno popolnoma uporaben prevod pesmi *Juniusa XI* na temo Stare zaveze, z opombami, ki jih je mogoče primerjati s Kennedyjevimi.¹⁴ Vsi prevodi pesmi *Juniusa XI*, vključno s tistimi v dodatku, so Kennedyjevi, a jih v svojih razlagah občasno pretresem ob Anzelarkovih in Bradleyjevih, kadar se to v argumentaciji izkaže kot potrebno.¹⁵ Citirani odlomki iz Svetega pisma so vzeti iz Vulgate s prevodi iz Douay-Rheims Bible.¹⁶

II. Pesmi: vsebina in kontekst

Prva pesem rokopisa *Geneza I* teče od vrstice 1 do 234 in opisuje stvarjenje. Nato jo prekinе Geneza B. Daljši del Geneze A sledi po koncu vrinka, in sicer od vrstice 851 do 2936, opisuje pa vsebino od izгона iz raja do sklepa prilike o Abrahamovem zhrtovanju Izaka.

Med vrsticami 235 in 851 je neopazno vrinjena *Geneza B* na mestu, kjer bi pričakovali, da bo *Geneza A* opisala izvirni greh. Doane predlaga tezo, da je pisar sledil obstojechemu eksempljarju, v katerem sta bili *Geneza A* in *B* zhe združeni; meni, da je nastala potreba po interpoliranju, ker so bile zadevne strani Geneze A bodisi neberljive ali izgubljene.¹⁷

Z 2312 vrsticami je Geneza A najdaljša pesem rokopisa. Po obliki je bolj opisna kot, denimo, *Eksodus* ali *Kristus in Satan*. Ker Svetemu pismu sledi precej bolj neposredno kot druge pesmi, je dokaj lazhje primerjati njene omembe lastnine s tistimi v Svetem pismu.¹⁸ Tudi nasploh je to pesem mnogo lazhje primerjati s Svetim pismom, saj so podobnosti konsistentne in jih z lahkoto razpoznamo, zato lazhje opazimo, kje je staroangleshki pesnik zavil po svoje. Pomaga tudi, da je o mozhnih drugih virih za to pesem napisano ogromno strokovne literature.¹⁹

Geneza B je staroangleshka verzija kontinentalne stare sashke pesmi. Njen obstoj je na podlagi besedilne analize Edward Sievers predvideval zhe leta 1875.²⁰ Dokaz je sledil devetnajst let pozneje, leta 1894, ko so v Vatikanski knjižnici nashli *Genezo B*. Navadno se vrstice obeh pesmi shteje kar brez prekinitve, tako *Geneza B* obsega vrstice od 235 do 851. Enako jih shtejem tudi jaz, a v svoji razlagi konsistentno pripisujem oznako Geneza B. Pesem je relativno kratka, in ne sledi Svetemu pismu, cheprav mestoma vključuje njegove dele. Za *Genezo B* velja, da je slogovno boljše kvalitete kot *Geneza A*.²¹ Vsekakor je pripovedno bolj dramatična in stilsko osredotočena na prvoosebno pripoved, njeni liki so zato tudi bolj plastichni; tu je najpomembnejše, da si pri interpretaciji svetopisemske materije vzame odločno vech svobode.

Pripoved obravnava Satanovo tozhbo, kot njegova motivacija za rezhijo izгона Adama in Eve iz raja pa je predstavljen ponos. Na zacetku pesmi izvemo, kako sta bila ustvarjena Adam in Eva, kako jima je Bog podelil v upravljanje raj in bonitete, ki iz tega izhajajo. Kot je povedal Doane, je bila interpolacija bodisi stvar nujnosti ali izbire – z namenom v *Genezo A* umestiti zgodbo o padcu chloveka.²² Da je bila pesem ustvarjena na tujem, to urednika očitno ni ustavilo, da je ne bi vključil sredi pripovedi, zato jo tudi jaz brez dvomov obravnavam ob boku drugih pesmi *Juniusa XI*. A prizadevam si, da bi konsistentno naznacheval, do katerih ugotovitev prihajam na podlagi *Geneze B* in te vzporejal z dokazi iz drugih pesmi.

Eksodus je s svojimi 590 vrsticami najkrajša pesem rokopisa *Junius XI*. Podaja zgodbo o Izraelitih, ki na begu pred Egipčani prechkajo pushchavo in koncno tudi Rdeche morje. Stilsko je ta pesem precej manj opisna kot *Geneza A* ali *Danijel*, a v zameno ponuja občutno vech alegorij in pesniskih podob. *Eksodus* vsebuje tudi dve t. i. patriarhalni digresiji, umeshčeni v neprekinjeni tok pesmi; prva obnovi zgodbo vesoljnega potopa s posebnim poudarkom na zavezi, ki mu sledi, druga digresija pa prav tako meri na zavezo, ko nas spomni na Abrahamovo voljnost zhrtvovati prvorojenega Izaka.

Pesem vseskozi poudarja bozhjo obljubo prihodnje sreche in rodno pravico Izraelitov do Obljubljene dezhele. Ti dve digresiji so nekateri skushali opredeliti kot interpolaciji, a danes velja konsenz, da sta bili vseskozi integralni del pesmi, povezujoch vrsto njenih notranjih tem.²³ V zgodnjem obdobju njene obravnave so menili, da patriarhalni digresiji motita tok pripovedi: Hugo Balg je celo predlagal, da bi ju obravnavali locheno – kot pesem *Exodus B*.²⁴ Tudi Alois Brandl je predlagal, da

bi ju obravnavali kot posebno delo z naslovom *Noah und andere Patriarhen*.²⁵ Sedgfield pasusa preprosto ni vključil v svojo izdajo in je celo kritiziral Krappa, da ga je.²⁶ W. P. Ker je digresijo označil kot neznosno, Charles Kenedy pa je menil, da digresija prekinja pesnishko sekvenco *Eksodusa I*.²⁷ Chetudi, kot je zapisal Hauer, lahko zavrhanje pasusa razumemo kot odraz stopnje vednosti v chasu, je osebno menil, da gre za enovito pesem.²⁸ Termin digresija ostaja v rabi kljub prepričljivemu argumentu Richarda Marsdena, da sta pasusa v resnici integralnega pomena za sporočilo, ki ga zheli predati pesem, namrech o temelju pravice do Obljubljene dezhle, dosezhene na koncu pesmi, in da bi bilo treba izraz »digresij« zamenjati z izrazom »ingresij«. ²⁹

Danijel shteje 764 vrstic. Pripoved se zachne po zasuzhnjnu Izraelitov in se koncha nenadoma z unichenjem njihovih zhrtvenih posod. Te naj bi predstavljale del Salomonovega zaklada v lasti Izraelitov. Pesem spet bolj dosledno sledi Svetemu pismu, a chrpa snov iz vech razlicnih knjig le-tega. Del Svetega pisma, ki v Vulgati stoji pred knjigo *Danijel*, a se nanjo navezuje, je v pesmi zgoshchen v nekakshen uvod. Pesem zajema tudi dolgo verzijo pesmi treh mladenichev v pechi, vir, iz katerega je chrpala, pa je bila najverjetneje *Himna* in ne *Danijel* iz Vulgate.³⁰

Kristus in Satan izstopa med ostalimi pesmimi. Med drugim, ne obravnava dogodkov iz Stare zaveze in se ne navezuje na Vulgato. Kakor znani shkof desetega stoletja Ælfric si tudi urednik *Juniusa XI* ni pomisljal uporabiti apokrifov, kakrshen je na primer *Pilatov Evangelij*, ki velja za enega virov pesmi *Kristus in Satan*.³¹ Staroangleshka svetopisemska poezija enako rada posega po apokrifih kot po kanonu Svetega pisma. Kot pravi Biggs: »Anglosasi so podedovali tako zanimanje kot nezaupanje do apokrifov od latinskih cerkvenih ochetov zlasti Hieronima in Avgushtina.«³² Po vsebini pa *Kristus in Satan* lepo dopolni cikel pesmi *Juniusa XI*. Sodni dan predstavi kot antipol stvarjenju v zachetku *Geneze A* ter minljivemu trpljenju smrtnosti izraelitskega tavanja v *Eksodusu* in *Danijelu* doda katarzichni smisel, zraven pa v smislu vzorca objema zrcali serijo vsebinskih poudarkov z zachetka rokopisa, kot je na primer *Satanova tozhba*.

III. Datiranje rokopisa Junius XI in njegovih pesmi

Rokopis *Junius XI* ni dokonchno datiran. Zdi se, da je bil ob svojem nastanku premishljeno urejen; t. i. *Liber I* vsebuje prve shtiri pesmi, ki zajemajo svojo snov v Stari zavezi, ne pa tudi pete *Kristus in Satan*, ki je vchasih posebej imenovana *Liber II*. V celoti je pisana v enoviti inzularni minuskuli, znachilni za otoshke rokopise poznega desetega stoletja, sledi pa enotni zasnovi razporeditve s stranmi, vchnoma razdeljenimi vsaka po shestindvajset vrstic.³³ Na podlagi paleografskih ugotovitev je Ker rokopis datiral prav na zachetek enajstega stoletja.³⁴ Francis Wormald je kopiranje rokopisa prisodil v drugo chetrtno enajstega stoletja na podlagi prisotnosti »skandinavskega likovnega vpliva.«³⁵ Na podoben nachin je Doane datiral rokopis nekako v leto 1025,³⁶ prav tako Lucas.³⁷ Barbara Raw je opazila, da je bilo nekaj risb

dodanih kasneje, morda celo med 1100-1250.³⁸ Kot je leta 1996 zapisal Remley: »... njene pripombe glede prominentne razstavljenosti folianta (verjetno na podiju), torej morda merijo na anglo-normansko kultivacijo verzov v stari angleshchini, na katero poprej nismo sumili.«³⁹

Debata še ni končana; leta 2002 je Leslie Lockett za datiranje rokopisa uporabil celostno analizo. Kot je zapisala: »Junius XI doslej še ni bil podvrzhen podrobni interdisciplinarni raziskavi, poizkusi, da bi ga datirali na podlagi posameznih znachilnosti, pa so proizvedli neskladne rezultate.«⁴⁰ Zaključila je, da je bila zbirka *Junius XI* sestavljena nekako med leti 960 in 990.⁴¹ Doane zagovarja tezo, da je *Liber I* morda nastala na podlagi enega samega eksemplarja, ki pa ni vseboval pesmi *Geneza B*, ki naj bi bila dodana kasneje, ker naj bi bil del eksemplarja poškodovan.⁴² Za eksemplar se predvideva, da je obstajal približno stoletje pred nastankom *Juniusa XI*; tako naj bi vse te svetopisemske pripovedi krozhile skupaj v pisni obliki v desetem stoletju, verjetno brez pesmi *Kristus in Satan*.⁴³

Datiranje vezave je manj relevantno za obseg te razprave, a si zasluži kratek povzetek kot prikaz tezhavnosti vrst datiranja, ki jih zahteva celo en sam rokopis. Stoddart obstoječi zvezek postavlja v petnajsto stoletje, s tem se strinjajo tudi Gollanz, Timmer in nazadnje Doane.⁴⁴ Doane, ki je pisal leta 1978, je pristal na datiranje v petnajsto stoletje, čeprav je imel dostop do Lucasovega (1977) sklepa, da je bila zadnja vezava izvedena zhe med 1025 in 1050.⁴⁵ Pacht in Alexander sta leta 1973 predlagala, da je bil rokopis ponovno preshit, in torej predvidoma nazadnje vezan okrog leta 1200. Na podlagi tehničnih in stilističnih dokazov je Barabara Raw pristala v 13. stoletju.⁴⁶

IV. Datiranje posameznih pesmi Juniusa XI: problemi in predlogi

Datiranje je vesploshen problem pri staroangleshki poeziji, saj ta uporablja t.i. univerzalni staroangleshki pesniški jezik ter standardne formule in uveljevljene fraze, enake ne glede na to, kdaj pesem nastane. Kot je razlozhila Elizabeth Tyler, je zaradi »izjemne stilistichne stabilnosti staroangleshke poetike posamezne staroangleshke pesmi tezhko datirati in s tem umestiti v kronoloshki okvir.«⁴⁷ Sploshne probleme datiranja staroangleshke poezije je detajlno razdelal Cronan leta 2004,⁴⁸ ki ga pogosto citirajo v razmerju do posamichnih pesmi.⁴⁹ Gre za naslednje probleme: ustvarjanje posamezne pesmi je odprt kumulativen proces brez določenega datuma ali kraja nastanka.⁵⁰ Tudi che je mogoche datirati posamezne dele pesmi, recimo na podlagi jezika, narechja ali terminologije, ki oznachuje družhbene hierarhije (na primer uvajanje tujih têrminov za družhbeni status bodisi danskega ali norveshkega izvora), to še ne pomeni, da lahko pesem tako datiramo tudi v celoti oziroma da je bila pesem sploh v osnovi zamishljena v obliki, v kakrshni je ohranjena. Ilustracija tega potencialnega problema, hkrati pa tudi dokaz zmozhnosti akademske obravnave, je bila osnovna domneva, da sta

pesmi *Geneza A* in *B* enotno besedilo, ki mu je sledila identifikacija *Geneze B* kot posebne interpolirane enote celo pred odkritjem dejanske izvirne pesmi.

Vechina *Geneze B* je v standardnem meshanem pesniskem narechju⁵¹ in jo je kot celoto v splošnem nemogoče datirati. *Terminus ad quem*, ki ga je predlagal Doane, je nekako med 1000-1025, kot najzgodnejši možni datum stvaritve pa navede leto 680; Doane tudi pripomni, da je to enako, kot reči, da gre za staroangleško pesem.⁵² Ko domneva, da je bila *Geneza A* vključena v eksemplar stoletje pred obstoječim rokopisom *Junius XI*, Doane naznachi, da je pesem v desetem stoletju obstajala v pisni obliki. Velik del *Geneze A* izprichuje besedne vzporednice z *Beowulfom*, *Eksodusom* in *Danijelom*. Doane se v svoji ediciji pridružuje mnenju, da bi lahko bila *Geneza A* sočasna z *Beowulfom*, a se ne strinja s tem, da je *Beowulf* zgodnjega nastanka.⁵³

Hipoteza, da je bila *Geneza B* interpolirana, je bila potrjena leta 1894, ko so odkrili Vatikanski rokopis, ki je vseboval dele dejanske stare kontinentalne sashke *Geneze*.⁵⁴ Če gre verjeti Doaneu, trenutno zadnjemu resnemu uredniku pesmi, je bila staroangleška *Geneza B* vključena v eksemplar *Juniusa XI* vsaj stoletje starejša kot *Junius XI*.⁵⁵ Doane se nasloni na kodikoloshke dokaze in zanika Timmerjevo hipotezo, da je bila *Geneza B* prvich vključena shele v zadnjo, torej obstoječo kopijo rokopisa *Junius XI*.⁵⁶ Prav tako dokazuje, da *Geneza B* ni bila prevedena v desetem stoletju, kot so predlagali Gordon Hall, Robert Priebsch in Thomas Ohlgren, ki so se v svojih argumentih naslanjali na ekstralingvistične analize.⁵⁷ Doane prepričljivo razdela proces prevajanja oziroma, kot se izrazi, »inskribiranja« stare sashke *Geneze*, ki je ohranil mnoge originalne besede, pri čemer so nekatere skrajshane, da se skladajo s staroangleškim metrumom.

Doane pravi tudi, da je staroangleško obchinstvo razumelo staro sashchino, za *Genezo* pa meni, da je krozhila po anglosashki Angliji zhe leta 900, morda celo 850. Poudari, da chetudi je bila pesem res vključena z namenom nadomestiti v eksemplaru poshkodovano ali nekako nezadostno svetopisemsko vsebino, to she vedno ne pojasni, kako in na kakshen nachin je stara sashka pesem v osnovi prishla v anglosashko Anglijo.⁵⁸

Prvi nastanek pesmi *Eksodus* je Lucas datiral nekako med leti 700 in 800, menil pa je tudi, da je sorodna *Beowulfu*,⁵⁹ in se ni strinjal z Irvingom, ki je predlagal pozno sedmo ali zgodnje osmo stoletje.⁶⁰ Pesem deluje enovito in je oblikovno konsistentna, zaradi chesar so nekateri skushali najti njen edini vir; v poznem devetnajstem stoletju sta Groth in Mürkens predlagala *De transitu maris rubri*, pesem ki jo je v petem stoletju napisal Avitus, shkof iz Vienna.⁶¹ Vendar pa, kot navaja Irving, je leta 1911 Samuel Moore drugega za drugim ovrgel vse Mürkenove argumente.⁶² Lucas, ki se je zadnji lotil urejanja pesmi, meni, da je pravi vir *Exodus* kar celotna »krshchanska tradicija, v okviru katere je pesem nastala«, in nato izpostavi tri elemente krshchanske tradicije, ki jih je imel za primarne vire pesmi: Sveto pismo, svetopisemske komentarje in liturgijo.⁶³ Poslej ni she nihche

predlagal alternativnega datuma nastanka pesmi, to pa je le dodaten dokaz o tezhavnosti datiranja staroangleshke poezije.

Podobno so usahnili tudi poskusi datiranja *Danijela*. Leta 1948 je Kemp Malone izvajal, da je bila pesem napisana v Northumbriji v osmem stoletju.⁶⁴ Ferrell pa v zadnji celoviti izdaji (1977) niti ni poskušal predlagati datuma nastanka.⁶⁵ Doane je prepričljivo ugotovil, da so morda predhodni uredniki she imeli dovolj svobode, da so lahko prihajali do »izchrpnih in samozavestnih zaključkov o sestavi in domovih svojih zbranih pesmi,« a je to postalo težje, ko je leta 1959 Kenneth Sisam objavil svoj temeljni članek *Dialect Origins of the Earlier Old English Verse*, v katerem je pojasnil, da je nemogoče razločiti posamezne ohranjene plasti pesmi, ki obstaja le v eni kopiji.⁶⁶ Nenaden konec *Danijela* in odsotnost pripisa *finit Liber I*, ki bi vzpostavil ravnovesje s pripisom *finit Liber II, Amen* ob koncu *Kristusa in Satana*, sta dva argumenta, s pomočjo katerih so nekateri dokazovali, da pesmi *Danijel* v obstoječi obliki manjka konec;⁶⁷ Krapp je trdil, da je sicer mogoče, da se je ta izgubil iz obstoječega rokopisa, vendar pa je menil, da najverjetneje rokopis *Junius XI* ni nikoli vseboval parafraze celotne Svetopisemske zgodbe o Danijelu, četudi bi taka parafraza obstajala kje drugje.⁶⁸

Kristus in Satan izstopa na vseh načinih: v fizicnih lastnostih – v zasnovi, rokopisu in velikosti strani – je razvidno, da je bila pesem dodana kasneje; Lucas je menil, da je bila ta pesem prej samostojna knjizhica, ki je krozhila neodvisno od ostalih, preden so jo vshili v *Junius XI*.⁶⁹ To bi razlozhilo tudi nenaden konec pesmi *Danijel*.⁷⁰

Barbara Raw pa se s Krappom ni strinjala; trdila je, da je bila pesem *Kristus in Satan* v rokopis vključena zhe vsaj, ko so rokopis zvezali v obstoječo vezavo, v trinajstem stoletju; dodala je tudi, da so rokopis tudi v 12. stoletju she vedno brali.⁷¹

Tako kot za *Eksodus* tudi za *Kristus in Satan* niso identificirali enega samega vira. Wright je menil, da je v pesmi chutiti irske vplive; prav tako je pesnik, ki je spesnil pesem *Kristus in Satan*, kot pesnik *Eksodusa*, izkazal poglobljeno in obširno poznavanje krshchanskega izročila.⁷² Glavno vprashanje obravnave pesmi *Kristus in Satan* je zhe dolgo njegova enovitost. Nekateri strastno zagovarjajo, da gre za nabor izsekov, drugi pa, da je pesem enovita.⁷³ Leta 1925 jo je Gollancz, ki se je strinjal s Clubbom, da je pesem enovita in delo enega pesnika, tematsko razdelil na dva dela: *Zhalostinka padlih angelov* in *Plenjenje pekla*, pripomnil pa je, da je dodan she tretji naknadni sklep pesmi, ki ga je poimenoval *Skeushnjava*.⁷⁴ Leta 1977, v edini bolj sodobni izdaji *Kristusa in Satana*, je Finnegan podal prepričljive dokaze za enovitost pesmi; s pomočjo analognih homileticnih anglosashkih virov je predstavil dramatično tematsko strukturo, ki v treh delih nachrtno razvije Kristusa od vsemogochnega do chloveshkega lika, s katerim se je mogoče poistovetiti.⁷⁵

Enovitost rokopisa in izobrazhevalni namen

Pesmi rokopisa *Junius XI* ni mogoče preučevati le vsako zase, temveč tudi kot enotno kompilacijo, ki jo je nacrtno zložila uredniška roka. V vsebini se kaže koherenca teme in namena rokopisa, kot bom predstavil v tem poglavju. Dosedanji študij je identificiral mnoge dejavnike, ki prichajo o enovitosti in sorodnosti tematik, vsebine, teologije ter celo uporabe in namena pesmi, vključenih v rokopis. Zhe leta 1912 je Bright menil, da so bile prve tri pesmi rokopisa namenjene rabi v liturgiji za Veliko soboto. Njegov predlog tipološke serije ni vključeval pesmi *Kristus in Satan*, za katero je menil, da je bila dodana kasneje in ni bila nacrtnovana kot integralni del prvotne zasnove.⁷⁶ Leta 1927 je Bright nasprotoval njegovemu stalishču,⁷⁷ kasneje, leta 1996, pa tudi Remley.⁷⁸ Rendall je leta 1974 izpostavil skupne elemente v epizodi *Plenjenje pekla* v pesmih *Eksodus* ter *Kristus in Satan*.⁷⁹ Leta 1977 je Lucas pritrdil Brightovemu predlogu, da je bil rokopis namenjen rabi v liturgiji, in je interpretiral »heofoncandel« – svecha neba – metaforo za sonce iz *Eksodusa* kot velikonočno svecho.⁸⁰ Barbara Raw se je leta 1978 pridružila temu mnenju.⁸¹ Bolj pred kratkim, leta 2005, je Anzelark zapisal, da le patriarhalna ingresija v *Eksodusu*, ki govori o zhrtvovanju Izaka, »nakazuje možnost direktne povezave branj pri velikonočnih mashah«,⁸² med tem ko je Lapidge leta 2006 menil, da je v celotnem *Juniusu XI* prisoten poudarek na simbolizmu krsta.⁸³ Danes prevladuje mnenje, da je bila sekcija *Liber I* zbrana nacrtno, z jasnim namenom uporabe, medtem ko naj bi bila *Kristus in Satan* dodana kasneje, bodisi nacrtno ali pa preprosto zato, da zaključni sicer odprt vsebinski dramaturški lok od stvarjenja do sodnega dne.

V rokopisu ni naslovov ali odstavkov, ki bi prekinjali tok verzov. Pri branju na glas, po sklopih, izbranih glede na liturgični cikel⁸⁴ in na Lent,⁸⁵ bi obchinstvo she toliko tezhje zanzavalo posamezne pesmi kot samostojne enote. Kot je ugotovil Irving,⁸⁶ bi bilo pri branju pesmi po delih ter morda celo izven vrstnega reda she tezhje razbrati razlike med pesmimi oziroma bi se te obchinstvu ne zdele pomembne. Poslushanje pesmi po sklopih bi ustvarilo mochnejshi vtis niformnosti in enovitosti kot tiho branje posameznih pesmi, kakršno poznamo danes.

Poleg tematske enovitosti rokopisa je zanimiv tudi njegov morebitni namen. Te pesmi bi lahko sluzhile mnogim namenom; po naravi so pouchne, svoje obchinstvo pa pouchujejo tudi o idealih družbenega obnashanja.⁸⁷ Zhe zgolj dejstvo, da je bila svetopisemska vsebina prirejena parametrom staroangleshkega pesnishkega zhanra in ne le preprosto prevedena, kaže na možno zheljlo uporabe za učne namene. Pesmi *Juniusa XI* sodijo v shirsho in starejsho anglosashko pesnishko tradicijo pouchevanja s pomocjo zhanrov domache literarne dedishchine. Zhe za chasa meniha Bede Chastitljivega so pri pouchevanju uporabljali razlichna besedila v domachem jeziku: »Bede je prepoznal veliko pomembnost uporabe domachega jezika za osnovno pouchevanje o veri in je nevedne duhovnike oskrboval z lastnimi angleshkimi prevodi molitev in

ochenasha.«⁸⁸ V Angliji shtirje kodeksi, ki sestojijo v glavnem iz verzificiranih zgodb iz Biblije, napisani pa so v poznem desetem in zgodnjem enajstem stoletju, »predstavljajo precej vechji in bolj dodelan korpus poezije v domachem jeziku, kot ga najdemo na kontinentu.«⁸⁹ V tem korpusu je svetopisemska vsebina prilagojena anglosashkemu družbenemu in kulturnemu okolju; predstavljena pa je na dramatiziran in zabaven nachin.

Pred vech kot shestdesetimi leti je Hardin Graig nakazal možnost namena pouchevanja v svoji obravnavi ciklichne drame *Chorpus Christi*: »Ochitno je, da obstajajo paralele med ciklichnimi dramami in velikimi verskimi epi srednjega veka.«⁹⁰ Woolf pudarja, da »chetudi so bili cikli premishljeno nachrtovani, avtorjev primarno niso zanimali liturgichni premisleki. Precej bolj pomemben se jim je zdel namen izobrazhevanja nepouchenih.«⁹¹ Pesmi *Juniusa XI* pogosto dramatizirajo svetopisemsko pripoved. Združevanje svetopisemske vsebine z zabavno pripovedjo v domachem jeziku in v obchinstvu znanih pesniskih oblikah pa pesmim nudi podoben didaktichni efekt. Tudi Remley je verjel, da »moremo pesmi Juniusa XI brati kot odseve anglosashkih metod pouchevanja svetopisemskih vsebin.«⁹² Nedavno, leta 2008, je Conner izrazil enako mnenje, a je dodal, da se poleg didaktichne narave pesmi tudi njihova vsebina naslanja na didaktichne materiale, ki tako tvorijo tradicijo verovanja.⁹³ Conner jih je imenoval *doktrinarne verske pesmi* in jih v nachinu na katerega naslavlja miselne procese vseh obchinstev, primerjal s herojsko in bojno poezijo. Misel sklene s citiranjem Certauja, ki za te pesmi pravi, »da se nagibajo bolj k sproshchujochim.«⁹⁴

(Konec prvega dela)

Bibliografija / Bibliography

- Abrams, L. (2008), 'Germanic Christianities, 600-c. 1100', in Thomas F. X. Noble, Julia M. H. Smith, and Roberta A. Baranowski (eds.), *Cambridge History of Christianity* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Andersen, Hans E. (1991), *The Battle of Maldon: the Meaning, Dating & Historicity of an Old English Poem* (Copenhagen: University of Copenhagen).
- Anlezark, Daniel (2011), *Old Testament Narratives* (Cambridge, Mass.: Harvard University Press).
- Balg, Hugo (1882), *Der Dichter Caedmon und seine Werke* (Bonn).
- Battles, Paul (2000), »'Genesis A' and the Anglo-Saxon 'Migration Myth'«, *Anglo-Saxon England*, 29, 43-66.
- Biggs, F. M. (2003), 'An Introduction and Overview of Recent Work', in Kathryn Powell and Donald Scragg (ed.), *Apocryphal Texts and Traditions in Anglo-Saxon England* (Cambridge: D.S. Brewer), 1-25.

- Biggs, F.M., Hill T.D., Szarmach P.E., Hammond K. (ed.), (1990), *Sources of Anglo-Saxon Literary Culture: A Trial Version* (Medieval and Renaissance Texts and Studies 74; Binghamton, New York: Centre for Medieval and Early Renaissance Studies, State University of New York).
- Brandl, Alois (1908), *Geschichte der altenglischen Literatur* (I; Strassburg).
- Breeze, Andrew (1993), 'Habakkuk 1:8 as Source for *Exodus* 161–69', *Neophilologus*, 77 (1), 161–62.
- Bright, James W. (1912), 'The Relation of the Cædmonian Exodus to the Liturgy', *Modern Language Notes*, 27 (4), 97–103.
- Calder, Daniel G. and Allen, Michael J. (eds.) (1976), *Sources and Analogues of Old English Poetry: the Major Latin Texts in Translation* (Cambridge: D. S. Brewer).
- Certeau, Michel de (1988), *The Writing of History* (European perspectives; New York: Columbia University Press) xxviii, 368 p.
- Clubb, Merrel D. (1925), *Christ and Satan an Old English Poem* (New Haven: Yale University Press).
- Conner, P. W. (2008), 'Religious Poetry', in Philip Pulsiano and Elaine Treharne (ed.), *A Companion to Anglo-Saxon Literature* (Malden MA and Oxford: Blackwell Publishing), 250–67.
- Craig, Hardin (1912–13), 'The Origin of the Old Testament Plays', *Modern Philology*, 10 (4), 473–87.
- Cronan, Dennis (2004), 'Poetic Words, Conservatism and the Dating of Old English Poetry', *Anglo-Saxon England*, 33 (1), 23–50.
- Cross, J. E. and Tucker, S. I. (1960), 'Allegorical Tradition and the Old English Exodus', *Neophilologus*, 44 (1), 122–27.
- Day, Virginia (1974), 'The Influence of the Catechetical *Narratio* on Old English and Some Other Medieval Literature', *Anglo-Saxon England*, 3 (1), 51–61.
- Doane, Alger N. (1978), *Genesis A: A New Edition* (Madison: University of Wisconsin Press).
- (1991), *The Saxon Genesis: An Edition of the West Saxon Genesis B and the Old Saxon Vatican Genesis* (Madison: University of Wisconsin Press).
- Earl, J. W. (1970), 'Christian Traditions and the Old English Exodus', *Neuphilologische Mitteilungen*, 71, 541–70.
- Farrell, Robert T. (ed.), (1974), *Daniel and Azarias* (London: Methuen).
- Ferguson, Paul F. (1978), 'The Old English Exodus and the Patristic Tradition', PhD (Ann Arbor, Mich.).
- (1981), 'Noah, Abraham, and the Crossing of the Red Sea', *Neophilologus*, 65 (2), 282–87.
- Finnegan, Robert E. (1977), *Christ and Satan: a Critical Edition* (Waterloo Ont.: Wilfrid Laurier University Press).

- Gollancz, Israel (ed.), (1927), *Caedmon Manuscript of Anglo-Saxon Biblical Poetry Junius XI in the Bodleian Library* (London: Oxford University Press).
- Green, B. (1971), 'Gregory's Moralia as an Inspirational Source for the Old English Poem Exodus', *Classica et Mediaevalia Kobenhavn*, 32 251-62.
- Groth, Ernst Johannes (1883), 'Composition und Alter der altenglischen (angelsächsischen) Exodus', Thesis.
- Hall, Gordon Gerould (1911), 'The Transmission and Date of Genesis B', *Modern Language Notes*, 26 (5), 129-33.
- Hall, J. R. (1975), 'The Building of the Temple in Exodus: Design for Typology', *Neophilologus*, 59 (4), 616-21.
- (1976), 'The Oldest English Epic of Redemption: The Theological Unity of MS Junius 11', *Traditio*, 32, 185-208.
- Hall, T. (2003), 'Ælfric and the Epistle to the Laodicians', in Kathryn Powell and Donald Scragg (ed.), *Apocryphal Texts and Traditions in Anglo-Saxon England* (Cambridge: D.S. Brewer), 65-83.
- (2008), 'Biblical and Patristic Learning', in Philip Pulsiano and Elaine Treharne (ed.), *A Companion to Anglo-Saxon Literature* (Malden MA and Oxford: Blackwell Publishing), 327-44.
- Hauer, S. R. (1981), »The Patriarchal Digression in the Old English 'Exodus', Lines 362-446«, *Studies in Philology*, 78 (5), 77-90.
- Hill, T. D. (1980), 'The Virga of Moses and the Old English Exodus', in John D. Niles (ed.), *Old English Literature in Context: Ten Essays* (Cambridge D. S. Brewer), 57-65.
- Hill, Thomas D. (2002), »Pilate's Visionary Wife and the Innocence of Eve: an Old Saxon source for the Old English 'Genesis B'«, *The Journal of English and Germanic Philology*, 101 (2), 170-84.
- Irving, E. B. (1953), *The Old English Exodus* (Yale Studies in English New Haven: Yale University Press).
- (1959), 'On the Dating of the Old English Poems Genesis and Exodus', *Anglia*, 77, 1-11.
- (1972), 'New Notes on the Old English Exodus', *Anglia: Zeitschrift für englische Philologie*, 90, 289-324.
- (1974), 'Exodus Retraced', in Jr. Robert B. Burlin and Edward B. Irving (ed.), *Old English Studies in Honour of John C. Pope* (Toronto: University of Toronto Press), 203-23.
- Johnson, David F. (1998), »The Fall of Lucifer in 'Genesis A' and Two Anglo-Latin Royal Charters«, *The Journal of English and Germanic Philology*, 97 (4), 500-21.
- Keenan, H. T. (1970), 'Exodus 513; The Green Streets of Paradise', *Neuphilologische Mitteilungen*, 71, 455-60.

- Kennedy, Charles W. (1943), *The Earliest English Poetry, a Critical Survey of the Poetry Written Before the Norman Conquest* (London, New York).
- Kennedy, Charles W. and Caedmon (1916), *The Caedmon Poems, Translated Into English Prose* (London, New York: Routledge; Dutton).
- Ker, N. R. (1957), *Catalogue of Manuscripts Containing Anglo-Saxon* (Oxford: The Clarendon Press).
- Ker, W. P. (1904), *The Dark Ages* (New York).
- Klaeber, Fr (1918), 'Concerning the Relation Between Exodus and Beowulf', *Modern Language Notes*, 33 (4), 218-24.
- Krapp, George P. (ed.), (1931), *The Junius Manuscript* (Anglo-Saxon poetic records, New York: Columbia University Press).
- Lapidge, Michael (2006), 'Versifying the Bible in the Middle Ages', in Jill Mann and Maura Nolan (eds.), *The Text in the Community: Essays on Medieval Works, Manuscripts, Authors, and Readers* (Notre Dame, Ind.: University of Notre Dame Press), 11-40.
- Lockett, Leslie (2002), 'An Integrated Re-examination of the Dating of Oxford, Bodleian Library, Junius 11', *Anglo-Saxon England*, 31, 141-73.
- Lucas, Peter J. (1977), *Exodus* (Cambridge: Methuen & Co Ltd.).
- (1979), 'On the Incomplete Ending of Daniel and the Addition of Christ and Satan to MS Junius 11', *Anglia*, 97, 46-59.
- Malone, Kemp (1948), 'The Old English Period (to 1000)', in A.C. Baugh (ed.), *A Literary History of England* (New York).
- Marsden, Richard (1995), »The Death of the Messenger: The 'Spelboda' in the Old English Exodus«, *Bulletin of the John Rylands University Library of Manchester*, 77 (3), 141-64.
- Martin, Ellen E. (1982), »Allegory and the African Woman in the Old English 'Exodus'«, *The Journal of English and Germanic Philology*, 81 (1), 1-15.
- Moore, Samuel (1911), »On the Sources of the Old-English 'Exodus'«, *Modern Philology*, 9 (1), 83-108.
- Muir, Bernard J. (2004) *A Digital Facsimile of Oxford, Bodleian Library, MS. Junius 11* [online text], Bodleian Library
- Ohlgren, Thomas H. (1975), »Some New Light on the Old English Cædmonian Genesis«, *Studies in Iconography*, 1, 38-73.
- Pribsch, Robert (1925), *The Heliand Manuscript Cotton Calligula A. VII in the British Museum* (Oxford: Oxford Clarendon Press).
- Raw, Barbara (1976), 'The Probable Derivation of Most of the Illustrations in Junius 11 From an Illustrated Old Saxon Genesis', *Anglo-Saxon England*, 5, 133-48.
- (1984), »The Construction of Oxford, Bodleian Library, Junius 11«, *Anglo-Saxon England*, 13, 187-207.

- Raw, Barbara Catherine (1978), *The Art and Background of Old English Poetry* (London: Edward Arnold).
- Remley, P. G. (1996), *Old English Biblical Verse: Studies in Genesis, Exodus and Daniel* (Cambridge: Cambridge University Press).
- Rendall, Thomas (1974), »Bondage and Freeing from Bondage in Old English Religious Poetry«, *The Journal of English and Germanic Philology*, 73 (4), 497-512.
- Ritter, M. A. (1973), »The Angles and the Angels: A Study in the Correlation Between the Christian Doctrine of Spirits and the Aesthetics of the Anglo-Saxon Poems Genesis A and B, and Christ I and II«, PhD Thesis (University of Notre Dame).
- Sedgefield, W. J. (1923), *Specimens of Anglo-Saxon Poetry* (Edinburgh).
- Sisam, Kenneth (1953), »Dialect Origins of the Earlier Old English Verse«, *Studies in the History of Old English literature* (Oxford: Clarendon Press), 119-39.
- Steiner, Johann Wilhelm Georg (1889), »Über die Interpolation im angelsächsischen Gedichte 'Daniel'«, Thesis.
- Steinmeyer, Elias von, et al. (1879), *Die althochdeutschen Glossen*, 5 vols. (Berlin: Weidmann).
- Stoddart, F. H. (1887), »The Caedmon Poems in MS Junius 11«, *Anglia*, 10, 157—67.
- Thorpe, B. and Rogers, B. (1832), *Caedmon's Metrical Paraphrase of Parts of the Holy Scriptures With an English Translation, Notes, and a Verbal Index* (London: Society of Antiquaries of London).
- Timmer, Benno J. (1948), *The Later Genesis* (Oxford: Scrivner Press).
- Trahern, Joseph B. (1975), »More Scriptural Echoes in the Old English Exodus«, in L.E. Nicholson and D.W. Frese (ed.), *Anglo-Saxon Poetry: Essays in Appreciation for John C. McGalliard* (Notre Dame: Notre Dame: University Press), 291-8.
- Tyler, Elizabeth M. (2006), *Old English Poetics: The Aesthetics of the Familiar in Anglo-Saxon England* (York: York Medieval Press).
- Weber, Robert and Gryson, Roger (eds.) (1969), *Biblia Sacra Vulgata Editio Quinta* (Stuttgart).
- Woolf, Rosemary (1972), *The English Mystery Plays* (Berkeley: University of California Press).
- Wormald, Francis (1945), »Decorated Initials in English Manuscripts from A.D. 900 to 1100«, *Archeologia*, (91), 107-35.
- Wright, Charles D. (1993), *The Irish Tradition in Old English Literature*, eds Keynes S. and Lapidge M. (Cambridge Studies in Anglo-Saxon England; Cambridge: Cambridge University Press).
- (1996), »The Blood of Abel and the Branches of Sin: Genesis A, Maxims I and Aldhelm's Carmen de uirginitate«, *Anglo-Saxon England*, 25, 7-19.

Opombe / Notes:

¹ Irving, *The Old English Exodus*; B. Thorpe and B. Rogers, *Caedmon's Metrical Paraphrase*.

² Gollancz (ed.), *Caedmon Manuscript*.

³ Krapp (ed.), *The Junius Manuscript*.

⁴ Remley, *Old English Biblical Verse*.

⁵ Muir, 'A Digital Facsimile of Oxford, Bodleian Library, MS. Junius 11'.

⁶ Ibid.; Kennedy and Caedmon, *The Caedmon Poems*.

⁷ Doane, *Genesis A; The Saxon Genesis*.

⁸ Lucas, *Exodus*.

⁹ Irving, *The Old English Exodus*.

¹⁰ Irving, 'New Notes on the Old English Exodus'; E. B. Irving, 'Exodus Retraced'.

¹¹ Finnegan, *Christ and Satan*.

¹² Farrell (ed.), *Daniel and Azarias*.

¹³ Remley, *Old English Biblical Verse*.

¹⁴ Anlezark, *Old Testament Narratives*.

¹⁵ Kennedy, *The Caedmon Poems*; Bradley, *Anglo-Saxon Poetry*; Anlezark, *Old Testament Narratives*.

¹⁶ Weber and Gryson (ed.), *Biblia Sacra Vulgata Editio Quinta*; Challoner (ed.), *Donay-Rheims Bible*.

Both are available online at <<http://www.latinvulgate.com>> [»Last accessed 30 August, 2015].

¹⁷ Doane, *Genesis A*, p. 11.

¹⁸ The General consensus seems to be that most poets were well learned in Christian tradition including Irish and Patristic writing, whereas there were individual books of scripture these were not available in a unit: Remley, *Old English Biblical Verse*, p. 10. And what there was of scripture was the Latin Vulgate: Biggs, 'An Introduction and Overview of Recent Work', p. 2; Hall, 'Biblical and Patristic Learning', p. 328.

[Splošni konsez je, da so bili vsi pesniki dobro poučeni o krshchanski tradiciji, vključno z irsko in patristično literaturo. Obstajale so sicer posamezne knjige Svetega pisma, a ne skupaj v eni knjigi. Predvsem pa so imeli na voljo latinsko vulgato.]

¹⁹ In addition to critical editions of individual poems there are several publications dealing with the possible sources of individual passages, for example: Biggs, Hill; Szarmach, Hammond (eds.), *Sources of Anglo-Saxon Literary Culture*; Calder and Allen (eds.), *Sources and Analogues of Old English Poetry*; Moore, 'On the Sources of the Old-English "Exodus"'; Battles, "Genesis A" and the Anglo-Saxon 'Migration Myth'; Hill, 'Pilate's Visionary Wife and the Innocence of Eve'; Johnson, 'The Fall of Lucifer in "Genesis A" and Two Anglo-Latin Royal Charters'; Raw, 'The Probable Derivation'; Ritter, 'The Angles and the Angels'; Wright, 'The Blood of Abel and the Branches of Sin'; Anlezark, 'Connecting the Patriarchs'; Breeze, 'Habakkuk 1:8 as Source for Exodus 161–69'; Bright, 'The Relation of the Caedmonian Exodus to the Liturgy'; Cross and Tucker, 'Allegorical Tradition and the Old English Exodus'; Earl, 'Christian Traditions and the Old English Exodus'; Ferguson, 'The Old English Exodus and the Patristic Tradition'; Green, 'Gregory's Moralia as an Inspirational Source'; Hall, 'The Building of the Temple'; Hill, 'The Virga of Moses'; Keenan, 'Exodus 513, The Green Streets of Paradise'; Klaeber, 'Concerning the Relation Between Exodus and Beowulf'; Martin, 'Allegory and the African Woman in the Old English "Exodus"'; Moore, 'On the Sources of the Old-English "Exodus"'; Trahern, 'More Scriptural Echoes in the Old English Exodus'; Calder and Allen (eds.), *Sources and Analogues of Old English Poetry*.

²⁰ Sievers, *Der Heliand und die angelsächsische Genesis*; see also Doane, *The Saxon Genesis*.

²¹ Doane, *The Saxon Genesis*, p. 41.

²² Ibid., p. 54.

²³ Most notably Gollancz proposed to rearrange the three larger parts in a new order: I. Gollancz (ed.), *Caedmon Manuscript*. Brandl listed the Noah episode as a separate independent fragment under the name »Noah und Andere Patriarchen« in Irving, *The Old English Exodus*, p. 8. There is an excellent overview of the issue by Hauer, 'The Patriarchal Digression in the Old English "Exodus",

Lines 362-446'. He, however, belongs among the proponents of the unity theory: Ferguson, 'Noah, Abraham, and the Crossing of the Red Sea'; Anlezark, 'Connecting the Patriarchs'.

[Gollancz je predlagal celo nov vrstni red, po katerem bi se vrstili ti trije deli. Brandl je odsek o Noetu objavil kot posebno enoto. Hauer je objavil odličnen pregled. Sam sicer zagovarja enovitost.]

²⁴ Balg, *Der Dichter Caedmon und seine Werke*, pp. 24-7.

²⁵ Brandl, *Geschichte der altenglischen Literatur*, p. 1029.

²⁶ Sedgefield, *Specimens of Anglo-Saxon Poetry*; he criticized Krapp in Sedgefield, 'Review: The Junius Manuscript by George Philip Krapp', pp. 352-5.

²⁷ Ker, *The Dark Ages*, pp. 176. 260-1; Kennedy, *The Earliest English Poetry*.

²⁸ Hauer, 'The Patriarchal Digression', p. 78.

²⁹ Marsden, 'The Death of the Messenger', p. 143.

³⁰ Steiner, 'Über die Interpolation im angelsächsischen Gedichte "Daniel"', pp. 21-5.

³¹ Hall, 'Ælfric and the Epistle to the Laodicians'; F. M. Biggs, 'An Introduction and Overview of Recent Work', p. 22.

³² Biggs, 'An Introduction and Overview', p. 11.

³³ Krapp (ed.), *The Junius Manuscript*, p. ix.

³⁴ Ker, *Catalogue of Manuscripts Containing Anglo-Saxon*, no. 334, p. 406.

³⁵ Wormald, 'Decorated Initials in English Manuscripts from A.D. 900 to 1100'.

³⁶ Doane, *The Saxon Genesis*, p. 29; Doane, *Genesis A*, pp. 13, 18.

³⁷ Lucas, *Exodus*.

³⁸ Raw, 'The Construction of Oxford, Bodleian Library, Junius 11', p. 199.

³⁹ Remley, *Old English Biblical Verse*, p. 20.

⁴⁰ Lockett, 'An Integrated Re-examination of the Dating of Oxford, Bodleian Library, Junius 11', p. 142.

⁴¹ *Ibid.*, p. 173.

⁴² Doane, *Genesis A*, p. 22.

⁴³ Doane, *The Saxon Genesis*, pp. 34, 48-9.

⁴⁴ Stoddart, 'The Caedmon Poems in MS Junius 11', p. 158; Gollancz (ed.), *Caedmon Manuscript*, p. xxxv; Timmer, *The Later Genesis*, p. 3; Doane, *Genesis A*, p. 6.

⁴⁵ Lucas, *Exodus*, p. 4.

⁴⁶ Raw, 'The Construction of Oxford, Bodleian Library, Junius 11', p. 205.

⁴⁷ Tyler, *Old English Poetics*, p. 157.

⁴⁸ Cronan, 'Poetic Words, Conservatism and the Dating of Old English Poetry'.

⁴⁹ Andersen, *The Battle of Maldon*; Liuzza, 'On the Dating of Beowulf'; Lockett, 'An Integrated Re-examination of the Dating of Oxford, Bodleian Library, Junius 11'.

⁵⁰ Tyler, *Old English Poetics*, p. 157.

⁵¹ Sisam, 'Dialect Origins of the Earlier Old English Verse'.

⁵² Doane, *Genesis A*, pp. 36-7.

⁵³ *Ibid.*, p. 37.

⁵⁴ Doane, *The Saxon Genesis*, p. ix.

⁵⁵ *Ibid.*, p. 48.

⁵⁶ Timmer, *The Later Genesis*, pp. 14-15.

⁵⁷ Hall, 'The Transmission and Date of Genesis B'; Pribsch, *The Heliand Manuscript Cotton Calligula A. VII in the British Museum*, p. 40; Ohlgren, 'Some New Light on the Old English Cædmonian Genesis', pp. 61-62; Doane, *Genesis A*, pp. 34, 49.

⁵⁸ Doane, *The Saxon Genesis*, pp. 49-54.

⁵⁹ Lucas, *Exodus*, p. 71.

⁶⁰ Irving, *The Old English Exodus*, pp. 23-5; Irving, 'Exodus Retraced', p. 209; Irving, 'On the Dating of the Old English Poems Genesis and Exodus'.

⁶¹ Groth, 'Composition und Alter der altenglischen (angelsächsischen) Exodus'; Mürkens, *Untersuchungen über das altenglische Exoduslied*.

⁶² Moore, 'On the Sources of the Old-English "Exodus"'; Irving, *The Old English Exodus*, p. 13.

- ⁶³ Remley, *Old English Biblical Verse*, pp. 53-8.
- ⁶⁴ Malone, 'The Old English Period (to 1000)'.
- ⁶⁵ Farrell (ed.), *Daniel and Azarias*.
- ⁶⁶ Doane, *Genesis A*, p. 25; he is recapitulating Sisam, 'Dialect Origins of the Earlier Old English Verse', pp. 119-39.
- ⁶⁷ Ker, *Catalogue of Manuscripts Containing Anglo-Saxon*, p. 407; Hall, 'The Oldest English Epic of Redemption', p. 186; Lucas, 'On the Incomplete Ending of Daniel and the Addition of Christ and Satan to MS Junius 11', p. 52; Raw, 'The Construction of Oxford, Bodleian Library, Junius 11', pp. 187-207; Krapp (ed.), *The Junius Manuscript*.
- ⁶⁸ Krapp (ed.), *The Junius Manuscript*, pp. xxxi-xxxiii.
- ⁶⁹ Lucas, 'On the Incomplete Ending'. A more detailed description of the physical evidence to the poems late inclusion can be found in: Raw, 'The Construction', pp. 202-3; Remley, *Old English Biblical Verse*, pp. 21-22.
- ⁷⁰ Lucas, 'On the Incomplete Ending'.
- ⁷¹ Raw, 'The Construction', pp. 203-5.
- ⁷² Krapp (ed.), *The Junius Manuscript*, p. xxxv; Wright, *The Irish Tradition in Old English Literature*, p. 130.
- ⁷³ Clubb, *Christ and Satan an Old English Poem*; Finnegan, *Christ and Satan*; Sleeth, *Studies in Christ and Satan*.
- ⁷⁴ Clubb, *Christ and Satan*, p. xlvii; I. Gollancz (ed.), *Caedmon Manuscript*, p. cv.
- ⁷⁵ Finnegan, *Christ and Satan*, pp. 22-36.
- ⁷⁶ Bright, 'The Relation of the Caedmonian Exodus to the Liturgy'.
- ⁷⁷ Gollancz (ed.), *Caedmon Manuscript*.
- ⁷⁸ Remley, *Old English Biblical Verse*, p. 173.
- ⁷⁹ Rendall, 'Bondage and Freeing from Bondage in Old English Religious Poetry', p. 508. Harrowing of Hell is a designation for the typical medieval popular fable describing Christ's entering Hell not unlike a military commander freeing enslaved souls and winning them for the Kingdom of Heaven. [Harrowing of Hell prevajam kot Plenjenje pekla; gre za tipichno srednjeveshko temo, kjer Kristus vstopi v pekel kot nekakshen vojashki poveljnik, da bi osvobodil zasuzhnjene dushe, ter jih odpelje v nebeshko kraljestvo.]
- ⁸⁰ Lucas, *Exodus*, p. 50.
- ⁸¹ Raw, *The Art and Background*, pp. 1, 84.
- ⁸² Anlezark, 'Connecting the Patriarchs', p. 172.
- ⁸³ Lapidge, 'Versifying the Bible in the Middle Ages', p. 16.
- ⁸⁴ The idea was first presented in 1912 in Bright, 'The Relation of the Caedmonian Exodus to the Liturgy'.
- ⁸⁵ Raw, 'The Construction'.
- ⁸⁶ Irving, *The Old English Exodus*, p. 1.
- ⁸⁷ Remley, *Old English Biblical Verse*, p. 43.
- ⁸⁸ Day, 'The Influence of the Catechetical Narratio on Old English and Some Other Medieval Literature', p. 55. The four codices are: The 'MS Bodleian Junius XI', 'Cotton MS Vitellius A XV' (i.e. 'The Nowell Codex', sometimes informally referred to as the 'Beowulf Manuscript'), 'Exeter Cathedral Library MS 3501' (i.e. 'The Exeter Book'), 'Codex Vercellensis' (i.e. 'The Vercelli Book').
- ⁸⁹ Abrams, 'Germanic Christianities, 600-c. 1100', p. 127.
- ⁹⁰ Hall, 'The Oldest English Epic of Redemption', p. 189; he is referencing Craig, 'The Origin of the Old Testament Plays', p. 482.
- ⁹¹ Woolf, *The English Mystery Plays*, p. 75.
- ⁹² Remley, *Old English Biblical Verse*, p. 43.
- ⁹³ Conner, 'Religious Poetry', p. 260.
- ⁹⁴ Certeau and T. Conley, *The Writing of History*, pp. 273-4.

Vprashalnica

Jolka Milich

O PRAVLJICAH

Po mojih *Mitih in legendah*, ki so izšli v Vprashalnici *Revije Srp* (143-144/2019) in so se ukvarjali zlasti s poezijo, je skrajni chas, da nekaj malega napisšem tudi o pravljičah, to je o pripovedni zvrsti, ki nam je strahno pri srcu, saj smo navsezadnje pridelali kar lepo shtevilo pravljičarjev obeh spolov, ki niso izumili nich slabših stvaritev – včasih so celo boljše – od tistih, ki jih izdelujejo v shirnem svetu in so, ko gre za vechmilijonske narode, celo pogosto precenjene, saj jih lahko natisnejo v vrtoglavo visokih nakladah, ki omogochajo, da lahko sezhe po njih ogromno bralcev, od shestega leta starosti tja do 90-ih; to seveda prinasha – kar ni nezanemarljivo, prej nasprotno – neverjetno visoke, beri nebotichne dobichke. Kaj takega pri manj shtevilnih narodih, in mednje sodimo mi, sploh ni mogoche. Shkoda.

No, zadnje chase sem jih nekaj z uzhitkom prebrala; sposodila sem si jih za slabo urico od vnuchka neke moje dobre znanke na obisku pri meni in fantichek mi je ves radosten razkazal naslednje: **Grdavshi in dez** Gaje Kos, **Kako ti je ime?** (alias o hudih dilemah nekega polzhka) Alenke Spacal in na koncu **Lanica** Karin Potochnik – ravnokar sem prebrala v lanski 142. shtevilki revije *Bukla* oceno Sonje Juvan, ki omenja, da je shkotska terierka Lanica ... vegetarijanka. »Rada je jedla korenchke, she posebej v kombinaciji s purico, na nachin veliko purice z mnogo manj oranzhne zelenjave.« Ponovno sem se nasmejala.

Pred kakshnim mesecem pa sem prebrala v sochnem narechju napisane **Krashkokrishke pravce** Jasne Majde Persholja (po pripovedih vashchanov). Pred mnogimi leti (2002) tudi zbirko iste avtorice **Ti povem ano pravco** in deset let kasneje **Teta Liza para, pravce chara**. Skratka uzhitek, cheprav je bil vse to izbor za najmlajshe. **Leta 2013 so domiselni in prizadevni pravljičarki podelili Shtrekljevo nagrado v zvezi z njenim »nepogreshljivim doprinosom pri razvoju folklore na Krasu« in letos je iz rok sezahanskega zhupana prejela she nagrado obchine Sezhana.** Ko me kdo kdaj zaloti s pravljičami ali s slikanicami v roki, si me na splošno in zelo pogosto sladko privoshchi: »Ma kaj ti gre zhe na otrochje?« Odgovorim smeje: »Shlo mi je zhe od nekday, zhe chisto od mladih nog, in ne kazhe, da bo kdaj odjenjalo. Nekateri ne odrastejo nikoli, nikoli se ne zresnejo, otroka v sebi prav gojijo kot lonchnico ali rozho gartrozho. A ne pozabi: berem rada tudi knjige za najstnike in mladino, ne samo za mularijo iz otroshkega vrtea ali male shole. In seveda knjige za povsem odrasle tja do sto let in she chez.«

Nedavno sem končala branje intervjujev Franceta Pibernika z Zorkom Simchichem **Dohojene stopinje** (Beletrina, 2019) – vech kot 500 strani debela in gosto popisana knjiga. Na strani 146, kjer se Simchich razgovori o Trstu iz zgodnjih povojnih let, ko je poskusno literarno revijico *Mlada setev* ustanovil prof. Jozhe Peterlin in je vanjo kajpak tudi pisal, ob njem pa Vinko Belichich, Ludve Potokar, seveda Simchich, dr. Tine Debeljak in she marsikdo, npr. Novachan. Jaz kot dvajsetletno, knjizheвно chisto neizkusheno dekle, sem prav tam z »rosnocvetochimi« pesmicami zachela svojo literarno kariero oziroma neskončno dolgo in tvegavo besedno rajzho na otok Niga, ki she vedno traja. No, Zorko me omenja med drugimi in se je celo spomnil, da sem svoje lirichne izlive podpisovala s psevdonomim Trnchek. Lepo je, da se te kdo spomni s prijazno besedo po toliko letih ... skoraj na pragu vechnosti (beri z eno nogo v grobu). Bila sem prav presenechena, da ne rechem – ganjena. Nekaj mesecev prej sem prebrala eno za drugo, malodane kampanjsko, shtiri knjige Borisa Pahorja. Dve ponovno (*Parnik trobi nji* in *Trg Oberdan*) in dve na novo: **Knjigo o Radi** (Cankarjeva zalozhba, 2013; 492 strani) in **Moje suhote** (Beletrina, 2008; 365 strani). Zlasti zadnji dve sta prej zajetne sorte kot shlank. Meni pa ugajajo zlasti bolj vitke, ker navadno berem v postelji in jih je lazhe drzhati v roki. Ob debelushkah, vezanih obichajno v trde kartonaste platnice, roke ti prej ko slej otrpnejo, da si vesel, pravzaprav olajshan, ko jih lahko odlozhish. V zvezi s Pahorjevimi suhotami moram she nekaj dodati. V *Krashki suhoti* sem na str. 154 in 155 zelo verjetno naletela na ... mojega strica Mariota, ochetovega brata, ki so ga nacisti med vojno odpeljali v lager Struthof-Natzweiler, iz katerega pa se ni vrnil. S silno tesnobo sem prebrala Pahorjeve vrstice, kjer pravi: »Odkar so me odpeljali v taborishche Struthof-Natzweiler nisem imel vech stikov s krashkimi tovarishi drugache kot v primeru, che so koga kot bolnika pripeljali v Revier. Tako je bilo z Ivom Kreshevichem, ki ga je zhal vzela bolezen, tako z Brundulo, ki je premagal tifus, a je najbrzh podlegel na kakem transportu; tako verjetno tudi Milich, ki sem ga videl med prebolevniki.« – Moja pripombaa: Tudi on kdove kje tjavendan zagreben, ne obredno pokopan, ali celo sezghan, brez groba in vsakega obelezha. Nato sem prebrala she **Najine pogovere**, intervjuje s Pahorjem, ki jih je v razdobju petnajstih let napisala pronicljiva mariborska novinarka Darka Zvonar Predan, izdal pa Kulturni center Maribor (2018) v svoji knjizhni zbirki Frontier. Shkoda, da je lektorica najbrzh spregledala dodani prvi pogovor *Zhe Dante jih je ozhigosal kot shlape*, ponatisnjen iz *Nove revije* (avgust/september/oktober 2003), in ga brez nujnih in prepotrebni korektur pustila v tisk, kar na bralca deluje precej moteche, da ne rechem skoraj ne-marno. Zgodi se pach, na zhalost, vsepovsod. In pri nas morda celo prepogosto. A vrnimo se k osrednji temi, k pravljicam.

Zdaj bi morala nashteti vse slovenske pravljicharje, ki izstopajo in so se izkazali, jih bolj ali manj vsi poznamo in cenimo ter tudi redno prebiramo njihove male umetnine in jih za navrh vechkrat kupujemo. Pa ne bom, ker bi shlo za golo ponavljanje znanih stvari. Danes bom samo malce norchavo vprashala, ali kdo ve,

kdo nam v Sloveniji trenutno pripoveduje najlepšo pravljico, in to počenja zhe celih deset let skoraj brez prestanka, pa se ga she nismo navelichali, saj nam niti na misel ne pride, da bi mu rekli genjaj (nehaj) operirati s takimi nezaslishanimi nedoslednostmi in nesmisli. No, in zdaj se radovedno sprashujete, koga imam v mislih, ali pa si samo nekaj izmishljujem, da si v pomanjkanju boljshega krajsham chas, iz vas pa precej razposajeno brijem norce. Ni tezhko uganiti. *Primorski dnevnik*, trzhashki chasopis s svojimi rednimi in prostovoljnimi pomochniki, je potolkel vse rekorde najsposobnejshega pravljicharja z domiselnimi fotoutripi, ki jih objavlja zhe celo desetletje in zdaj izbira zhe *Fotoutrip desetletja*. A pojdimo po vrsti in od zacetka, da bodo vsi razumeli. Zato prepustimo besedo Marku Hussu (iz tehnicne sluzhbe *Primorca*), ki se na rojstvo teh posrechenih fotk she najbolj spozna: »*Fotoutrip smo zaceli objavljati na Primorskem dnevniku poleti leta 2008, takrat se je imenoval she Fotoutrip poletja, nastal je iz zamisli novinarka Poljanke Dolbar in je imel hitro velik odziv. Naslednje leto smo preuredili spletno stran in slike zaceli objavljati sproti tudi na spletu. Kmalu smo zacenjali dobivati fotografije skozi celo leto in smo spremenili ime v Fotoutrip.*«

Razpis za fotoutrip poletja 2008 (s podnaslovom: Primorski dnevnik izbira najlepšo poletno fotografijo) z vabilom k sodelovanju, ki se je konchalo s pravnilo proshno: Sodelujte, sodelujte, sodelujte! – je izshel v torek, 8. julija 2008. Bilo je tudi recheno, da bodo objavljali najlpshe fotografije, konchni zmagovalci pa bodo prejeli tudi prilozhnostne nagrade.

Na fotki, ki so jo prilozhili, pa je bilo le dekle, ki si je umivalo lase in si z vodo iz pipe osvezhevalo razgreto glavo pri skromni obcestni fontani. Takrat očitno she ni bil obvezen pogoj, da kdor pozira ... bere obenem *Primorski dnevnik*, a je to zhe dolgo let obichaj. Meni sicer ni znano, kdo je predlagal navedbo, naj se zmeraj doda *Primorca* in fotke s tem bolj personalizira, to pa se je zgodilo v nedeljo 12. julija 2009. Domnevam le, da se je ta navedba kar naglo prijela, saj se je letos 8. avgusta na dvostranskem fotoutripu urednishtvo nich manj kot pohvalilo: Primorski dnevnik je bil z vami ... v Afriki (Egipt, Kenija, Madagaskar, Maroko, Mauritius, Namibija, Nigerija, Juzhna Afrika), v Ameriki (Antigva, Argentina, Bolivija, Brazilija, Chile, Ekvador, Gvatemala, Kanada, Kuba, Mehika, Peru in ZDA), v shtirih drzhavah Avstralije in Oceanije, v devetnajstih drzhavah Azije in v devetintridesetih drzhavah Evrope. Skratka, Slovenci s *Primorskim devnikom* v roki so kar mnozhichno obredli zhe vech kot pol sveta, blizha se chas, ko jo bodo morali mahnti na Luno in Mars itd., che bodo hoteli videti kaj novega in nato bahashko porochati: »Mi smo se shli vesoljce. Kaj pa vi, ste doma obsedeli?«

Obzhalujem, da nisem zbiral teh fotoutripov zhe od zacetka in jih spravljala po datumih v albume. Nabralo bi se mi jih toliko, da bi segli od tal do stropa. *Primorski dnevnik* svoje najlpshe pravljice – alias nekaj, kar nima blage zveze z resnichnostjo – ne pripoveduje samo nam, bralcem, marvech najbrzh in zlasti sebi. Ad consolationem. Saj gre za zamejski chasopis, ki kar naprej trepeti, ali bo dobil zadostno subvencijo od drzhave ali od kogarkoli, da bi redno lahko izhajal. In z njim trepetamo in se tresemo vsi, ki smo nanj navezani. Očitno je bolj malo

tistih, ki ga redno kupujemo, she bolj očitno je, da ga fotoutriparji *samo berejo, in to zastonj*, ne da bi zanj zhrtvovali en sam cent. Saj che bi ga kupovale vse tiste pravljične trume bralcev, bi morala biti naklada malodane ... milijonska, no, recimo strashno visoka, pa bi nam lahko v *Primorcu* natisnili vsak teden nagradno krizhanko, ne onih navadnih z reshitvijo spodaj, ki jih ni treba nikamor poslati, ker zanje ne dobish chisto nich. To se zhe predolgo ne zgodi – lahko bi nam naklonili tri lepe nagrade. Za praznike pa bi bili lahko she bolj radodarni, in bi dobitnikom navrgli kakshen stotak ali she vech, kot vsi ostali slovenski chasniki. Ne vem, ali gre pri *Primorskem dnevniku* za shkrtarijo (imam, a ne dam!) ali za veliko pomanjkanje otipljivih sredstev. To bi nam morali enkrat povedati. She rajshi dvakrat in trikrat, da bomo zagvishno razumeli in z njimi globoko sochustvovali. In tudi kapirali, da gre kot pri Oscarju Wildeju za pravljico z ... zhalostnim koncem.

Naj dodam ilustrativno she nekaj zelo zgovornih naslovov fotoutripov (v izvirni pisavi) ali skrajshano preformuliranih: Tudi v San Franciscu beremo Primorski dnevnik – Novice o Krashki ohceti so odmevale tudi na Kitajskem zidu (PD pa bere nich manj kot Kitajec) – Tudi v Mehiki (Chichen Itza) beremo Primorski – Pochitek s Primorskim dnevnikom v Dolomitih – Primorski dnevnik ... najboljsha izbira (v Tokijski knjigarni na Japonskem) – Uchenci OSh Bevka so uzhivali ob snezhnem metezhu (in kar deset sholarchkov je bralo PD) – Tudi v desetchlanskem Rupa Teamu Zgonik je na pochitnicah v Belgiji vsak chlan bral svoj PD – Prav tako par na Machu Picchu alias na drugem koncu sveta – Mladenka pa se je povzpela do Kozoroga/Zlatoroga v Kranjski gori, ki je kot nalashch za sproshcheno branje PD – Tudi v Gvatemali, kjer je majevska obredna jama – San Jorge, Lago Atitlan – sta dva tamkajshnja mulchka vneto brala PD – V Egiptu pa ga je pred dvema letoma brala tudi kamela – Letos maja na Matajurju so chasopis brali kecki in »Mojca« – Drushtvo gluhih in naglushnih na izletu v Pizi tudi s PD – Tudi tri ali shtiriletna Petra doma na stopnicah bere PD ... In chisto na koncu naj omenim she prikupnega belega psichka s *Primorcem* v gobcu, ki se nezhenirano ponuja: Che bi primanjkovalo raznashalcev, sem na razpolago!

Res lepa in najlepsha pravljica, ki smo jo Slovenci napisali. In tudi najdaljsa. Najbrzh do trajala v nedogled. Saj upanje nikoli ne umre.

O KNJIGAH

Zhe mene zhivcirajo, ker jih je v stanovanju odlochno prevech in zavzemajo prostor, ki ga meni kratijo. Sezhangska knjizhnica me je nedavno prosila, naj naposled vrnem vsaj tiste predolgo sposojene knjige, ker po njih sprashuje zhe prevech ljudi. Naj se pach potrudim. Pravzaprav ne vem, ali so me prosili ali so mi grozili s tistim po zvenu povsem upravicheno nestrpnim »naj zhe enkrat«. Po mojem bi morali rechi: »Jolka, je zhe skrajni chas, ne mechkaj, preberi in vrni ali pa samo vrni, ne da bi prebrala, saj ni mus. Zaradi tega se svet ne bo podrl.« Pa she

res je, sem si rekla, in izbrskala izpod svojih knjig na blizhnjem stolu celo tri sorodnike: zadnji kratki fantazijski roman Alojza Rebule **Ob pritoku Jangcekjanga** (Mladika, Trst 2018). Bolj kot prebrala sem tistih 111 strani precej temeljito prelistala in nazadnje ugotovila, da so za moj okus precej neuzhitne in da ne bom zapravljala svojega chasa s takimi poceni marnjami (upam, da me zhiv krst ne bere, in da to mnenje ne bo prestopilo hishnega praga, ker gre prej za negativno kritiko kot za slavospev dela sicer tenkochutnega in velikega pisatelja, o katerem si ne more privoshchiti vsakdo, z mano vred, da sploh kaj blekne). Pri Rebuli me nasploh neznansko moti pretirano politikantstvo oz. ideoloshkost, ki si ni skoraj nikoli v laseh z nedoslednostmi, ki se mu zapishejo. Tudi njegova fantazija se mi zdi precej pritlehna in je taka fantazijski literaturi le v škodo. Knjigo sem dala v torbo z drugimi izposojenimi zvezki za takojshnjo vrnitev, kjer je bil pripravljen na odhod tudi zhe davno prebrani in samoizdani (decembra 2015 v Trstu, 159 strani) – recimo mu dnevnik – **Moj svet sredi oceana** Jasne Tuta, ki je vnukinja Alojza Rebule in Zore Tavchar ter hchi Rebulove hchere Alenke Tuta. Vse bi si bila mislila, a da bom kdaj prebrala s takim uzhitkom, citiram: *32 dni jadranja chež Pacifik v soncu in dežju, v strahu in smeču*, to pa bi bilo zame naravnost nepojmljivo, dokler se ni zgodilo. Zhe dolgo nisem prebrala tako neposrednega in prisrchnega berila. Pa she nauchila sem se ogromno, da sem ji prav hvalezhna za shiritev mojega obzorja, po tej plati dokaj ozkega in morda doslej celo nikakrshnega. Naravnost enkratne so njene vrednote na straneh 133/134, veljavne na morju. Po mojem bi bile pomembne in uporabne tudi na kopnem. Sem si jih izpisala in marsikomu priporochila. Tudi 154. stran z zahvalami avtorice je pomenljiva, ker na splošno nam gredo zahvale bolj tezhko iz ust, cheprav nich ne stanejo in niso obtezhilne sorte, lahke so kot peresce in puh, primerne, da se z njimi zapolni blazino za spokojno spanje in sladke sanje. Vchera j sem si izrezala iz krizhanke v *Primorskem dnevniku* njeno fotko s shopom rdechih vrtnic. Prav mila in nasmejana deklica. Zhe sam pogled nanjo chloveku polepsha dan. Letos januarja pa je izdala novo uspesnico: **Vse barve Polinezije** – Tri leta jadranja v vechnem poletju (zalozhba Art, 304 strani in 180 barvnih fotografij, cena 22 evrov), ki jo nameravam, brz h ko utegnem, tudi prebrati, da si polepsham dan oziroma vecher in noch, ker berem navadno po celodnevem delu v postelji. Chestitam – in naj bo tako ljubeznivo in dinamicno naprej.

Zdaj pa o tretji knjigi, ki jo moram – izjemno – chimprej vrniti (niso mi le rekli, marvech so mi prav zabichali), in sicer o **Srebrnem prstanu** Marjanke Rebula, to pot gre za tretjo hcherko Alojza Rebule in Zore Tavchar; ta družhina je namrech silno pismena, z izjemo druge hcherke, ki menda literarno ne suka peresa, se vsi zavzeto ukvarjajo s pisarijo, s kakshno vnuchko vred, kot smo zgoraj omenili. Z branjem tega prstana sem odlashala, prebrala sem samo neshtete citate iz indijske *Bhagavadgite* (Gospodova pesem), ki jih je avtorica povzemala po slovenskem in shpanskem prevodu te knjige s strani *Skupnosti za žavest Krishne*, kot pishe na koncu

tega prvega dela trilogije. Prevajalec ali prevajalci niso nikjer navedeni. Z domache knjižhne police v vezhi sem potegnila broshurko, izdano pri Mladinski knjigi (knjižhna Konda) leta 1970, v kateri je Vlasta Pacheiner objavila svoj prevod te pesnitve iz sanskrtu ter ji dodala obširno spremno besedo in izchrpne opombe. Kakšno desetletje pred izidom te prepesnitve sem dobila v dar isto v francoschini in jo vechkrat prebrala; moram jo nekje she imeti, a v mojem knjižhnem dzhumbusu najti dolocheno knjigo je kot zadeti prvo nagrado na kakšni svetovni loteriji, ki razpechava milijone, to se pravi nekaj nemogochega. She med vojno pa sem si kupila to hindujsko pesnitev v Italiji, v takrat zelo znani, da ne rechem razkrichani spiritualistichni zalozhbi Bocca, na naslovnici te edicije, namerno prikrojene za evropske in amerishke bralce, je bil omenjen neki eksotichni Ramacharaka, najbrzh psevdonim evropskega oz. she bolj verjetno amerishkega, vsekakor belega teozofa in she marsikaj, dokaj misterioznega urednika in prireditelja Williama Walkinsa Atkinsona, ki she strashi na spletu, nashla sem ga seveda na internetu. Tudi ta prva knjiga mora she biti kje v hishi, ni zelo verjetno, da bi jaz odkrila mesto, kjer she vedno bivakira. No, tisti odlomki iz *Bhagavadgite* so kar pogosto navedeni v tem Marjankinem **Srebrnem prstanu**, pa sem jih iz radovednosti zachela primerjati s tistimi, ki jih je prevedla Pacheinerjeva. Odkrila sem, sicer malce zaprepadenena, a ne zachudena, da imajo med seboj prevechkrat bolj malo in vechkrat prav nich skupnega, kot da si sploh niso v sorodu. V knjigo sem zachela lepiti vrstice, ki so se redkokdaj ujemale, prevechkrat zelo prosto prevedene. Znano je, da prevajanje ni eksaktna veda, to sem zhe pred vech kot pol stoletja ugotovila tudi jaz, a vseeno si mislim, da bi se morali prevajalci – jaz se – malo bolj potruditi, da bi poudarjali zlasti podobnosti z izvirnikom, ne pa razlik; da bi se tesneje drzhali dikcije besedila, ki ga prevajajo, namesto da po svoje shvingajo mimo teksta. To shviganje je sicer zelo udobno, tudi veliko chasa prihranish, kaj bi se muchil brez potrebe, saj prevajalcem praktichno nihche ne gleda pod prste, kaj she, da bi se razpisal o kiksih in pogostem streljanju kapitalnih kozlov. Na primer: v dvojezichni zbirki **Quattro venti / Shtirje vetrovi** Marka Kravosa, ki je izshla pri salernishki zalozhbi Multimedia, je Eros Sequi, italijanski pesnik, pisatelj, prevajalec in literarni zgodovinar, Kravosov *rumeni* in *sinji* lishaj dokaj prostodushno spremenil v *sivega* in *zhivo rdechega*, *rahlo* plesen pa v *spokojno* plesen – da se omejim le na dva primera. In nash pesnik je ponizhno, ne da bi protestiral, brzhchas hvalezhno, saj je ta prevod letos vkljuchil v zbirko, sprejel to prevajalsko, zame nezaslishano manipulacijo. Prevajalki Carmela Fratantonio in Loredana Bogliun sta med kar lepim shtevilom vprashljivih prevodov *vreteno* prelevili v *vrtiljak*, *krmezhljavost* v *shkilavost*, *zbranost* v *zaskrbljenost* in podobne cvetke. Jaz bi te prevajalce lopnila po prstih ali kratko in gladko odklonila njihov prevod. Darja Betocchi, zelo znana in cenjena slovenska prevajalka, je pa *blizhno* smrt (vicina, imminente, prossima morte) spremenila v *pobozhno* (pia); najbrzh zaradi lepshega, ochitno je njej lepshe zvenelo in je bilo bolj povedno. Verjetno bi se jaz o teh prevajalskih nemogochih vizhah she razpisala,

saj gre za tako pomembno in široko tematiko, primerno za kakšen prevajalski simpozij, ki bi ga morali organizirati, da si pridemo na jasno, kaj smemo in chesa ne, zlasti glede usklajevanja izvirnikov s prepesnitvami.

Vrnimo se k Marjankinemu prvemu delu trilogije. Chakala sem, da mi posodijo she drugi in tretji del, pa ju v sezhanski knjižnici niso imeli, tudi v njenih podružnicah ne, potem se je zgodilo preveč zhalostnih in problematičnih stvari, da smo nanju chisto pozabili. Priklicala jo je v spomin nedavna proshnja ali grozinja iz knjižnice, naj jo končno vrnem, ker je pri meni zhe celo vechnost. Pa she res je bilo. Kot recheno, sem jo privlekla izpod gore knjig na blizhnjem stolu in jo takrat zachela zamishljeno listati. Med branjem sem na koncu naletela na stran z navedbo, kaj bo izshlo Marjankinega v letu 2017. Drugi del trilogije **Izgubljeni chlan** in she dve drugi knjigi: **Hotel svetega Mihaela** in **Rjavi shkornji – Domovanje Roberta Brezdomca**. Zhe prvi del, sem na zachetku prebrala, je izshel v samozalozhbi leta 2016 v Brezhicah (Primus digitalni tisk, naklada na zahtevo). Ker me je zachel lomiti literarni firbec, sem poslala temu Primusu e-mail z vprasanjem, ali je izshel drugi in tretji del te najavljene knjige, in dobila sem odgovor: »Sposhtovani, izdaja 2. in 3. dela trilogije Srebrni prstan se je na zhalost ustavila zaradi zdravstvenega stanja ga. Rebule. Ta moment ne moremo napovedati, che bosta nadaljevanja izdana in kdaj. Lep pozdrav Nevena Racman – Ekipa Primus.«

Odgovor je praktichno pomenil konec branja **Srebrnega prstana**, saj je medtem avtorica neprichakovano umrla, da smo od presenečenja in hudega onemeli. Bom morala odlepti listke z navedki iz *Bhagavadgite* in odlozhiti prvo knjigo dokonchno ne-izdane trilogije v zhe prepolno torbo knjig za vrnitev knjižnici. Morda bo poskrbela zelo sochutna mati, pisateljica Zora Tavchar, s katero sta si bili she najblizhje, ali pa trzhashka zalozhba Mladika, ki ima posluh za take podvige, da se izdata she neobjavljena dela. Mi je pa silno zhal, da se je tako zhalostno konchal njen obisk v rodnem Trstu; ta nekdanja dokaj mlada samohranilka je s shtirimi otrochichki iz Opchin in Salezha pri Trstu dokonchno odshla v svet, najprej za nekaj let v Egipt, nato v Indijo, nazadnje v Mehiko, kjer se je menda ustalila in se tam, kot se zdi, ljubiteljsko ali poklicno posvechala raziskovanju religij, posebno budizma in hinduizma, pa teozofije Helene Petrovne Blavatsky in sufizma, ter je pri tem tudi veliko pisala; zachasno se je vrnila, da bi predstavila svojo knjižno zhetev sorojakom in spregovorila o svojih knjižnih nachrtih. O njenih nastopih sta porochala *Primorski dnevnik* in *Novi glas*, z njo se je pogovarjala in napisala o njej esej Trzhachanka prof. Tatjana Rojc, ki je kasneje postala senatorka v Rimu. Same zanimive novice, z zelo bolechim koncem za vse nas. Marjanka je v pogovoru za PD potozhila o nikakrshnem odzivu kritike na njene knjige ter odkrito priznala, *da si ga zelo zheli, da bi dojela, kaj ljudje chutijo ob branju*. In dodala: *vsaka kritika je boljsha kot to, da vlada molk in da se nihche ne odzove. Tudi che kdo knjigo popolnoma skritizira, pomeni, da knjiga zhivi in nekaj prebuja. Vsaka kritika labko pomaga, da si potem zamenjamo mnenje. Che pa ni nobenega glasu, imash vtis, da nisi napisal nich*.

Povedala je tudi, da sta ji najbolj blizu Tolkien in Lewis. Ker je pisochih Lewisov kar precej, domnevam, da se je njen imenoval Clive Staples. *Harryja Potterja* pa je duhovito pokomentirala, da je ob najbolj mravnih prehodih pomislila, da bi bila knjiga še lepša, manj mrachna, ko bi pisateljica sbila prej skozi psihoterapijo. No, in jaz sem se ravno pripravljala, da napishem kaj o njenih knjigah in ji postavim niz vprasanj, ko sem naletela na njeno osmrtnico v *Primorcu*. Grozno. Chudim pa se neznansko, da ji nihche od tistih sorodnih ali blizhnjih peres, s katerimi je pogosto kontaktirala, ni svetoval, naj pishe npr. v anglshchini ali spanshchini, ki ju bere pol sveta in she vech, che zhe zhivi v shirnem svetu, kjer prevladujeta tadv jezika, in si zheli, kot je normalno in samoumevno, da bi jo bralo veliko ljudi. Rojchevi prav zamerim, da se ni dotaknila te pereche tematike. Ko bi ji vsaj pihala na dusho, naj kot Brina Svit v Parizu prevede svoje knjige v kakshen svetovni jezik, iz svetovnega jezika pa naj romane ali zgodbe prevede tudi v slovenshchino. Mi prav ne gre v glavo njen in njihov tozadevni molk. Ko pa zhe v Trstu, kjer domuje in bi morala kraljevati tudi slovenshchina, kar preveliko shtevilo Slovencev pishe italijansko, naj poudarim, **z Rojchevo vred**. Ja, ta molk, ki ga lahko imenujemo sprenevedanje, mi gre prav na zhivce. Marjanka pa naj pochiva v miru, che se le da. Zhivljenjske tegobe in radosti so zanjo zhe vse mimo.

Jezikovni preblisk

Ko berem v *Primorskem dnevniku* ali kje drugje kakshno porochilo s takim ali podobnim naslovom: »Nova veleposlanica ZDA Blanchard prispela v Slovenijo – Podjetnica, matematik, svetovljanka, borka proti revshchini« (PD, 20. 8. 2019), se vedno vprasham, kaj bi rekla na to Lelja Rehar Sancin, med drugim zhe legendarna lingvistka in poznavalka slovenshchine tako rekoch do amena, ki je tudi redno pisala za trzhashki chasnik in je bila splošno znana kot oseba brez dlake na jeziku? Najbrzh gre za nedoslednost ali pa, che je chlanchich napisala zhenska, za manjvrednostni kompleks, in che ga je napisal moshki, za vechvrednostnega, saj si pisec ali piska menda ni upal(a) namesto moshkega samostalnika *matematik* uporabiti zhenskega (matematicharka), kot da gre za izrazito moshki poklic, ki ga sploh ne kazhe ali ga ni mogoche feminizirati. Zdi se, da dvomimo, da je mozšno iz vsakega poklica izpeljati moshko in zhensko varianto, kot da zhenskam ne privoshchimo kakshnega bolshega ali vishjega poklica. Moram pa dodati, da pri nizhjih, doslej izrazito zhenskih poklicih, ki obichajno ne povzrochajo problemov s pravilnimi ali napachnimi oblikami slovničnega spola, ni verjetno, da bi npr. sobarico kdo tituliral s sobarjem, pa bi morala obstajati tudi ta mozhnost, kot je to pri matematiki, a se glede nizhjih nihche ne zmeni. Pravzaprav na papirju, v vsakdanji rabi, she ni nobenega sobarja, cheprav se v resnici z opravi sobaric ukvarja zhe marsikateri moshki, pach zaradi splošne ekonomske krize in hudega pomanjkanja boljshih delovnih mest.

Dokumenti

Ivo Antich

LEKTORSKA BELEZHKA

Pojasnilo:

Avstro-Ogrska / avstro-ogrski – ta oblika je uveljavljena z novejšimi pravopisi, ustreza formalni uradni dvodelnosti te države, tudi v drugih jezikih: nem. Österreich-Ungarn / österreichisch ungarisch; angl. Austria-Hungary; fran. Autriche-Hongrie; ital. Austria-Ungheria / austro-ungarico; itd. (nekoch se je v slov. pisalo tudi Avstroogrska, avstroogrski / Avstro-ogrska).

Prazen in utrujen, neodločno stoji sredi hotelske sobe.

Priklenjeni na tezhke verige, skushajo ubiti chas,

Tu gre za sintakso: tovrstni pristavki se praviloma ločujejo z vejico. Bolj razvidno je to, ko jedro stavka stoji na zachetku:

Neodločno stoji sredi hotelske sobe, prazen in utrujen.

Skushajo ubiti chas, priklenjeni na ...

sluzhiti : rabiti

Pravopis namesto »sluzhiti« svetuje »rabiti«, kadar gre za predmete in abstrakta, ker naj bi bilo sluzhenje le chloveshka zadeva.

Komentar:

Osnovna naloga lektorstva je vzdrzhevanje jezikovnega standarda po aktualnih pravopisnih normativih. To je deloma precej rutinsko opravilo, pri katerem se v glavnem ni mogoče ozirati na poglede posameznikov, zato so razhajanja, nesporazumi in tudi spori bolj ali manj obichajni. Natanchni avtorji so razumljivo občutljivi.

Eno je slovnica s svojimi pravili, drugo je zhivi jezik in njegova vsakdanja raba, kjer je marsikaj relativizirano. Tako npr. ima tudi oblika *Avstroogrska* svoj smisel, ker je bila ta država sicer formalno dvodelna, vendar se je (kakor povsod v konkretumu) dobro vedelo, kje je jedro in kdo je pravi gospodar.

Vejica za omenjenimi pristavki v nekaterih primerih deluje okorno, zato si slovnicharji niso enotni glede njene obveznosti. Tudi razmerje *sluzhiti* : *rabiti* v splošni rabi ni izkljuchevalno. Spori glede tujk, razlicnih starih/novih besed in vsakrshnih naglasov pa so splošno znani po svojih epskih razsezhnostih.

(Namen prichujoche belezhke, objavljene na urednishko pobudo, je seveda zgolj informativen.)

Svojskost Revije SRP

Vodilo Revije SRP so
tri vrednotne orientacije individua,
tega ne nepomembnega drobca v sistemu institucij.

Te vrednote so: Svoboda, Resnica, Pogum.
Pomembne so, vsaka od njih posebej,
pomembno je prezhemanje teh vrednot.

Tak namen ima tudi uredništvo Revije SRP,
ki izhaja v posodobljenem prvotnem slovenskem chrkopisu bohorichici,
katere utemeljitev predstavlja *Zbornik 2001 Boborichica*.

Sama ustvarjalnost in avtonomija,
njuna utemeljenost v raziskovanju,
nachelno in splošno nista vprashljivi,
nihche, skoraj nihche ne bo nasprotoval
takim usmeritvam. Problem se pojavlja
shele na konkretnem nivoju, kot tak je
nerazviden in skrit ali zhe prikrit
in s tem tezhko reshljiv.

Problem ukinjanja ustvarjalnosti
(in avtonomije) se kazhe v shtevilnih,
a na videz nepomembnih malenkostih.
Lahko jih ne vidimo ali pa se moramo
spustiti na nivo konkretnosti, to je
na nivo ukvarjanja z malenkostmi
in postati malenkostni.

Institucija brez spomina je
kakor podjetje brez knjigovodstva,
mochni in mogochni v njej
pochno, kar jih je volja,
ker vse, kar pochno, utone
v pozabljivi zavesti chasa.

...

a ne gre za chas, ampak za dejstva zavesti,
kjer chasa ni, je samo trajanje,
obche vrednote so neposredna dejstva zavesti,
vsakomur dojemljive, preverljive,
nihche jih chloveku ne more ne dati ne vzeti,
ne sistem ne institucija ne propaganda, tudi kulturna ne,
samo che to sam hoche, jih bo nashel
le v sebi, sebstvu svojem.

»Torej vsako bitje, ki občuti svojo eksistenco,
občuti zločin pokorjenosti in težji k svobodi;
che se she zhivali, ki so udomachene za sluzhenje chloveku,
lahko podrede shele potem, ko jim zatro nasprotno zheljo,
kakshna nesrecha je to lahko za chloveka,
ki je edini resnichno rojen zato,
da zhivi svobodno.

Napravila ga je nenaravnega do te mere,
da je izgubil praspomin na svoje prvobitno stanje,
in na zheljo, da ga ponovno ozhivi ...
Vedno pa se najdejo eni, srechnejshi od drugih,
ti, ki so rojeni pod srechno zvezdo,
ki občutijo težho jarma in ne morejo vzdržhati,
da bi ga ne stresli, ti, ki se nikoli ne navadijo na jarem ...

*Ko bi bila svoboda povsem izgubljena,
zunaj tega sveta,
bi jo ti ljudje ozhivili v svoji predstavi,
občutili bi jo v **svojem duhu** in jo she vedno uzhivali.*

Suzhenjstvo nikakor ni po njihovem okusu,
celo ko je to okrasheno, ne! ...«

Étienne de La Boétie